

هەریمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پروژۆکۆلەکان

54

سالی / 2009 – بەرگی پەنجاوچار

چاپی یەكەم / سالی 2009

پیرست

- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى دەسپىك خولى سييهىمى ھەلبژاردن - پينج شەممە 2009/8/20 ن 5
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (1) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - سى شەممە 2009/9/8 ن 39
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (2) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - چوار شەممە 2009/9/9 ن 97
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (3) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - سى شەممە 2009/9/15 ن 155
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (4) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - چوار شەممە 2009/9/16 ن 213
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (5) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - سى شەممە 2009/10/6 ن 221
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (6) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - دوو شەممە 2009/10/19 ن 245
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (7) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - چوار شەممە 2009/10/21 ن 273
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (8) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - دووشەممە 2009/10/26 ن 339
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (9) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - چوار شەممە 2009/10/28 ن 441
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (1) ى نائاسايى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - يەك شەممە 2009/11/15 ن

487

- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (10) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - سى شەممە 2009/11/17 ن 569
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (11) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - چوار شەممە 2009/12/2 ن 585
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (12) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - سى شەممە 2009/12/15 ن 591
- پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (13) ى خولى سييهىمى ھەلبژاردن - سى شەممە 2009/12/29 ن 641

پروتۆكۆلى دانىشتنى ژماره (13)

سى شەممە رېكەوتى 2009/12/29

كاتزمير (12) ى نيوەرۆى رۆزى سى شەممە رېكەوتى 2009/12/29 پەرلەمانى كوردستان - عىراق بە سەرۆكايەتى بەرپىز محمد قادر عبدالله (د.كمال كەرکووكى) سەرۆكى پەرلەمان و، بە ئامادەبوونى بەرپىز ارسلان بايز اسماعيل جيگري سەرۆك و، بەرپىز فرست أحمد عبدالله سكرتيرى پەرلەمان، دانىشتنى ژماره (13) ى خولى سىيەم، سالى (2009) ى خوى بەست.

بەرنامەى كار:

بەپىي حوكمەكانى برگه (1) ى مادده (20) له پىرۆى ناوخوى ژماره (1) ى ھەموارگراوى سالى 1992 ى پەرلەمانى كوردستانى عىراق، دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بىپارى درا دانىشتنى ژماره (13) ى خولى سىيەمى ھەلبژاردن له كات (12) ى نيوەرۆى رۆزى سى شەممە رېكەوتى 2009/12/13 دا بەم شىوہىه بىت:

- 1 - خويندەنەوى يەكەمى پرۆزەى ياساى پاراستن و چاكردننى ژينگه له ھەريمى كوردستان-عراق.
- 2 - خويندەنەوى يەكەمى پرۆزەى ياساى دەستەى گشتى جيگه ناکۆكەكان له ھەريمى كوردستان-عراق.
- 3 - خويندەنەوى يەكەمى پرۆزەى ياساى دەستەى سەربەخوى مافەكانى مروق له ھەريمى كوردستان-عراق.

هەریمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پروژۆکۆلەکان

58

سالی / 2010 – بەرگی پەنجاو هەشت

چاپی یەكەم / سالی 2010

پریست

- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (8) ی خولی سییه می هه لێژاردن – سی شهممه 2010/5/11 ن 5
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (9) ی خولی سییه می هه لێژاردن – چوار شهممه 2010/5/12 ن 89
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (10) ی خولی سییه می هه لێژاردن – دوو شهممه 2010/5/17 ن 123
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (11) ی خولی سییه می هه لێژاردن – سی شهممه 2010/5/18 ن 151
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (12) ی خولی سییه می هه لێژاردن – چوار شهممه 2010/5/19 ن 187
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (13) ی خولی سییه می هه لێژاردن – دوو شهممه 2010/5/24 ن 213
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (14) ی خولی سییه می هه لێژاردن – شهممه 2010/5/29 ن 255
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (10) ی نائاسایی خولی سییه می هه لێژاردن – سی شهممه 2010/6/8 ن
- 263
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (15) ی خولی سییه می هه لێژاردن – یهك شهممه 2010/6/20 ن 323
- پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (16) ی خولی سییه می هه لێژاردن – دووشهممه 2010/6/21 ن 407

دانیشتنی ژماره (9) ی خولی سییه می هه لئبژاردن له کاترمیر (11) ی پیش نیوهرو، روژی چوار شه ممه ریکه وتی 2010/5/12 دا بهم شیوهیه بیته:

1- خستنه پروو و گفتوگو کردنی پرۆژه یاسای دهسته ی سه ربه خوی مافی مروف له ههریمی کوردستان – عیراق.

داوا ی لیبووردن ده کهین، که (45) ده فیکه دوا کهوت، دوا کهوتنه که شی سه به به که ی نه وه بوو، لیژنه ی هاوبهش، لیژنه ی یاسای و مافی مروف راپۆرتی هاوبه شیان دوا کهوت بوو له ناماده کردنی، پاشان ویستمان کۆبی بکریت تا کو له بهر دهستی ئیوه ی بهرپز بیته، ئینجا هه موو راپۆرته که که کۆبی کراو نه مرۆ گه یشته بهرده ستان وهختی ویست، بۆیه چاوه پیمان کرد نه چینه ناو گفتوگو پیش نه وه ی راپۆرته که له بهر دهستان بیته، ئیستا داوا له لیژنه ی یاسای و مافی مروف ده کهین که ره م بکه ن بو شوینی خویان، بو بهرده وام بوون له سه ر گفتوگو ی مادده کان، که ره م بکه ن، ده ست به کار بن له کاره کانتان.

بهرپز عمر عبدالرحمن علی:

بهرپز سه روکی په رله مان.

ئیستا پرۆژه ی یاسای دهسته ی مافه کانی مروف له ههریمی کوردستان – عیراق به زمانی عه ره بی ده خوینینه وه، نه م پرۆژه یه له حکومه ته وه هاتوو، له 2009/12/29 خویندنه وه ی یه که می بو کراوه، ئیستاش به زمانی عه ره بی پیشکه شتان ده کهین:

مشروع قانون الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في اقليم كوردستان – العراق
المادة الاولى:

تكون للكلمات والتعابير الاتية المعاني المبينة ازاءها ادناه اينما وردت في هذا القانون:

اولا/ الاقليم: اقليم كوردستان – العراق.

ثانيا/ البرلمان: برلمان الاقليم.

ثالثا/ الهيئة: الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في الاقليم.

رابعا/ المجلس: مجلس الهيئة.

خامسا/ الرئيس: رئيس الهيئة.

بهرپز سالار محمود مراد:

بهرپز سه روکی په رله مان.

مادده ی یه که م:

نه م وشه و دهسته واژانه ی خواره وه، له هه ر جیگه یه کی نه م یاسایه دا هاتین، مانا کانی به رامبه ریان ده به خشن:

یه که م/ ههریم: ههریمی کوردستان – عیراق.

دووهم / په‌رله‌مان: په‌رله‌مانی هه‌ریم.

سییه‌م / ده‌سته: ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف له هه‌ریمدا.

جوارهم / ئه‌نجومه‌ن: ئه‌نجومه‌نی ده‌سته.

پینجه‌م / سه‌رۆک: سه‌رۆکی ده‌سته.

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

لیژنه‌ی هاوبه‌ش ره‌ئیتان تکایه.

به‌رپز د.رۆژان عبدالقادر دزمیی:

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان.

به‌رپزان. ئیمه ئه‌مپۆ به‌یانی هه‌ردوو لیژنه، لیژنه‌ی یاسایی و لیژنه‌ی مافی مرۆف کۆبووینه‌وه، تاوه‌کو راپۆرته‌کانمان یه‌ك بڅه‌ین و راو و بۆچوونه جیاوازه‌کان هه‌ول بده‌ین گفتوگۆی له‌سه‌ر بکەین و بگه‌ینه ره‌ئیه‌کی نیه‌ای، ئینجا بێینه هۆلی په‌رله‌مان، به‌و شیوه‌یه راپۆرته‌که پێشکەش به به‌رپزتان ده‌کەین:

الی / رئاسة برلمان كوردستان - العراق

م/ تقرير مشترك

اجتمعت لجنة الشؤون القانونية ولجنة حقوق الانسان في يوم 22/ 2710/ 2010/5/12 كوردي
الميلادية لدراسة مشروع قانون الهيئة المستقلة لحقوق الانسان المقدم من قبل مجلس وزراء والمحال الى
اللجنتين بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الاعتيادية المرقمة (13) والمؤرخة في 2009/12/29 وبعد
المنافشة والمداولة تقدم اللجنة المشتركة ملاحظاتها بالشكل الآتي:

المادة الأولى:

اعادة صياغة مقدمة المادة الاولى بالشكل الآتي:

(يقصد بالمصطلحات والتعابير الآتية المعانى المبينة ازاها لاغراض هذا القانون)، هه‌ردوو لیژنه پشترگی له ئه‌سلی مادده‌که ده‌کەن، وه‌کو خۆی هاتوو به‌و شیوه‌یه، که له‌لایه‌ن حکومه‌ت پێشکەش به په‌رله‌مان کراوه، تهنه‌ا پێشه‌کی مادده‌ی یه‌که‌م، که نووسراوه (تکون للکلمات والتعابير)، ئه‌وه بکریته (يقصد بالمصطلحات والتعابير)، تهنه‌ا ریکه‌وتین له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی پێشه‌کی مادده‌ی یه‌که‌م به‌و شیوه‌یه هه‌موار بکریته، سوپاس.

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

به‌رپزان ئه‌ندامانی په‌رله‌مان.

ئهو به‌رپزانه‌ی ده‌یانه‌وێت قسه بکەن له‌سه‌ر ئه‌و مادده‌یه ناویان ده‌نووسین، ئه‌و به‌رپزانه‌ی ناویان نووسراوه، ریزدار دکتۆر زانا ره‌ئوف، جه‌مال طاهر، عدنان عثمان، سیوه‌یل عثمان، حاکم رزگار، دکتۆر صباح به‌رزنجی، قیان عبدالرحیم، شیروان حه‌یده‌ری، په‌روین عبدالرحمن، ریزدار کاک دکتۆر زانا فه‌رموو.

به‌رپز د.زانا ره‌ئوف حه‌مه کریم:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من وىراي دەستخوشىم لە ھەردوو لىژنەى ياسايى و لىژنەى مافى مرۇف تايبەت بەم پرۆژەى، بەلام من پيشنيازيك دەكەم پيش ئەووى داخيل بين بە ناوەرۆكى ئەم ماددەى، ئەگەر سەيرى ناوەرۆكى ئەم پرۆژە ياسايە بکەين، چەند کەموکورتىەكى تىايە، ھىوادارم کە بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان، ئەو پرۆژەى بختەو دەنگدان، ئايا ئەو پرۆژەى بە تەواوتى دەبىتە پرۆژەىەك بۇ پاراستنى دەستەى مافى مرۇف لە ھەرىمى کوردستان؟ ياخود نا؟ لەبەر چەند ھۆکارىك:

يەك/ ئەم پرۆژەى لەلایەن حکومەتى ھەرىمى کوردستانەو پيشکەش کراو، پاشان کە سەيرى ناوەرۆكى پرۆژەکە دەکەين، ئەم پرۆژەى وا باس لەم دەستەى دەکات، کە سەر بە پەرلەمانى کوردستانەو بەرپرسى يەگەمە لەبەردەم پەرلەمانى کوردستاندا، باشە چ عەجەب ئەگەر پرۆژەىەك تايبەت بىت بە پەيوەندىيەك لەنيوان پەرلەمان و دەستەىەكى ھەلبژيردراو، بۇ حکومەت ئەو پرۆژەى پيشکەش دەکات؟ يەعنى مەعنى بوونى حکومەت خۆى لە خۆيدا جىگەىەكى تەندروست نيە، دەگرىت ئەم پرۆژەىەى کە حکومەت پيشنيازى کردوو لەلایەن ژمارەى ياسايى ئەندامانى پەرلەمانەو لەسەر جەم فراکسيونەکانەو بىين صياغەى بکەينەو، بۇ ئەووى جارىكى تر بتوانين تاوتويى وردەکارىيەکانى ئەم پرۆژەىە بکەين، تا چەندىكى تەندروستە؟ چەندىكى تەندروست نيە.

خالى دووميان/ ئەگەر سەيرى ناوەرۆكى پرۆژە ياسايەکە بکەين، دەقوادەق لە بەشى زۇريدا لە ھەمان پرۆژە ياساى (قانون المفوضية العليا لحقوق الانسان العراق) لە، ئەم پرۆژەىە ياسايەکەى عىراقە، لەبەر ئەووى کە لە بەغداو دەرجوو، بەلام ھەندىك برگەو ماددەى دەستکارى کراو، کە بەپرواى من دارپزەرانى ئەم پرۆژەىە سەرکەوتوو نەبوون لە دەست نيشان کردنى مەواقىعى خەلەل و، مەواقىعى ئىجابىيەکەى لەويدا، بەشىكى زورى لەو ياسايە کە لە بەغداو جى بەجى دەگرىت ئىجابىياتى زور تىدايە، بەلام ئەم ياسايە سەرکەوتوو نەبوو لەنيوان دوو، سى شتدا، يەك/ ئەووى کە ئايا ئەم دەستەىە سەر بە پەرلەمانە؟ سەر بە حکومەتە؟ ھەماھەنگى لەنيوان وەزارەت و فەرمانگەکاندا بە چ شىوہىەك دەگرىت؟ کە ئەمە بۆتە نوقتەىەكى خەلەل، لە دوايشدا لە ناوەرۆکەکەى ديینە سەر باس کردنى، رەنگە بەشىكى زورى لەو خەلەلانە تىدا ديار بکەوئىت.

سىيەمیان/ کە کيشەى ئىمەى، کيشەى کليشەمان ھەى، حکومەتى ھەرىمى کوردستان، يەك صيغە کليشەى ھەى، من پيشتر فەناعەتم وا بوو ئەو پرۆژانەى لە لایەن حکومەتەو دىن بۇ پەرلەمان زور بەھىترن لەو پرۆژانەى کە لەلایەن ژمارەى ياسايى ئەندامانى پەرلەمانەو پيشکەش دەگرىت، بە حوکمى ئەووى کە کۆمەلىك ئىجرائات، لە لىژنەى ياسايى، ياخود لە بەشى ياسايى وەزارەتەکانەو، دوايى دەچىتەو ئەنجومەنى وەزيران، دوايى مەفروزە بچىتە مەجلىسى شووراي ھەرىم و، يەعنى فلتەرىكى تىدا ھەبىت، بەلام ئەم کليشەىەى کە ھەى، ھەمان کليشەى وەزارەتەکانە، کە دووبارە دەبىتەو لە تەعامول کردنى لەگەل رەئىس لە دەوائىرەکان، خۇ دەبىت جۆرە خوسوسىەک و جۆرە تايبەتمەندىيەكى ھەبىت، کە باس

لهو دهزگایانه دهکەین، بەتایبەتیش بۆ دەستەبەکی گرنگی وەکو دەستەبەکی مافی مرۆف له هەریمی کوردستاندا، پاشان مەبەستی سەرەکی له لابردنی وەزارەتی مافی مرۆف له کابینەیی شەشەمی حکومەتی هەریمی کوردستان.

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر ماددەکە، رجائەن، ئیستا پێشنیارەکی جەنابت مەعلوم بوو، دەلیت ئەمە بخریتە بەردەنگدان، ئەگەر بەرپێزان پشتگیری بکەن، دەیکەین، بەلام ئیستا لێرە شەرح بکەین، ئەو ماددەیکە لەبەر موناڵەشەبە، ماددەیی یەکە دەچینە سەر ماددەکە، کەرەم بکە.

بەرپێز د.زانا رۆوف حمە کریم:

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرپێزی کاتی خۆی باسی مافی مرۆف کرا وتیان با نەبیتە دەستەبەکی جی بەجیکار، چونکە مەفرۆزە مافی مرۆف دەستەبەکی چاودێریکار بێت بەسەر ئەدای حکومەتەو، ناییت بەشیک بێت له جیهازی تەنفیزی، بەلام کێشەکە لەم پرۆژە یاسایە ئەم دەزگایە ناییتە جیهازی جی بەجیکار، دەبیتە جیهازی راپێژکار، یەعنی له پەبامەکی پیشوو پتریش کەمتر دەبیتەو، کەواتە ئەمە لەگەڵ ناوەرۆکی یاساکە، ئەگەر ئیمە بمانەوێت بەم پرۆژە یاسایە پشتگیری له مافی مرۆف بکەین، ئەمە چەند هەنگاویکی له مافی مرۆف دەگەریتەو بۆ دواو، وانا له بری ئەوێ کە چاودێریکار بێت، جی بەجیکاریش نییە، له هەمان کاتدا تەنھا دەبیتە جیهازی راپێژکارو، زۆر سوپاس.

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرپێزان، ئیستا ئەو پێشنیارە کە کرا ئەمە بخریتە بەر دەنگدانەو، ئەگەر کەسیک هەبە تەئیدی (تەسنیە) بکات، دەبێتە دەنگدانەو، یەک، دوو، سێ، بەرپێزان، ئیستا پێشنیارێک کرا، کە ئەم پرۆژە یاسایە گەتوگۆی لەسەر نەکریت، رەفز بکریت، چوار کەسیش تەسنیە کرد، کێ لەگەڵ ئەم پرۆژە یاسایە گەتوگۆی لەسەر نەکەین، رەفز بکریت، بگەریندەریتەو، دەستی بەرز بکاتەو؟ (22) کەس لەگەڵ ئە کە رەفز بکریت، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ ئە کە گەتوگۆی لەسەر بکریت و بەردەوام بین دەستی بەرز بکاتەو؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینە دەنگ پەسند کرا، وانا بەردەوام دەبین لەسەر گەتوگۆ کردن، ئیستا ریزدار کاک جەمال فەرموو.

بەرپێز جەمال طاھر ابراهیم:

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، بەنێسبەت ماددەیی ئەوێ من خۆم چ مولاخەزەم لەسەر نینەو تەحسێل حاصە، بەلام ئەگەر بین سەیری عینوانی مەشروع بکەین، باشتر دەبیت ئەگەر بکریت (مشروع قانون الهيئة المستقلة لحماية حقوق الانسان في اقليم كوردستان – العراق)، چونکە ئینسان پێش بوونی، پاش بوونی حەقی هەبە، نا ئیمە

ئىستا حەقى بەدەينى، ئەفە پىيوستە لىرە بىكرىت بە (لحمایه حقوق الانسان)، پىم باشە چاكتەر دەبىت، ئەگەر بىينە ماددەى دووم/ خالى سىيەم بىخوئىن....

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

تکايە ماددەى يەكەم، مەرۋ بۇ ماددەى دووم، تکايە لە ماددەى يەك دەرنەچى، بەلى، باسى ماددەى يەكەم بۇ بىكە، ئىحتىرامم بۇ جەنابت ھەيە، كە لە ماددەى يەك تەواو بووى، چووينە ماددەى تر ئىنجا، كەرەم بىكە، رىزدار عەدنان عوسمان فەرموو.

بەرپىز عەدنان عثمان محمد:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

لەراستىدا من قسەم لەسەر ناوہكەيە، عىنوانى رىكخراوہكەيە، پىموايە ئەو عىنوانە زۆر گىرنگە قسەى لەسەر بىكەين، چونكە تەعبىر لەناوہرۋك و، لە مەھام و ئەرکەكانى خودى ئەو دەستەيە دەكات، كە دەمانەوئىت دايمەزىنن، كە بۇ خۇى دەستەيەكى گىرنگ و خاوەن ئەھمىيەتتىكى زۆرە، لەراستىدا من ئىشكالىيەتم لەگەل وشەى سەربەخۇيەكە ھەيە، يەئنى ئەو وشەى سەربەخۇيە لىرە چ مەدلولىكى ھەيە؟ كە ئەم رىكخراوہ بەگوپىرەى بەندەكانى تر كە دوايى دەچىنە سەرى، دواتر سەر بە پەرلەمانە، ئەنجومەنى وەزىرانىش ديارە با بلىين كەسەكە دەست نىشان دەكات و تەرشىجى دەكات بۇ پەرلەمان، يەئنى بۇيە ئەم وشەى سەربەخۇيە لىرە مانايەكەى چىە؟ مەوقىعى چىە لىرە، من پىموايە بۇ دەزگايەكى لەم چەشنە، كە خاوەن ئەھمىيەتتىكى گىرنگە، ئەو مەسەلەيەكى حەساسە، ئەو ديارە تەعبىر لە زۆر مەسائىلى ناو كۆمەلگايەكە دەكاتەو، وەك كىشەى ژنان، كىشەى مافى مرۇف، ھەموو لاپەنەكانى تر، ئەم رىكخراوہ ناويكى ترى ھەبوايە، كە پىراو پىر تەعبىر لە ئەھمىيەتى ئەمە بىكاتەو، پىموا بوو باشتر دەبوو لەوہى كە ناوى دەستەيەك بىننن وەكو دەستەكانى تر، من پىشنىبارى ئەو دەكەم بەناوى كۆمىسيۇنى بالاي مافى مرۇف لە كوردستانداو، پىرۋزەيەكىش ھەيە من ويستم ئەم بەيانىە پىرسىار لە دەستەى سەرۋكايەتى بىكەم، كات نەبوو، ئايا ئەم پىرۋزەيان پى گەيشتوو؟ يان نا؟ پىرۋزەى ياساى كۆمىسيۇنى بالاي لىرەش ھەر سەربەخۇيان نووسىو، كە من لەگەلى نىم، مافى مرۇف لە كوردستاندا، بۇيە ئەم كۆمىسيۇنە بۇ خۇى جۇرىك لە سەربەخۇيە ئەھمىيەتتىكى زياترى دەبىت، با بلىين عىنوانىكى گەورەيە، جۇرىكى لە ئىستىقرايەتى زياتر بەم رىكخراوہ، بەم دەستەيە دەدات، با بلىين ئەرکەكان و مەھامەكانى زياتر دەكاتەو لە دەستەكانى تر، لە گروپەكانى تر، كە لەوانەيە سەر بە پەرلەمانە يان ئەنجومەنى وەزىران بن، بۇيە من لىرە پىشنىبار دەكەم ناوہكەى بىكرىت بە كۆمىسيۇنى بالاي مافى مرۇف لە كوردستاندا، سوپاس.

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رىزدار سىوھىل خان فەرموو.

بەرپىز سىوھىل عثمان احمد:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

قسه‌گانی من زۆربه‌ی كاك عهدنان كردی، به‌نیسه‌ت ناو‌نیشانی پرۆژه‌كه بوو، منیش پیم باش بوو (المفوضية العليا لحماية حقوق الانسان في اقليم كردستان – العراق)، ئەگەر موسته‌قیله‌ی تیدا بی‌ت، ده‌بی‌ت سهر‌به‌خۆ بی‌تن، سهر به هیچ لایه‌نیک نه‌بی‌ت، ئەگەر موسته‌قیله‌ی تیدا نه‌نووسین، ئەوه شتیکی تره، پیم باش بوو به‌نیسه‌ت ناو‌نیشانی پرۆژه‌كه، سوپاس.

به‌رپز سهرۆکی په‌رله‌مان:

زۆر سوپاس، ریزدار رزگار محمد امین فهرموو.

به‌رپز رزگار محمد امین:

به‌رپز سهرۆکی په‌رله‌مان.

ببووره، من شکیه‌ن زیاتر، (للکلمات والتعابیر) یه‌کیکیان کافیه، (يقصد بالعبارات الاتية)، ئەوه وابزانم مانای ده‌دات، چونکه موسته‌له‌حات و ته‌عابیره‌که تیکرار کردنه‌وه‌که‌ی پیموایه، یه‌عنی ده‌بی‌ت دوو مانای جیاوازیان هه‌بی‌ت، مه‌به‌ست جیه له‌و دوو به‌کاره‌ینانه؟ له‌ صیاغه تا کورتتر بی‌ت و پر مانا‌تر بی‌ت، صیاغه جوانتر ده‌کات، سوپاس.

به‌رپز سهرۆکی په‌رله‌مان:

زۆر سوپاس، ریزدار صباح به‌رزنجی فهرموو.

به‌رپز د. صباح محمد نجیب:

به‌رپز سهرۆکی په‌رله‌مان.

منیش پیموایه له‌ مادده‌ی یه‌که‌م پۆیست ناکات بلین (تكون للكلمات والتعابیر)، چونکه ئەوه‌ی له‌ مادده‌که هاتوو مه‌جموعه‌ی موسته‌له‌حاته ته‌عابیرمان نییه له‌ هینه‌که، که‌واته بلین (يقصد بالمصطلحات الاتية المعاني المبينة ازاءها)، ئیمه مه‌جموعه‌یه‌که موسته‌له‌حاتمان هه‌یه، نا‌غیر، ته‌عابیرمان نییه، چونکه ته‌عابیر مه‌جموعه‌یه‌که موسته‌له‌ح بی‌ت، یان عیباره‌تیک بی‌ت له‌دوو وشه زیاتر پیک هاتین، ئیمه هه‌ر موجه‌رد پینج وشه‌مان هه‌یه، بکری‌ت به‌ موسته‌له‌حات (يقصد بالمصطلحات الاتية) وه‌کو ئەوه‌ی که له‌رابۆرتی لیژنه‌ی هاوبه‌شدا هاتوو، زۆر سوپاس.

به‌رپز سهرۆکی په‌رله‌مان:

زۆر سوپاس، ریزدار فیان خان فهرموو، نوقته‌ی نیزامی که‌رم بکه.

به‌رپز کوێستان محمد عبدالله:

به‌رپز سهرۆکی په‌رله‌مان.

من دلنیام نوقته‌که‌م نیزامیه، مه‌سه‌له‌ی صیاغه‌و لوغه‌و ئەوانه، ئیمه پشتریش بریارمانداوه هه‌ر که‌سیک موشکیله‌ی صیاغه‌ی هه‌یه، ده‌توانین بیداته‌وه به‌ لیژنه‌ی یاسایی له‌ دوا جاردا صیاغه‌ی بکه‌نه‌وه، چونکه ئەگەر وا بی‌ت، ئەمه ده‌بی‌ت به‌ کیشه‌ی زمان و ئیتر له‌مه‌سه‌له ئەساسیه‌که ده‌رده‌چین.

به‌رپز سهرۆکی په‌رله‌مان:

زۆر سوپاس، زۆر دروستە، رېزدار فيان خان فەرموو.

بەرپىز فيان عبدالرحيم عبدالله:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

قسەكانى من كاك عەدنان كەردى، بەھەمان شىۋە پشتگىرى لە بۆچوونەكە دەكەم، كە عىنوانەكەى پرۇژە ياساكە بگۆرپىت بە كۆمىسيۇنى بالاي مافەكانى مرۇف لە ھەرئىمى كوردستاندا، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رېزدار شىروان ھەيدەرى فەرموو.

بەرپىز شىروان ناصح ھەيدەرى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

قسەكانى من پەيوەندى بە تەصويتەكەو ھەبوو، تەصويتەكەش كرا، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رېزدار پەروين خان فەرموو.

بەرپىز پەروين عبدالرحمن عبدالله:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

بۇ باشتىر كەردنى راپەراندنى كارو مەھامەكانى ئەم ياسايە، پىويستە دەستە نەبىت، بەلكو كۆمىسيۇن بىت بۇ مافى مرۇف، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لىژنەى ياسايى رەئىتان دەربارەى ئەو موداخەلاتانەى كە ئەندامە بەرپىزەكان كەردىان، كەرم بەكە.

بەرپىز د.رۇژان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت ئەو پىشنىارانەى كە كران، ئايا ياسايەكە لە لايەن ھۆكۆمەتەو ھاتوو؟ دەستەكە سەر بە پەرلەمانە؟ راستە، بەلام ئەو پرۇژە ياسايە لە ھۆكۆمەت ھاتوو، ئىمە لە لىژنەكان دانىشتووین و راپۇرتى خۇمان ئەنجامدا چەندىن پىشنىارى تر ھاتە كايەو، كە لەسەر دەق و بىرگەى ماددەكانمان زىاد كەردوو و چاوەرپى پەسند كەردنى پەرلەمان دەكات، كەموكۆپى، راستە كەموكۆپى لە ھەموو پرۇژەكاندا ھەيە لەلايەن ئەنجومەنى وەزيران پىشكەش بە پەرلەمان دەكرىت، ئەو گلەبىمان لە مېژە كەردوو ھەول دەدەين لە رىگاي لىژنەكان، لىژنەى ياسايى و لىژنەى پەيوەندىدار بەو بابەتەى كەوا ناوەرپۆكى پرۇژەكە دەيگرىتەو، ھەول بەدەين ئەو كەموكۆپىيانە بە ھەموو لايەك كەم بىكرىتەو، ناوى ھەيئەكە سى ئەندام پىشنىارى ئەو ھەيان كەرد، پشتگىريان لەو پىشنىارە كەرد، كە ناوى دەستەكە بگۆردىت بۇ دەستەى بالاي، دەستەى سەربەخۇ، وشەى سەربەخۇ نەمىنىت بىكرىتە دەستەى بالاي، بىكرىتە كۆمىسيۇن، پرۇژەكە كە

لەلایەن حکومەتەووە هاتوووە دەستەپە، دەستەپە سەرپەخۆی مافەکانی مرۆف، ئەووی لە عێراقە کۆمسیۆنە، ئەگەر بکریتە کۆمسیۆن، ئەووە شتیکی ترە لە بابەتەگە دەردەچین، چونکە ناوەرۆک و دەستەپە بەرپۆوەبردنی کۆمسیۆنەگە، ئەووە هەمووی پێویستی بە نیزام داخیلی هەپە، یەعنی پڕۆژەگە هەر هەمووی پێویستی بە گۆرانکاری هەپەو دەکریت، ئەو پڕۆژەپە گە هاتیەو هەردوو لیژنە پشنگیری لی دەکەن، ئەووە بەو شیۆویە نامینیتەووە، گە بلایت کۆمسیۆن، لەگەل ئەووە نینە بکریتە کۆمسیۆن، هەر بە دەستەپە بمینیتەووە، بەلام ئایا وشەپە سەرپەخۆ بمینیت؟ یان بکریتە دەستەپە بالآ؟ دەستەپە بالآی مافەکانی مرۆف، یان دەستەپە سەرپەخۆی مافەکانی مرۆف، بپاری بپاری کۆتایی پەرلەمانە، ئیمە لاریمان نییە لەسەر ئەووە، بەلام هەر وەکو بە دەستەپە دەمینیتەووە، ئەگەر لیژنەپە مافی مرۆفیش تیبینیان هەپیت، سوپاس.

سەبارەت بە مۆستەلەحات و تەعابیر، (یقصد بالمصطلحات والتعابیر)، دکتۆر صباح پشنگیری هەبوو، دوایی گۆتی پشنگیری لە راپۆرتی لیژنە هاوبەشەگە دەکەم، گە بە مۆستەلەحات و تەعابیر هاتوووە، ئیمە چەند مۆستەلەحیکە گە دووبارە دەپیتەووە لەناورۆکی یاسایەگە لە بپرگەو بەندەکانی ماددەگە، لە ماددەپەک روون کردنەوویە، تەنھا پیناسەپە ئەو مۆستەلەحە دەلالەت لەسەر چ دەکات؟ هەر ئەووەندەپە، مۆستەلەحات بیت، گەلیمات بیت، تەعابیر بیت، ئیمە پشنگیری لە راپۆرتە هاوبەشەگە دەکەین، گە (یقصد بالمصطلحات والتعابیر الآتیة المعانی المبینة ازائها لاغراض هذا القانون)، کیشەمان نییە، ئەگەر تەنھا مۆستەلەح بیت، یان تەعابیر بیت، هیچ کیشە نییە، تەنھا مۆستەلەح هاتوووە، گەوا لە ناوەرۆکی یاساکە دووبارەو سێ بارە باسی لیۆه کراو، یەعنی کورتکراووی ئەو وشانەپە گە بەکار هاتوووە، زیاتر لە یەگجار لەناو یاسایەگەدا، زۆر سوپاس.

بەریز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ریژدار سکرتری پەرلەمان موداخەلەپە هەپە فەرموو.

بەریز فرست احمد عبدالله:

بەریز سەرۆکی پەرلەمان:

تەبەعن برادەرانى حقوقى دەزانن هەر دەولەتیک، هەر نیزامیکى سیاسى مۆتەئەسیرە بە مەدرەسەپەکی قانونى، ئیمە وەک ئەووی پارچەپەگین لە عێراق مۆتەئەسیرین بە مەدرەسەپە غەربى، ئەویش فەرنەسا سەرۆکاپەتەپە دەکات و مسریش تابعى ئەوانە، لەوئە مەجموعەپە مۆستەلەحات هەپە بۆ ئەو دەستانە بەکار دیت ئەووی مەشمول بیت بە لامەرگەزپەتەپە ئیداری، دەست پێ دەکەن بە مۆتەئەسەسە، هەپە، مەصلەحە، مۆنشەئە، بەنیسبەتەپە ئیمە وەکو مۆستەلەحە هەپەمان بەکارهێناووە زیمنى ئەو بۆچوونەپە، مەوزوعى کۆمسیۆن، مەوزوعى موفەووزپە، ئەسلەن موفەووزپە بەنیسبەپە عێراق مۆستەلەحیکى تازەپە، پاش 2003 بەکار هات، لەبەر ئەووە بە رەئى من وەک هەپە بمینیت لە پڕۆژەپە دەستوورپەش وا هاتوووە، هیچ زەرەرى تپدا نییە، مۆتەئەسەسەپەکی سەرپەخۆپە، فیلەن سەرپەخۆپە، سەرپەخۆپەگە تیک ناچیت، ئەگەر لە ژیر چاودیرى پەرلەمان بیت، چونکە ئیش و کاریان سەرپەخۆپە، وەک چۆن حاکمیک، یان قازپپەک

قەرارى خۇى بە ئىستىقلالىيەت بدات، بەس بەخۇى زىمىنى نىزامى ئىدارى ھەرىمە، يان زىمىنى نىزامى ئىدارى عىراقە، سەربەخۇياتى گارى خۇى بە سەربەخۇيەتى دەگەن، ئىعاز لە گەس وەرناگرن بە ئىستىقلالىيەت بىرپارى خۇيان دەدەن، بەس ئەو ماناى ئەوۋە نىيە مونەزىل بىت لە ھەموو دەستە، لە تەنزىمى ئىدارى عىراق و ھەرىم، زۆر سوپاس.

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرىزان، ئىستا ئەو بەرىزانەى موداخەلەيان ھەيە، گەرەم بگەن لىژنەى مافى مرۇف.

بەرىز سالار محمود مراد:

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان.

سەبارەت بە عىنوانى پىرۇژەكە، وەكو لە راپۇرتەكەى لىژنەى ھاوبەشى، لىژنەى مافى مرۇف و لىژنەى ياسايدا ھاتوۋە، ئىمە تەئىدى ئەو ھالەتە دەكەين، تەقدىرى بۇچوونى ئەندامانى بەرىزىش دەكەين، گە موداخەلەيان كىرد، دەمەۋىت ئەوۋە روون بگەمەۋە ھىشتاكە ئەم پىرۇژەيە لەبەردەستى ئەندامانى بەرىز دايە، ئەم پىرۇژەيەۋ ئەو پىرۇژانەى پىشترىش بوون بە ياساۋ، ئەوانەى دواتر دەخىنە بەردەستى بەرىزان، بىگومان بى كەموكورى نىيە، لەو روانگەيەۋە موناقەشە دەكرىت، بۇ ئەۋەى ھەر كەموكورىيەك ھەبىت بەلاۋە بنرىت، ئاسايشە لە ھەندىك ئامانج و لە ھەندىك ھۆكاردا ئەم دەستەيە خالى ھاوبەشى لەگەل ھەر كۆمىسۇنىك ھەبىت لە عىراق، يان لە جىگايەكى ترىش دروست دەبىت، بۇيە ئىمە لەگەل تەۋاۋى ناۋەۋكى ماددەكەدا دەبىن، ئىتر سوپاستان دەكەم.

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان:

بەنىسبەت پىشنىارى ئەندامانى پەرلەمان بۇ گۆرىنى ناۋەكە، ئەگەر پىشنىارەكە سەحب دەكەن، ئەۋە بەردەوام دەبىن، ئەگەرنا دەيخەينە دەنگدانەۋە.

بەرىز عدنان عثمان محمد:

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان.

سەحبى ناكەين.

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان:

بەرىزان، ئىستا پىشنىارىك ھەيە، گە ناۋى بكرىتە كۆمىسۇنى بالى مافى مرۇف لە كوردستان، ئەم پىشنىارە دەيخەينە دەنگدانەۋە، كى لەگەلدايە دەستى بەرز بكاتەۋە؟ (22) كەس، زۆر سوپاس، كى لەگەلە وەكو خۇى بىمىنىتت دەستى بەرز بكاتەۋە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرىنەى دەنگ وەكو خۇى مايەۋە، لىژنەى ياساىى ئاخىر سىياغەى ماددەكە بخوئىننەۋە، بۇ ئەۋەى بىخەينە دەنگدانەۋە.

بەرىز د.رۇزان عبدالقادر دزىبى:

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان.

المادة الاولى:

يقصد بالمصطلحات والتعابير الآتية المعانى المبينة ازاؤها لاغراض هذا القانون:

اولاً/ الاقليم: اقليم كوردستان – العراق.

ثانياً/ البرلمان: برلمان الاقليم.

ثالثاً/ الهيئة: الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في الاقليم.

رابعاً/ المجلس: مجلس الهيئة.

خامساً/ الرئيس: رئيس الهيئة.

بهرپيز سهرؤكى پهرلهمان:

بهكورديش كهردم بكهن.

بهرپيز سالار محمود مراد:

بهرپيز سهرؤكى پهرلهمان.

ماددهى يهكهم: ئەم وشه و دهسته و ازانهى خوارهوه، له ههر جيگه يهكى ئەم ياسايه دا هاتبن، ماناكانى

بهرامبهريان ده بهخشن:

يهكهم/ ههرپيم: ههرپيمى كوردستان – عيراق.

دووهم/ پهرلهمان: پهرلهمانى ههرپيم.

سپيهه/ دهسته: دهستهى سهر بهخوى مافى مرؤف له ههرپيمدا.

چوارهم/ ئەنجومهن: ئەنجومهنى دهسته.

پينجهه/ سهرؤك: سهرؤكى دهسته.

بهرپيز سهرؤكى پهرلهمان:

بهرپيزان، ئاخير صياغه خويندرايهوه، دهپخهينه دهنگانهوه، كى لهگه لدايه دهستى بهرز بکاتهوه؟ (75)

كهس، زور سوپاس، كى لهگه لدا نييه دهستى بهرز بکاتهوه؟ (20) كهس، زور سوپاس، بهزورينهى دهنگ

پهسند كرا، تكيه ماددهكهى دواتر.

بهرپيز عمر عبدالرحمن على:

بهرپيز سهرؤكى پهرلهمان.

المادة الثانية:

اولاً: تؤسس هيئة بأسم (الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في اقليم كوردستان – العراق) تتمتع بالشخصية

المعنوية والاستقلال المالي والاداري، وتكون لها ميزانية مستقلة ضمن الميزانية العامة للاقليم، وترتبط

بالبرلمان وتكون مسؤولة امامه.

ثانياً: يكون مقر الهيئة الرئيس في محافظة اربيل عاصمة الاقليم، ويجوز لها فتح مكاتب في المحافظات

الاخرى.

ثالثاً: يهدف هذا القانون الى حماية حقوق الانسان وتعزيزها وفقاً لمعايير حقوق الانسان الدولية في جميع المجالات، ونشر الوعي بها، والاسهام في ضمان تطبيق ذلك في ضوء احكام التشريعات الداخلية.

بەرپز سەرۆکی پەرلهمان:

بهكوردیهكەش كه رهه بكه.

بەرپز سالار محمود مراد:

بەرپز سەرۆکی پەرلهمان.

ماددهی دووهم:

یهكهم: دهستهیهك دادهمهزریت بهناوی (دهستهی سهربهخۆی مافی مرۆف له ههریمی كوردستان – عیراق) دا، كهسایهتی مهعنهوی و سهربهخۆی دارایی و ئیداری دهبیّت و، له چوارچێوهی بودجهی گشتی ههریمدا بودجهیهکی سهربهخۆی دهبیّت و، به پەرلهمانهوه واوهست دهبیّت و، لهبهردهمییدا بهرپرس دهبیّت.

دووهم: بنكهی سهرهکی دهستهكه، له پارێزگای ههولێر پایتهختی ههریمدا دهبیّت و، بۆیشی ههیه له پارێزگاکانی دیکه دا نووسینگه بکاتهوه.

سییهم: ئامانجی ئەم یاسایه، پاراستن و بههێز کردنی مافهکانی مرۆفه بهپێی پێوهه نیودهولتهیهکانی مافی مرۆف له هههموو بوارهکاندا، بلاوکردنهوهی روشنبیرییه دهربارهی ئەم مافانهو، بهشداری کردنه له دهسته بهر کردنی بهکارهینانی ئەو مافانه، له بهر روشنایی حوکمهکانی یاسا ناوخۆیهکاندا.

بەرپز سەرۆکی پەرلهمان:

لیژنه‌ی هاوبه‌ش رهئیتان.

بەرپز د.رۆژان عبدالقادر دزهی:

بەرپز سەرۆکی پەرلهمان.

سهبارته به ماددهی دووهمی پرۆژه یاسایهکه، له راپۆرتی هاوبهشی ههر دوو لیژنه، لیژنه‌ی یاسایی و لیژنه‌ی مافی مرۆف، دوو تیبینییمان لهسهه دهقی ماددهکه ههیه، تیبینی یهكهم/ تاییهته به برهگی دووهمی ماددهکه، كه تهنه دووباره دارشتنهوهی برهگهكهیه بهو شیوهیه: (ثانیاً/ یكون المقر الرئيسي للهيئة في اربيل عاصمة الاقليم، وتفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات الاخرى).

دووهم/ تاییهته به برهگی سییهم، بهرپزان، له راپۆرتی هاوبهشدا هاتوه، برهگی سییهم بکریته ماددهیهکی سهربهخۆ، له بهر ئهوهی ماددهی دووهم باس له پیکهینانی ئەو دهستهیه دهکات، تهئسیسی ههیهکه، بهلام برهگی سییهم پهيوهندی بهم ماددهیه نییه، باس له ئەههدهکه دهکات، بۆیه پیمان باشه که برهگی سییهم بکریته ماددهی سییهم، ماددهیهکی سهربهخۆ، دووباره دابریژریتهوه: (يهدف القانون الى الحفاظ على حقوق الانسان وتعزيزها والدفاع عنها في جميع المجالات وفق المعايير الدولية مع نشر ثقافة حقوق الانسان)، وهكو ماددهیهکی سهربهخۆ مادده سی، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان، ئىيستا ئەو بەرپىزانە دەيانەوئىت قىسە بىكەن، تىكايە دەستىيان بەرز بىكەنەو، بۇ ئەو دەى ناويان بىنووسىن، ناوەكان (عومەر ھەورامى، فازل بەشارەتى، كەيلى ئەكرىم، قىيان، بەيان كۆچەرى، احمد، عظيمة ، عەدنان عوسمان، رزگار، شوان، شلىر، حمە سەعيد، گوليزار، حسن محمد، پەريهان، كوئىستان محمد، عومەر عبدالعزىز، فرست احمد) كاك عومەر فەرموو.

بەرپىز عمر صديق ھەورامى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من بەزۆربەى پىشتىگىرى پىشنىارەكانى ھەردوو لىژنە دەكەم، بەس لە بىرگەى كۆتايىدا ئامانجى ئەم ياسايە، خۆى ئامانجى دەستەكەيە، كە ھەول دەدات، ئامانجى دەستەكەيە كە بۇ پاراستن و بەھىز كردنى مافەكانى مرؤف، بۇ خۆى ئىمە كۆمەلئىك ياسامان ھەيە، كە لىرە دەرچوون، لە چوار چىوہى عىراقىشدا، عىراق بۇ خۆى كۆمەلئىك مەواسىق و موعاھەداتى ھەيە، ئەبى ئامانجى دەستەكە بىت ھەول بدات بۇ پاراستنى مافەكانى مرؤف، نەك ئامانجى ياساكە، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك فازل بەشارەتى، فەرموو.

بەرپىز فاضل محمد قادر:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من پىشتىگىرى و دەستخۆشى لەھەردوو لىژنەى ھاوبەشى ياسايى و مافى مرؤف دەكەم، كە لەماددەى دووہم، خالى دووہم، كە دەلئىت دەستەكە بۆشى ھەيە، يەئنى خستوويەتە شتىكى ئىختىيارى بۇ دەستەكە كە نووسىنگەى لە پارىزگاكانى تر ھەبىت، بەراستى من پىشنىارى دەكەم نەك تەنھا لە پارىزگاكان ھەبىت، چونكە بەراستى ئەوہى كە ئىمەى كورد سوتاوى دەستى ئەو بى مافىە بووين لە رابردوودا، كە مافى مرؤف نەئاورى لى داوينەتەوہ نە حەقى پىداوين، بۆيە پىشنىار دەكەم ئەو دەستەيە نووسىنگەى لە قەزاكانىشدا ھەبىت نەك تەنھا لە پارىزگاكان، چونكە بەراستى زۆر زۆر گرنگە، ھەر لەھەمان ماددەدا لە خالى سىيەم، باسى ئامانجى ئەم ياسايە دەكات و پاراستن و بەھىزكردنى مافەكانى مرؤف بەپىيى پىوہرە نىودەولتەتەكان، من حەز دەكەم ئەو پىرسىارە بىكەم، پاسا و چىە بۇ ئەو ھەموو غەدر و زولمەى كە لەراپردوو لەمافى مرؤفى كورد كراوہ، يەئنى ئايا ئەو دەستەيە مولزەم دەبن بەوہى كەوا وەكو بلىين روونكردنەوہ يان موزەكەرە بدن بەھەموو وئالتانى دەرەوہ بەتايبەتى مافى مرؤفى نىودەولتەتى لەسەر ئەو ھەموو غەدر و پىشنىلكارىيەى كە لە مافى مرؤفى كورد كراوہ لە كوردستان، لەعىراق بەگشتى و لە كوردستان بەتايبەتى، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كەيلى خان، فەرموو.

بەرپىز كەيلى اكرم احمد:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

فەقەرەى سىيەم لەمادەى دووم، كراوه بە ماددەيەك لە راپۆرتى ھاوبەشى ياساى و مافى مرۇف، بەلام من پىم باشترە ئەم فەقەرەيە لە اسباب موجبه باس بكرىت، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

فيان خان، فەرموو.

بەرپىز فيان عبدالرحيم عبدالله:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

بەنيسبەت ماددەى دووم، من قسم لەسەر برگەى دووم ھەيە، كە باس لە پەيكەرى ئىدارى دەستەكە ئەكات، كە بەس لە سەنتەرى پارىزگاگاندا بكرىتەو، بەرەئى من پىويست بوو لە قەزاو ناحيەكانيش نووسىنگە يان لقى دامەزراوھى بكرىتەو بو ئەو شوپانە، لەبەر ئەوھى پيشىلكارىيەكى زۆر لە مافەكانى مرۇف لەو شوپانەدا روو دەدات، كە پىويستە ئەو دامەزراوانە يان ئەو نووسىنگانە بكرىتەو لە قەزاو ناحيەكان، واتە پەيكەرى ئىدارى دەستەكە بەشيۆەيەكى ئاسۆيى بىت، نەك بەشيۆەيەكى ستوونى كە لەقەزاو ناحيەكانيش با بلىين رپنمايى و برپارەكان لە سەنتەرى پارىزگاگانەو وەرنەگرن، خۆيان بتوانن، بەس بتوانن راپۆرت نامادە بكەن و ئاراستەى سەنتەرى پارىزگاگانى بكەن، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەيان خان، فەرموو.

بەرپىز بەيان احمد حسن:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە برگا ئىكى ژ ماددەيە دووى، ئەز پينشيار دكەم، (تتمتع الهيئة بشخصية معنوية ويكون لها استقلال تام في ممارسة مهامها المنصوص عليها في هذا القانون)، برگا سيش ھەرودسا ئەز دەبينم فى شيۆە بت) يهدف هذا القانون الى تعزيز حماية حقوق الانسان وتنفيذها بالتنسيق مع الجهات والهيئات المختصة وتفعيل الاليات لحماية الوطنية ولحماية حقوق الانسان) گەلەك مەمنوون.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

عظيمة خان، فەرموو.

بەرپىز عظيمة نجم الدين حسن:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

لەماددەى دووم بەهەمان شیوه منیش تیبینیم لەسەر ئەو خاڵە هەیه، کە کاک فازل و فیان خان تیشکیان خستە سەرى، لەگەڵ ئەوهدام کە چۆن لیڤه هاتوو، کە دەلیت لە پارێزگای هەولێری پایتەختی هەریم بیټ سەرۆکی دەستەکە، بەلام نەک بۆشی هەیه لە پارێزگاکانی تر هەبیټ، بەلکو پێویستە لە پارێزگاکانی تر نووسینگە بکاتەوه، هەرودها لە قەزاکانیش، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆکی بەرلەمان:

کاک عەدنان، فەرموو.

بەرپز عەدنان عثمان محمد:

بەرپز سەرۆکی بەرلەمان.

من پشتگیری لە بۆچوونەکانی راپۆرتی لیژنەى هاوبەش دەکەم، بەلام سى خال هەبوو ویستم قسەى لەسەر بکەم، ئەوهى کاک عومەر لە سییەم باسى دەکات، (یه‌د‌ف‌ ه‌ذا‌ الق‌ان‌ون‌) فی‌ع‌ل‌ه‌ن‌ لە‌ر‌اس‌ت‌ی‌دا‌ ئە‌ب‌ی‌ باس‌ لە‌ دەستەکە بکات، ئەم دەستەیه مەبەستەکانی چیه، بەراستی من هاوارام لەگەڵی، بۆ مەوزوعى قەزاکانیش ئیمە هەندى ناوەندمان هەیه ناوەندى گرنگە ، لەراستیدا لەوانەیه نەتواندریت لەهەموو قەزاو ناحیه‌یه‌کدا بکریتهوه، هەرچەند پێویستە بکریتهوه، من پشتگیری ئەوه دەکەم، بەلام ئیمە دەتوانین ئەوه ئیزافە بکەین، بلین (وتفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات والاقضية حسب الضرورة)یە‌ع‌ن‌ى‌ ه‌ه‌ند‌ى‌ ناوەندى گرنگان هەیه، گەرمیانمان هەیه، پشتدەرمان هەیه، سۆرمانمان هەیه، دەکریت لەو ناوەندە گرنگانە کە دوورن لە پارێزگاکانەوه بکریتهوه، ئەوهى تر هی سییەم کە هیوادارم بکریټ بە ماددەیه‌کى سەر‌ب‌ه‌خ‌ۆ‌ پیشنیاره‌کە، لە راستیدا ئەوهى ئەمان شاملە، بەلام ئەگەر نەختیک رۆشنتری بکەینهوه، پیم وانیە خراب بیټ، هیشتا کە ئیمە قسە لەسەر مافی مرۆف دەکەین لەوانەیه هەندى وا تیگات کە تەنها هەر تەرکیزه لەسەر توندو تیژییه‌ک یان لەسەر هەندى مەسائیلی تر، بەلام کۆمەلێک شتی تر هەیه کە پەيوهسته بە مافی مرۆفەوه بۆ نموونه مەسەله‌ى ئەوانەى کە لە سجنه‌کاندان، مەسەله‌ى ناواره‌کان، مەسەله‌ى مەوقوفه‌کان، هەندى پەناهەندەو ئەوانەش کە دینه ناو هەریمی کوردستانهوه، پیم وایه ئەم دەستەیه دەبیټ نیش لەسەر ئەم کەیسانه‌ش بکات و پشتگیریان بکات، بۆ نموونه هەولێ دابین کردنی جیگا و پشتگیری لەمافه‌کانیان بکات، بۆیه ئەگەر ئەوه بکریټ، ئەگەریش هەر لەگەڵ ئەم ماددەیه‌دا یان ئەکریت لەماددەکانی تردا خالیکی تر ئیزافە بکەین کە ئەم دەستەیه بە حوکمی ئەوهى کە سەر بە بەرلەمانی کوردستانه، با بلین بەرلەمان سەرپەرشتی دەکات، دەبیټ هەندى دەسەلاتی هەبیټ بەسەر سووته‌ى تەنفیزیدا، بەتایبەتیش کە پەيوهست بیټ بە خروقات لەسەر مافی مرۆف واتە جۆریک لە ئیلزام کردنی سووته‌ى تەنفیزی تیټا بیټ بۆ چاره‌سەرکردنی ئەو پیشیلیانەى کە لەناوچه‌کاندا دەکریت، جا ئەکریت لیڤه لەم ماددەیه‌دا یان لە ماددەى سیټا جیگای بکریتهوه، سوپاس.

بەرپز سەرۆکی بەرلەمان:

حاکم رزگار، فەرموو.

بەرپرز زىگار محمد امين:

بەرپرز سەرۆكى پەرلەمان.

بە بۆچوونى من بە نىسبەت خالى يەكەم، ئەم دەستەيە بېسەرتىت بە مەجلىسى قەزاو، بە ئەنجومەنى دادوهرىيەو، نەك بە پەرلەمان، بە ئىعتىبار جيهەتى بىلايەن بۆ قسەکردن لەسەر مافەكان بە شىۆهيهكى ديارىكراو و ميهەنى لايەنى قەزايە، مەجلىسى قەزاش ئىستا دەسەلاتى تەشرىعى دەسەلاتىكى سەربەخۆيە، ئەكرىت ئەم دەستەيە بېسەرتىت بە دەسەلاتى قەزائىهەو، خالى دووهم: بەراستى من جارىكى تىرىش وا بزائەم باسماں كرى، مەسەلەى پارىزگاي هەولپىر، كە پايتەختى هەرىمە، وابزانم شارەكە تەحدىد بكرىت باشترە، ئەو يەكەم: دووهميش: ئەگەر سەيرى ياساى پەرلەمان بكەين، لە ماددەى 45 بە كوردىهەكە هەولپىر هاتوو، بە عەربىهەكە اربىل هاتوو، ئەمە مەسەلەيهەكە لە نيوان هەولپىر و اربىل، كە ئەمەش ئىشكالىهەتىك دروست دەكات پىم وايە، يەعنى قانونەكە خۆى وا هاتوو يەعنى قانونى پەرلەمان وا ئەلئىت، جگە لەووش بەراستى ئىمە كەسماں ئىشكالمان لەو نىه، عاصىمەى واقىعى كوردستان هەولپىر، بەلام نەسىكى قانونىمان نىه، يان برپارىكمان نىه، كە تەحدىدى كرىدى ئىره پايتەختە، لە قانونى پەرلەماندا هەمانە، دەلئىت كۆبوونەوكانى پەرلەمان لە هەولپىر كرى دەدات، بە كوردىيهەكەى، بەلام ئەكرى ئىمە بۆ ئەووى كە بەكارى ئەهينىنەو، ئىمە ئەربىلىكى تىرىشمان نىه يان هەولپىرىكى تر تاوەكو بىين جىاى بكەينەو، لەووى كە جىاوازه لە عاصىمە، يەعنى من بۆ خۆم ئىعتىزاز بەووه دەكەم كە هەولپىر پايتەختە، مەبەستم هىچ شتىك نىه، يەعنى قسەكەم لەيهەك نەدرىتەو لەرووى قانونى بەحتەو قسە دەكەم، يان دەبىت ئىمە قانونىك، يان برپارىك يان شتىك لەو بارەيهەو دەر بكەين، كە اربىل بىت بە عاصىمە، بۆ ئەووى لە نەسىكى قانونىدا يان مەشروعىكى قانونىدا قسەى لەسەر دەكەين ئەو مەسەلەيهەكى گرنگە، كە ئايا ئىمە بەچى ئىعتىبارى دەكەين، خالى سىيەم: لەگەل ئەو بۆچوونەدام كە ئەهەداف بىت بە ماددەيهەكى سەربەخۆ بە حەقىقەتەن بەم جوړەش بىت، (يهدف هذا القانون الى حماية حقوق الانسان و الدفاع عنها و تعزيزها و بما ينسجم مع الاعلان العالى لحقوق الانسان و العهود و المواثيق الدولية و الدساتير و التشريعات الوطنية) زۆر سوپاس.

بەرپرز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك شوان، فەرموو.

بەرپرز شوان عبدالكرىم جلال:

بەرپرز سەرۆكى پەرلەمان.

من لەگەل پىشنيارهەكى هەردوو لىژنەى بەرپىزم، كە سىيەم جىا بكرىتەو بە ماددەيهەك، بەلام پىشنيار دەكەم بكرىتە پىشەكى ماددەى سىيەم، كە لەدواى ئەو دىت، لەبەر ئەووى ئامانجەكان ياخود مەهامەكانى ديارى كرىووه، ئەووش بۆ خۆى ئامانج لە دارشتنى ئەم ياسايە ديارى دەكات، لەبەر ئەو بكرىتە پىشەكى ماددەى سىيەم، پشتگىرىش لەو برا بەرپزانە دەكەم كە باسى ئەوويان كرى، ئەمە ئامانج لە دارشتنى ئەم

ياسايه دوست كردنى دهسته يه كه، نهك قانونيک بۇ پاراستنى مافى مرؤف، له بهر ئه وه پيشهكى نه و ماددهيه بهراى من ببيت به پيشهكى ماددهى سييه م، واى لى بيت، (يهدف تأسيس هذه الهيئة حماية حقوق الانسان و الى .....الخ، تا دهگاته سهر ئه وهى (و لغرض تحقيق هذه الاهداف تتولى الهيئة المهام التالية)، ئينجا 1 و 2 و تا دواى، زور سوپاس.

بهريز سهروكى بهرله مان:

شليخ خان، فهرموو.

بهريز شليخ محمد نجيب:

بهريز سهروكى بهرله مان.

قسه كانم هه مووى له لايه ن براده رانمه وه ئامازهى پيدرا، تهنه من يهك خالم هه يه له ماددهى دوووم، به عه ره به يه كه ده لئيت (ثانياً: يكون المقر الرئيس للهيئة في محافظة اربيل عاصمة الاقليم وتفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات) و ابرانم مراكز سائر المحافظات، نه وه شتيكى زياد نيه، واته هه ر بلينين في مراكز المحافظات، هه روها نه وهى بۇ زياد بكرئيت، و الافضية والنواحي التابعة لها.

بهريز سهروكى بهرله مان:

شليخ خان موناقه شهى مادده كه بكه نهك راپورتى هاوبهش، واته هى راپورته نه صليه كه، موناقه شه كه مان له پرؤزه كه دايه له ماددهى دوووم، له سه ر نه وه موناقه شه ده كه ين، فهرموو.

بهريز شليخ محمد نجيب:

بهريز سهروكى بهرله مان.

باشه با (في المحافظات) بيت و قسه كانى تريشم له لايه ن براده رانمه وه كران، سوپاس.

بهريز سهروكى بهرله مان:

كاك حه مه سه عيد، فهرموو.

بهريز حه مه سه عيد حه على:

بهريز سهروكى بهرله مان.

به نيسبه ت ماددهى دوووم، من له گه ل نه و پيشنياره م به يان خان كردى، كه كه سايه تيه كى مه عنه وى و سه ربه خوى هه بيت، به نيسبه ت دوووم، له گه ل راي ليژنه كه م كه بنكه ي سه ره كى له پايته خت بيت و بنكه ي به حالته تى ئيجاب يه عنى پئويسته بلئيت له پاريزگاكاني تر ده بيت و له قه زاكانيش به پئويست، هه ندى قه زا گرنگه وه كو (گه رميان و رانيه ..) وه كو نه وهى كاك عه دنان باسى كرد، وه له گه ل نه و رايه ي ليژنه م كه برگه ي سييه م ببيت به مادده يه كى سه ربه خو، ئامانجى نه م ده سته يه يه نه ك نه م ياسايه، و ابرانم نه وه هه ر غه لته تى چابه، ئينجا به خال به ندى بكرئيت، پاراستن و به هيز كردنى مافه كانى مرؤف به پئويست

پۈۈ نۆۈدەۈلەتتەكان و بەپۈپى رۈكەۈتتەننامەكانى بۇ زىاد بىكرۈت، ھەرۈھا بەندىكى تر ھەۈلدان بۇ پابەند بوون و جىبەجى كرىنى بەندەكانى جارى گەردوونى مافى مرۇف، ئەۈۈشى بۇ زىاد بىكرۈت، چۈنكە گرنگەۈ بلاۈكردەۈۈى رۇشنىبرى خالى سۈپەم بۈت، چۈرەمىش بەشدارى كرىن لە دەستەبەركرىندا، زۇر سوپاس.

بەپۈپى سەرۈكى پەرلەمان:

گوليزار خان، فەرموو.

بەپۈپى گوليزار قادر اسماعيل:

بەپۈپى سەرۈكى پەرلەمان.

من لەگەل ئەۈۈدام ۈكۈ دەقى ياساكە كە ھاتوۈ، ھەر بەۈ شىۈۈۈۈ بۈت، كەبۇشى ھەپە لەپارىزگاكانى دىكەدا نووسىنگە بىكاتەۈ نەك ئىلزامى بىكەپت، كە ھەر دەبۈت بىكاتەۈ، زۇر سوپاس.

بەپۈپى سەرۈكى پەرلەمان:

كاك ھەسەن محمد، فەرموو.

بەپۈپى د. ھسن محمد سورە:

بەپۈپى سەرۈكى پەرلەمان.

دىارە من لەگەل ناۈۈكەدام، بەلام دوو تۈبۈنۈم ھەپە، بەكەمىان: بەنىسبەت ئىرتىباتەكەپەتى كە ئاىا ئىرتىباتى بە ئەنجۈمەن بۈت يان بە پەرلەمان، لەپاستىدا لەرۈۈى عەلەنىۈۈۈ دوو جۇر دەستە ھەپە، دەستە پەرلەمانى ھەپە دەستە تەنفىزى ھەپە، دەستە پەرلەمانى پەرلەمان قانۈنى بۇ دادەنۈت، بەجۇرىك كە لەگەل پەپەرۈۈكەى بىگونجۈت و مۈتەعارىز نەبۈت لەگەل لىژنەى مافى مرۇف كە لەناۈ پەرلەمان ھەپە، ئەم دەستەپەش ئىشراقى ھەموو ھكۈمەت دەكات، بەلام دەستە تەنفىزى ھكۈمەت قانۈنى بۇ دادەنۈت و ئىشراق لەسەر ھەندىك لە مۈكەۈپناتى ھكۈمەت دەكات، بەعنى لەخوار خۇى، ئەگەر سەپرى ناۈۈرۈكى ماددەكە بىكەپن بزەبىت مەنىش لەگەل ئەۈۈدام كە ناۈۈرۈكەكە زىاتر بۇ ئەۈۈ دانراۈ كە ئەم دەستەپە، دەستەپەكى تەنفىزى بۈت، مەشروۈۈۈكۈش ھەپە، مەشروۈۈۈ ئەمبوس مانى پەرلەمانى، كە پۈشترۈش لەم پەرلەمانە باس كرا، كە جىگای ئەم دەستەپە بىگرۈتەۈ، لەسەر پەرلەمان و پەرلەمانىش ياساى بۇ دابنۈت، خالى دوۈم: تەئىدى ئەم خالى گۇرۈپنە دەكەم كەخالى سۈپەم بىكرۈت بە ماددەى سۈپەم و تەصنىفىش بىكرۈت، چۈنكە ئەمە تەقربەن بەشۈۈۈۈ تەعريف ھاتوۈ، بەلكۈ ئەھدافەكان تەصنىف بىكرۈت و ۈزح تر بىكرۈت، كۆمەلۈك ئەسبابى فىكر ۈكۈ كۆمەلۈ ئەسبابى تەمىز و ئەۈ جۇرە شتانە بچۈتە ناۈ ئەھدافەكەۈ، زۇر سوپاس.

بەپۈپى سەرۈكى پەرلەمان:

پەريھان خان، فەرموو.

بەرپز پەريھان قەبلای محمد:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

ھەر بەنيسبەت ماددەى سىيەم، پيم باشە ببيت بە ئامانجى ئەم دەستەيە، لەبەر ئەو دەستەگە ھەمووى فراوانتر دەبيت، ھەموو ئەو ياسايانەش دەگریتەووە کە ھەموو بەندەکانى مافى مرؤفى تیدا دەبيت، ئيت پيويست ناکات ليرە بە ھەتا بە تەفصیلیش باسى بکەين، باشتر وایە ببيت بە ئامانجى ئەم دەستەيە، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

کوستان خان، فەرموو.

بەرپز کوستان محمد عبدالله:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم کرا، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عومەر، فەرموو.

بەرپز عمر عبدالعزیز بەاء الدین:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرھتا ئەووە عەرز دەکەم کە ئەم ياسايە يەکیکە لە ياسا ھەرە گرنگەکان، کە دیتە پەرلەمانى کوردستان، لەناو ئەم پرۆژە ياسايەش گرنگترین ماددە، ئەم ماددەيەيە، کە ئیستا ھەلۆیستەمان لەسەرى ھەيە، ئەوانى تر ھەمووى ميکانيزم و ئاليات و شتى وایە، ئەگەر ھەلەى ھونەرى يان ناوەرۆکەکەى زۆر بەھيز نەبى گرفتیکمان نيە، بۆيە داواکارم ھەردوو لیژنەى بەرپز بەھەند پيشنيار و داواکارى ئەندامان وەرېگرن، چونکە باسى ئامانجى پیکھینانە و زۆر گرنگە بەلای ھەموومانەو، تيبينیەکانى من لەسەر ئەوون يەکەم: پشتگیری جیاکردنەووەکەى ھەردوو لیژنەى بەرپز دەکەم، دەست خوشيان لى دەکەم، بەلام زۆر خوشحال دەبووم ئەگەر زیاتر ھەلۆیستەيان لەسەر بکردايە، وەکو داوايان کردوووە کە جیا بکریتەووە فيعلەن بە خال بەندى بەعزیک ئەھدافى بەقوت کردنى دروست کراو، دەستەيەکیان لەکوردستان دیارى بکردايە، ئەمە وەکو ھاوکارییەك بۆ بەرپزبان من ليرە سى، چوار خالەم حازر کردوو، ئیحتیمالە تەسنیەش بیت لەسەر پيشنيارى ئەو خوشك و برایانەى پيشتر بەس من بە تەھدیدی نووسیومە، بە ئیستقرايەکی دەقیقى زانستی بۆ دروست کردنى ئاوا دەستەيەك کە داكۆکی لەمافى مرؤف بکات، ئەگەر بەرپزتان لیم وەرېگرن بەو ئیعتیبارەى دوا کەسم کە قسە دەکەم، لەوانەيە باسى تەسنیە نەکردن بیتە ئاراو، سەرھتا پيويستە ئەووە بلین، ئەگەر ئەھدافى ئەم دەستەيە زۆر گرنگ نيە، چۆن 11 مەھامى بۆ دیارىکراو، يەعنى ھاووین لەخالى داھاتوودا، لەماددەى داھاتوودا 11 مەھامان بەخال نووسیو، بەلام لە ئەھدافدا بەشیوہى

بەرپز عمر عبدالرحمن علی:
بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنەیسبەت مۆلاخەزات و ڕاوە سەرئەجی سەرئەجەم ئەندام پەرلەمانە بەرپزەکان، پێ دەچیت لە سێ خاڵدا زیاتر کۆکن لەسەر ئەوەی کەوا فەقەرە سێیەمی ماددە دوو، کە دەئیت (یەهف هذالقانون الی حمایة حقوق الانسان) ببیت بە (الهیئة) دوو: تەئکید لەسەر ئەوە کرایەو کە نووسینگەیان هەبیت لە قەزاو ناحیەکان، سێیەمیان: لەسەر مۆراقەبە کردن و ئەدائی ئەم دەستەبە، چوارەمیش: لەسەر کردنەوێ نووسینگە بوو، بەنەیسبەت فەقەرە سێیەم، ئیمە وەکو لیژنە یاسایی تەئیدی ئەو فیکرەبە دەکەین کە بئیت (تەهف الی هیئە الی حمایة حقوق الانسان) لەبەر ئەوە ئەمە راستە یاسای دەستەبە نەک یاسای مافی مۆف، و راست تر دیت کە ببیت بە هەدەفی دەستەبە، حمایە حقوق الانسان و تعزیز و بەگۆبەرە ئەو مەعایرانە کە باسیان لەسەر کراوە، بەنەیسبەت کردنەوێ نووسینگە ئەم دەستەبە لە قەزاو ناحیەکان، ئیمە لە لیژنە هابەش ئیتیفاقمان لەسەر ئەوە کرد کە مەرکەزی سەرەکی ئەم دەستەبە لە هەولبیری پایتەخت بیت، دواتر لەسەرەتی کەوا نووسینگە بکاتەو لەناو شارەکاندا، بەلام ئەگەر بگەرپینەو بە ماددە پینچەم، لەویدا باس لەوە کراوە کە سەرۆکی دەستە دەتوانی ئیجداسی دەوائیری تازە بکات لەکاتی پبویستدا (عند الحاجه)، هەرچەندە هەندئ لە برادەران وایان باسکرد، کە بەبپی پبویستی بیت، دیارە ئەوە ماددە پینچەم هیچ مانعی نەهیشتوو، ئەگەر پبویست بوو، بەنەیسبەت مۆلاخەزە کاک رزگار لەسەر ئەوەی کەوا ئەم دەستەبە رەبب بکریت بە مەجلیسی قەزاو، بە تەئکید ئیمە ئەمانەویت دەستەبە ک دروست بکەین لە کوردستاندا زۆر سەرەخۆ بیت و پەبوەست نەبیت بەهیچ دەستەبەکی تەنفیزی، قەزائی، دەستە قەزائیش خۆی لە خۆیدا، دەستەبە (قد یجوز) ئەویش خۆی لەخۆیدا خروقاتی یاسایی هەبیت رۆژیک لە رۆژان، لەبەر ئەوە ئیمە هەموو هەولبیکمان و تەرکیزمان لەسەر ئەوەبە کە دەستەبە ک دروست بکەین کە زۆر سەرەخۆبەتی خۆی ببینی بۆبە پەبوەستیش بوو بە پەرلەمانەو، چونکە پەرلەمان هەلبژاردە سەرئەسەری کۆمەلانی خەلکی کوردستان، تیکەلە لە هەموو فیکرو بیرو باوەرو فراکسیۆنەکان و هەموو حزبەکان و نوینەرایەتی خەلک دەکەن، لەبەر ئەوە بە سەرەخۆترین دەزگا سەر دەکریت، پەرلەمان پەبپرو و پڕۆگرامی خۆی هەبە، دیاریکراوە کە چۆنبەتی مۆراقەبە، ئیستیجواب پرسیار کردن، مۆراقەبە هەموو دەستەکان و دەزگاکانی حکومەتی هەریمی کوردستان دەکات، لەگەلئیشیدا ئەم دەستەبە کە دروست دەکریت، بە نەسبەت ئەو مۆلاخەزاتانە کە جەنابی کاک عومەر عبدالعزیز دای، ئەو مۆلاخەزاتانە لە شوینی خۆیدا، ئەگەر بگەرپینەو بە سەر ماددە سێیەم، لە مەهامەکانیدا بە تەئکید مەهام بەگۆبەرە یاسا لە ئەهەدافەکان گرتەر، چونکە هەدەفی ئەم دەستەبە ئەروانیتە ئەوەی کە شتیئک تەحقیق بکات، بەلام کە بوو بە موهیمە ئەببیتە ئەرکی سەرەکی ئەوەی کە دەبی بەدی بەنیت و جیبەجیبی بکات، بۆبە ئەوەی کە جەنابی باسی لەسەر کرد، لە ماددە سێیەم لە فەقەرە (3 و 6 و 7) دواتر باسی لەسەر کراوە، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك سالار، فەرموو.

بەرپىز سالار محمود مراد:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من ناچمەو سەر ئەو دەرپرېنەو ئەو بۇچوونانەى كە براى بەرپىزم كاك عومەر لە لیژنەى یاسایى دەرى برى، ھاویرام لەگەلى یەك بەیەك، بەلام ئەو پەيوەندى بەیەك، دوو خالەو هەیه، كە بەرپىزان ئەندامانى پەرلەمان ئامازەیان پىكرد، ئەمەوئیت روونى بكەمەو، ناو نەهاتنى ئەو بەندانەى كە پەوئەندى بە جارنامەى گەردوونى مافەكانى مرۆفەو هەیه، كە دەستەواژەى یان مەعايىرى نیودەولەتى هات، راستەو راست ئەو مەبەستەش ئەپىكەت، هەروەها لە ماددەى دووهم برگەى یەكەم وترا ئەم دەستەیه كەسایەتى مەعنەویى و سەربەخۆیى دارایی و ئىدارى دەبیت، ئەمە مەسەلەیهكى تەواو، ئەگەر تەواوى بخەینە پال ئەمە ناكاتە ئەو كە ئەمە ناتەواو بێت، تەئكید بكەینەو لەو كە وشە یان دەستەواژەى تەواو ئیزافە بكریت، بۆیه وەكو خۆى كارىكە مەبەستەكە ئەگەیهنیت، هەروەها لە ماددەكانى تری داهاوودا قسە لەسەر مەهامى ئەم دەستەیه كراو، ئەو پەيوەندى بە بەدواداچوون هەیه بۇ گرتوو خانەكان و رەوشى زیندانیان و ئەو مەسەلانەى كە ئەم دەستەیه ئەركەكانى دەكەوئیتە ئەستۆ، سەبارەت بەو دەرپرېنەى كاك عومەر دەرى برین، من ھاویرام لەگەل خالى سىيەمى كە ئەگەر لە مەهامیشدا دووبارە بووبیتەو ئەو لیرەدا جارێكى تر لە ئەهەدافەكاندا جەختى لەسەر بكریت، كە ئەو وتى (حمایة حرية الرأي في الاقليم) تطویریشى بۇ ئیزافە بكریت، (تطویر حمایة حرية الرأي والتعبير للمواطنين في الاقليم) بۆیه بە پىويستی دەزانم، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان لیژنەى ھاوبەش حەسریان كەردوو كە دەلێت (في مراكز سائر محافظات) ئەو حەسەر، بەلام لە ئەصلى مەشروعەكە لە دوو كەهاتوو (يكون المقر الرئيسي للهيئة في محافظة اربيل عاصمة الاقليم، ويجوز لها فتح مكاتب في المحافظات الاخرى)، تكيه لیژنەى یاسایى رەئىتان لەسەر ئەو.

بەرپىز د. رۆزان عبدالقادر دزمى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئیمە كە داوامان كەردوو (تفتح لها مكاتب) واتە ئیلزامى بېت كە نووسینگە لە پارێزگاكان بكاتەو، بەلام هېچ دەقیك نیه كە رېگەر بېت، كە لە قەزاكانیشدا بكریتەو، لەبەر ئەو ئیمە لە ماددەى پىنج ئەو مافەمان داووتى، ئىستىجداسى هەر نووسینگەیهك بكات كە سەر بەو دەستەیه بېت، بەلام ئیلزام بكریت لە پارێزگاكان نووسینگەى هەبیت، هەر ئەوئەدیه كە داوامان كەردوو لە راپۆرتى ھاوبەش، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك عومەر، فەرموو.

بەرپز عمر عبدالرحمن علی:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

هەدەف لەوەی کە نووسینگە لەشارەکانی تردا بکریتهوه بۆ ئەوه چەند سەبەبێک هەیە، یەکەم: ئەو نووسینگانە زیاتر نزیك دەبن لە خەلکی ناوچەکە بە کاملی حەسر نابیت بەتەنها لە شارێ هەولێر، ئەم نووسینگانە خەلک ئەتوانی لە شارەکانی تر هاتووچۆیان بۆ بکەن، ئاسانکارییە بۆ ئەو خەلکانە کە خروقاتی مافی مرۆف ئەبینن، یان لە شارەکاندا ڕوو دەدات، نووسینگەکە لە واقعیی حالەکەوه نزیك تره بۆیە بریارماندا بە هاوبەشی کە ئەوه لە شارەکانی تردا بکریتهوه، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

لێره پێشنیار هات کە ناوی قەزاو ناحیەکان دیاریکرا، کە دەلیت(فی مراکز محافظات)ئەمیش تەحیددی کردوو، یەعنی ئیلاقی کردۆتهوه کە لە قەزایەکان یان ناحیەیهک هەبیت، جا ئەمە چارەسەرێکی بکەن یان لە قەزاو ناحیەکاندا بکریتهوه. دەنگدان، چونکە چەند بەرپزێک کە پشتیوانی لێ بکات، کەرەم بکە.

بەرپز دڤاشاد شهاب حاجی محمد :

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

مەسەلە ی کردنەوهی مەکاتیب یان نووسینگە یان دائیرە ی تر بی وهکو عەرزمان کردن، ماددە ی پینج حەقیکی داوه کە دەلی: ئەگەر هات و مۆتەتەلەباتی عەمەل پینویستی بەوه کرد رهئیس ی هەیه ئەتوانی ئیستیحداسی دهوائیری تازه بکات، سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر دەرگای موناقلەشە بکەینهوه دەبی دووبارە رینگا بە هەموو ئەوانی تر بدەین و دووبارە موناقلەشە بکەن، لەبەر ئەوه داوا ی لیبوردن دەکەم، نیزامیه؟، کەرەم بکە.

بەرپز حسن محمد سووره:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره ئیقتیراحی لێژنە ی هاوبەش و ئیقتیراحیکی تریش لێره هەبوو کە ماددەکە بکری بە دوو ماددە، لەو حالەتە ئەو موناقلەشانە ی ئیستا زیاتر لەسەر ماددە ی سییەمه، دووم: ئەبی ماددە ی سییەم بە جیا بخریته دەنگدان و زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

ئیستا بۆ کردنەوهی ئۆفیس ی ئەو هەیهتە، کە لێره لە ئەصلی مەشروعەکە هاتوو و ئەلی: هەولێر و موحافەزەکانی تر، تەبعەن دەسلاتی پیداو ئەیکات یان نایکات، یەعنی ئەگەر بە زەروری زانی هەیهتەکە

ئەيكاڭن، راپۇرتى ھاوبەش ھەصرى كىردوو، ئەللى لە موخافەزەكان بىكىرى، مەركەزى موخافەزەكان بى، قەزا و ناحىيەكانى لى لاداوه، پىشنىيارى ئەو بەرپىزانەش ئەللىن لە قەزا و ناحىيەكانىش بى، ئىستا ئەمە ئەخەينە دەنگدانەوه بەرپىزان، كى لەگەل ئەوويە ئەم ھەيئەتە سەرپەراى عاصىمەى ئىقلىم لە پارىزگاكان و قەزاكانىش بىكىرئەوه، كاك شىروان نىزامىيە؟

بەرپىز شىروان ناصح حىدەرى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەگەر سەيرى ئەصلى مەشروعەكەى بىكەين كە لە حكومەت ھاتىيە، ھەصرى كىردىيە بە موخافەزات، بەلام كىردنەوهكەى جەوازيە، لە موخافەزات دەيكاكەوه يان نايكاكەوه، ئىمە ئىستا لىرە ھەموو قەزا و ناحىيەكان داخىل بىكەين، مەنتىق نىيە ئىمە بىكەينە وجوبى، ئىمە لەو ھالەتە دەبى بىكەينە جەوازى، ھەقى ھەيە لە موخافەزات و ئەقزىيە و نەواحى بىكاكەوه، كەواتە دەبى لە ئەصلى مەبدەئەكە بىكەينەوه، مەبدەئەكە بىكەينە جەوازى بۇ موخافەزات و بۇ ئەقزىيە و بۇ نەواحى، ئىنجا كەيفى خۇيەتى لە كوى دەيكاكەوه با بىكاكەوه، زۇر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ببورە، جوابت دەدەين، چونكە حكومەت ناردووويەتى بۇ ئەوويە ئىمە لىرە دىراسەى بىكەين و زەرورە بۇ خەلكى كوردستان واى لى بىكەين، ئەوويە يەك، دوو: پىشنىيار ھەيە و چەند بەرپىزىك پىشتىوانيان لى كىرد، ھەندىك ئەللىن لە قەزاش بىكىرئەوه و ئىلزامى بىت، ئەبىت بىكاكەوه، ھەندى بەرپىزى تىرىش ئەللىن لە ناحىيەكانىش بىكىرئەوه، ھەندىك لە ئىوويە بەرپىزىش ئەللىن ئىلزامى نەبىت، ھەيئەتەكە جەوازى بىت و خوى بىپار بەدات، ئىمە ئەوويە ئەخەينە بەر دەستى ئىوويە بەرپىز، نىزامىت ھەيە؟، كەردەم بىكە.

بەرپىز ھەمە سەيد ھەمە على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

بۇ مەركەزى موخافەزات وجوبى بىت، بۇ قەزاكان.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

رەجائەن، ئەوويە نىزامى نىيە، كەى ئەوويە نىزامىيە؟، شەرحە براى من، بەرپىزان كى لەگەل ئەوويە سەرپەراى موخافەزەكان ئىلزامى بىت، ئەو وشەيە ئىستا ئەخەينە دەنگدان و پاشان قەزاكان و پاشان ناحىيەكانىش، كى لەگەل ئەوويە لە موخافەزەكانى تر مەكتەبەكە ئەبىت ھەبىت؟، زۇر سوپاس، كى لەگەلدا نىيە؟، بە كوى دەنگ لەگەل ئەوون ئەبى لە گشت موخافەزەكان ئوفىسى ئەو ھەيئەتە ھەبى، كى لەگەل ئەوويە لە قەزاكانىش ھەبىت؟، ئىجبارى بى لە قەزاكانىش ھەبى؟، ھەشت كەس، كى لەگەلدا نىيە كە ئىجبارى بى؟، زۇر سوپاس، يەئنى جەوازى ئەتوانن لە قەزاكان و لە ناحىيەكانىش بىكەنەوه، بەلام لە موخافەزەكان

ئىجبارىيە و ئەبى ھەبىت، ئەو نوقتەيەك بوو كە پيويستى بە دەنگدان بوو، ئەو ھى نىزامىيە موستەقىلە، كەرەم بکە.

بەرپىز د. احمد ابراهيم ورتى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

پيويستە جەوازيەكەش بخريته دەنگدانەو، كە لە قەزا و ناحيەكان بۆ ھەبى مەكاتيب بکريتهو ھى نا، ئەويش بخريته دەنگدانەو، بۆ ئەو ھى لەناو قانونەكە جيگير بى.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

خرايە دەنگدانەو و ھەسەم بوو، خرايە دەنگدانەو و لە قەزاكان بە ئىلزامى دەنگى نەھىنا، بۆيە بە جەوازي ئەو قىبول كرا، بەلام بە ئىلزامى، بە جەوازي لە ناحيەش بۆيان ھەيە بيكەن، كە ئەئىن لە موخافەزە لەو پىندەريش بيكەنەو، ئىستا ئەو موستەلەھى كە ميزانيە موستەقىلە پيويست بە دەنگدان ناكات، ئەمە خۆ ھەلەيە، لىزنىە ياسايى تكيە چاكي بکەن و بيخويننەو ھەقەرەي بەكەم بە چ شكليەك بى بە تەواوى؟

بەرپىز د. رۆژان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الثانية:

اولاً: تؤسس هيئة باسم الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في اقليم كردستان العراق، تتمتع بالشخصية المعنوية و الاستقلال المالي و الاداري و تكون لها ميزانية خاصة ضمن الميزانية العامة للاقليم و ترتبط بالبرلمان و تكون مسؤولة امامه.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەئى، بە كورديش كەرەم بکەن.

بەرپىز عمر عبدالرحمن على :

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددهى دووم:

بەكەم: دەستەيەك دادەمەزرى بەناوى دەستەي سەرەخۆي مافى مرؤف لە ھەريمى كوردستانى عىراقدا، كەسايەتى مەعنەوى و سەرەخۆي دارايى و ئىدارى دەبىت لە چوارچيوى بودجەي گشتى ھەريمدا، بودجەيەكى سەرەخۆي دەبىت و بەپەرلەمانەو پەيوەست دەبىت و لەبەردەمىدا بەرپرس دەبىت.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەريزان وەكو ئىستا خویندرايه وە صياغەكە، ئەيخەينە دەنگدان، كى لهگەلدايه تڪايە دەست بەرزىكاتەو؟،
ماددەى يەك بەس ئەوئەلەن، كوردىيەكە دووبارە بيخوینەو تڪايە.

بەريز عمر عبدالرحمن على :

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى دووم:

يەكەم: دەستەيەك دادەمەزرى بەناوى دەستەى سەربەخۆى مافى مرؤف لە هەريمى كوردستانى عىراقدا،
كەسايەتى مەعنەوى و سەربەخۆى دارايى و ئىدارى دەبىت لە چوارچىوەى بودجەى گشتى هەريمدا،
بودجەيەكى تايبەتى دەبىت و بەپەرلەمانەو پەيوەست دەبىت و لەبەردەمىدا بەرپرس دەبىت.

بەريز د.رؤزان عبدالقادر دزەيى:

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الثانية:

اولاً: تؤسس هيئة باسم الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في اقليم كردستان العراق، تتمتع بالشخصية المعنوية و
الاستقلال المالي و الاداري و تكون لها ميزانية خاصة ضمن الميزانية العامة للاقليم و ترتبط بالبرلمان و تكون
مسؤولة امامه.

بەريز سەرۆكى پەرلەمان:

بەو شىوئە ئەيدەينە دەنگدان، كى لهگەلدايه دەستى بەرز بكتەو؟، زۆر سوپاس، كى لهگەلدا نيه؟، بە
كۆى دەنگ پەسند كرا، بۆ فەقەرەى دوو.

بەريز د.رؤزان عبدالقادر دزەيى:

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

بەرگەى دوومەمان بەو شىوئە دارپشتەو:

ثانياً: يكون المقر الرئيسي للهيئة في اربيل عاصمة الاقليم، و تفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات
الاخري، كما و يجوز لها فتح مكاتب في الاقضية و النواحي.

بەريز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەيخەينە دەنگدانەو، كى لهگەلدايه دەستى بەرز بكتەو؟، زۆر سوپاس، كى لهگەلدا نيه؟، بە كۆى دەنگ
ئەوئەش پەسند كرا بۆ سىيەم.

بەريز د.رؤزان عبدالقادر دزەيى:

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

پيشنارىك هەبوو كە سىيەم بكرىتە ماددەيەكى سەربەخۆ، لە دوو تەواو بوو، سىيەم بكرىتە ماددە سى.

بەريز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەيخەينە دەنگدان، كى لەگەندايە؟، سوپاس، كى لەگەندا نيه؟، بە كۆى دەنگ پەسند كرا بىكرىتە ماددەيەكى سەربەخۆ، سىيەم لە ماددەى دوو كە بىرپار درا، ئىوہى بەرپىز بىرارتان دا بىيىتە ماددەيەكى سەربەخۆ، بەلام ئەم موناقلەشەيە لەسەرى تەواو بىوون ئىستا صياغەى بىكەن بۆ ئوہى بىخەينە دەنگدان، فەرموو.

بەرپىز د.رؤزان عبدالقادر دزەيى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الثالثة:

تهدف الهيئة الى الحفاظ على حقوق الانسان و تعزيزها و الدفاع عنها في جميع المجالات وفق المعايير الدولية مع نشر ثقافة حقوق الانسان.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان بەو شىوہيە ماددەى سى ئەخەينە دەنگدانەوہ، كى لەگەلە تىكايە دەستى بەرز بىكاتەوہ؟، نىزامىيە؟ فەرموو.

بەرپىز عمر عبدالعزيز بەاءالدين:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من پيشنيارىكم كرد و ليژنهى مافى مرؤف پشتگىريان لە رەئىيەكە كرد، جەنابى كاك عومەر وتى لە مەھامەكاندا ھەيە ئەو فەقەرەيە كە كاك سالار لەگەلى بوو، تىووير و ھامايە ھريە الرأى و التىبير للمواطنين فى الاقليم، لە تەواوى مەھامەكاندا خويىندمەوہ تىاي نىيە و ليژنەى مافى مرؤف شى پشتگىرى لە رەئىيەكەى كرد، بۆيە ھەز دەكەم بىخەيتە دەنگدانەوہ و، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىز كاك فرسەت موداخەلەى ھەيە.

بەرپىز فرسەت احمد عبداللە:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ھورىيەتى رەئى و تەبىير جوزئىكە لە مافەكانى مرؤف، جا مافەكانى مرؤف سى ماددەنە لە ئىعلانى عالەمى، ئەگەر باسى ماددەيەك بە تەنيا بىكەين، باسى 29ى تر نەكەين وا بزانم ئەوہ خەلەلىكى گەورەيە، ھەر جوملەى مافى مرؤف شامىلى ھەموويانە و بۆ بۆ يەك نوقتە جىاوازى بىكەين و ئەوانى تر واز لى بىنين؟، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ليژنەى ياسايى كەرەم بىكەن.

بەرپىز سالار محمود مراد:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەوھى پەيوەندى بە ئەو بۆچۈنە ھەيە كە براى بەرپىز كاك عومەر دەرى بېرى، لە راستىدا لە ھەرىمى كوردستاندا بۆ گەشەپىدان و پاراستى بىرو راى نازاد مەسەلەيەك ئەھيىن ئەم دەستەيە بە وازىچى لە ئامانجەكانى خۆيدا و ئەھدافەكانى خۆيدا روونى بكاتەو، راستە بەشېكە لە بنەماكانى ماقى مرقۇ، بەلام جارىكى تر تەئكىد كوردنەوھى بە وازىچى ناكاتە خەرقى ئەم مەسەلەيە و تەئكىد كوردنەوھى ھەندى جار بە گرنىگ دەزاندرى.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كەرەم بىكە فەرموو.

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من كە وەلامم دايەوھە لەسەر بېرگەى سى ماددەى سىيە، باس لە تەئكىد لە مەدا مولائەمەى تەشريعەت، باس لە حورىياتى ئەساسى و ھەموو حقوقەكانى ئىنسان دەكات، تەبەئەن يەكئىك لە حورىيەتى رەئى و دەربىرىن و نووسىن و گەران و زيان، ئەمە ھەر يەكئىكە لە زمنى ئەو حورىياتە ئەساسانەى كە ھەموو ئىنسان ھەيەتى، وەكو كاك فرسەتەيش باسى كرد، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان ئىستا ئاخىر جار صياغەكەى بخویننەوھە بۆ ئەوھى بخرىتە دەنگدان.

بەرپىز د.رؤژان عبدالقادر دزمى :

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الثالثة:

تهدف الهيئة الى الحفاظ على حقوق الانسان و تعزيزها و الدفاع عنها في جميع المجالات وفق المعايير الدولية مع نشر ثقافة حقوق الانسان.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان كى لەگەلە بەو صياغەى كە ئاخىر جار خویندرايەوھە دەستى بەرز بكاتەوھە؟، زۆر سوپاس، كى لەگەلدا نىە؟ تەرجومە ئەكرىت، تەواو بۆ ماددەى جوار كەرەم بىكەن.

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى سى كە ئىستا بە گوڤرەى گۆرانكارى تەسەلسولەكان دەبىتە ماددەى جوار:

المادة الرابعة: لغرض تحقيق اهداف هذا القانون، تتولى الهيئة المهام التالية:

1- تقديم المشورة و الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الانسان للوزارات و المؤسسات ذات العلاقة في الاقليم.

2- نشر ثقافة حقوق الانسان و قضايا المرأة و الطفل بترسيخ قيم التسامح و مفاهيم التضامن الاجتماعي.

- 3-التأكد من مدى ملائمة التشريعات في الاقليم لمبادئ حقوق الانسان و الحريات الاساسية في المجتمع الكوردستاني و ابداء مقترحات بهذا الشأن.
- 4-تقييم مدى التزام السلطات في الاقليم بأحكام المواثيق و البنود الخاصة بحقوق الانسان و العهدين الدوليين و الخاصين بالحقوق المدنية و السياسية و بالحقوق الثقافية و الاجتماعية و الاقتصادية و ابراز الانتهاكات التي قد تنجم عن ممارسات السلطات في الاقليم.
- 5-اعداد دراسات و بحوث دورية و اصدار نشرات و مطبوعات حول سبل تحسين حقوق الانسان في الاقليم و عقد الندوات و الاجتماعات في المناسبات المتعلقة بقضايا حقوق الانسان.
- 6-مراقبة اوضاع السجون و مراكز الاصلاح الاجتماعي و المواقف و المعتقلات و مراكز التحقيق و اعداد التقارير الدورية عن حياة السجناء و المودعين في الاصلاحيات و الموقوفين بالتنسيق مع ممثلي السلطة القضائية و وزارتي العدل و العمل و الشؤون الاجتماعية.
- 7-تلقي الشكاوي من الافراد و الجماعات و منظمات المجتمع المدني عن انتهاكات حقوق الانسان و التأكد من صحتها و تحريك الدعاوي المتعلقة بها و اخبار الادعاء العام بها لاتخاذ الاجراءات القانونية و متابعة نتائجها.
- 8-التعاون مع المنظمات المعنية بحقوق الانسان و غيرها من منظمات المجتمع المدني داخل الاقليم و خارجه و مع الجمعيات الفكرية و الاقتصادية و الاجتماعية و تنظيم حلقات البحث مع المواطنين في الاقليم بما يضمن نشر ثقافة الالتزام بالبنود التشريعية و الاتفاقيات الدولية حول قضايا حقوق الانسان لتعزيز سيادة القانون و تكريس احترام حقوق الانسان.
- 9-التعاون و التنسيق مع المنظمات الدولية المختصة بقضايا حقوق الانسان و الجهات الاخرى ذات العلاقة بهدف تمثيل حكومة اقليم كردستان في الاجتماعات و المؤتمرات المعنية بحقوق الانسان.
- 10-اعداد تقرير سنوي لبيان الصورة الحقيقية و واقع حقوق الانسان في الاقليم و رفعها الى برلمان كردستان و الجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية و تعزيز حقوق الانسان في كردستان.
- 11-تقديم تقرير دوري حول اوضاع حقوق الانسان الى رئيس الاقليم و رئيس البرلمان و رئيس مجلس الوزراء.

بهريز بهرين حسين خليفه:

بهريز سهروكي بهرلهمان.

ماددهى چواردهم:

بو بهديهينانى ئامانجهكانى ئەم ياسايه، دهستهكه ئەم ئەركانەى خوارهوه دهگرێته ئەستۆ:

1-راویژ و رای خوێ دەربارەى مەسەلهكانى مافی مرۆفە پێشکەش به وهزارهتهكان و ودهزگاکانى هەریم دهکات.

2-رێگای چهسپاندنى بههاى لیبوردهیى و ماناكانى هاوكارى كۆمهلايهتیهوه و رۆشنیبرى مافی مرۆفە و مەسەلهكانى ژنان و مندالان بلاو دهکاتهوه.

3- دلتيا بوون له جهند و چۆنى گونجاندى ياساكانى ھەريم لىگەل پرنسيپھەكانى مافى مرؤف و ئازادىيە سەرھەكەكانى كۆمەلگە كوردستاندا و دەرپرېنى پېشنيان لىم بارەيەو.

4- ھەلئەنگاندى پلەي پابەندبوونى پلەي دەسەلئەتەكان لى ھەريمدا بە ھوكمەكانى بەلگەنامە و بەندە تايبەتھەكانى مافى مرؤف و بە ھەردوو ھەدە نئودەولئەتھە تايبەتھەكەي مافەكانى مەدەنى و سىياسى و ئەو مافە رۆشنىرى و كۆمەلئەتەي و ئابوورىيەكانەو، لىگەل دەرختى ئەو پېشكارپانەي كە دوور نىيە بە ھۆي مومارەسەي دەسەلئەتەكانى ھەريمەو پەيدا بېن.

5- ئامادە كرىنى لئىكۆلئەنەو و لئى توئزئەنەو خولاو و خول و دەرچوواندى بلاءوكراو و چاپەمەنى دەربارەي رىگەكانى باشتى كرىنى مافى مرؤف لى ھەريمدا لىگەل بەستى دوو كۆبوونەو لى بۆنەكانى مەسەلەي مافى مرؤفدا.

6- چاودىرى كرىنى بارودۆخى بەندىخانەكان و مەركەزەكانى چاككردى كۆمەلئەتەي و دەستبەسەرگرتووخانەكان و مەركەزەكانى لئىپچىنەو و ئامادەكردى راپۆرتى خولاو و خول دەربارەي ژيانى بەندىيەكان و دەربارەي سىپىردراوان بە چاككردى كۆمەلئەتەي و گىراوكان بە ھاودەنگى لىگەل نويئەرانى دەسەلئەتەي دادوهرى و وەزارەتى داد و وەزارەتى كاروبارى كۆمەلئەتەي.

7- وەرگرتى شكات لى خەلك و لى كۆمەلە و رىكخراوكانى كۆمەلگەي مەدەنى لىبارەي پېشىل كرىنى مافى مرؤفەو لىگەل دلتيا بوون لى راستى شكاتەكان و روون كرىنەو دەعو لى دژى تاوانبارەكان و خەبەرىش دەدات بە داواكارى گشتى كە رىكارى ياسايى بگرئە بەر و بەواداچوونى ئەنجامەكانىشى بكات.

8- ھاوكارى لىگەل رىكخراوكانى مافى مرؤف و رىكخراوكانى دىكەي كۆمەلگەي مەدەنى كە كار دەكات لى ھەريم و لى دەرەو ھەريمىشدا، ھەروەھا لىگەل كۆمەلەي ھزرى و ئابوورى و كۆمەلئەتەيەكانىشدا ئۆقرە لئى توئزئەنەو لىگەل ھاولاتياندا لى ھەريمدا بە گوئرىك رىك دەخات كە رۆشنىرى پابەند بوون بە بەندە ياساييەكان و رىككەوتنە نئودەولئەتەيەكان و مەسەلەكانى مافى مرؤف زامن بكات لى پىناوى سەرورەي ياسا و رىزگرتن لى مافى مرؤفدا.

9- لىگەل رىكخراو پەيوەندىدارەكان بە مەسەلەي مافى مرؤف و لايەنەكانى دىكەدا كە پەيوەندىيان بە مافى مرؤفەو ھەيە ھاوكارى و ھاودەنگى دەكات بە ئامانجى ئەو ھەيە كە ھوكمەتى ھەريمى كوردستان لى كۆبوونەو و كۆنگرەكانى مافى مرؤفدا بنويئەن.

10- راپۆرتى سالانە ئامادە دەكات بۇ ئەو ھەيە شىو ھەيە راستەقەينەي مافى مرؤف لى ھەريمدا روون بكاتەو و راپۆرتەكە دەدات بە پەرلەمانى كوردستان و لايەنە پەيوەندىدارەكان لىگەل پېشاندىنى راسپاردەي بەكردار بۇ پاراستن و بەھىزكردى مافى مرؤف لى كوردستان.

11- راپۆرتى خولا و خول لىبارەي مافى مرؤفەو دەدات بە سەرۆكى ھەريم و سەرۆكى پەرلەمان و سەرۆكى ئەنجومەنى وەزيران.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

لېژنەى ھاوبەش رەئىتان دەريارەى ئەو ماددەيە؟

بەرپز د.رۇزان عبد القادر دزمى:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەى سىيەمى ئەصلى پىرۆژەكە كە بوو ماددەى چوارەم، ئىمە لە راپۆرتى ھاوبەش كە لە لايەن ھەردوو لېژنە نامادە كرايە، سى تىبىنيان لەسەر ھەيە:

تىبىنى يەكەم: تايبەتە بە برپگەى شەشەم كە بە پىويستى دەزانين وەزارەتى ناوہخۇ بۇ كۆتايى ئەو برپگەيە زياد بكرى لەبەر ئەوہى ئەو بابەتانەى لە برپگەى شەش باسكرايە بەشيكى پەيوەندى بە وەزارەتى ناوہخۇ ھەيە، جگە لەو وەزارەتانەى كە ناماژەيان پىكراو، كە وەزارەتى داد و وەزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلايەتەين پىويستە وەزارەتى ناوہخۇش زياد بكرى.

تىبىنى دووہم: تايبەتە بە برپگەى دەيەمى پىرۆژەكە كە راپۆرتى سالانە نامادە دەكرى و بەرز دەكرىتەوہ بۇ پەرلەمان، ئىمە تىبىنى ئەوہمان كرد كە بۇ سەرۆكايەتى پەرلەمان بەرز بكرىتەوہ و ھەر وەھا سەرۆكايەتى ھەريمى كوردستان و سەرۆكايەتى ئەنجومەنى وەزيران، وانا ئەو راپۆرتە سالانە بۇ ھەر سى سەرۆكايەتى بەرز بكرىتەوہ.

دوا تىبىنيان لەسەر برپگەى 11ى ماددەكەيە كە دابىرپىتەوہ بە شىوہيەك كە ئەو راپۆرتەى كە ناو بەناو پىشكەش دەكرى سەبارەت بە بارودۆخى مافەكانى مرۇفۇ لە ھەريمى كوردستان، تەنھا ئەو راپۆرتە پىشكەش بكرى بۇ پەرلەمانى كوردستان، راپۆرتە سالانەكە كە لە برپگە 10 ھاتوہ بۇ ھەر سى سەرۆكايەتى، بەلام ئەو راپۆرتەى كە لە برپگەى 11 باسى لىوہ كراوہ تەنھا بۇ پەرلەمان بەرز بكرىتەوہ، پىشنيارمان كردوہ كە بەو شىوہيە ھەردوو برپگە دابىرپىتەوہ:

10- اعداد تقرير سنوي لبيان الصورة الحقيقية وواقع حقوق الانسان في الاقليم و رفعها الى رئاسة برلمان كوردستان و رئاسة اقليم كوردستان و رئاسة مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية وتعزيز حقوق الانسان في كوردستان.

سەبارەت بە برپگە 11 بەو شىوہيە دابىرپىتەوہ:

11- تقديم تقرير دوري حول اوضاع حقوق الانسان الى برلمان كوردستان.

زۇر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەو موراعاتى پىرۆتۆكۆل بكرى، رئاسە الاقليم، رئاسە البرلمان، حكومت، يەئنى پاش و پىش نەكرى، ئىمە لە پەرلەمان تەشريع دەكەين، يەئنى رەفە بۇ رەئىس پەرلەمان دوايى بۇ رەئىس ئىقلىم نەختيك لە شويىنى خوى نيە، لە رووى پىرۆتۆكۆليەوہ، بەلى.

بەرپز كوستان محمد عبدالله:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

ئىمە بە تەئكىد ئەو پاش نيوەرۆيە تەواوى ناكەين، با كۆبوونەو تەئجىل بکەين بۆ دووشەممە.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەيخەينە پيش ئىوہى بەرپز، ئەگەر ئەتانەوى دووشەم بىت يان بەردەوام بىن؟، من پيم باشە بەردەوام بىن، ئەمپۆ ئەم ياسايە تەواو بکەين، ئەتوانين دواى نيوەرۆش دانيشين و شەويش دانيشين ياساکە تەواو بکەين، چونکە ياسامان زۆر لەبەر دەستە، پيويست ناکات ئەوئەندە، بەرپزان كى لەگەل ئەمپۆ ياساکە تەواو بکەين؟ تکايە دەستى بەرز بکاتەو، 43 كەس، كى لەگەل ئەوہيە بيخەينە رۆزى دووشەم تکايە دەستى بەرز بکات؟، گويم لىبوو وتيان بەعەكس تيگەيشتين، كى لەگەل ئەوہيە ئەمپۆ دواى بخەين، رۆزى دووشەم دەست بەكار بىن؟، تکايە روون بى و دەست بەرز بکات، تکايە دووبارە ئەيخەينە دەنگدانەوہ چونکە وەكو يەك دەرچوو، كى لەگەل ئەوہيە تەئجىل بکرى بۆ رۆزى دووشەم؟، 42 كەس، كى لەگەلدا نيە تەئجىل بکرى؟، 37 بەداخەوہ، رۆزى دووشەم دەست بەكار دەبين سەعات 11، خواتان لەگەن.

محمد قادر عبدالله (د.کمال کەرکوکى)

سەرۆكى پەرلەمانى

کوردستان - عىراق

ارسلان بايز اسماعيل

جىگري سەرۆكى پەرلەمانى

کوردستان - عىراق

فرست احمد عبدالله

سکرتىرى پەرلەمانى

کوردستان - عىراق

پہلہ مانی کوردستان - عیراق

پروتوكول دانيشتى ژماره (10)

دووشه مە رېكەوتى 2010\5\17

خولى سىيەمى ھەئىزاردن

پروتۆكۆلى دانىشتنى ژماره (10)

دووشەممە رېكەوتى 2010/5/17

كاتژمىر (11) ى پېش نيوەرۇى رۇژى دووشەممە رېكەوتى 2010/5/17 پەرلەمانى كوردستان - عىراق بە سەرۇكايەتى بەرپىز محمد قادر عبدالله (د.كمال كەركووكى) سەرۇكى پەرلەمان و، بە ئامادەبوونى بەرپىز ارسلان بايز اسماعيل جيگىرى سەرۇك و، بەرپىز فرست أحمد عبدالله سكرتېرى پەرلەمان، دانىشتنى ژماره (10) ى خولى سىيەم، سالى (2010) ى خوى بەست.

بەرنامەى كار:

بەپىى حوكمەكانى برگه (1) ى مادده (20) له پېرۇى ناوخوى ژماره (1) ى ھەمواركرائى سالى 1992 ى پەرلەمانى كوردستان - عىراق، دەستەى سەرۇكايەتى پەرلەمان برپارى درا دانىشتنى ژمارهى (10) ى خولى سىيەمى ھەئبزاردن له كات (11) ى پېش نيوەرۇى رۇژى دووشەممە رېكەوتى 2010/5/17 دا بەم شىوديه بىت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر خستنهروو و گفتوگو كرنى پرۇزه ياساى دەستەى سەربەخوى مافى مرۇقا له

ھەرىمى كوردستان - عىراق.

بەرپىز سەرۇكى پەرلەمان:

بەناوى خىۋاي گەورەو مېھرىبان.

بەناوى گەلى كوردستان، دانيشتنەكەمان دەگەينەو، خولى سىيەمى ھەئبژاردن، سالى يەكەم، خولى گرىدانى دووم، ژمارەى دانيشتن/10، رۇژى دانيشتن/2010/5/17، بەرنامەى كار:

بە پىيى حوكمەكانى بىرگە 1ى ماددەى 20 لە پەيرەوى ناوخوى ژمارە 1ى ھەمواركرائى سالى 1992 ى پەرلەمانى كوردستان - عراق، دەستەى سەرۇكاپەتى پەرلەمان بىرپارى دا بەرنامەى كارى دانيشتنى ژمارە 10ى خولى 1ى خولى سىيەمى ھەئبژاردن لە كاتزمىر 11 ى پىش نيوەرۇ، رۇژى دوو شەممە، پىكەوتى 2010/5/17 دا بەم شىۋەيە بىت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر خستنهروو و گفتوگو كوردنى پروژە ياساى دەستەى سەربەخوى مافى مرۇف لە ھەرىمى كوردستان - عراق.

ليژنەى ياساى و ليژنەى مافى مرۇف كەرەمكەن بۇ شوينەكەتان، فەرموون، بەرپزان لە دانيشتنى رابردوو كە بىرپار بوو ئەو بەرپزانەى كە دەيانەوى قسە بكەن لەسەر ماددەى 4، ئىستا ھەر بەرپزىك كە دەيەويت لەسەر ئەو ماددەيە كە ماددەى 3 بوو، بوو بە ماددەى 4، تىكايە مايكەكە بكەنەو ھە ناوتان بلىن، ھاوپاز خۇشناو، عمر ھەورامى، فاضل بەشارەتى، كاردۇ محمد، قيان عبدالرحيم، نەسرین جمال، رفیق صابر، صباح بەرزنجى، بەيان احمد، سميرە عبدالله، رزگار محمد امين، عدنان عثمان، عبدالله، زانا رۇوف، بىرىشان سەرھەنگ، پەروين عبدالرحمن، تارا ئەسەدى، حسن محمد، خورشيد احمد، دانا سعيد صۇفى، احمد وەرتى، گوليزار، بلال سلیمان، پەيمان عزالدين، حمە سعيد، بشير خليل، ئىستا ھاوپاز خان كەرەمكە.

بەرپز ھاوپاز شىخ احمد:

بەرپز سەرۇكى پەرلەمان.

من پىم باشە لەم ماددەيە لە ئەركەكانى ئەم دەستەيە خالىك زيادبكرىت، ئەويش بوونى ھەئويستە، كاتىك پىشلىكارى بەرامبەر بە مافى مرۇف دەكرىت، يەئنى بەراستى من چى بكەم لە دەستەيەك يان تەنانەت وەزارەتى مافى مرۇفیش كاتىك كە كچىكى 12 سالانە لەبەردەرگاي وەزارەت دىتە كوشتن؟، ئەم ياداشتنامەيەكىشى نابىت، بۇيە پىم باشە ئەو خالەى بۇ زيادبكرىت كاتىك كە پىشلىكارى بەرامبەر بە مافى مرۇف دەكرىت ئەم دەستەيە مولزەم بكرىت بە بوونى ھەئويست لەو كاتەدا، سوپاس.

بەرپز سەرۇكى پەرلەمان:

كاك عمر فەرموو.

بەرپز عمر ھەورامى:

بەرپز سەرۇكى پەرلەمان.

لە خالى سىيەم دلتيا بوون لە چەندى و چۆنى گونجانى ياساكانى ھەرىم، پىشنيار دەكەم ئەنزيمة و تەعلیماتى حكومەتى ھەرىمى كوردستانىشى بۇ ئيزافە بكرىت، چونكە ئىحتمال دەكات ھەندىك لەو پەيرەو لەو رىنمايىانەى كە دەردەچن جىيى ئەو بەن كە دلتيا بوونەوھيان لەسەر بكرىت لەلايەن ئەم

دەستەپەووە لە داھاتوودا، لە خاڵی شەشەم کە تاییبەتە بە چاودێری کردن، پێشنیار دەکەم لە جیئە وشەى (ھاودەنگى) وشەى (ئاسانکارى) دابندرئیت کاتئیک کە دەئۆ: دەربارەى سپێردراوە بە چاککردنى کۆمەلایەتەى گىراوەکان بە ھاودەنگى لەگەڵ نوێنەرانى دەستەلآتى دادوهرى و وەزارەتى داد و وەزارەتى کاروبارى کۆمەلایەتەى، ئەگەر راپۆرتى موراھەبە ئامادە بکړیت لەلایەن ئەم دەستەپەووە دەبئیت خۆى پئى ھەئبستئیت و ئەو دەزگایانەى تر ئاسانکارى بۆ بکەن لە ئامادەکردنى راپۆرتەگە، نەك بە ھاودەنگى و ھەماھەنگى لەگەڵ ئەواندا، چونکە ناکړئیت ھەریەك لەو دەسەلآتانەى پئشو و راپۆرتئیک ئامادە بکەن کە دزى ئەرک و چالاکى و کاروبارەکانى خۆیان بووبن لەلایەن فەرمانبەرانى ئەو دەسەلآتانە یان ئەو دامەزراوانەووە ئەنجام درابئیت، لە خاڵی 8 ھاوکارى لەگەڵ رېکخراوەکانى مافى مرؤف و رېکخراوەکانى دیکەى کۆمەلگەى مەدەنى دا دەکات لە ھەرئیم و لە دەرەوہى ھەرئیمیش دا پئشنیار دەکەم رەزامەندى سەرۆکایەتى پەرلەمانى لەگەڵ بئیت، چونکە لە دەرەوہى ھەرئیم پئویست دەکات ئەم دەزگایە رەزامەندى جیھەتئیکى بالا وەرگړئیت، ئەگەر ھەر تەنسیقئیک یان کارئیک ئەگەر ھەبئیت لە ئاستى ئیقلیمى یان نئودەولەتى کە ئەنجامى بدات، لە برگەى 9 لەگەڵ رېکخراوە تاییبەتەندەکانى مەسەلەى مافى مرؤف و لایەنەکانى دیکە تا دەگاتە ئەوہى بە ئامانجى ئەوہى کە حکومەتى ھەرئیمى کوردستان، بە باوهرى من حکومەت لابرئیت و ھەر بکړئیت بە ھەرئیمى کوردستان، چونکە ئەگەرى ھەپە لەو کۆنگرەو لەو مناسەبەتە نئودەولەتى و ئیقلیمیانەى کە ھەپە دەزگایەكى غەپرى دەسەلآتى جئ بەجئ کردن موشارەگە بکات، یان ئەم دەزگایە و ئەم دەستەپە کە لە داھاتوو ئئیش بۆ ئەو بکات، بۆ ئەوونە لە ئاستى پەرلەمان، لە ئاستى دەسەلآتى دادوهرى موشارەکیان ھەبئیت، بۆپە باشتر وایە ئەو وشەپە لابرئیت بە ئامانجى ئەوہى کە ھەرئیمى کوردستان لە کۆبوونەووەو کۆبوونەووەکانى مافى مرؤف بنوئینن، سوپاس.

بەرئیز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك فاضل فەرموو.

بەرئیز فاضل بەشارەتى:

بەرئیز سەرۆكى پەرلەمان.

ھەر لە ھەمان ماددەى 4 لە خاڵی 5 باسى رپونکردنەووە نەدەوات دەکات لەسەر ئەو پئشئیلکاریانەى مافى مرؤف کە لە رابردوو بەسەر گەلى کورد و نەتەووەکەمان بە گشتى داھاتوو، راستپەگەى ئەمە من دەتوانم بئیم دوو شئپو رپونکردنەوہى دەوئیت کە مەفرۆزە ئەو ھەپئەتئیکى تاییبەتى لەناو ئەو دەستەپە بۆ تەشکئیل بکړئیت، پەگەم/ ئاشناکردنى بە تاییبەتى جئلى نوئى ئەمەرؤى کوردستان بەو ھەموو کارەساتە دئتەزئینە، بەو ھەموو پئشئیلکارى مافى مرؤفەووە کە بەسەر ھەرئیمى کوردستان دا ھاتوو، بەراستى تا ئئستاش زۆرپەى زۆرى چئین و توئزەکانى خەئگى کوردستان زۆر بئ خەبەرن یان بۆیان باس دەکړئیت بەشئپوہپەك کە تەفسئرى دەکەن کە باوهریان بەو ھەموو پئشئیلکارپەى مافى مرؤف نپە کە لە کوردستان لەلایەنى دەسەلآتدارانى رابردوووەو بەسەر ھەرئیمى کوردستان داھاتوو، خائئکى تر من پئشنیار دەکەم کە لە خاڵی

6 ھەر لەو بەندە دا ھاتووہ باس لە چاودێری کردنی بەندیخانەکان دەکات، ھەموومان دەزانین بەرپز سەرۆکی پەرلەمان، بەراستی زۆر کات گەسوکاری بەندکراوەکان یان بەندکراوەکان خۆیان لەھەر رینگایەکەوہ کہ ھەبە پەيوەندی بە خەلکانی دەرەوہی ھەریمی کوردستان دەکەن و پەنایان بۆ دەبەن بۆ ئەوہی لە پیشیلکاری مافی مرۆف بیان پارێزیت، وە بەراستی ئەوہی کہ پیشیلکاری زەقە لەبەندیخانە سەرپێھەکانی ھەریمی کوردستاندا ھەبە، خەلک ھەبە بەراستی سێ سال بەند کراوہ بە بێ مەحکەمە بەردراوہ، یەعنی بەراستی ئەمە گەورەترین پیشیلکردنی مافی مرۆفە کہ لە ھەریمی کوردستان دا لە دوای ئەو ھەموو عەزاب و مەینەتیەہی کہ بەسەر خەلکی کوردستان داھاتووہ دیسان ئەو قەوانە ئی دەدەینەوہ..... .

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ماددەکە چی ئی بکەین؟ یەعنی پیشنیارت چیە؟ ئیمە ئیستا نارۆین تەحقیق بکەین، حکومەت زیندانەکان چیان کردووہ یان نەیانکرووہ؟ ئیستا چی باشە بۆ ئەوہی بە باشترین رینگا خەدەمات پیشکەش بکەین کہ مافی مرۆف لەم ھەریمە پیشیل نەکریت، یەعنی ئەوہمان بۆ دروست بکە، نارۆین تەحقیق بکەین، وای کردووہ و وای نەکردووہ؟ لێرە ھیشتا تەحقیقمان نەکردووہ، ئەگەر تەحقیقیک ھەبە، راپۆرتیک ھەبە، بەسەرچاو، کاک فاضل فەرموو.

بەرپز فاضل بەشارەتی:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

بەئێ من باسم لەوہ کرد بەرپز سەرۆکی پەرلەمان، لەو دەستەبە ئەو دوو ھەبەتە دروست بکریت، ھەم بۆ موراقەبەہی زیندانیانای وەقتی و ھەم بۆ ئەو کەسانەہی کہ حوکم دەدرین لە زیندانیانەکانی ھەریمی کوردستاندا کہ پیشیلکردنی مافی مرۆف نەبیت، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاردۆ فەرموو.

بەرپز کاردۆ محمد پیرداوہ:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

من پیم وایە خالی 6 لە چاودێری کردنی بارودۆخی بەندیخانەکان و چاککردنی کۆمەلایەتی ئەم دامەزراوہ پێوستی بەوہ نەبیت کەوا مۆلەتی پیش وەختی ھەبیت، ئەمە خالی 6 چونکہ پیم وایە دامەزراوہکە ئەگەر مۆلەتی پیش وەختی نەبیت کاریگەری زۆر دەبیت بۆ سانسۆر دانان یان چاودێری کردنی ئەو شوینانەہی کہ پێویستە، لە خالی 8 سەرەرای ئەوہی باسی ھاوکاری دەکات لەگەل ریکخراوەکانی مافی مرۆف و ریکخراوەکانی دیکەہی کۆمەلگای مەدەنی و لە ھەریم و لە دەرەوہ، بەلام من پیم وایە ئەم دامەزراوہ

پېويسته له گهډ دامه زراوه کانی عیراقی هه ماهه نگی هه بیټ به تایبه تی که نه وهی په یوه ننداره نه و مافانه ی که له ده ستووری عیراقی جیگیر کراوه و ده ستووری عیراقیش ماده 12 ی به یاسایه کی بالا له سه رتاسه ری عیراق نه ژماری ده کات و به بی ئیستسنا پېويسته جی به جی بکریت، بویه دیاری کردنی نه م هه ماهه نگیه له م خاله زه رورته ی خو ی هه یه، خالیکی تر هه یه له 11 باسی نه وه ده کات که پېويسته نه م دامه زراوه راپورته ی سالانه ناماده بکات بو سه روکایه تی هه رییم و په رله مانی کوردستان و حکومه ت، من پییم وایه له به رنه وهی نه م دامه زراوه به بنه ما سه ر به په رله مانه، پېويسته په رله مان به و نه رکه هه لبستیت، نه ک نه م دامه زراوه وابهسته بکریت به م دامه زراوانه ی که کاریگه ریان هه یه له سه ر جی به جی کردنی یان ناچار کردنی به راپورته ی جوریکی له وابهسته یی به م دانه زراوانه داده نیټ، بو سه روکایه تی په رله مان کیشه نیه که ده ئیم، چونکه سه ر به په رله مانه، به لام بو نه وانی تر هیج پېويست ناکات و پېويسته په رله مان راپورته کان به رزبکاته وه، سوپاس.

به ریژ سه روکی په رله مان:

قیان خان فه رموو.

به ریژ قیان عبدالرحیم عبدالله:

به ریژ سه روکی په رله مان.

به نیسه ت ماده ی 4 تیبینی من له سه ر خالی 5 که باس له دیراسات و توژی نه وه ده کات، سه باره ت به باشکردنی رهوشی مافی مرؤف له هه ریما که یه کیکه له نه رکه پېويسته کانی نه م دهسته یه، باشتر وایه لایه نه په یوه ننداره کانی تایبه ت به چاره سه ری کیشه ی مافی مرؤف ناگادار بکریت نه وه، نه گه ر بکریت ئیلزامیش بکرین به نه جامی نه و راپورت و دیراساتانه ی که له سه ر که یسه کانی مافی مرؤف ده کریت، نه ویش له چوار چیوه ی سیسته م و نه رکی یاسایی لایه نه گاندا، بویه من پیشنیار ده که م که به م شیوه یه بیټ (ناگادار کردنه وه و پابه ند کردنی لایه نه کان به چاره سه ری پیشلیکاریه کانی مافی مرؤف و گرته به ری نامراز و میکانیزمی جیا جیا بو باش کردنی رهوشی مافی مرؤف)، چونکه تو نه گه ر لیتره ئیلزامیان نه که یه تی، نه و هیج دامه زراوه یه ک یان لایه نیکی ناتوانیټ به م نه رکه هه لبستیت، هه ر به نیسه ت برکه ی 5 کردنه وهی خول سه باره ت به ئاشنا کردنی مافه کانی مرؤف، نه وهش شتیکی باشه بو وشیار کردنه وهی سه رجه م چین و توژی رکان، به نیسه ت خالی 6 که باس له چاودیری کردنی به ندیخانه و بارودوخی زیندانیا نیه کان ده کات، پییم باشه نه و دهسته یه یان نه و نه ندنامه ی مافی مرؤف که سه ردانی نه و زیندانیا نه ده کات پېويست به ئیزن نه کات و به بی مؤله ت نه و بتوانی ئیش و کاره کانی خو ی جی به جی بکات، به نیسه ت خالی 7 که باس له وه ده کات وشه ی (اخبار الادعاء العام بها) بگوژدریټ به (احالتها الی الادعاء العام) واته دهسته که ده سه لاتی ناراسته کردنی سکالای هه بیټ راسته وخو به شیوه ی فه رمی به ده زگای داواکاری گشتیه وه، زور سوپاس.

به ریژ سه روکی په رله مان:

نه سرین خان فه رموو.

بەرپىز نەسرین جمال مصطفى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

دیارە لەسەر ماددەى 4 خاى 1 وىرپگەى 1 راپوێژ و راي خوێ، ئەم دەستەپە پابەندە بە پەرلەمانەوه، لەبەرئەوه كاتێك كە دەلى راپوێژ و راي خوێ دەربەرپت دەبیت جوملەكە وا لى بكەين و داواكارى خوێ بە راپوێژ لەگەل پەرلەمانى كوردستان، مادام پابەستە بە پەرلەمانەوه ئەم بۆ راپۆرت بەدات بە ئەنجومەنى وەزيران و بە شوپنەكانى تر، ئەگەر راپۆرتيش بەدات بە ئەنجومەنى وەزيران پيوستە واى لى بكەين بلين (پيشنيار و داواكارىهەكانى خوێ بە راپوێژ لە گەل پەرلەمان دا پيشكەش بە ئەنجومەنى وەزيران و لایەنە پەيوەندارەكان بكت)، برپگەى 3 دلتيا بوون لە چەند و چۆنى داواى لى بوردن دەكەم ئەو چەندى و چۆنىە من نازانم مەبەستەكە لەویدا چيە، ئايا چەندايەتى و چۆنایەتى تەحیدكردنى ئەو هینەپە؟، بۆیە پيوست دەكات بوتريت دلتيا بوون لەو ياسا و پرهنسيپانەى كە تايبەتە بە مافەكانى مرؤف، كە دەگونجیت لەگەل ياساكانى هەرىم و نازادیه سەرەكیهكانى كۆمەلگای كوردستاندا، ئەو دەربیرى پيشنيارە من دەتوانم لیرە پيشنيارێ دەربرم، بەلام دەربیرى پيشنيار جياوازه لەوهى كە پيشكەشى بكەى، كەواتە دەبیت ئەو دەربیرى بەبیت بە پيشكەش كردنى پيشنيار، لە برپگەى 9 كە باس لەوه دەكات لەگەل ريكخراوه تايبەتمەندەكانى مەسەلەى مافى مرؤف و لایەنەكانى دیکەدا پەيوەنديان بە مافى مرؤفەوه هەپە و هاوكارى و هاودەنگى دەكات بە ئامانجى ئەوهى حكومەتى هەرىمى كوردستان لە كۆبوونەوه و كۆبوونەوهكانى مافى مرؤفدا بنوين، مەبەست لەو بنوينە چيە و چى بنوين؟، رۆليان بنوين و هاوكاريان بكەن، هەماهەنگيان لەگەل دا بكەن؟ بە نيسبەت برپگەى 10 و 11 هوه بەراستى ئەم دوو برپگەپە زۆر نزيكە لە يەكەوه، دەتوانين بە سياغەپەكى تر ئەم دوو برپگەپە دەمج بكەين بە يەكەوه، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك رفیق فەرموو.

بەرپىز د.رفیق صابەر قادر:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە برپگەى 4 ی ئەم ماددەپە كە بەوه كۆتايى دیت دەرخستنى ئەو پيشيلكارپانەى كە دوور نپە بە هۆى مومارەسەى دەسەلاتەكانى هەرىمەوه پەيدا ببن، ئيمە دەزانين خەلكانىكى زۆر كە زۆر جار بە هەلە دەخړنە زیندانەوه و سزا دەدرين و دەمیننەوه لە زیندانەكاندا، دواتر بى تاوانيان دەسەلیندریت بە بى ئەوهى هپج قەرەبووپەكى ماددى و مەعنەوپان بدریتەوه، بە تايبەتى ئەو كەسانەى كە لە لایەن دەزگاكانى ئاساپش و دەزگاكانى ترى هاوشپۆهپەوه دەسگير دەكرين و تۆمەتیکيان دەدریتە پال، بۆپە من پيشنيار دەكەم كە لە دواى ئەو رستەپەوه بنووسريت (ناچاركردنى ئەو دەسەلات و لایەنانە بە قەرەبووكردنەوهى ماددى و مەعنەوى ئەو قوربانپە يان ئەو كەسە)، كارى ئەو تەنيا چاوديرى كردن نەبیت هى ئەو كەسانەى كە تووشى پيشيلكارى دەبنەوه لە لایەن دەسەلاتەكانى حكومەتى هەرىمەوه يان رەنگە تووش ببن، بەلگو لە

كاتيک دا بى تاوان بوونيان دهرکهوت ناچار بکريڻ ئه و دسه لاتانه که قهره بووى ماددى و معنه وى ئه و هاوولاتييه بدنه وه که به هه ليه کی ئه وان يان به هوى هه ليه کی ئه وان وه دوو چارى ئه م ئيش و نازاره بووه، بيچگه له وه من پيشنيار ده کم که له دواى برگه ی 11 دا برگه يه کی تر زياد بکريت به و شيويه که ئه و ليژنه يه له بهرئه وه ی له و تاوانانه ده کوليتيه وه يان يه کيک له کاره گاني ئه وه ده بيت که جگه له پيشگرتن له پيشيلکاري مافى مرؤف، به لکو له و تاوانانه ش بکوليتيه وه که سه بارهت به مافى مرؤف ده کريت له هه ري مي کوردستاندا، رهنگه شايه نى ئه وه بيت يان شياوى ئه وه بيت که نوينه رى له و ليژنانه دا هه بيت که بؤ ليکوليتيه وه له پيشيلکاري مافى مرؤف ده کريڻ، بويه پيشنيار ده کم برگه ی 12 يه م زياد بکريت به وه ی که نوينه رى له هه ر ليژنه يه ک دا به شدار بکات که له هه ري مدا بؤ ليکوليتيه وه له پيشيلکردنى مافى مرؤف پيک ده هيندريت، سوپاس.

بهريز سهروکی په رله مان:

بهريزان هه ر بهريزک پيشنيارى هه يه تکايه پيشنياره کان بنووسن به ريکی بؤمان بنيرن بؤ ئه وه ی بزانيں چهند پيشنيار به ج شيويه ک سياغه ده کريت، هه تا ئه گه ر زه رور بوو بخريته به رده نگدان که ئاوا تيکه ل ده بيت و وه ختيکی زؤرمان به به لاش ده چيپت، تکايه هه ر که سيک پيشنياريکی هه يه بؤ ئيزافه کردن يان بؤ ته عديلى برگه يه ک به نووسين بؤمان بنيرن، زؤر سوپاس، ريژدار صباح به رزنجى فه رموو.

بهريز د. صباح محمد نجيب به رزنجى:

بهريز سهروکی په رله مان.

سه ره تا دمه وپت زؤر ته نکيد بکه مه وه له سه ر گرنگى سياغه له هه ر مادده يه کی قانونى به تايبه تى ئه م مادده يه، چونکه سياغه ی قانونى ده لالهت ده کات له سه ر عومقى ئه و که سانه ی که ياسا که داده پريژن، ته نانهت به گوپيى وشه يه ک مه عناکه رهنگه به ته واوى بگوپدريت، سه بارهت به مادده ی 4 که ئيستا قسه ی له سه ر ده که ين، پيم وايه ئه م مادده يه زؤر دوور ودريژ ده بيت به پيى ئه و برگانه ی که داندراره تييدا، هه رچه نده ئه م ياسايه ويستويه تى له به ر رؤشنايى ياساى کؤمسيؤنى بالاى مافه گاني مرؤف که له سالى 2008 له به غدا ده رچوو له لايه ن ئه نجومه نى نوينه رانه وه ويستويه تى سياغه ی ئه م مه وزوعه بکات، عاده تن ده بيت ئه و ياسايه ی که دواتر ده رده چيپت پيشکه وتوو تر بيت له و ياسايه ی که زووتر ده رچوو، به لام من هه ست ده کم که به راوردم کرد له گه ل ئه و ياسايه ی که له به غدا ده رچوو ئه وه ی ئه وان مورته ب تره و مورکه ز تره، چونکه هاتوو ئه م مادده يه ی کردوو به دوو به شه وه، به شى مه هام له گه ل به شى واجبات، ئه م ده سته يه و ئه و کؤمسيؤنه که داده ندرئ بؤ مافى مرؤف له کوردستاندا پيويسته مه هام يکی موحه ده دى هه بيت، به لام ئالياتيشى موحه ده د بيت، ليرده ا هه نديک پيشنياز ده خمه به رده مى به ريزتان، يه که م/ ئه م مادده يه ئه گه ر بکريت دابه ش بکريت بؤ مه هام له گه ل ئاليات، چونکه تيکه ليه ک هه يه له

نەسىكى سەرىج بگوتريت (بدون اذن مسبق) بتوانن سەردانى زىندانەكان و موعتەقەلات بکەن، زۆر سوپاس.

بەريز سەرۆكى پەرلەمان:

هەر بۆ روونکردنەوه ليرە (تقيم): (هەلسەنگاندنە)، (تقويم): (راستکردنەوهیە)، یەعنى دوو وشەى جياواز نایەت لەگەڵ یەك، كاك صباح فەرموو.

بەريز د.صباح محمد نجيب بەرزنجى:

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

قوربان منيش له سەرەتا گوتەم بۆچوونىكى وام هەبوو كە تەقيم جيا بکەينەوه لەگەڵ تەقويم، بەلام كە گەرپامەوه بۆ فەرەهەنگەكانى زمانى عەرەبى، ئەو تەقييمە غەلەتییكى شایعە لەناو خەلك دا، تقويم راستە، یەعنى من دەتوانم داوا بکەم له هەموو مامۆستایانى زمانى عەرەبى بێن و ئەم مەوزوعە راست بکەينەوه، بەلام حەقیقەتەن تەقويمە، یەعنى من بە دلتیاییهوه دەلیم، تەقيم هەلەیهكى شایعە.

بەريز سەرۆكى پەرلەمان:

ريزدار بەيان فەرموو.

بەريز بەيان احمد حسن كۆچەرى:

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

راستى سەبارەت بە خالاً دوھى يا فى ماددهى ئەز دبیژم تەبعەن ھاوڕامە دگەل جەنابى د.صباح بەرزنجى، مە بقی شكلى يا رهئيا ئەو دى كرى، (وضع السياسة العامة لتنمية الوعى بحقوق الانسان واقتراح سبل العمل على نشر ثقافة حقوق الانسان والتوعية بها من خلال المؤسسات والاجهزة المختصة بالتعليم والتدريب والاعلام)، سەبارەت بە خالاً 5 هەرودەكو ناحیەكا لوغەوى ئەز دبیژم بوئى شكلى بيت باشره (الاسهام فى اعداد الدراسات والبحوث المتخصصة والموافقة على اصدار النشرات والمطبوعات..... الخ)، خالاً 8 زى دەف من باشره فى شكلى بيتن نه (التعاون مع المنظمات)، ئەم دبیژین (تعزيز مجالات التعاون) ئەم فى با هەر دوو كەلیمە بۆ زیدە بکەین، هەرودەسا جەند خالەكى دیش من پى باشە بیته زیدە كرن لقیرى و ل فى بابەتى دا، نىك ز وان (الموافقة على عقد المؤتمرات والندوات الداخلية والدولية فى مسائل حقوق الانسان والمشاركة فيها وفق للاجرات القانونية فى هذا الشأن)، هەرودەسا تشتەكى دى زى (الاشراف على اعداد اللوائح الادارية والمالية التى تسيرها عليها الهيئة تمهيدا لاجالتها الى مجلس الهيئة) خالەكا دى (الاشراف على اعداد تقرير سنوى عن اعمال الهيئة وتقرير سنوى عن حالة حقوق الانسان فى الاقليم تمهيدا على احوالها الى

مجلس الهيئة)، ئاخر خالا من لغيرى دا (الاشراف على اعداد مشروع الموازنة السنوية للهيئة وحسابها الختامى تمهيدا لاحكام احوالها الى مجلس الهيئة)، گلهك مهنون.

بهريز سهروكي بهرلهمان:

سميره خان فهرموو.

بهريز سميهر عبدالله اسماعيل:

بهريز سهروكي بهرلهمان.

به نيسهبت ماددهى 4 خالى 1، من پيم باشه واى لى بيت سياغهكهى (تقديم المشهورة وابداء الرأى فى ما يتعلق بأوضاع حقوق الانسان للوزارات والمؤسسات ذات العلاقة فى الاقليم)، به نيسهبت خالى سييهم تهواوه، بهس وه (وابداء المقترحات) غهلهت نووسراوه مهتبهعيهه، نووسراوه (مقترحات) دهبيت (مقترحة) بيت، (أ) هزف بكرت، به نيسهبت خالى 7 پيم باشه وا بنووسريتهوه (متابعة شكاوى المواطنين فى ما يتعلق بحقوقهم الدستورية والقانونية)، زور سوپاس.

بهريز سهروكي بهرلهمان:

ريزدار رزگار فهرموو.

بهريز رزگار محمدامين حمه سعيد:

بهريز سهروكي بهرلهمان.

سهرهتاى ماددهكه بهم جوهره بيت باشره، (تتولى الهيئة المهام التالية) چونكه كه دهلى (تتولى الهيئة المهام التالية لغرض تحقيق اهداف هذا القانون) كام قانون؟ حوى له تهعريفاتهكانيش دا حوى تهعريفاتكمان نيه بو قانون، نيمه ههينيهكه دروست بووه و دهليت مههامهكانى نيمهيه، چونكه نهگهر وتت (اهداف هذا القانون)، به بوچوونى من (تتولى الهيئة المهام الاتية)، فهقهردى يهكهم زياده و هزف بكرت به بوچوونى من، چونكه نهوه نيشى مهجلسى شورايه، ماددهى 9 له قانونى مهجلسى شوراي سالى 2008 مهشوهروه و رهئى و نهو شتانه نهوه دهكرت نهو بهو نيشه ههستيت، فهقهردى 2 ههم نهشر بهو جوهره بيت (نشر ثقافة حقوق الانسان وقيم التسامح ومفاهيم التضامن الاجتماعى) چونكه (نشر ثقافة حقوق الانسان وقضايا المرأة والطفل) نيمه نهو دوو حالته ههلبزيرين (المرأة والطفل) حقوقى نينسان زور شامله، به تنها لهوانه دا هسر نيه، بوچى به تنها نهوانه باس بكهين، لهبهرنهوه نهو دووه زياده بهرهئى من، فهقهردى 3 يه (التأكد من مدى ملائمة التشريعات فى الاقليم) نيمه بوچى تهنهكود لهوه بكهين كه مولائيمه، با تهنهكود لهوه بكهين كامهى مولائيم نيه لهگهال مهباديى حقوقى نينساندا، بوئه نيقتراح دهكهم بهم جوهره بيت فهقهردى 3 (العمل على تحديد النصوص القانونية أو القرارات المناهية لمبادئ حقوق الانسان والحريات الاساسية فى التشريعات النافذة فى الاقليم وتقديم المقترحات بشأنها) نينجا يان (الى الجهات المعنية) يان (الى مجلس الوزراء وبرلمان كوردستان تمهيدا لتعديلها أو الغائها) نهوه له جيى حويهتى، نهك نهگهر مولائيم بوو يان بوچى قسه لهسهر مولائيمه بكهين؟ فهقهردى 4 نيمه زور يهعنى پيم وايه نيمه

له تاقهتی ئەم هەبێتەدا نیه، تەقییم کردنی هەموو سولتاتەکان، ئالیەتی تەقویم کردنەکه چیه؟ دەچمه سەر مەزەهەبی د.صباح و لە زماندا حەقە گوێی ئی بگێردی، ئالیەتی تەقویم کردنەکه چۆنە؟ وه نهتیجهکان به کۆ دەرین؟ یه‌عنی که ده‌ئێتی تەقویمی (سلطات) هەر چوار سولتەکه ده‌گرتەوه، ئه‌وان چۆن ره‌ئی دهن له‌وهی که هه‌یه؟ (بالتیجه) ئه‌وه من پیموایه زیاتر له ئیشی مه‌حکه‌مه‌یه‌که ده‌چی، که مه‌حکه‌مه‌ی ئیتیجادی عولیایه، زیاتر بۆ ئایا ته‌مه‌سوک هه‌یه به‌ ده‌ساتیر؟ به‌ مه‌واعید؟ به‌ (موثیق)؟ ئه‌وه زۆر ده‌ببێم پێویستی به‌ پێداچوونه‌وه‌یه‌که هه‌یه، مه‌سه‌له‌ن تەقیمی چی ده‌که‌ی؟ (القضاء المستقل: لا سلطان علیه لغير القانون)، ئه‌وه‌ش له‌ زیمنی سولتاتەکاندا، چۆن تەقیمی ده‌که‌ی؟ ئالیەتەکه‌ چیه؟ فه‌قه‌ری پینج هه‌چم نیه له‌سه‌ری، فه‌قه‌ری شه‌ش: پیموایه به‌و جوړه بۆ باشتره (إعداد تقارير دورية عن الظروف الصحية و البيئية و حالات التعذيب في مراكز التوقيف و الحجز و الإعتقال التابعة لأجهزة الإقليم كافة المدنية منها و العسكرية و دور الملاحظة و أقسام دائرتي الإصلاح الإجتماعي للكبار و الأحداث في الإقليم، و الإطلاع على معاملة الموقوفين و المحجوزين و المحكومين و المودعين فيها بتحسينها بما ينسجم مع القواعد الدنيا لمعاملة النزلاء و المحبوسين و السجناء المعترف بها دولياً و إعلام الجهات المعنية بذلك)، ئه‌وه به‌ بۆچوونی من به‌و جوړه صیاغه بکریته‌وه باشتره، فه‌قه‌ری (7) باس له‌ شه‌کاوی ده‌کات، ئیمه‌ ده‌بی ئاگامان له‌ قانونه‌کانی تر بی، که قانونیک دهرده‌که‌ین، ده‌بی بزانی مه‌سه‌له‌ی شه‌کاوی و قبولکردنی شه‌کاوی و ته‌حریکی شه‌کاوی له‌ قانونی ئصولی موحاکه‌ماتی جه‌زائیدایه، قانونی (م) بۆ ئه‌و مه‌سه‌له‌یه ئه‌و قانونه‌یه، ده‌بی کاریک نه‌که‌ین که موته‌عاریز بۆ له‌گه‌ڵ ئه‌و قانونه، بۆیه من ئیقتیراح ده‌که‌م به‌و جوړه صیاغه بکریته‌وه: (مع مراعاة أحكام قانون أصول المحاکمات الجزائية رقم (23) لسنة 1971 المعدل و القوانين ذات العلاقة، على الدائرة المعنية في الهيئة إخبار القضاء و الإدعاء العام بأية إنتهاكات لحقوق الإنسان في الإقليم تتصل بها علم الهيئة إما مباشرة خلال أداء منتسبها لمهامها أو عن طريق الشكوى من الغير، سواء كان شخصاً طبيعياً أم معنوياً)، به‌ مانا ئه‌و ئیخباری ئیدیعی عام ده‌کات، ئه‌وه جیهه‌تیک نیه که خۆی، ته‌له‌قی شه‌کاویش ئه‌گه‌ر ده‌بی جیهه‌تیک بده‌تی، ئه‌وه ده‌بی سه‌لاحیاتیک بده‌تی، که‌وا شو‌عه‌یه‌کی بده‌تی، خۆ باشتر وابوو لیژنه‌ی شه‌کاوی و حقوقی ئینسان هه‌بوایه، ئیقتیراحیش ده‌که‌م ئیمه مه‌حکه‌مه‌یه‌که‌مان هه‌بی، مادده‌یه‌کی تر ئیزافه‌ بکری، مه‌حکه‌مه‌ی ته‌حقیقی حقوقی ئینسان، مورته‌بیت بۆ له‌ زمنی ته‌شکیلاتی مه‌حاکی هه‌ریم، ئه‌و ته‌حقیق بکات و ئه‌و بتوانی ئه‌و خه‌رقانه‌ی که هه‌یه، چونکه ئالیەتی ئیجرائاتەکانی ئه‌و، (بالتیجه) ئه‌گه‌ر مه‌حکه‌مه‌یه‌که‌مان نه‌بیته‌ که به‌ کاره‌کان هه‌ستی و ئیجاله‌ی مه‌حکه‌مه‌ی مه‌وزووعی بکات، (خاصة) ئه‌و مه‌سائیلی خه‌رقه‌ قانونیانه‌ به‌شیکی زۆری له‌ قانونی عقوبات دا هه‌یه، له‌ قانونی عقوبات دا مه‌سه‌له‌ن (تعذيب)، یه‌کیک له‌و شتانه‌ی که‌وا له‌ مه‌سه‌له‌ی حقوقی ئینساندا زۆر قسه‌ی له‌سه‌ر ده‌کری مه‌سائیلی ته‌عزیبه‌ له‌ سجنه‌کاندا، ئه‌وه به‌ پێی قانونی عقوبات ده‌بی ئه‌و مه‌حکه‌مه‌ی ته‌حقیقی موخته‌ص به‌ حقوقی ئینسان، ئه‌وه شتیکی پێویسته ئه‌گه‌ر ئیزافه‌ بکری و هه‌کو مادده‌یه‌کی موسته‌قیل، نه‌که‌ لی‌ره، ئه‌وانی تر، هه‌ینه‌که‌شم به‌و جوړه بیته‌، مادده‌ موسته‌قیله‌که: (إنشاء

محكمة تحقيق لحقوق الإنسان في مراكز محافظات الإقليم ضمن تشكيل المحاكم الواردة في قانون السلطة القضائية رقم (23) لسنة 2007 للتحقيق في الشكوى المقامة بشأن إنتهاكات حقوق الإنسان في إقليم كوردستان و إحالة المتهمين فيها إلى محاكم الموضوع حسب الإختصاص المكاني لأية محكمة)، فهو هو ماددهيهى كه پيموايه نيزافه بكریت، نئستاش لیجانى حقوقى نینسان و، مه حاكمى حقوقى نینسان له عالم، چ مه حكه مهى ئه وروپى، چ مه حكه مهى ئه مریكى، چ مه حاكمى ئه فریقى، هه موو ئه وانه كه مه عنین، مه حاكمى تايبه تیان بو ئه و لایه نانه داناو، زانیدهن مه حاكمه كانى خاصى خوڤان، پيموايه فه قهره (9) ئه وه نیشم نیه له سه رى، بهس فه قهره (10) و (11)، هه ردووکی ده كرى بكرى به یه كه فه قهره: (اعداد تقرير سنوي لبيان واقع حقوق الإنسان، تقدم إلى رؤساء السلطات في الإقليم)، هه ر چوار سولته كه، نازانم بوچی سولته ی قه زائى وا ئیه مال ده كرى؟ له كاتیکدا له ته قیری ده وری كه ده درى، به واقع حقوقى نینسان ده درى به ره نئیسى ئیقلم، ره نئیسى په رله مان، ره نئیسى مه جلیسى وزه را، ره نئیسى سولته ی قه زائى تیدا نیه، له كاتیکدا جیه ته ی مه عنى حه قیقى، ئه گه ر ئیمه قه زاییكى موسته قیل به قوه تمان هه بی، حقوقى نینسان به ته واوی ده پاریزرى له ولاته كه دا، ده بی ئه و ته قیرره بدریته مه جلیسى قه زا، چونكه ئه و جیه هى مه عنى خاصه به و شته، پيموايه هه ردوو فه قهره كه كوڤكه یه وه، ته قیرریكى سه نه وى ئه گه ر ده درى به په رله مان، یه عنى ته قیرریكى ده وری: (حول واقع حقوق الإنسان إلى رؤساء السلطات في الإقليم و تقرير سنوي إلى رئاسة البرلمان و تقديم التوصيات لحماية و تعزيز حقوق الإنسان)، زور سوپاس.

به رپز سه روکی په رله مان:

سوپاس بو جه نابت، رپزدار عدنان عوسمان، كه ره مكه.

به رپز عدنان عثمان محمد:

به رپز سه روکی په رله مان.

من له خالى یه كه وه ده ست پى ده كه م، له راستیدا ئیمه له خالى (3) باس له وه ده كات ده لى: (تاكد من مدى ملائمة التشريعات)، ته شریعاتیش وهك ده زانین په رله مان ئه و موئه سه سه ته شریعیه یه كه ته شریعات ده رده كات، بویه له به ندى یه كه مدا له و مادده یه: (تقديم المشروع و الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الإنسان في الوزارات)، پيموايه ده بی سولته ی ته شریعیشى تیدابى، ناكرى ئیمه له په رله ماندا یاسایه ك ده ركه ین، دواتر ئه و لیژنه یه ئه و یاسایه به ناكوك دابن لیه گه ل مافه كانى مرؤفدا، جاریکى تر ئه وه ئیشكال نه بیته وه، بویه پیویست ده كات سه ره تا با بلین ئه و مادده مه عنیانه، یان بلین ئه و یاسا، ئه و پرؤژانه پیشكش به و لیژنه یه بكریت و ره ئى خو ی بدات، بویه له به ندى یه كه مدا هه ق وایه په رله مانیش، با بلین سولته ی ته شریعیشى هاوتا بكریت له گه ل وه زارات و موئه سه ساتى (ذات العلاقة)، له به ندى سییه م من زور هاویرام له گه ل هاوکارم كاك عمر كه تنه ا ته شریعات نه بی، ته علماتیشى بو نيزافه بكریت، چونكه ئه و ده زگایه چاودیری ده زگای ته نفیزی ده كات، ناگادارى ئه و ئیشانه ده بیته، بویه هه ندىك سولته ی ته نفیزی

تعليمات دهردهكات، وهزاراتهكان و موئسهساتهكان تهعليمات دهردهكهن، دهبي بزاني نهو تهعليماتانه لهگهل مافي مروفا چهند دهگونجى، بويه زيادكردى وشهى تهعليمات زور گرنگه لهگهل تهشريعادا، بهندى چوار من زور به گرنگى دهزانم پيشتريش قسهمان لهسهر نهوه كرد، كه نهوه دهستهيه دهبي دهستهيهكى با بليين خاوهن جورىك له سهلاحيهت بيت، ههبيته بيت، ههندى قودرتهى ههبيته، بويه من پيموايه نهوه پرگهيه زور گرنگه، با بليين نهوه جوملهيهى بو ئيزافه بكهين، له كوئايشدا بليين: (تنبيه السلطات المحلية بالالتزام ببنود حقوق الإنسان)، تهنبهيهان بكرى، ههر خروقاتيك دهكرى، ههر كارىكى ناياسايى دهكرىته، دهبي تهنبهيه بكرىن، نهوه ليجانانهى كه ئيمه برپارماندا له ههندى قهزا و له ناحيهكانيشدا، له محافهزهكانيشدا دهبي نهوه سولتهيهان ههبي، (تنبيه السلطات المحلية بالالتزام ببنود حقوق الإنسان و إصلاح حالات التجاوزات على حقوق الإنسان)، يهعنى ههندى حالاتى سهريع ههيه، خيراههيه نهوه دهستهيه بتوانى به تهنسيق لهگهل نهوانه ئيصلاحى نهوه حالتهى نهوه تهجاوزانه بكات له ماوهيهكى كورتدا، بو بهندى پيم باشه نهوهشى بو ئيزافه بكهين: (والعمل على تضمين ثقافة حقوق الإنسان في المناهج الدراسية بالتنسيق مع وزارة التربية)، تهفريهه تا ئاستيك كراوه، بهلام نهوه نهگهر بكرىته بهشيك له نهركهكانيان بو نهوهى بهردهوام لهگهل وهزارتهى بهروهرد له تهنسيقدا بن بو خوئىندى بابتهكانى مافي مروفا و ههر شتيكى تازه ههبيته، شهشم، له راستيدا من لهگهل نهوه رايهى كاك كارډوم كه يهعنى ئيمه نهوه (بالتنسيق مع ممثلي السلطات القضائية...) و نهوانه، نهوه زيادهيه، نهوه له نهركى دهستهكهش كهم دهكاتوه، نهوه تهنسيقهش وا دهكات كه با بليين قودرتهى رهقابهيهى دهستهكه كهم بكرىتهوه، بويه له (مهوقوفين) بوهستين، نوقتتهيهك دانئين، ئيتر پيوست ناكات بهوه بليين: (والمودعين في الإصلاحات والموقوفين) و تهواو، بهلام (بالتنسيق مع ممثلي السلطات القضائية)، بو نموونه ليژنهكه وهزارتهى ناوخوش هينى كردوه، ئى ئاسايشيشمان ههيه، يهعنى نهوه دهمانخاته ئيشكاليهتيكهوه لهوه تهنسيق و نهوانه، زورجار لهوانهيه نهوه ليژنهيه خوئى كت و پر پرواته سجنهكان، پرواته دام و دهزگاكان، پيوستى به تهنسيق نهبيته، يان نهوه تهنسيقه ههندى له ئيشهكانى با بليين خاوه بكاتوه، كهمر بكاتوه، بويه پيموايه نهوه ئيتر بهسه، نهوه تهنسيقهى ناويت، نهوهى حهوت، بهراستى من دهمويست لهوه حالتهدا بلييم: (وإحالتها إلى الإدعاء العام)، نهك نهوه، پشتگيرى رهنيهكهى هاوكارم بكهه (و إخبار الإدعاء العام) ببيته (إحالة)، بهلام بهراستى زور پشتگيرى نهوه پيشنيازهى كاك حاكم رزگار دهكهه، لهسهر نهوهى كه مهحكهمهيهكى تهحقيقى تايبته ههبيته، بهراستى نهوه نوقتتهيهكى زور گهوره دهبيته، گهشهدار دهبيته بو ههرىم، بو مهسهلهى مافي مروفا، ليتره كه قسهى زور دهكرىته له ئينتيهاكاتى مافي مروفا، بوونى نهوه مهحكهمه تايبته ئيشى ليژنهكهش گرنگتر دهكات، ئيشى بهرلهمانيش لهراستيدا دهباته ئاستيكى چاوديرى زور گهوره، بويه نهوه ئيحالته (إخبار الإدعاء العام) بكرىته، (وإحالتها إلى محكمة التحقيق الخاصة لحقوق الإنسان)، نهوهى كه جهنابى كاك رزگار ئيقتيراحى كرد، من به ئيقتيراحيكى زور معقول و گرنگى دهزانم، نهوهى پهيوهسته به خالى (10) و (11)، له راستيدا من پيموايه نهوهى تهفريه دهوريهكه دهبي بو بهرلهمانى كوردستان

بیت، نەك بۇ سەرۆكايەتى پەرلەمانیش، بۇ پەرلەمانى كوردستان بیت، تەقریر دەوری، ئەو زۆر زۆر گرنگە، چونكە ئەو مۇئەسسەسە خۆی مەرجەعیەتەكەى لە پەرلەمانەوویە، پەرلەمان سەرپەرشتى ئیش و كارەكانى دەكات، بەلام ئەوئى تەقریری سەنەوییەكە، زۆر گرنگە بۇ ھەموو ئەو دام و دەزگایانەى كە باس دەكریت، بۇ رەئیسى ئیقلیم، بۇ رەئیسى پەرلەمان، رەئیسى مەجلیسى نواب، وزەرا، سولتەى قەزائى، من پیم باشە ئیزافەى (و نشرها فی وسائل الإعلام)، لە زۆربەى دەولتەكاندا راپۆرتى سالانەى مافی مرؤف بلاودەكریتەو، دیارە ئەو لە یاسادا ئیسلوبیكى رادعیشى پى دەوترى، یەئنى با بلین لە پەنھانى و لەو نامینیتەو، ئیسلوبیكى شەفافیەتە بۇ قسەكردن لەسەرى، بۇیە زۆر گرنگە ئەو تەقریرە سەنەویەى كە دەینیرى بۇ ئەو ھەموو مۇئەسسەساتانە، نەشریش بكرى لە ویب سایتى ئیعلام، ئەوئى بۇ ئیزافە بكرى، سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، ریزدار عبدالله، نيزامیە؟ تكایە بیکە پيشنیار، بینووسە، بە نووسین پيشنیارەكانت بینووسە و بۇ لیژنەى یاسایی بنیرە، زۆر سوپاس، ریزدار عبدالله محمد نوری، فەرموو.

بەرپز عبدالله محمد نوری:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەشیکى زۆر لە قسەكانى ئیمە كرا، بۇیە ئیمە كورتى دەكەینەو، خالى یەكەم: ئەو راپۆز و رای خۆی دەربارەى مەسەلەكانى مافی مرؤف پیشكەش بە وەزارەتەكان دەكات، تەمەنا دەكەم ئەو مۆلزم بكریت وەزارەتەكان بە جیبەجى كوردنیان، پرسیاریکم ھەیە لە لیژنەى یاسایی و مافی مرؤف، ئەگەر بكریت خالى شەشەم رپوون بکەنەو، ئایا ئەو ھەموو دام و دەزگا ئەمنیەكانیش دەگریتەو كە موراقەبە بكرین؟ ئەگەر نا با ناویان بەینین باشرە، واتە زیاتر تەزىحاتیان بدریتى ناویان بەینریت، تەمەنا دەكەم وەلام وەرگرمەو، پشتگیری رایەكەى كاك حاكم رزگار دەكەم كە باسى پیکهینانى دادگایەك دەكات، ئەو رەنگە بتوانرى رپك شوینی خالى ھوتەم بگریتەو، ئەگەر بكریت خالىكى تر ئیزافە بكریت، بانكىكى زانیارى دابمەزریت دەربارەى مافەكانى مافی مرؤفەو، زۆرتین زانیارى تیدا بى لەسەر ئەوئى كە لە ولتانی دنیا مافی مرؤف چۆنە؟ لەسەر ئەو ھەیتە و دامەزراو و پیکخراوانەى كە لە بواری مافی مرؤفدا كار دەكەن، ھەروەھا زانیاریبەكانى دەربارەى مافی مرؤف، ھەر چەند دەكرى ئەو دەستەیە ئیعتیادی سایتىكى خۆی ھەبى، بەلام سایت رەنگە جیاواز بى لە كوردنەوئى بانكىكى زانیارى، تەمەنا دەكەم بانكىكى زانیارى دەولمەندیشى ھەبى، ئەگەر بكریت ئەركىكى تری ئەو دەستەیە بە دواداچوونى كۆمەلئى كەیس بى كە لە راپردوودا ھەبوو و كە تا ئیستاش بە ھەلپسینراوى ماونەتەو و بە تايبەت كەیسى ونبووكان، سوپاستان دەكەم.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، ریزدار زانا رۇوف، فەرموو.

بەرپز د. زانا رۇوف ھەمە كەرىم:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەندئ تیبینی و پېشنیازم هەیه تایبەت بەو ماددەییە، پېشنیاز دەکەم سەرەتا برپگە یەکەم صیاغە بکریتەووە جارێکی تر، چونکە لێرە تووشی ئیشکالیەتیک دەبین، لە برپگەدا هاتوووە دەلی: پېشنیازکردنی مەشوورەت بۆ ئەو بابەتەکانی پەيوەندیان هەیه بە مافی مرۆفەووە، یەعنی ئەو شتە ئایا تەووعی دەکریت؟ یەعنی تۆ بە تەووعی داوا دەکە ی دەلی: پېشکەشی دەکەم، ئەگەر ئەووە جیهاتیک نەبی ئیلزامی بکات، من پېشنیاز دەکەم صیغەکە بەو شیوویە دابریژریتەووە: پېویستە لەسەر وەزارەت و لایەنە پەيوەندیارەکان داوا ی مەشوورەت و را بکەن تایبەت بە ئەنجامدانی چالاکیەییەکی دیاری کراو، یاخود دەرکردنی رپنمایەییەکی دیاری کراو، پەيوەست بە بابەتەکانی مافی مرۆف لە هەریمی کوردستاندا لەو دەستەییە، واتا ئیجباری بکات ئەو دەستەییە تەلەبی مەشوورەتی لئ بکات، واتا وەزارەتەکە هەستی کرد پېویستی بە ئیجرائیکی دیاری کراو هەیه، یاخود قانونیکی دیاری کراو، یاخود پرۆژەییەکی دیاری کراو لە بەر دەستدایە تاوتوی بکات، بە ئیجباری ناچار بکات، داوا ی مەشوورەت بکات لەو دەستەییە، ئەووە خالی یەکەم، خالی دوووم: ئەگەر سەیری سەرجمە ی ئەو یازدە برپگەییە بکە ی کە لە مەهام و وەزائیفەکانی ئەو دەستەییە، دەبینی هەندیک لە مەهامەکانی، پاشان کە لە ماددە ی شەشدا ئامازە دراو بە ئۆرگانە سەرەکیەکانی ئەو دەستەییە، کە بریتی یە لە بەشی ئیدارە و مالی، بەشی یاسایی، بەشی (رصد الأداء)، یەعنی ئەو برپگانە هەندئ لە مەهامەکان هەیه نازانین سەر بە کام جیهەتە؟ کام جیهەتە ئەنجامی دەگەییەنی؟ چونکە لێرە مەهامەکانیان دەستنیشان کراو، کە پاشان باسی ماددە ی شەشەم دەکات کە دائیرە ی ئیداری و مالی، دائیرە ی (رصد الأداء)، دائیرە ی شوونی قانونی، دائیرە ی العلاقات و الإعلام، وەزائیفەکانی تەحید کراو، بەشیک لەو مەهامانە نازانی کئ ئەووە بە ئەنجام دەگەییەنی؟ بۆ نموونە نەشری سەقافە ی حقوقی ئینسان، (تقیم مدى التزام السلطات في الإقليم)، (إعداد دراسات و بحوث دورية)، یەعنی مەهامان هەیه نەتسپاردوووە بە یەکیک لەو جیهەتەکان، دەکریت ئەووە دیسان صیاغە بکریت، کامەییە ئەو جیهەتە ی کە هەلەدەستت بە ئەنجامدانی بەشیک لەو چالاکیانە؟ سییە میان من پشگیری لەو رایە دەکەم کە لە باسکردنی خالی چوارەمدا (تقیم مدى التزام السلطات في الإقليم)، یەعنی ئەو قسەییە قسەییەکی زۆر گەورەییە، تۆ بلئی موقارەنە ی دەکەم بە عەهدی دەولی خاص بە حقوقی ئینسان، بگەرپیتەووە بۆ مەواسیقی سالی 1966، بلئ لەویدا چۆن کراو؟ یەعنی ئەو قسەییە زیاتر پېویستی بەووە هەیه ورد بکریتەووە، ئەووە کە کاک کاردۆ ئامازە ی پیدای تایبەت بە ماددە ی (13) لە دەستووری عیراقیدا، دەلیت: ئەو دەستوورە دەستووریکی بالاییە لە سەرجم عیراقدا نابئ پېشیل بکری، لە دەستووری زۆریک لە ولاتانیشدا، هەریمەکان ناتوانن مافیک بدن کەمتر بی لەو مافە ی کە لە دەستووری مەرکەزدا هاتبئ، دەتوانن مافیکی زیاتر بدن، ئیمە حەددی ئەدنا لەو قۆناغەدا، چونکە ئیستا لە هەریمی کوردستاندا دەستوورمان نیە، دەبی موبابەقە بکریتەووە بە دەستووری عیراقی، یاخود بلئین لە دەستووری ئیقلمدا، (في حالة) پەسندکردنیدا، (والتشريعات الدستورية النافذة في الإقليم)، ئیمە کۆمەلئیک تەشریعاتمان هەیه کە تەبیەتییکی دەستوورمان هەیه، دەبی بەراورد بکریتەووە، ناکری هەر هەمیشە

بەراوردى بىكەى بە تەقىمىكى فراوان، يەئنى بەئندەگانى مافى مرؤف لە كۆتايى چلەكانەو دەئراو، تا ئىستا خويئندەوئى جياوازى بۇ دەكرى، بۇ ئەوئى كە زياتر ئەو دەستەواژەئىە ورد بىكرىتەو، وا پىئويست دەكات دەستوورى عىرافىش كە بە تايبەئى لە دەستوورى عىرافى دا، لە ماددەئى (14) تاوئكو ماددەئى (46) زىاد لە بىرگەئىكى تەرخان كر دوو، باس لە مافەكان و ئازادىيەكانى هاوئلتايان دەكات، لە هەمان كاتدا پىشتىگرى ئەو رەئىئە دەكەم كە ئەوئى رەئى بەرپىز د. رفىق سابىر، هەئدى كەس هەئىە وەلەو لە عىراقدا قانونىك نەماو بە ناوى قانونى رەئى ئىعتىبارەو، گەرانەوئى ئىعتىبار بۇئى، بەئام دەكرىت ئەو دەستەئىە كار بىكات لەسەر ناچار كر دنى حكومەت بە قەرەبوو كر دنى ئەو كەسانەئى كە لە بەئىنى دوو كەوانەكە پىئان دەوترى (ضحايا العدالة)، ئەوانە دەبنە، هەئدى كەس پىئى دەوترى ئەو قوربانى عەدالەتە، يەئنى بۇ نەموونە لە ناو خىزانىكدا كەسكى بە هۇئى تاوانىكەو دەستىگر دەكرى، بەئام خانەوادەكەئى ئەو كەسە پىئويستى بە بىئوى زىانى هەئىە، دەكرى لەو دەستەئىەئى مافى مرؤف، وئكو پاراستنى بەشىك لە كەئسى مافى مرؤف كار بىكات لەسەر قەرەبوو كر دنى، ياخوئ پىكەئىئانى صئدوقىكى كۆمەك بۇ قەرەبوو كر دنى و هاوكارى كر دنى ئەو كەسانەئى كە دەبنە قوربانى عەدالەت لە هەريئى كوردستاندا، لە هەمان كاتدا قەزىيەئى تەحرىكى ئىو بەرپزانى لىئزنىەئى ياسايى مەئلۆبن لەوئى كە بزائىن ئەو قەزىيەئى (تحرىك الدعائى)، لەو قەزىيە تەصەور دەكەم زۆر روونى وازحىيەكى تىدا نەبىت، كاك حاكم رىگار ئامازەئى پىدا، جىئى خۇيەئى يەئنى بە نەزەر ئىعتىبار وەرگر تنى قانونى ئصوولى موحاكەماتى جەزائى، وا هەست دەكەم لىرە خەئتىك هەئىە، وەزىفەئى ئەساسى ئەو دەزگايە چىە؟ ئەگەر سەئىرى هەر يەك لەو بىرگانە بىكەئى، لە نەشر، لە تەئەكود، لە تەقىم، لە ئىعداد، لە مورافەبە، يەئنى بۇ ئەوئى ئەو دەزگايە بەرپاستى دەزگايەك بى بۇ چاودىرى كر دنى مافى مرؤف لە هەريئى كوردستاندا، بۇ بەدواداچوونى حەقىقەئى پىشلىكارىەكان لە هەريئى كوردستاندا، دەبى صەلاحەئىەتەكى جددى و فىئلى خۇئى هەبى، ناكرى تەئها صەلاحياتەكانى تەقىم كر دنى بى، ياخوئ لە دوورەو سەئىرى كىشەكان بىكات، ئاخىر خال بۇ پىكەئىئانى بىرگەئى (10) و بىرگەئى (11)، من پىشنىاز دەكەم بىرگەئى (10) و (11) لىك بىرئىن و بەو شىوئىە صىاغە بىرئىنەو: (تقدىم تقارير دورية و إعداد تقرير سنوي حول أوضاع حقوق الإنسان لبيان الصورة الحقيقية و واقع حقوق الإنسان في الإقليم و رفعها إلى برلمان كوردستان، و على البرلمان إرسال نسخة من التقارير السنوية إلى رئاسة إقليم كوردستان و رئاسة مجلس الوزراء و نشرها في وسائل الإعلام)، وانا هەردووكى لە يەكەو دەمىج دەكرىت، تەقاريرە دەورىيەكان هەمووى بۇ پەرلەمان خۇئى دىت، تەقاريرە سەنەويىەكان بە خۇئى دىت، بەس تەقاريرە سەنەويىەكان پەرلەمان ئىلزام بىكرىت كە نوسخەئىەك، وانا لە رىگەئى پەرلەماندا بۇ ئىعتىبارىك كە ئەو دەزگايە لە زىر سەرپەرشتى پەرلەماندا كار دەكات، پەرلەمان ئىجبار بىكرىت نوسخەئىەك لەو راپۆرتە سالانە پىشكەش بە سەرۆكايەئى هەريئى و سەرۆكايەئى ئەنجومەئى وەزىران بىكات، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، رېزدار بېرىقان، فەرموو.

بەرپىز بېرىقان اسماعىل سەرھەنگ:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

بە نىسبەت ئەو پرۇژە ياسايە سى تىببىنىم ھەيە، يەكەمىيان: بە نىسبەت خالى دووھم لە ماددەى چوارەم، ئىمە دەلىيىن بلاوكردنهوى رۇشنىبىرى و مافى مرۇف و مەسەلەكانى ژن و مندالان، بە رەئى من ئەوھ بنووسرى (رۇشنىبىرى كۆمەلگا)، چونكە ئىمە بۇ تەنھا بلىين (ژن و مندال)، پياويش پىويستە رۇشنىبىر بكرىت دەر بارەى مافى مرۇف، ئەگەر ھاتو كۆمەلگامان نەنووسى، پياويش زياد بكەين لەگەل ژن و مندال، چونكە مافى پياويش دەبى پارىزىرى، ژنىش پارىزىرى و مندالئىش، بۇ ئەوھى كورتى بكەينەوھ بلىين كۆمەلگا، ھەر وھەا دەر بارەى بەشى ھوتەم لە ماددەى (4) بۆم روون نەكراوھتەوھ كە ئەو كەسانەى، ئەو ھاوئالتىانەى سكالائىان ھەيە، نووسراوھ دەبىت بدرىت بە دەستەكە، بۇ بدرىت بە دەستەكە؟ پىويستە لە ھەموو دەزگايەكى حكومى و ئەھلى صندوقىكى سكالأ ھەبى، لەوى كۆ بكرىتەوھ، ئىنجا بچىت بۇ ئەو دەستەيە، بۇ ئاسانكارى ئىشەكانىان، ئەو وەختە چونكە ھەموو ھاوولتايەك پىويست ناكات بچىت بگەرپتەوھ بۇ ئەو دەستەيە، بە نىسبەت تىببىنى سىيەمم ئەوھيە: پرۇژە ياساكە بە زمانى كوردى زۆر جوان نيە، نارپكە، چونكە زۆر تىناگەم، ھەرچەندە خۆم پىففىكت نىمە لە كوردى، بەئام من بە خراپ تى دەگەم و زۆر لىي تىناگەم، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، رېزدار پەروين، فەرموو.

بەرپىز پەروين عبدالرحمن عبدالله:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەى چوارەم من چەند تىببىنىيەكم ھەيە لەسەر خالى دووھم و سىيەم، بە نىسبەت خالى دووھم من پىم باشە وای لى بكرىت، بكرىتە : (بلاوكردنهوى رۇشنىبىرى دەر بارەى مافى مرۇف لە پىناو بە كەلتووركردنى)، ئەگەر بكرىت بە كەلتووركردنى، ئەو كاتە چاكتر پيادە بكرى، بە نىسبەت خالى سىيەم: (دلىيابوون لە چەند و چۆنى و گونجانى سەر جەم برپار و رپنمايى و رپكارەكانى ياساكانى ھەرىم لەگەل پرىنسىپەكانى مافى مرۇف بە پىي رپكەوتننامە نىو دەولەتايەكان، پشتگىرى راکەى كاك حاكم رزگار دەكەم بە كرددنهوى مەحكەمەى تەحقيق بە مافى مرۇف، چونكە ئەو مەحكەمە زۆر گرنگە، بە نىسبەت خالى (8) و (9)، من پىم باشە ئەو دوو خالە دەمچ بكرى، چونكە نەفسى مانا دەدەن، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، رېزدار تارا خان، فەرموو.

بەرپىز تارا تحسین ئەسەدى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من له رووی زمانهوانیهكهی خالی شهشەم وا باشتره: مورافه به كردن و چاودیری كردنی مەركەزەكانی چاكسازی كۆمەلایەتی بێت، به نىسبەت خالی حەوتەمەوه كە دەلین: وەرگرتنی شكات له خەلك و له كۆمەلە رېكخراوەكانی كۆمەلگەى مەدەنى له بارەى پېشیلكردى مافی مرۆفەوه، ئەوهى بۆ زیاد بكرى: و راستەخۆ بەدواداچوون بكرى تا دلتیابوون له راستى شكاتەكان بكریت، ئەو فەقەرەیهى بۆ زیاد بكریت، چونكە تەنھا وەرگرتنی شكات دەم و دەست بە دوایدا بچن، تاكو بزائن راستە، نەك لەگەڵ دلتیابوون، بەلكو خۆیان بەو ئەركە، چونكە مەهامى ئەو دەستەیه ئەو بە دواداچوونەیه، به نىسبەت خالی (11)، لیڤدا دەلى: راپۆرتى خول به خول، له رووی زمانیهوه (ماوه ماوه)م پى باشتره كه بكرى، چونكە ماوهكە لهو كاتەدا دەوریهكەت به عەرەبى تەر جوومەكردنى خول به خول ماوهى تايبەتە، چونكە تۆ ماوه ماوه ھەر كاتى پيوست بوو كۆبوونەوه بكریت، دەبى لەسەر ئەو بارەى كە پېشیلی مافەكەى تیدا دەكریت، بكریت، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

رێزدار حسن محمد، فەرموو.

بەرپىز د. حسن محمد سورە:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

دياره منيش هەندىك تيبينيم هەيه، يەكەم: تيبينيهكى عامم هەيه كە ئەگەر سەيرى فەقەرەتەكان بكەى بە گشتى، زۆر بە تەفەصیل ھاتوو كە بەراستى لە صياغەى قانوندا پيوست بوو ھەردوو لیژنە تۆزىك كورتى بكەنەوه، چونكە ھەندى جار باسى ئىجرائاتىكى خاص دەكات، لە ھەمان كاتدا باسى ئىجرائاتىكى عام دەكات، ئەگەر ئىجرائاتى خاصە نەدەبوو عامەكەى تىدايايە، ئەگەر عاميشە خاصەكەى تىدا نەبا، بۆيە ھەر درێژكردنەوهكەى فەقەرەكەى زەعیف كرددوو، خالی دووھەم بریتى يە لە مولاھەزە لەسەر فەقەرەى (1) و (3) و (4)، ھەرسىيان باسى سووتاتى ئىقلىم دەكات، لە يەكەمدا باسى مەشورەت دەكات، لە دووھەمدا باسى تەنكىد لە تەشريعەت دەكات، لە سىيەميش باس لە ئىنتىھاكات دەكات، بە رەئى من ھەر سىكى دەتوانى بە يەك فەقەرە لەسەر سووتات بەو شىوہ: (متابعة الجهات الحكومية و التأكد من تنفيذ الجهات الحكومية المعنية للأنظمة و اللوائح السارية فيما يتعلق بحقوق الإنسان و الكشف عن التجاوزات المخالفة للأنظمة المعمول بها في الإقليم و التي تشكل انتهاكاً لحقوق الإنسان و إتخاذ الإجراءات النظامية اللازمة في هذا الشأن)، يەعنى دەتوانين بيكەين بە يەك فەقەرە، من پيم باشە ئىزافەى دوو، سى فەقەرەش بكرى، يەكيان: بەراستى (تعزيز نهج الديمقراطية في الإقليم لتكون نموذج متكامل و متوازن)، ئەوه لەبەر ئەوهى ديموقراتيەت و حقوقى ئىنسان، دوو: عەمەليەى مەساوى و لەگەڵ يەكن، دووھەم: (إنشاء قاعدة للبيانات المتعلقة لحقوق الإنسان)، ئيمە سەير دەكەين يەكێك لە كارى ئەو مۆئەسسەسەيە وەرگرتنى

شەكاويیە، شەكاویش بە عەددەدییکی زۆر، بۆیە پێویستە قاعیدەییەکی بەیانات ھەبێت، ئەوھش دوایی لە تەشکیلەكەیدا پێویستە نيزامییکی بۆ دابندرێ، سێیەم: (السعي لتدريس مبادئ حقوق الإنسان في مستويات التعليم المختلفة)، واتا لە تەربییە و تەعلیم، سوپاس.

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار خورشید، فەرموو.

بەرپێز خورشید سلیم احمد:

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان.

چونکە ئەف دەزگایە پەيوهسته بە مافی مرۆف، ژ بەر وێرئ ئەز دبینم ئەو ناخۆشی و نەھامەت و کارەساتا بسەر مللەتی کوردا ھاتین دفی یاسایادا ھیچ ئامازەییەك پی نەھاتیە کرن، لەوما ئەز دبینم یا فەرە ئەم خالەکی پێشنیار نقیسی زی بۆ لیجنا یاسایی پێشکەش کری کو ئەف خالە بیته ئیزافە کرن بۆ فی یاسایی، (العمل على تعريف العالم بالانتهاكات الخطيرة التي مورست ضد سكان كردستان إبان الحكم البعثي الشوفيني من حملات الأنفال و استخدام الأسلحة الكيماوية و التهجير و التعريب و إبقاء ذكرى هذه الجرائم حية في الضمير الإنساني)، برئیا من ئەفە خالەکا بویتە ئیک ژ ئارمانجیت فی دەستەیی، یا دووھی ئەز پشتهفانیا ل پێشنیارا حاکم رزگار بکەم بۆ دانانا دادگەھەکی وەکی ئالیەتەکا عەمەلی بۆ لیدیف چوونا پاراستن و بەردەست کرنا مافی مرۆفی لە ھەرێما کوردستانی و زۆر سپاس.

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار دانا سعید صوفی، فەرموو.

بەرپێز دانا سعید صوفی:

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش ھەر وەك ھاوکارانم ھەندئ تیبینیم ھەییە، من پیموایە ئەو ماددەییە زیاتر کارەکتەریکی تەعلیماتی، یاخود رینماییی ھەییە زیاتر لەوھی کە یاسایی بی، دەکرا زۆر کورت بکریتەو، بە رای من پینج برگە ھەن لەو ماددەییە کە زۆر گرنگن، برگە (1)، (3)، (6)، (9)، (11)، ئەوانی تر زیاتر لە تەعلیمات دەچن، بە ھەر حال منیش لەسەر برگەکان تیبینیەکانی من ئەوھییە، پیم باشە برگە (4) بەو شیوھییە دابریژیتەو: ھەئسەنگاندنی پلەیی پابەندبوونی دەسەئاتەکان لە ھەرێمدا، بە حوکمەکانی بەلگەنامە و پەیمانە نیو دەولتییەکانی تاییبەت بە مافی مرۆف، ئەو ھەم کورتتر دەبیتهو، ھەم زیاتر شکلیکی با بلین یاسایی بە خوی دەگریت، بە نیسبەت برگە (5)، پیموایە ھیچ پەيوهندیەکی بە دەرکردنی یاسا نیە، ھەر دام و دەزگایە کە بۆخوی سەریبەستە لەوھی با بلین چاپەمەنی دەرەکات، لیکۆئینەو دەکات، یان نازانم چی؟ پیموایە لیڕە جیگای نابیتەو، بە نیسبەت برگە (6)، پیم باشە بەو شیوھییە خوارو دە دابریژیتەو:

چاودىرى كىردن و بە دوداچوونى رەوشى ماقى مرۇقۇ لە ھەرىمى كوردستان بە ھاوكارى لەگەل دام و دەزگا پەيوەندىدارەكان، ديسان ئەوۋە زۇر پوختر و كورتتر دەبىتەوۋە، ھەمان ماناى ھەيە، ھىچ لە ئەوۋەكە ناگۇرپىت، بە نىسبەت بىرگەى (8)، پىموايە ئەويش زىادەيە و پىويست ناكات، لەبەر ئەوۋە ئىمە ھىچ تىكىستىكى ياسايىمان نيە، يەنى كە رىگر بى لەبەردەم ئەوۋە دام و دەزگايەك، ياخود ئەو دەستەيە ھاوكارى بكات لەگەل كۆمەلگاي مەدەنى، ياخود ھەر لاپەنىكى تر، جگە لەوۋەش، لە بىرگەى (9) دا دەتوانىن ناوەرپۇكى بىرگەى (8) بدۇزىنەوۋە، يەنى لەوۋى باشتريش صياغە كراوۋتەوۋە، ھاوكارى كىردن و ئەوانەشى تىدايە، بە نىسبەت بىرگەى (10) و (11)، پىم باشە لىك بىرى، بەو شىوۋەيە دابىرپىرپىتەوۋە: راپۇرتى شەش مانگى نامادە دەكات لە بارەى رەوشى ماقى مرۇقۇ لە ھەرىمى كوردستان، پىشكەشى دەكات بە پەرلەمانى كوردستان، ھەرۋەھا بە سەرۋكايەتى ھەرىم و حكومەت و لايەنە پەيوەندىدارەكان، راپۇرتەكە دەبى بخرىتە بەردەستى راي گشتى، سوپاس.

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، رىزدار گوليزار خان، فەرموو.

بەرىز گوليزار قادر اسماعيل:

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان.

لە خالى (11) پشتىوانى لەوۋە دەكەم كە راپۇرتەكە بىرى بە پەرلەمان، چونكە دەستەكە سەر بە پەرلەمانە و با لە رىگەى پەرلەمانەوۋە بگات بە سەرۋكايەتى و ئەنجومەنى وەزىران، بۇ ئەوۋە پەرلەمان لىرەدا دەورى چاودىرى و موتابەعە بىبىنى دەربارەى ماقى مرۇقۇ، سوپاس.

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، رىزدار بلال سلیمان، فەرموو.

بەرىز أحمد سلیمان عبدالله:

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان.

سەبارەت بە خالى يەكەم لە ماددەى چوار، كە دەلى راپۇرت و راي خۇى دەربارەى مەسەلەكانى ماقى مرۇقۇ پىشكەش بە وەزارەتەكان و دەزگا پەيوەندىدارەكانى ھەرىم بكات، من پىموايە بەراستى وەكو كاك د. صەباحىش باسى كىرد، راپۇرت زۇر زەعيفە، ئەو دەستەيە پىويستە لاي كەمەكەى رىنمايى بدات، نەك راپۇرت، چونكە راپۇرت دەتوانى راپۇرت بەدەيت و ھىچ حىسابىشى بۇ نەكات، بۇيە من پىشنيار دەكەم، ئەو راپۇرت و راي خۇيە بگۇرپى بە رىنمايى، رىنمايى دەدات دەربارەى مەسەلەكانى ماقى مرۇقۇ، لە خالى شەشەم، پىموايە ئەوۋە تۇزى دوور و درىزە، كۆمەللىك قەيدى داناوۋە بۇ چاودىرى كىردنەكە، كە لەوانەيە ئەو چاودىرى كىردنە بەو قەيدانەوۋە زۇر زەحمەت بىت، نەتوانى زۇربەى وەختەكان ئەو چاودىرى كىردنەى كە ئەركىەتى ئەنجامى بدات، بۇيە من پىم باشە ماددەكە دوور و درىزە دەبى، نامەوۋى وەختتان بگرم بىخويىنەوۋە، ھەمووى تىدا

بمىنىتەۋە، تەنھا ئەۋەى بۇ زىاد بىكرىت، (بى ئاگادار كوردنەۋەى پىش وەخت)ى تىدا بى، ھىچ پىۋىست ناكات پىش وەخت ئەۋ چاۋدىرى كوردنە كە دەچى بۇ سەردانى سىنىك، پىشى وەخت سىنەكە ئاگادار بىكرىتەۋە، پىۋىستىش ناكات ھاۋدەنگى لەگەل نۆپنەرانى دەسەلئى دادۋەرى و ۋەزارەتى داد و ۋەزارەتى كاروبارى كۆمەلئەتى تىدا بى، ئەۋە ئەۋ دەستەيە خۇى كارەكانى خۇى رادەپەرىنىت، دوايى دەتوانى بە راپۇرت ئەۋانە ئاگادار بىكاتەۋە، من پىموايە ئەۋەش لىرە زىادەيە، ھىچ پىۋىست ناكات ئەۋانە بىچن لەگەل لىژنەى مافى مروۇفدا بىچن بۇ سەردانى زىندانەكان، خالى (10) و (11)، ۋەكو كاك حاكم رىزگارنىش باسى كورد، بەراستى من پىموايە پىۋىست دەكرى تىكەل بىكرىن، لە ھەمان كاتىشدا كە دەلئى: ئەگەر تىكەل بىكرىن، بە شىۋەيەكى تر دابىرپىرئىتەۋە، بەلام مەسەلەى (پىشكەش بىكرىت بە سەروۇكايەتى ھەرىم)، سەروۇكى پەرلەمانىش بىكرىت بە پەرلەمان، تەنھا بۇ سەروۇكى پەرلەمان نەبى ئەۋ راپۇرتە، بۇ ئەنجومەنى ۋەزىران، ئەۋىش بۇ ئەنجومەنى ۋەزىران بى، دەسەلئى دادۋەرىشى بۇ ئىزافە بىكرى، پىشنىار دەكەم خالىكى تىرىش ئىزافە بىكرى، ۋەك تەئىدى قسەكەى كاك عبدالله ملا نورى دەكەم كە بە دواداچوون بۇ كەيسى ونبووان و بى سەرو شۆپىنان، ئەركى ئەۋ دەستەيە بى، سوپاستان دەكەم.

بەرىز سەروۇكى پەرلەمان:

سوپاس، رىزدار پەيمان عزالدین، فەرموو.

بەرىز پەيمان عزالدین عبدالرحمن:

بەرىز سەروۇكى پەرلەمان.

پىش ئەۋەى من پىشنىارەكانم لەسەر ماددەكان بلىم، ھەز دەكەم ئىشارە بەۋە بىكەم كە ئىمە، با بلىن ھەرىمىكىن لە عىراقى فیدرالدا، كە دەبى لە كاتى دەرچوونى ئەۋ ياسايانەى كە ھاۋشىۋەى لە عىراقدا ھەيە، ھۆشدارى يان زانىاريمان ھەبى لەسەرى، بۇ ئەۋەى ئەگەر شتىكى باشتر نەكەين، شتىكى لەۋە خراپتر نەكەين، لەۋ ياسايەدا، لە عىراقدا ياسايەكى، ياساى كۆمىسۇنى بالئى مافەكانى مروۇفى عىراق ھەيە، كە لەۋ ياسايە من دوو پىشنىارم ھەيە، تەۋاۋى ئەۋ بىرگانەى كە لە ماددەى چواردا ھاۋتوۋە، لەۋىدا بە دوو ماددە، بە ماددەى (5) و بە ماددەى (12)، ئەۋەى لەسەر ئەۋ دەستەيە پىۋىستە و، ئەركەكانى دەستە بە پوختتر و بە باشتر ئەۋانەى تىدا روون كراۋتەۋە، پىشنىارى يەكەمم ئەۋەيە كە ئىمە بۇ ئەۋەى شىۋازىكى باشترى ھەبىت و بتوانى ئەركەكانى دەستەكە بەشىۋەيەكى قانونى و پوخت رىك بىخەينەۋە، ئەۋ دوو ماددەيە، ماددەى پىنج و ماددەى 12 لە جىبى ئەم ماددەيە دابىنن، ئەگەر ئەۋە نەكرا، چونكە ۋا بزائەم كەم كەس ماۋە پىشنىارى رايەكەم بىكات، ئەگەر ئەۋە نەكرا، پىشنىارەكانم بۇ ئەم ماددەيە ھەندىك لە بىرگەكانى ئەم ماددەيە زىاتر لە ئىشى پەپرەۋە، تايبەتە بە پەپرەۋى ناۋەخۇى دەستەكە، ئەۋ كاتى كە دەستەكە تەشكىل كرا، پەپرەۋى ناۋەخۇيان ھەبىت و ئەۋ ماددانە، ماددەى 2 و ماددەى 5 و ماددەى 8 و ماددەى 9، ئەمانە زىاتر با بلىن لە پەپرەۋى ناۋەخۇى دەستەكە ئەچى، ۋەك ئەۋەى لە ماددەيەكى قانونى كە لە ياسايەكەدا ھەبىت، جگە لەۋەى كە زۆرىنەى بىرگەكانى ئەم ماددەيە ھىچ قوۋەيەكى ئىلزامى نىە كە ئەمە بۇ خۇى

مەترسىيەك لەسەر جىبەجىي كىردى ئەرەكەكانى دەستەكە دروست ئەكەت، پېشنىيارەكانەم بۇ خالەكان، سەبارەت بە خالى يەكەم: ھەر لە بابى ئەوۋى كە قوۋى ئىلزامى نىيە، تەئىدى پېشنىيارەكەى كاك عبدالله مەلا نورى ئەكەم، سەبارەت بە خالى سى، دىسانەوۋە ئەمە خالىكە كە ھىچ قوۋبەكى ئىلزامى تىدا نىيە، ئەوۋى كە چۆن ياساكانى ھەرىم، با بلىن گونجاندىنى ياساكانى ھەرىم لەگەل پرنسىپەكانى مافى مرقۇفە، ھەرۋەھا خالى چوار، ھەئسەنگاندىنى پابەند بوون، بەراى من ئەم دوو خالە بكرى بە يەك، خالىكى بۇ زىاد بكرى كە دىسانەوۋە با بلىن لە مفەوۋەزىيەى عولىيى حوققى ئىنسانەوۋە ھاتوۋە، ئەوۋى كە وەرگرتى بىر بار و تەوۋىياتى پىۋىست بۇ رىگەگرتن لە پىشپىل كىردى ماف و ئازادىيەكانى ھاوۋلاتيان كە لە دەستور و ياسا كار پىكراوۋەكاندا پارىزاون، كە جىگەى ئەو دوو خالە بە بىرۋى من ئەگرىتەوۋە، جگە لەوۋە خالىكى تىرى بۇ زىاد بكرى بۇ خالى چوارەم، ئەوۋى كە ئەو ھەئسەنگاندىنە ئەگەر بە ھەئسەنگاندىن مایەوۋە، ئەو ھەئسەنگاندىنە چى لى ئەكات؟، كە ئەوۋى بۇ زىاد بكرى، گەياندىنى بە پەرلەمان بە مەبەستى وەرگرتى رى و شوپى پىۋىست بۇ راگرتى ئەو پىشپىلكارىانە، خالى پىنچەم، جگە لەوۋى كە وەكو ئىشارەتم پىدا، زىاتر لە پەپەرە ئەچى، بەلام تەحدىدىشى كىردوۋە كە ئامادەكىردى لىكۆلنىنەوۋە و توۋزىنەوۋەى تايبەت كە لە كۆتايى خالەكەيدا، ئەلى لە بۇنەكانى مەسەلەى مافى مرقۇفەدا، رەنگە ئەو سالى يەكجار ئەو ئىشانە بكات، ھەتا ئەگەر دەنگىش بىنى و بخرىتە پەپەرەوۋە، ئەبى بۇ پەپەرەوۋەكەش بۇيان رىك بەخەينەوۋە كە بۇنەكانى لى لابرېت ئەو خالە، لە خالى شەشەمدا تەئىدى پېشنىيارەكەى كاك كاردۇ ئەكەم بۇ نەگەرەنەوۋە بۇ وەرگرتى مۆلەت بۇ ئەوۋى كە چاودىرى كىردن بكرى، ھەر لە خالى شەشەمدا، لە دواى موراۋەبە كىردن، دىسانەوۋە ھىچ ئىلزامىكى تىدا نىيە، موراۋەبە كىردن بە چ ھەدەفنىك؟ بەراى من ئەمەى بۇ زىاد بكرى: دۇزىنەوۋەى چارەسەر بۇ ئەو پىشپىلكارىانەى كە لە چاكسازىيەكانى كۆمەلايەتى و گرتوۋخانەكاندا روو دەدات، پابەند بوونى ئىدارەى ئەو جىگەيانە بە بىرپارەكانى ئەم دەستەيە، ھەر لە خالى ھەوتەمدا پىشتىگىرى پېشنىيارەكەى بەرپىز حاكەم رىگار ئەكەم بۇ دروست كىردى ئەم داداگەيە تايبەتە، بۇ خالى 10 و 11، پېشنىيارەكەى د.زانا پىشتىگىرى ئەكەم كە بكرىتە يەك و لە يەك خالدا كۆ بكرىتەوۋە و، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، رىزدار ھەمە سەئىد فەرموو.

بەرپىز ھەمە سەئىد ھەمە على:

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان.

بىگومان يەككە لە پىوۋەرەكانى دىموكراسىيەت، مافى مرقۇفە، سىمايەكى جوانى ئەم ھەرىمە پىكەيىنانى دەستەيەكى كارايە و رەنگدانەوۋە و چاككىردى رەوشى مافى مرقۇفە لە كوردستاندا، بۇيە پىۋىستە تەركىزى زۆر و وردەكارىيى زۆر لەسەر ئەو مەسەلانە بكەين و بەتايبەتى ئەو دوو ماددەيە، ماددەى ئامانجەكان كە پىشووۋتر بوو، ئەم ماددەيە كە ئەرك و دەسەلاتەكانى ئەم دەستەيەيە، پىۋىستە زۆر وردتر دابىرپىزى، من لەسەر خالى يەكەم، ئەگەر بۇ ھۆكۈمەت و دەزگەى تەنقىزىيە، بەراستى زۆر زەئىفە بلىي مەشورەت و را،

ئەو زۆر زەعیفە، بۆیە ئەگەر بۇ پەرلەمان بى، پىم باشە مەشورەت و را بۇ پەرلەمان بى، بەلام ئەگەر بۇ حكومەت بى، پىويستە بوەترى بپيار و راسپارده دەربارەى مەسەلەكانى مافى مرؤف دەردەكات بۇ ئەنجومەنى وەزيران و وەزارەتەكان و دەزگا پەيوەندىدارەكان، ھەرودھا را و سەرنجىش، يان راويژى بۇ پەرلەمان، ئەو لەسەر خالى يەكەم، لەسەر خالى دووم، بەراستى بۇ بلاوكردەوہى رۇشنىرى مافى مرؤف، ھاتووہ وەسىلەيەكى ھىناوہ، خۇى ئەم وەسىلەيە وەسىلەى بلاوكردەوہى رۇشنىرى مافى مرؤف نيە، خۇى قىمە و بە وەسىلەى تر پىويستە بلاو بكرىتەوہ، مەسەلەن بەھای لىبوردەى و ھاوكارى كۆمەلايەتى، مەسەلەكە ئەوہىە، پىويستە بلاى لە ريگاي دەزگاكاني راگەياندنەوہ بەھای لىبوردەى و بنەماكاني ھاوكارى كۆمەلايەتى و رۇشنىرى مافى مرؤف بە گشتى بلاو دەكاتەوہ، ئىتر زۆر ئىشارەتەش نەكرى بە مەسەلەى ژنان و مندالان پىويست ناكات، خالى سىيەم بەراستى ئەمەش خالىكى گرنگە، دلتيا بوون لە چەندىتى و چۆنيەتى گونجاني ياسا و بپيار و رىنمايەكان، تەبەن بپيارىش دەرنەكەوى، ھەم لە پەرلەمان خۆتان ئەزانن پرؤژە بپيار ھەيە، ھەم لە حكومەتەش بپيار دەرنەكرى، بۆيە پىويستە بپيار و رىنمايىشى بۇ زياد بكرى و پىم وايە مافى مرؤف و ئازادىيە گشتيەكان، من ئەوہى كە باوہ و بيستووہ، ئازادىيە گشتيەكانە، و دەربپىنى، تەبەن ھەر دلتيا بوون، يەئنى تەئكىد دەكات ئەگەر وا نەبوو پىويستە ئىجرائاتى خۇى بكات، مەسەلەن را و سەرنجى خۇى بدات، ئەو بپگەيەشى بۇ زياد بكرى، خالى چوارەم خالىكى گرنگە، تەقىيم و تەشخىصە، تەقىم و تەشخىص عادەتەن كە دەكرى بۇ ھەر مەسەلەيەك بۇ ئەوہىە كە موعالەجە و ئىجرائات بۇ ئەو تەقىم و تەشخىصە دابندرى، ئىستا تەقىم و تەشخىصەكەى وتووہ كە ھەئسەنگاندنە بە پلەى پابەندبوونى دەسەلاتەكان، بەلام دواتر ھىچ موعالەجەيەك، يان ھىچ ئىجرائاتىكى دانەناوہ، من پىم باشە بۇ لە ئاخىرى بپگەكەوہ: دەركردنى بپيار و راسپاردهى پىويست، ھەر وەگو ئەوہى كۆمىسيونى بالاي مافى مرؤفى بەغدا، بۇ پاراستن و چاكردنى رەوشى مافى مرؤف و ھەرودھا ئىجرائاتى پىويست دەربارەى پىشلىكارىيەكان، كەواتە ئىجرائاتەش پىويستە، راسپارده و بپيارىش، خالىكى تر، مەسەلەى ئەوہى خالى شەشەم، منىش لەگەل ئەوہم كە بى مؤلەت بى، تا ئەو گىراوہكان بىت، يەئنى تا موراقەبە كردن و چاودىرى بارودؤخى سجنەكان و مەركەزەكان و چاكردنى كۆمەلايەتى گىراوہكان، ئىتر پىويست بە نوپنەرى ئەو ناكات، بەلام ئەم موراقەبە كردنە بۇ چيە؟، ئەویش ھەدەفەكە ديار نيە موراقەبەكە بۇ چيە، بۇ ئاگادار بوون لە رادەى پابەندبوون بە مافەكانى مرؤف و جىبەجىكردنى ياساكان تىياندا و پىشلىنەكردنيانە، ئەوہش تەبەن ھەدەفەكە ئەبى، لە خالى ھەوتەمە، من لەگەل ئەوہم كە مەحكەمەيەكى تايبەت دابندرى، وەرگرتنى شكات لە ھەر كەس و لايەن و كۆمەلە و رىكخراويكى كۆمەلگەى مەدەنى، يەئنى كەس و لايەنىش ھەيە و كۆمەلگەش ھەيە، يەئنى لەسەر ھەر كەس و لايەن و دەزگا لە ھەر ئاستىكدا بى بۇ ئەوہى كەوا ئىستىسنا نەمىنىت، ئەگەر شكات كرا لە لايەن ھەر كەسىكەوہ، يان كۆمەلگەىكەوہ، يان لايەنىكەوہ لەسەر ھەر دەزگا و كەس و لايەنىك لەسەر ھەر ئاستىكدا بىت دەربارەى پىشلى كردنى مافى مرؤف و لەگەل دلتيا بوونى راستى شكاتەكە و ئەوہى لە دژى تاوانبارەكان و

بەرزکردنەوهی بۆ مەحکەمەیهک، ئیتر نوسخەشی بدری بە پەرلەمان و داواکاری گشتی و مەحکەمە ی ئیداری بۆ بەدواداچوون، بەلام مەحکەمە، مەحکەمە تایبەتەکه ببی، سەبارەت بە خالی 9، ھەر چەندە خالی ھەشت و نۆ لە یەک دەچن، ئەکرێ دەمج بکری، لەگەڵ ریکخواوە نیۆدەولتەتی و عیراقیەکان تایبەت بە مافی مرۆف و لایەنەکانی دیکەدا کە پەيوەندیان ھەیه، ھاودەنگی و ھەماھەنگی و ھاوکاری ببی بە ئامانجی ئەوھی کە نوینەرایەتی، یەعنی تەمسیلی ھەریمی کوردستان بکات نەك حكومت، ھەموو ھەریمەكە بکات، چونکە خۆی سەر بەپەرلەمانە، لە گۆبۆونەووە و گۆنگرە جیھانیەکانی تایبەت بە مافەکانی مرۆف، بیگومان ئەوھی 10 و 11 منیش لەگەڵ ئەووم کە دەمج بکری بەشیوہیەك وەكو بەرپێزان ئامازەیان پیکرد، دابریژیتەووە کە راپۆرتی سالانەکە بدری بەو دەزگانە، سەرۆکایەتی پەرلەمان، سەرۆکایەتی ھەریم، یەعنی پەرلەمان و سەرۆکایەتی ھەریم و ئەنجومەنی دادوہری و ئەنجومەنی وەزیران، یەعنی بۆ ھەموو دەزگاگان بیٹ، دەوریەگەش وەرزى بى، من پیم باشە وەرزى بیٹ کە ئەوہیان بۆ پەرلەمان بیٹ، سوپاس.

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەناب، ریزدار د. ئەحمەد فەرموو.

بەرپێز د. احمد ابراهيم وەرتی:

بەرپێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش ھەندیک تیبینیم ھەیه لەسەر ماددەى چوارەم، سەبارەت بە خالی دوووم، من پیم باشە لەگەڵ خالی سییەمدا بکری بە یەک ماددە، (قضایا المرأة و الطفل) لە ماددەکەدا لاییری لە ماددەى دوووم، چونکە مەسەلەکانی ئافرەت و منداڵ، ئەوانیش بەشیکن لە مافی مرۆف، کەواوو پێویست ناکات بە جیا رابگرن، ئەکرێ لیرە ماددەى دوووم و ماددەى سییەم ھەردووکیان بکری بە یەک ماددە بەو شیوہیە بکری، (نشر ثقافة حقوق الانسان و التاكد من مدى ملائمة التشريعات في الاقليم..... الخ)، تا ئاخیری ماددەکە، یەعنی ئەوھی لە ماددەى دووومدا ھەیه، (قضایا المرأة و الطفل الى اخر المادە)، لاییری، لە خالی چوارەم، منیش لەگەڵ رەئى د. صباح دام کە ئەگەر ئیمان زویر نەبى، تەقییم بەکار بینین، (تقییم مدى التزام السلطات في الاقليم بأحكام الدستور العراقي الدائم و بنود دستور الاقليم، و احكامى دەستوری عیراقى و دەستوری ھەریمی بۆ زیاد بکری کە ئیمە پێویستمان بە دەستوریەکە کە بەو دواییە پەسند کرا، بۆ ئەوھی کە دەسەلاتدارەکانی ھەریم پابەند بن بە بەندەکانی ھەم دەستوری عیراقى کە ھەریم بەشیکە لە عیراقى و ھەم دەستوری ھەریمی کوردستانیش، سەبارەت بە برگی شەشەم، من پیم باشە کە وەكو ھاویرام لەگەڵ ئەوانەى کە باسیان کرد، ئەوہشی بۆ زیاد بکری کە ئەو ھەینەیه مافی ئەوھی ھەبى کە بەدواداچوون بۆ ئەوانە بکات کە بى سەر و شوینن لە ھەریمی کوردستان، پاشان (بالتنسيق مع ممثلي السلطة القضائية) ئەگەر تەنسیق و ھەماھەنگیەکە بۆ ئەو بى کە ھەینەکە کارەکەى ناسان بى بۆ ئەوھی سەردانی ئەو شوینانە بکات، کارەکی باشە ئەگەر نا پێویست بە ئیزن نەبى بۆ ئەوھی ئەو ھەینەیه کارەکەى خۆی راپەرینى، پاشان لەگەڵ رای ھەردوو لیژنەى یاسایی و لیژنەى مافی مرۆفم کە وەزارەتى داخیلیەشى بۆ زیاد بکری ئەو کاتە وزارتى العدل و العمل ئەگۆرئ و داڕشتنەوہکەى ئەبى(و وزارتى العدل و العمل و الشؤون الاجتماعية و العمل، ئەگۆرئ و داڕشتنەوہکەى دەبى: وزارتى العدل و العمل و الشؤون الاجتماعية و الداخلية، وزارتى نابی، و وزارتى العدل، چونکە جەمە، سەبارەت بە برگی دەیەم، اعداد تقرير سنوي لبيان الصورة الحقيقية و واقع حقوق الانسان في الاقليم و رفعها، ئەو غەلەتە تەبعەن، و رفعه الى رئاسة الاقليم، رئاسة برلمان كوردستان و رئاسة مجلس الوزراء ، ھەر وەكو لە تەقریری ھاویەشى ھەردوو لیژنەکە ھاتوو لەگەڵیان، بەلام

(السلطة القضائية)ى بۇ زیاد بىرى، (و السلطة القضائية ووسائل الاعلام و الرأي العام)، دەزگاکانى راگەيانىدن و راي گشتيشى بۇ زیاد بىرى، ئەگەر لەگەل بىرگە شەشم لەگەل 11 لىكىدى، ھىچ ئىشكالىيەتتىكى نىيە، بەلام لەگەل ئەوئەشدا(تقديم تقرير دورى حول اوضاع حقوق الانسان) لە بىرگە 11 پىم باشە وەكو ئەوئە لە راپورتى ھاوبەشىشدا ھاتووو لە ھەردوو لىژنەكە لەگەلئان كە تەقریرەكە بۇ پەرلەمانى كوردستانە، بەلام وشە(في الاقليم)ى بۇ زیاد بىرى، يەئنى (تقديم تقرير حول اوضاع حقوق الانسان في الاقليم الى برلمان كوردستان) تا كۆتايى بىرگەكە و، زۆر سوپاس.

بەرىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، ریزدار د.بشير فەرموو.

بەرىز د.بشير خليل توفيق:

بەرىز سەرۆكى پەرلەمان.

بە نىسبەت ئەو ماددەيە زۆر دوور و دريژە، بەراستى ماددەكە يەئنى زۆر بە شەرحيات و ئەوانە دەچيئ، خويئندەو و دەمكردنەكان بە زۆرەي ئەوانە بە زەرور دەزانم، لە خالى سىيەم (نشر ثقافة حقوق الانسان)، لەبەر ئەوئە دوور و دريژە لەگەل خالى دوومەدا دەمچ بىرى و لەگەل سى و چواريش پىكەو، يەئنى دوو و سى پىكەو دەمچ بىرى و قەواعيدى حقوقى ئىنسان گشتيە و ئافرەت و مندالىشى لى دەرىچى، لە خالى چوارەم(التزام السلطات) ئىلتىزامەكە بە دەستوور زۆر زۆر گرنگە، بۇيە منيش رام لەگەل ئەوئەيە كە دەستوورى بۇ ئيزافە بىرى، لە خالى شەشم (مراقبة اوضاع السجون و اعداد تقارير دورية عن حياة السجناء) ئايا مەبەستى لە (حياة السجناء) تەنھا لايەنى مەعيشيە؟، يەئنى سىجەتياں چۆنە؟، خواردنياں چۆنە؟ ئەوانەيان چۆنە؟ ئەي باشە موتابەئەي مەلەفاتى قەزائياں ناكرى؟، يەئنى جارى وا ھەيە سەجىنەك لە مەككەمە ئىفراج كراو، بەلام ھىشتا لەوې ماوئەتەو، ئەمەش ديسان دەبىتە كارى ئەو كە موتابەئەي قەزايى قانونيەكانيشى بۇ بىرى، ئايا داخوا لە قانونيان چۆنە؟، لە خالى ھوتەم(تلقى الشكاوى من الافراد و الجماعات)، ئەفرا ديارە، مونەزەماتى موختەمەئەي مەدەنين، بەلام جەماعەت كىن؟، مەبەست لە جەماعەت كىن؟، كى تەمسىلى جەماعەت دەكات؟، يەئنى مەبەست لە جەماعەت ديار نىيە و دەبى روون بىرىتەو، لە ھەمان خالى ھوتەمدا(و تحريك الدعاوى)، ئايا ھەموو جۆرە دەعاويەكە تەحريك دەكات ئەوانە؟، يەئنى دەعاويەكە كەوا بى بنەماش بى ئەو تەحريكى دەكات يان نا؟، خالى 8 و 9 ديسان پىويستى بە دەمچ ھەيە، خالى 10 و 11 پىويستى بە دەمچ ھەيە، مەسەلەي (تقديم تقرير دورى) كە تەقریرەكان دەنيرى بۇ شوئەكانى پىويست لە پاشان پىويستە موتابەئەي ئەو تەقریرانە بكات، ئايا كارى پى دەكرى يان نا؟، زۆر سوپاس.

بەرىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۇ ھەموو ئىوئە بەرىز، ئىستا لىژنەي ياسايى و لىژنەي ھاوبەش رەئيتان دەربارەي ئەو موداخەلەي ئەندامە بەرىزەكانى پەرلەمان؟

بەرىز عمر عبدالرحمن على:

بەرىز سەرۆكى پەرلەمان.

پيش جوابدانەو مەن پىم باشە ئەو ھەيئەتە ياسايەكى تايبەتتى ئەبا بەرىو، ئەو ياسايە پىي ئەوترى ياساي جارنامەي مافى مرؤف، ئەو ياسايەش كە لە سالى 1948دا دەرچوو، موئەزەزە دواي ئەو سالى 1976 لە دوو ەھدى دەولى كە بە دواي ئەوئە ھاتوو، دواي ئەو چەند پىرؤتؤكؤل و چەند ئىتيفاقىيە لەسەر حقوقى زن و مندال و كارکردن ھاتوو، لەبەر ئەو ئەم ھەيئەيە تايبەتەندىەكى تايبەتتى خؤى

ههيه، له بهر ئه وهى ياسايهكى خاص جيبه جيبى ئه كات، به نيسبهت ماددهى چوار، كه ئىستا له ماددهى سى
بووين له پرۆژهكه بوويته ماددهى چوار، له بهندى يه كه ميدها، ئيمه وهكو لىژنهى ياسايى هاوپراين له سه
ئه وهى (تقديم المشورة و ابداء الرأي) بوى زياد بكري.

به پىژ سهروكى په رله مان:

ئه گهر ئىجازه بدهى لىژنهى ياسايى و لىژنهى مافى مروف پيشنيارى زور لهو به پىزانه هات، موداخه لهى
زورىش هات، به نووسراوئيش له پيش جهنابتانه، پيوستيشه لىژنهكه له گه ل يه ك گفتوگو و مشاوره شى
له سه ر بكه ن و ريكى بخه ن، له بهر ئه وه ئيمه له سه رو كايه تى پيشنيار ده كه ين بو سبهى سه عات 10 دوا
بخري، چونكه پيشنياره كان زورن، پيشنياره كان ريك بخه ن و له سه رى گفتوگو بكه ن و حازرى بكه ن، كو تايى
به دانى شته كه ئه هينين تا سه عات 10ى به يانى خواتان له گه ل.

محمد قادر عبدالله (د. كمال كهركووكى)
سهروكى په رله مانى
كوردستان - عىراق

ارسلان بايز اسماعيل
جىگرى سهروكى په رله مانى
كوردستان - عىراق

فرست احمد عبدالله
سكرتيرى په رله مانى
كوردستان - عىراق

پەرلەمانى كوردستان - عىراق

پرۇتوكۆلى دانىشتىنى ژمارە (11)

سى شەممە رېكەوتى 2010\5\18

خولى سىيەمى ھەئىزاردن

پروتۆكۆلى دانىشتىنى ژماره (11)

سى شەممە رېكەوتى 2010/5/18

كاتۇمپىر (11) ى پېش نيوەپۇى رۇزى سى شەممە رېكەوتى 2010/5/18 پەرلەمانى كوردستان -
عیراق بە سەرۇكايەتى بەرپىز محمد قادر عبدالله (د.کمال كەرکوکى) سەرۇكى پەرلەمان و، بە ئامادەبوونى

بەرپز ارسلان بايز اسماعيل جيگري سەرۆك و، بەرپز فرست أحمد عبدالله سكرتيري پەرلەمان، دانىشتنى ژمارە (11) ى خولى سييهەم، سالى (2010) ى خوى بەست.

بەرنامەى كار:

بەپيى حوكمەكانى برگە (1) ى ماددە (20) لە پيپړوى ناوخوى ژمارە (1) ى هەمواركرائى سالى 1992 ى پەرلەمانى كوردستان - عيراق، دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بريارى درا دانىشتنى ژمارەى (11) ى خولى سييهەمى هەلبژاردن لە كات (11) ى پيش نيوەرپوى رۆزى سى شەممە ريكهوتى 2010/5/18 دا بەم شيوهيه بپت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر خستنهپوو و گفتوگۆكردى پرۆژه ياساى دەستەى سەربەخوى مافى مرۆف لە هەريمى كوردستان - عيراق.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەناوى خواى گەورەو ميهربان.

بەناوى گەلى كوردستان، دانىشتنەكەمان دەكەينهوه، خولى سييهەمى هەلبژاردن، سالى يەكەم، خولى گریدانى دووهم، ژمارەى دانىشتن (13)، رۆزى دانىشتن 2010/5/24، بەرنامەى كار:

بەپيى حوكمەكانى برگەى (1) ى ماددەى (20) لە پەپەرەوى ناوخوى ژمارە (1) ى هەمواركرائى سالى 1992 ى پەرلەمانى كوردستان-عيراق، دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بريارىدا بەرنامەى كارى دانىشتنى ژمارە (11) ى خولى سييهەمى هەلبژاردن، لە كات (10) ى پيش نيوەرپوى رۆزى سيشەممە ريكهوتى (2010/5/18) دا بەو شيوهيه بپت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنهپوو و گفتوگۆكردى پرۆژه ياساى دەستەى سەربەخوى مافى مرۆف لە هەريمى كوردستان - عيراق.

ليژنەى ياساى، ليژنەى مافى مرۆف كەرەمكەن بۆ شوينى خوتان، بەرپزان، ئيستا ماددەى (3) لە ئەسلى پرۆژهكە، كە بوو ماددەى (4)، دوينى گفتوگۆ لەسەرى تەواو بوو، پيشنيارى ئەندامانى بەرپز زۆربوون، هەردوو ليژنەى ياساى و ليژنەى مافى مرۆف كاتيان پيدرا كە پيشنيارەكان صياغە بكەن، دەستنيشانى بكەن، ئيستا داوا لە ليژنەى ياساى دەكەين بۆ بەردەوام بوون لەسەر كارەكانيان، فەرموو.

بەرپز د. رۆزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

دواى ئەوهى ئەندامانى پەرلەمان تيبينيهكانى خويان بە سوپاسهوه بە زارەكى و بە نووسراو پيشكەشى هەردوو ليژنەى ياساى و ليژنەى مافى مرۆفيان كرد، هەردوو ليژنە كۆبوونهوهى خويان ئەنجامدا،

تبيّينيه كانيان وهرگرت، بهو شیوهیه مادهکه مان، مادهدی (4) مان دارشتهوه، که ئیستاش بیسکهش به بهرپزتان دهکهین.

المادة الرابعة:

تتولى الهيئة المهام الآتية:

1- تقديم المشورة وإبداء الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الإنسان ورفع توصياتها للوزارات والمؤسسات ذات العلاقة في الإقليم.

2- نشر ثقافة حقوق الإنسان وقضايا المرأة والطفل بترسيخ قيم التسامح ومفاهيم التضامن الإجتماعي.

3- مراقبة ملائمة التشريعات في الإقليم لمبادئ حقوق الإنسان والحريات الأساسية وتقديم المقترحات بشأنها للجهات المعنية.

4- تقييم مدى التزام السلطات في الإقليم بأحكام المواثيق والبنود الخاصة بحقوق الإنسان والعهديين الدوليين الخاصين بالحقوق المدنية والسياسية وبالحقوق الثقافية والإجتماعية والإقتصادية وإبراز الانتهاكات التي قد تنجم عن ممارسات السلطات في الإقليم.

5- إعداد دراسات وبحوث دورية وإصدار نشرات ومطبوعات حول سبل تحسين حقوق الإنسان في الإقليم وعقد الندوات والإجتماعات الخاصة بقضايا حقوق الإنسان.

6- زيارة ومراقبة السجون ومراكز الإصلاح الإجتماعي والمواقف والمعتقلات ومراكز التحقيق وإعداد تقارير دورية عن أحوال السجناء والمودعين في الإصلاحيات والموقوفين.

7- تلقي الشكاوي من الأفراد والجمعيات ومنظمات المجتمع المدني عن إنتهاكات حقوق الإنسان والتأكد من صحتها وتحريك الدعاوي المتعلقة بها وإحالتها إلى الإدعاء العام لإتخاذ الإجراءات القانونية ومتابعة نتائجها.

8- التعاون مع المنظمات المعنية بحقوق الإنسان وغيرها من منظمات المجتمع المدني داخل الإقليم وخارجه ومع الجمعيات الفكرية والإقتصادية والإجتماعية وتنظيم حلقات البحث مع المواطنين في الإقليم، بما يضمن نشر ثقافة الإلتزام بالبنود التشريعية والإتفاقات الدولية حول قضايا حقوق الإنسان لتعزيز سيادة القانون وتكريس إحترام حقوق الإنسان.

9- التعاون والتنسيق مع المنظمات الدولية المختصة بقضايا حقوق الإنسان والجهات الأخرى ذات العلاقة بهدف تمثيل إقليم كوردستان في الإجتماعات والمؤتمرات المعنية بحقوق الإنسان.

10- أ- إعداد تقرير سنوي لبيان واقع حقوق الإنسان في الإقليم ورفعته إلى رئاسة إقليم كوردستان ورئاسة برلمان كوردستان ورئاسة مجلس الوزراء ورئاسة مجلس القضاء والجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية وتعزيز حقوق الإنسان في كوردستان وله نشره في وسائل الإعلام.

ب- تقديم تقرير دوري حول أوضاع حقوق الإنسان إلى برلمان كوردستان.

سوپاس.

بهرپز سهرۆکی بهرله مان:

يەك موقتەرحىك ھەبوو كە زۆر تەسنىيە لەسەرى كرا، كە مەحكەمەى حقوقى ئىنسان دابندىت، ئىشارەتتان بەو نەكرد، ئەگەر پرونى بەكەنەو ھەبوو.

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەندامە بەرپىزەكان، بەنسىبەت ئەو موقتەرحەى كە خاصە بە دروستكردى مەحكەمەى تەحقىقى حقوقى ئىنسان، دروستكردى ئەو مەحكەمەى بە پىي ياسا لەو ياسايە جىگای نابىتەو، چونكە قانونىكى تايبەتى ھەبە پىي دەوترى قانونى سولتەى قەزائى، تەشرىعاتى ھەموو مەحاكم لەو قانونە دراوتە دەست ئەو سولتەى كە لە عىراقە، لە كوردستانە، بە تەنىا ئەو دەسەلتە دەتوانى تەشكىلى مەحاكم بكات، ئەو لە لايەك، لە لايەكى تر دروستكردى ھەر چ مەحكەمەى بەك لەو ياسايە دەبىتە ھۆى ئەو كە ھەرچى كىشەكانە لە شوپىنى خۆى دەوستى و ناگاتە نەتىجە، چونكە بە تەنىا دروستكردى مەحكەمەى تەحقىقى حقوقى ئىنسان وا دەكات ئەو ئەوراقانە تەنىا لە شوپىنى خۆى بىمىنى، بۆچى؟ چونكە ئەو مەحكەمەى ناتوانى ھەوالەى بكات و، نەتائىجى خۆى بە دەست بىنى، لەبەر ئەو دروستكردى مەحكەمەى تەحقىقى حقوقى ئىنسان بە گوپىرەى ماددەى (14) لە ئىختىصاصەكانى قانونى سولتەى قەزائى ژمارە (23) ى سالى (2007)ە، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

پىشنىارىكى تر ھەبوو، تەقىم بكرىتە تەقوىم، يەك، دوو بەرپىزىش تەسنىيەىان لەسەر كرا، ئەگەر جوابى ئەو پرسىارەش ھەبى.

بەرپىز د. رۆزان عبدالقادر دزمى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

لە ھەموو ياساكان وشەى تەقىم بەكار دىت بۆ ھەلسانگاندىن، واتا لايەنى ئىجابى و لايەنى پۆزەتف و نەگەتقى شتەكە بە ديار دەبەخى، بەلام تەقوىم وا باوہ بۆ (اصلاح الشىء)، چاكردەنەوہى شتەكە، ھەر وا باوہ و بەو شىوہى بەكار ھاتوہ، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىز كاك فرست موداخەلەىكە ھەبە، فەرموو.

بەرپىز فرست أحمد عبدالله:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

لە فەقەرە (7) ھاتوہ (تحريك الدعوى المتعلقة بها)، ماف دوو مافن، يان مافى عام يان مافى تايبەت (خاص)، مافى خاص كەس بۆى نىە تەحرىكى دەعويا بكات تەنىا خاودن مافەكە نەبىت، لەبەر ئەو بە رەئى من ئەگەر ئىعادەى صباغەى ئەو فەقەرەى بەكەن بە شكلىكى رىك و پىكتر باشترە، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لېژنەى ياسايى لەسەر ھوتەم (سابعاً) لە جياتى تەحرىك رەئىتان چىيە؟

بەرپىز د. رۆزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

تەحرىكەكە ھەك خۆى ماىھو، (تحرىك الدعاوى المتعلقة بها)، بەلام ئەوھى ئىجالە دەبى بۆ ئىدىعاى عام، ھەكو ئەصلى پەرۆژەكە كە لە ھكومت ھاتبوو، بەو شىوھىيەمان لى كرد، (اخبار الإلعاء العام بها).

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

نيزامى؟ كەرەمكە.

بەرپىز برھان رشيد حسين:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

قسەكەى كاك فرست زۆر تەواو، ماددەى (3) و ماددەى (6) لە قانونى ئصولى موھاكەماتى جەزائى ھەقى خاصى ديارى كردوو لە چى ھالەتەتەكداىيە، كە تەحرىكى شەكو لەلایەن ئەو شەخصە، كەسىيە، دەبىت ئەو شەخصە خۆى بىكات، قسەكەى زۆر تەواو، ئەو ھەقە بسرپتەو.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لېژنەى ياسايى رەئىتان؟

بەرپىز د. رۆزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

بەو شىوھىيە بىرگەى ھوتى ماددەكە دادەپىژىنەو،

سابعاً: تلقي الشكاوي من الأفراد والجمعيات ومنظمات المجتمع المدني عن إنتهاكات حقوق الإنسان والتأكد من صحتها وإخبار الإلعاء العام بها لإلتخاذ الإلعاءات القانونية ومتابعة نتائجها.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەلى، بەرپىزان ئىستا بە كوردىش بىخویننەو، بۆ ئەوھى بىخەينە بەر دەنگدان، كەرەمكە.

بەرپىز بەفرىن حسين محمد:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى چوارەم:

بۆ بەدپهينانى ئامانجەكانى ئەو ياسايە، دەستەكە ئەو ئەركانەى خوارەو دەگرىتە ئەستۆ:

1- پراو راپوژى خۆى سەبارت بە مەسەلەكانى مافى مرؤف پيشكەشى وەزارەتەكان و دەزگا پەيوەندىدارەكان دەكات، لەگەل بەرزكردنەوى راسپاردەش بۆيان.

2- لە رېگەى چەسپاندنى بەھای لىبوردەى و ماناكانى ھاوكارى كۆمەلایەتەو، رۆشنىرى مافى مرؤف و مەسەلەكانى ژنان و مندالان دەكاتەو.

3-چاودپیری کردنی گونجانندی یاساکانی ههریم له گه‌ل پرنسیپه‌کانی مافی مرۆف و ئازادییه سهره‌کییه‌کان، پيشكەش کردنی پيشنیاژ لهو باره‌یه‌وه بۆ لایه‌نه په‌یوه‌ندی‌داره‌کان.

4-هه‌ئسه‌نگانندی په‌ی پابه‌ندی‌بوونی ده‌سه‌ئاته‌کان له هه‌ریمدا به حوکه‌کانی به‌لگه‌نامه و به‌نده تایبه‌تیه‌کانی مافی مرۆف و هه‌ردوو په‌یماننامه نیوده‌وله‌تیه‌که‌ی تایبه‌ت به مافه‌کانی مه‌ده‌نی و سیاسی و به مافه رۆشنی‌ری و کۆمه‌لایه‌تی و ئابوو‌ریه‌کانه‌وه له‌گه‌ل ده‌رخستنی ئه‌و پيشی‌لکاره‌کانی که دوور نیه به‌هۆی مومارسه‌ی ده‌سه‌ئاته‌کانی هه‌ریمه‌وه، په‌یدا‌بین.

5-ئاماده کردنی لیکۆلینه‌وه توێژینه‌وه‌ی خولاو خول و ده‌رکردنی بلاو‌کردنه‌وه‌ی چاپه‌مه‌نی ده‌رباره‌ی رینگا‌کانی باشت‌ر کردنی مافه‌کانی مرۆف له هه‌ریمدا له‌گه‌ل به‌ستنی کۆر و کۆبوونه‌وه‌ی تایبه‌ت له‌باره‌ی مافه‌کانی مرۆف.

6-سه‌ردان و چاودپیری کردنی بارودۆخی به‌ندیخانه‌کان و بنکه‌کانی چاکسازی کۆمه‌لایه‌تی ده‌ستبه‌سه‌رو بنکه‌کانی لێپ‌چینه‌وه و ئاماده‌کردنی راپۆرتی خولاو خول ده‌رباره‌ی بارودۆخی به‌ندییه‌کان و سپێردراوان و چاککردنی کۆمه‌لایه‌تی و ده‌ست به‌سه‌ران.

7-وه‌رگرتنی سکا‌ل له خه‌لک و کۆمه‌له و ریک‌خراوه‌کانی کۆمه‌له‌ی مه‌ده‌نی له‌باره‌ی پيشی‌لکاره‌یه‌کانی مافی مرۆف و دنیابوون له راستی سکا‌ل‌کان و ئاگاداری داواکاری گشتی ده‌کات، بۆ گرتنه‌به‌ری رینگای یاسایی، به دوا‌د‌چوون بۆ ئه‌نجامه‌کانی بکات.

8-هاوکاری له‌گه‌ل ریک‌خراوه‌کانی مافی مرۆف و ریک‌خراوه‌کانی دیکه‌ی کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی ده‌کات، له هه‌ریم و له ده‌روه‌ی هه‌ریمدا، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل کۆمه‌له‌ه‌زی و ئابوو‌ری و کۆمه‌لایه‌تیه‌کانیشدا، ئه‌لقه‌ی توێژینه‌وه‌ش له‌گه‌ل هاوولت‌یاندا له هه‌ریمدا به‌جۆریک ریک‌ ده‌خات که رۆشنی‌ری پابه‌ندی‌بوون به‌به‌نده یاساکان و ریک‌که‌وتاننامه نیوده‌وله‌تیه‌کان و مه‌سه‌له‌کانی مافی مرۆفه‌وه زامن بکات له پیناوی سه‌روه‌ری یاسا و ریزگرتنی مافی مرۆفدا.

9-له‌گه‌ل ریک‌خراوه تایبه‌تمه‌نده‌کانی مه‌سه‌له‌ی مافی مرۆف و لایه‌نه‌کانی دیکه‌دا که په‌یوه‌ندیان به مافی مرۆفه‌وه هه‌یه هاوکاری و هاو‌ده‌نگی ده‌کات به ئامانجی نوێنه‌رایه‌تی کردنی هه‌ریمی کوردستان له کۆبوونه‌وه و کۆنگره‌کانی تایبه‌ت به مافی مرۆف.

10-ا- راپۆرتی سا‌ئانه ئاماده ده‌کات بۆ ده‌رخستنی رپوی راسته‌قینه‌ی واقیعی مافی مرۆف له هه‌ریمدا، ئاراسته‌ی سه‌رۆکایه‌تی هه‌ریم و سه‌رۆکایه‌تی په‌رله‌مان و سه‌رۆکایه‌تی حکومه‌ت و سه‌رۆکایه‌تی ئه‌نجومه‌نی دادوه‌ری و لایه‌نه په‌یوه‌ندی‌داره‌کانی ده‌کات، له‌گه‌ل پيشاندانی راسپاردی به‌گه‌ردار بۆ پاراستن و به‌هیزکردنی مافی مرۆف له کوردستاندا و بۆی هه‌یه له‌که‌نا‌له‌کانی راگه‌یاندن بلاوی بکاته‌وه.

ب- راپۆرتی خولاو خول له‌باره‌ی دۆخی مافه‌کانی مرۆف ده‌داته په‌رله‌مانی کوردستان.

به‌رپێژ سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

نیزامی کاک رزگار که‌رمکه.

بەرپز پرگار محمد امين:

بەرپز سەرۆكى پەرلهمان.

راستیهكهی ئه و موقتهرهحه هی من بوو، هی مهكهمهی تهحقیق، بۆ ئهوهی تهووزیح بکهه که هیج مانعیکی قانونی نییه له تهشکیل کردنی، ئه مه قانونی دهسهلاتی دادوهرییه له بهر دهستمه، ئیمه له موقتهرهحهکه وتووشمه ئه و مهكهمهیه تهشکیل دهبیته له زیمنی تهشکیلاتی مهحاکم که له قانونی سوئتهی قهزائی ژماره (23) ی سائی 2007 له زیمنی ئه و تهشکیلاته دهبیته، بۆ ئهوه ئهگهر مولاچهزهی ماددهی (9) بکهیت، له ماددهی (9) دا بهشی نۆبهمی مهحاکمی تهحقیقی تیداپه، له ماددهی (31) دهلی:

(لرئيس مجلس القضاء بناءً على اقتراح من رئيس محكمة الإستئناف أن يخصص محكمة تحقيق لنوع أو أنواع معينة من الجرائم)، كهواته له م قانونه دا كه ئیستا به ته ماین په سندی بکهین، ده توانین له سه ره مه جلیسی وزراو له سه ره مه جلیسی قهزا پپویسته كه ئه و یاسایه جی به جی بکهن، له ناو ئه و یاسایه ئه و ماددهیه ئیشاره ی داوه به تهشکیل کردنی مهكهمهكه، ئه و کاته رهئیس مه جلیسی قهزا، هه ره نووسیوشمه، ئیجاله کردنی مهكهمهكه دهچیته وه بۆ مهحاکمی عادی مهووزوع، ئه و خهرقی قانونه، هه ره شتیکه كه مهبادئی حقوقی ئینسان دهبی ئیمه نه صیکی عیقابیمان هه بیته، سه رهتا نه صیکی عیقابیمان هه یه، مهكهمه ی تهحقیق له و جه ریماننه تهحقیق دهکات كه نه صی عیقابیمان هه یه له سه ری، یان نه صیکی قانونی دهولی دهشکینیت، ئه و کاته ئیجاله کردنه کهشی زۆر ئاسایی به پپی ئیختیصاصی مهکانی دهبی، له هه ره شاریکدا مهكهمهیه کمان دهوی، یهك حاکمی تهحقیقمان دهویته، هیج ئیشکالیهتی تیدا نیه، ئیستا له قانونی گومرگ، مهكهمه ی گه مرگمان هه یه، له زیمنی ئه و تهشکیلاته شدا نیه، له ناو قانونی گه مارگدا هه یه، له بهر ئه وه زۆر ئاساییه ئه وه له رووی قانونییه وه، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلهمان:

که ره مه که فه رموو.

بەرپز عمر عبدالرحمن علی:

بەرپز سەرۆكى پەرلهمان.

ماددهی (14) ی قانونی سوئتهی قهزائی ژماره (23) ی سائی 2007 باسی له دروستکردنی مهكهمهیهك و یاخود زیاتر، چه صر گراوه به سوئتهی قهزائی، ئه گهر ئیمه بیته و لی ره باس له دروستکردنی مهكهمهیهك بکهین، كهواته دهست له دهسهلاتیکی تر وه رده دهین، دهست دهخهینه سه لاحتیهکان و موهمهکانی سوئتهیهکی تر كه ئیمه خو مان لی ره به یاسایهکی تایبهت جیامان کردوته وه، له بهر ئه وه جائیز نیه، ئه وه خاصه به سوئتهی قهزائی، بۆ خو ی ده توانی ئه نواع مهحاکم دروست بکات، ئیش و کارهکانی به پپی ئه و یاسایه بهرپوه بهری، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلهمان:

بەرپىزان ئىستا ئەو پېشنيارەى كە كاك رزگار محمد امين كردبووى، چەند بەرپىزىك تەسنيەى لەسەر كرد، ئەگەر ئەو بەخرىتە دەنگدانىش، جىي لىرە نىه، ئىرە مەھامە، دەتواندرى لە شويىنىكى تر باسى لى بگرى، بۇيە ئىمە داوا لە بەرپىزى دەكەين كە لىرە پېشنيارەكەى سەحەب بكات، ئەگەر جىگەى خۇى هات، لەوئى دووبارە باسى بگرىتەو، چونكە لىرە باسى مەھام دەكەين.

بەرپىز رزگار محمد امين:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من لە ماددەيەكى موستەقىل داوام كرد.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كەى پاشان كە هاتىنە سەرئەو، ئەو ئىستا مەھامە، بەسەرچاو، بۇيە ئىستا، نيزامىه؟ كەرەمكە، فەرموو.

بەرپىز د. رفيق صابر قادر:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە برگەى چوارەمى ئەو ماددەيە، پېشنيارىك پېشكەش كرا، چەند كەسيكىش پشتگىريان لى كرد، كە پەيوەندى بە قەرەبوو كوردنەوەى مادى و مەعنەوئى ئەو كەسانەوە هەيە كە بە ناھەق، يان بە هەلە دەگىرئىن، ماوئەيەكى زۆر دەشى لە زىندانەكاندا بمىننەو و تووشى ئەزيەت ببن، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، نيزامىەكەى جەنابىشت؟ فەرموو.

بەرپىز د. أحمد ابراهيم على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

دوو موقتەرەحى تر هەبوو زياتر لە دوو كەس پشتيوانى لى كرد، يەكيان لە خالى چوارەم: (پابەندبوونى دەسەلتەكانى هەريم بە بەندەكانى دەستوورى هەريمى كوردستان، يەككىشىيان لە خالى شەشەمدا دەربارەى بى سەر و شويئەكان كە ئەو هەيئەيە بتوانى بەدواداچوونيان بۆ بكات)، زۆر سوپاس.

بەرپىز أحمد سليمان (بيلال):

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

هەمان ئەو خالە بوو كە كاك د. أحمد باسى كرد، كەيسى ونبووان و بى سەر و شويئان، كە چەند ئەندام پەرلەمانىكىش تەئيدى ئەوئەيان كرد.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لىژنەى ياسايى كەرەمكەن وەئاميان بەدەنەو.

بەرپىز د. رۆزان عبدالقادر دزەيى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بەو پېشنياره‌ي كه گرا سەبارەت بە قەرەبوو كوردنەو‌ي ئەو كەسانەي كه‌وا ماو‌ه‌يەك رېكارى ياسايان بەرامبەر دەگرى، ئەوە ياساى تايبەت‌ي خۆي هەيە، قانون نصول موحاكەمات جەزائى بە پېي ئەو قانونە و، ئەو دەست تيوەردانە لە كارى دەسەلاتىكى تر، وامان لى دەكات كه ئەگەر ئەو بركەيە، ياخود ئەو پېشنياره بخەينە ڤوو، وا دەكات كه رېگرېك بى لەبەردەم دادگا، كه ئيجرائاتى قانونى بەرامبەر ئەو كەسانە وەردەگرن تاكو كۆكردنەو‌ي بەلگە و بپاردان بەرامبەر ئەو كەسانە، يەنى وەكو شتىك دەبى كه رپيان لەبەردەم دەگرين كه‌وا ئيجرائاتى قانونى وەربگرن، ئەو پېويستى بە ڤرۆژەيەكى تايبەت هەيە، لەو شوپنە، لەو دەستەيە، ئېرە جىگاي نيه و، جىگاشى نابىتەو، ناتوانين دەستكارى لەو ئيجرائاتە تەنفيزيانە بكەين كه مەحكەمە بەرامبەر هەر هاوالتىەك وەرى دەگرىت، سەبارەت بە پېشنياره‌كەي زيادكردنى دەستور، لەبەر ئەو ئيمەش پيمان خۆشە، بەلام لەبەر ئەو‌ي تا ئىستا ڤرۆژەيە، نەدراو‌تە راپرسى، ميللەت دەنگى بۆ نەداو، لەبەر ئەوە زيادمان نەكرد، ئەو پېشنياره‌مان وەرنەگرت، تەنھا لەبەر ئەوە بوو، زۆر سوپاس.

بەريز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەي كەيسى ئەوانەي كه ونبوونە؟ ئەويش پېشنيار بوو، باسى گرا، رەئيتان لەسەرى؟

بەريز سالار محمود مراد:

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

لە راستيدا ئەو مەسەلەي كه پەيوەستە بە كەيسى بى سەر و شوپنەگان، لە راپۆرتەكەي ئيمەدا زيكر نەكراو، ئەگەر بەريزان ئەوانەي كه ئەو پېشنياره‌يان ئىصدار كوردبوو، تەرحيان كوردبوو، ئەگەر ئىصرار لەسەر ئەو مەسەلەيە دەكەنەو، ئيمە مانيعەتمان نيه ئيزافەي بكەين لە جىگايەكدا، بەلام ئيمە وەكو خۆمان پشتگيرى ئەو خالانە دەكەين و لە ليزنەي مافى مروف كە جارېكى تر صياغەمان كوردۆتەو، سوپاستان دەكەم.

بەريز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەوى تر، پابەندبوونى دەسەلات بە جيبەجىكردنى ئەو ماددە، رەئيتان لەسەر ئەو؟

بەريز د. رۆزان عبدالقادر دزەيى:

بەريز سەرۆكى پەرلەمان.

بەريزان هەموو ياسايەك كه دەردەچى، دەبى پېو‌ي پابەند بين و جيبەجىي بكەن، ئەو ياسايە لەبەرچى پەرلەمان پەسندى دەكات؟ كه دەستەيەكە لە حكومەت، ئەو دەستەيە دادەمەزرى، بەو تەشكىلاتەي كه لە ماددەكەي دابىت پەسندى دەكەين، بەو مەهامانەي، ئەو ئەركانەي كه دەستەكە لە ئەستۆ دەگرى، ياسايە وەكو هەموو ياسايەكى تر صيفەي ئيلزامى هەيە، پېويستە جيبەجىي بكرى، هەتا لە ماددە (12) ي ڤرۆژەكەشدا هاتو، كه‌وا ئاسانكارى و جيبەجىي كردن و تەنفيزى (على مجلس الوزراء و الجهات ذات

العلاقة تنفيذ أحكام هذا القانون)، واتا مولزەمن، دەبى پابەند بن بەو بېرگە و بەندى ئەو ياسا و ھەر ياسايەكى تر كە لە پەرلەمان دەردەچى، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىز، لىژنەى ياسايى، لىژنەى مافى مرۇف، كەيسى بى سەر و شوپنەكان ئەگەر موقتەرحەكە وەردەگرن، دەيخەينە دەنگدانەو، چونكە چەند ئەندامىكى پەرلەمان تەسنىەيان لەسەر كردوو، رەئىتان لەو بارەو؟ ناخىر رەئىتان؟

بەرپىز سالار محمود مراد:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

راى ئىمە وەكو لىژنەى مافى مرۇف، ئەو بەرپزانەى كە تەرحيان كردوو، كە پىشنيارەكانى خۇيان سەحب نەكەن، ئىمە بە نەزەرى ئىعتىبار وەرى دەگرين، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ئىستا دەيخەينە دەنگدان، كەيسى بى سەر و شوپنەكان، بەس صياغەيەكى بکەن، صياغەكەمان پى بدن، بۇ ئەوئى لەسەر صياغەكە دەنگ بدريت، كاك د.أرسلان كەرەمكە.

بەرپىز د. أرسلان بايز اسماعيل:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئىمە چەندى بەدواى ئەو مەسەلەيە دا بچين، هيشتا ھەر كەمە، بەراستى مەفرووزە ئەوانە چارەنووسيان ديارى بکرى، بەلام ئەو قانۇنە، قانۇن بۇ يەك مەسەلەى موعەيەنى موقەت ناکرى بيخەيتە شوپنەكەى، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كەرەمكە، فەرموو

بەرپىز د. أحمد إبراهيم على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

مەبەست لە بى سەر و شوپن، تەنھا ئەوانە نيە كە لە كۇندا بى سەر و شوپن كراون، يەعنى ئەو شتە دەكرى دووبارە بپتەو، لە ھەر وەختىكدا كە بى سەر و شوپنىك بوو دەتوانى ئەو ھەيئەتە بە دواداچوونى بۇ بكات، زۇر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

رپزدار كاك شىروان، فەرموو.

بەرپىز شىروان ناصح حەيدەرى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەگەر ئىمە لە دوو ئەو جۆرە كەيسانە بگەرپىن، بەراستى بە دەيان كەيس هەيە ئىمە دەتوانىن داخلى ناو ياساكەى بگەين، بەلام ياساكە خوى بۇ پاراستنى مافى مروفه، ئەو خالانەش هەموو دەچىتە ژىر ئەو بارەو، ئەگەر تۇ سەيرى قانونى عىراقى بگەى تەنھا و تەنھا چوار خالى ھاتۆتە خواری، دەلى: (تعزیز و احترام حقوق الإنسان في العراق)، هەموو ئەو كەيسانە لە ژىر ئەو سەترە خوى دەگریتەو، بەلام ئىمە ديسان تەفصیلاتمان داوہتى، بەس عمومیەتمان داوہتى، ديسان حالاتى خاصمان نەھیناوە، تەنھا بە نىسبەت ئافرەت و بە نىسبەت منال نەبى، زۇر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بە نىسبەت ئەو خالە، ئىستا ئەو پىشنيارە دوو كەس دىفاعى لى بگات، دوو كەس رەدى بگاتەو، دەيخەينە دەنگدان، دواى ئەوہى صياغەكەمان بۇ ئامادە دەكەن، لىژنەى مافى مروفه صياغەكە ئامادە بگەن تگايە، پىش وەخت دەيخەينە دەنگدانەو، ئايا بخرىتە ناو ياساكە يا نەخرىت؟ لەسەر ئەو دەنگ دەدەين، كە برپار درا ئيزافە بكرىت، ئىنجا صياغەكەى حازر دەكەين، ئىستا بەرپىزان، نيزامیە؟ فەرموو.

بەرپىز سۆزان شەھاب نوری:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ئىمە كە كاتى ياسا دادەنيىن، ئەگەر بچينە تەفصیل و وردەكارىيەو، هەموو جارێك ياساكان زۇر زۇر قەبە و گەورە دەين، بۆيە تۇ باسى حالەتە عامەكە دەكەى، لە ناو ئەو حالەتە عامەيە كە شتىكى وا دەچىتە بەردەمى ئەو دەستەيە، ئەوان خويان موعالەجەى دەكەن، بە دواداچوونى بۇ دەكەن، لەبەر ئەو ئەگەر باسيشى نەكرى زۇر ئاسايیە، دەكەويتە چوارچيۆدى مافى مروفه، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزت كە خاوەنى پىشنيارەكەى كەرەمكە كە دىفاعى لى دەكەى، بۇ ھەبىت؟ كەرەمكە كاك بيلال. كاك بيلال ھەستە دىفاع لە پىشنيارەكەى خۆت بگە، بۇ ئەوہى بيخەينە دەنگدانەو، فەرموو.

بەرپىز احمد سليمان عبدالله(بيلال):

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ھەلبەت ئەم پىشنيارەى بەندەو چەند بەرپىزىكى تريس كە كەردوويانە، سەبارەت بە ديارىكردن و بەئاشكرا كەردنى يەكێك لە ئەركەكانى ئەم دەستەيە ئەوہ بى كە كەيسى ون بووكان و بى سەروشوينەكان بىت، ديارە من بەراستى سەرنجى هەموو ئەو بەرپىزو خۆشەويستانە را دەكيشم بەوہى كەمن ھىچ مەبەستىكى تايبەتيم نىە لەم پىشنيارەم، وەكو ياسايەك كە پىويستەو ئەم ياسايە دەمىنيتەوہو دەچىتە بەردەستى هەموو كەسيك، لەبەر ئەو ئەگەر چى بەلى ئىمە ئىستا لەوانەيە كۆمەلىك بى سەروو شوينمان ھەبىت، بەلام ئىمە لەداھاتووش شتى وامان لەوانەيە بىتە پىش، من بەراستى مەبەستى سەرەكیم لەوہىە لەداھاتوو ئىحتىمالە لەھەر رۆژيكدە ئىمە خوانەخواستە موشكىلەمان بىتە پىش، وەك چۆن چەند رۆژى پىشتر بىنيمان خەلكمان رپىندراو بى سەروو شوين كرا، جا ئايا ئەو دەزگايەى كە بى سەرو شوينى دەكات دەزگای

حكوميە يان ھى ئەھلىيە، يان خەلكى دزو جەردەيە؟ ھەر شتېك ھەيە، ئەو بەرپاستى من پېم وايە دەبى ئەو ئەركىك بېت لەسەر ئەم دەستەيە گە بەدواداچوونى بۇ بكات پېش ئەوھى خەلگەكە يان كەسوكارەكەى شكات بكات، ئەو كەسېك فرېندراو كەسوكارى نەبوو شكات بكات، نابى ئەم دەستەيە بەدواداچوونى بۇ بكات، ئەو من پېشنيار دەكەم و داواش لە بەرپېزان دەكەم كە ئەم پېشنيارە قبول بقرەرموون و دەنگى بۇ دېدەن، لەبەر ئەو بەرپاستى بەزەروروى دەزانم لەناو ئەو ياسايەدا ھەبېت، زۆر سوپاس.

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك عبدالسلام بەرورارى، فەرموو.

بەرپېز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان.

من تەسەور دەكەم لەو موناقرەشەى دويىنى و ئەمپۆ لە ئىنتلاقتىكى ترەوھ كە ئىنە ھو بەدانانى ئەم دەستەيە ھېچ دەولەت نيە، يەئنى ئەو خەرىكە جىگای مەحكەمى دەستوروى دەگرېتەوھ، موراقرەبەى دەستورپەتى قەوانىن، ھەرماوھ شورتەى بۇ دابنىين، من تەسەور دەكەم قانونى عقوبات ئەصلەن بە رەئى من بۇ ئەوھ دانراوھ تاكو پېشىلى مافى مرؤف نەكرېت، ھەموو ئەم شتانەى كە ئىمە داوا دەكەين لەم دەستەيە يان ئەوى تر، لە مەجالاتى تر ھەيە، دەزگانى ناسايش ھى پۆليس، محاكم ھەموو ئەم دەزگايانە ھەن لە ولاتدا، بۆيە ئەگەر ئىمە بىين و بلين موتابەعەى خروقاتى مافى مرؤف دەكرېت و تەحرىكى قەزايە دەكرى و مافى مرؤف پېشىل دەكرى چيە، يەكېك لەوانە ئىمە ناتوانين ئەو كاتە دەبى ھەموو ئەو پېشىلكارىيانەى كە دەكرېت دەج بکەين، بۆيە من باوهر دەكەم دەرگايەك دەكەنەوھ قەپات نابېت، زۆر سوپاس.

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت كاك بورھان، فەرموو.

بەرپېز بورھان رشيد حسين:

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان.

جارى پېش ھەموو شتېك داواكارم لەھەموو لايەك قسەكانى من بەدوور لە تەفسىرى سياسى سەير بكرېت، لەناحيەى ئىنسانى سەرفەوھ سەير بكرېت، من وەكو رەئى شەخصى خۆم كە كۆمەلئىك خەلك كەيسىكيان بۇ ھىدام، ھى بى سەرو شوپنەكانى شەرى ناوخۆ، من ئەوھ نيم ھى حزبىك بەتايبەتى، من ئەمپۆ سەر بەھېچ حزبىكى شەركەرى وەختى شەرى ناوخۆ نيم، بەلام ئەمە داواكارم نەكرېت بە مەوزوعىكى سياسى، ئەمە قەزىيەكى ئىنسانى، ويزدانى، ئەخلاقيە، كە خەلگىك لە 1994 بى سەروشوين بووبېت ئىستا مندالەكەى تەمەنى 15 سالە، باوكى خۆى نەبىنيوھ، برايەكى بى سەروشوين بووبى ئىستا 15 سال لە تەمەنى تىپەرپوھ، من موخاتەبەى ويزدانى ھەموو لايەكتان دەكەم، ئەمە قەزىيەكى ئىنسانى زۆر

گه وورهیه، هیچی له قهزیهی بی سهروشوینهکانی لوبنان له لایهن سوریاوه و قهزیهی رۆسته م ئاغه له کم تر نیه، من داواتان لی ده کم که هیچ مانعیکی قانونی نیه، که ئهمه بخهریته ئه و یاسایه وه بو ئه وهی ئیسپاتی بکهین، که په ره لمانین و ئه مانه ویت به جدی مه سیری ئه و خه لکه په کلایی بکهینه وه که ئه وان ههش خه لکی ئیمه ن، که ئه و خه لکه ی بی سهروشوین بووه ئایا پارتیه؟، ئایا په کیتییه؟ ئایا کۆمه له؟، ئایا هه ر که سیکه، هاوولاتی ئه م ولاته یه، برای ئیمه یه، برا گه و ره ی ئیمه یه، خزم و که سی ئیمه ن، به دوور له سیاسه ته وه داوا له هه موو به ریزان ده کم ئه م که یسه ئیزافه بکریت و ئه و کیشه یه چاره سه ر بکریت، له به ر ناحیه ی ئینسانی و یژدانی و ئه خلاق، زۆر سوپاس.

به ریز سهرۆکی په ره لمان:

زۆر سوپاس، به ریزان ئیستا گویتان لی بوو، ده یخه یه نه ده نگه وه، کیی له گه له ئه وه ئیزافه بکریت، تکایه بادهستی بلن د بکات؟، (37) که سی له گه لدا یه، کیی له گه لدا نیه که ئیزافه بکریت، با دهستی بلن د بکات تکایه؟، (42) که سی له گه لدا یه که ئیزافه نه کریت بۆیه ئیزافه ناکریت، ئیستا ئه وان ی تر خاله کان به کوردی و به عه ره بی بیخویننه وه بو ئه وه ی ئه وانیش بخه یه نه ده نگه وه، فه رموون.

به ریز د. رۆژان عبدالقادر دزه یی:

به ریز سهرۆکی په ره لمان.

المادة الرابعة:

تتولى الهيئة المهام الآتية:

- 1 - تقديم المشورة وابداء الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الانسان ورفع التوصيات للوزارات والمؤسسات ذات العلاقة في الاقليم.
- 2 - نشر ثقافة حقوق الانسان وقضايا المرأة والطفل بترسيخ قيم التسامح ومفاهيم التضامن الاجتماعي.
- 3 - مراقبة ملائمة التشريعات في الاقليم لمبادئ حقوق الانسان والحريات الاساسية وتقديم المقترحات بشأنها للجهات المعنية.
- 4 - تقييم مدى التزام السلطات في الاقليم بأحكام المواثيق والبنود الخاصة بحقوق الانسان والعهدین الدوليين الخاصين بالحقوق المدنية والسياسية وبالحقوق الثقافية والاجتماعية والاقتصادية، وابرار الانتهاكات التي قد تنجم عن ممارسات السلطات في الاقليم.
- 5 - اعداد دراسات وبحوث دورية واصدار نشرات ومطبوعات حول سبل تحسين حقوق الانسان في الاقليم وعقد الندوات والاجتماعات الخاصة بقضايا حقوق الانسان.
- 6 - زيارة ومراقبة السجون ومراكز الاصلاح الاجتماعي والمواقف والمعتقلات ومراكز التحقيق، واعداد تقارير دورية عن حياة السجناء والمودعين في الاصلاحيات و الموقوفين.

- 7- تلقى الشكاوي من الافراد والجماعات ومنظمات المجتمع المدني عن انتهاكات حقوق الانسان، والتأكد من صحتها، واخبار الادعاء العام بها لاتخاذ الاجراءات القانونية ومتابعة نتائجها.
- 8- التعاون مع المنظمات المعنية بحقوق الانسان وغيرها من منظمات المجتمع المدني داخل الاقليم وخارجه، ومع الجمعيات الفكرية والاقتصادية والاجتماعية، وتنظيم حلقات البحث مع المواطنين في الاقليم بما يضمن نشر ثقافة الالتزام بالبنود التشريعية والاتفاقيات الدولية حول قضايا حقوق الانسان لتعزيز سيادة القانون وتكريس احترام حقوق الانسان.
- 9- التعاون والتنسيق مع المنظمات الدولية المختصة بقضايا حقوق الانسان والجهات الاخرى ذات العلاقة بهدف تمثيل اقليم كردستان في الاجتماعات والمؤتمرات المعنية بحقوق الانسان.
- 10- أ- إعداد تقرير سنوي لبيان واقع حقوق الانسان في الاقليم ورفعها الى رئاسة اقليم كردستان و رئاسة برلمان كردستان و رئاسة مجلس الوزراء و رئاسة مجلس القضاء والجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية و تعزيز حقوق الانسان في كردستان وله نشره في الاعلام.
- ب- تقديم تقرير دوري حول أوضاع حقوق الانسان الى برلمان كردستان.

بهريز سهروكي پههلهمان:

تکايه، به کوردیه کهشی بیخویننه وه.

بهريز هازه سليمان مصطفى:

بهريز سهروكي پههلهمان.

ماددهی چوارهم:

بۆ بهديهياتانی ئامانجه کانی ئەم یاسایه، دهسته که ئەم ئهراکانه ی خواره وه دهگریته ئهستۆ:

- 1- راپراویژی خۆی سهبارته به مهسهلهکانی مافی مرفی پیشکەشی وهزارهتهکان و دهزگا پهیوهنديدارهکان دهکات، لهگهڵ بهرزکردنه وه ی راسپاردەش بۆیان.
- 2- لهپریگای چهسپاندنی بههای لیبوردیهی و ماناکانی هاوکاریی کۆمه لایهتییه وه، رۆشنیری مافی مرفی و مهسهلهکانی ژنان و مندالان بلا و دهکاته وه.
- 3- چاودییری کردنی گونجای یاساکانی ههریم، لهگهڵ پرهنسیپهکانی مافی مرفی و نازادییه سهرهکییهکان، پیشکەش کردنی پیشنیاز لهم بارهیه وه بۆ لایه نه پهیوهنديدارهکان.
- 4- هه لسه نگانندی پلهی پابه ند بوونی دهسه لاته کان لهههریمدا، به حوکمهکانی به لگه نامه و بهنده تایبه تهکانی مافی مرفی و ههر دوو پهیمانه نیوده وله تییه تایبه ته که ی به مافهکانی مهدهنی و سیاسی و به مافه رۆشنیری و کۆمه لایه تی و ئابووورییه کانه وه، لهگهڵ دهرخستنی ئه و پیشیلکارییهکانی که دوور نییه بههوی مومارسه ی دهسه لاتهکانی ههریمه وه پهیدا ببن.

5 - ئامادەكردنى لىكۆلىنەوۋە توپژىنەوۋە خولوا خول و دەرچواندىنى بلاوكراوۋە چاپەمەنى دەربارەى رېڭاكانى باشتى كىردنى مافى مرۇف لە ھەرىمدا لەگەل بەستى كۆر و كۆبوونەوۋە تايبەت لەبارەى مەسەلەى مافەكانى مرۇف.

6 - سەردان و چاودىرى كىردنى بارودۇخى بەندىنخانەكان و بىكەكانى چاكسازى كۆمەلايەتى و دەستبەسەرو بىكەكانى لىپچىنەوۋە ئامادەكردنى راپۇرتى خولوا خول دەربارەى بارودۇخى بەندىيەكان و سىپىردراوان بەچاككردنى كۆمەلايەتى و دەست بەسەران.

7 - وەرگىرتنى سكاللا لەخەلك و لەكۆمەلەو رېكخراۋەكانى كۆمەلگەى مەدەنى لەبارەى پېشلىكارىيەكانى مافى مرۇف و دىنيا بوون لەراستى سكاللاكان و ئاگادارى داواكارى گىشتى دەكات بۇ گىرتنە بەرى رېكارى ياساى و بەدواداچوون بۇ ئەنجامەكانى بىكات.

8 - ھاوكارى لەگەل رېكخراۋەكانى مافى مرۇف و رېكخراۋەكانى دىكەى كۆمەلگەى مەدەنىدا دەكات لەھەرىم و دەرەوۋە ھەرىمىش، ھەروھە لەگەل كۆمەلە ھىزى و ئابوورى و كۆمەلايەتییەكانىشدا، ئەلقەى لىتوژىنەوۋەش لەگەل ھاوولائىاندا لە ھەرىمدا بەجۇرىك رېك دەخات، كە رۇشنىرى پابەندبوون بە بەندە ياساىيەكان و رېككەوتنە نېۋدەولەتییەكانى مەسەلەكانى مافى مرۇفەوۋە زامان بىكات، لەپىناۋى سەرۋەرىى ياسا و رېزگىرتنى مافى مرۇفدا.

9 - لەگەل رېكخراۋە تايبەتمەندەكانى مەسەلەى مافى مرۇف ولایەنەكانى دىكەدا كە پەبوەندىيان بەمافى مرۇفەوۋە ھەيە، ھاوكارى و ھاودەنگى دەكات بە ئامانجى نوپنەرايەتى كىردنى ھەرىمى كوردستان لەكۆبوونەوۋە و كۆنگرەكانى تايبەت بە مافى مرۇف.

10 ۱ راپۇرتى سالانە ئامادە دەكات بۇ دەرختىنى رپوى راستەقىنەى واقىعى مافى مرۇف لە ھەرىمدا و ئاراستەى سەرۋاكايەتى ھەرىم و سەرۋاكايەتى پەرلەمان و سەرۋاكايەتى حكومەت و سەرۋاكايەتى ئەنجومەنى دادوۋرى و لایەنە پەبوەندىدارەكانى دەكات، لەگەل پىشاندانى راسپاردەى بەكردار بۇ پاراستن و بەھىز كىردنى مافى مرۇف لە كوردستان بۇشى ھەيە لەكەنالەكانى راگەياندىن بلاو بىكاتەوۋە.

ب- راپۇرتى خولوا خول لەبارەى بارودۇخى مافى مرۇف دەدات بە پەرلەمانى كوردستان.

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان:

بەرىزان گوپتان لىبوو ئىستا دەپخەينە دەنگەوۋە، كاك عبدالسلام نوقتەى نىزامىت ھەيە، فەرموو.

بەرىز عبدالسلام مصطفى صدیق:

بەرىز سەرۋكى پەرلەمان.

ببوره لەوانەيە نوقتەى نىزامىش ھەبىت، لەعەرەبى بۇ بەدىھىيانى ئەنجامەكانى ئەم ياسايە، ئەو رستەيە لادراۋە، وايزاتم ئەوۋەش تەلەبى ھەندىك لە ئەندامان بوو، كەچى لەگوردىيەكەدا ھەبوو، تەنھا ويستم ئەو

مولاحه زهيه بدهم، يه عنى كه مادده كه دهست پى دهكات، تتولى الهيئه به كوردى ده لىت بؤ به ديهينانى نامانجه كانى نهم ياسايه، سوپاس.

بهريز سهروكى بهرله مان:

ليز نهى ياسايى و مافى مروفت ته و حيدى نهو مولاحه زهيه بكه ن تكيه.

بهريز سالار محمود مراد:

بهريز سهروكى بهرله مان.

به لى نهو دهسته واژه له به شه كورديه كه لاده بريت، سوپاس.

بهريز سهروكى بهرله مان:

بهريزان ئىستا وهكو خويندرايه وهو هه مووشتان گويتان لى بوو، ئىستا ده پخه مه دهنگه وه كئيبى له گه لدايه تكيه بادهستى بلند بكات؟، (72) كهسى له گه لدايه، كئيبى له گه لدا نيه تكيه دهست بلند بكات، (10) كهسى له گه لدا نيه، به زورينه دهنگ وهرگيرا، بؤ ماددهى پينجه م كه له نه صلى پروژه كه دا ماددهى چواره مه، فهرموون.

بهريز عمر عبدالرحمن على:

بهريز سهروكى بهرله مان.

ماددهى چواره م له نه صلى پروژه كه كه ده بىت به ماددهى پينجه م.

المادة الرابعة:

اولاً: رئيس الهيئة هو الرئيس الإداري للهيئة والمسؤول المباشر عن تنفيذ سياساتها، وتصدر عنه القرارات والامور والتعليمات في كل ماله علاقة بمهام الهيئة وسائر شؤونها الفنية والمالية والادارية وفق القانون، ويمثل الهيئة لدى الجهات الحكومية والمؤسسات والهيئات الأخرى ذات العلاقة، داخل الاقليم وخارجه.
ثانياً: يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة وباقتراح من مجلس الوزراء، ويصدر مرسوم اقليمي بالتعيين بعد مصادقة البرلمان على المرشح بالاغلبية المطلقة لعدد الاعضاء الحاضرين.
ثالثاً: يشترط في من يعين رئيساً للهيئة:

- 1 - ان يكون من مواطني الاقليم ومقيماً فيه اقامة دائمة.
- 2 - ان يكون حاصلأ على شهادة جامعية اولية على الاقل، ومتمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال حقوق الانسان.

3 - حسن السيرة والسلوك وغير محكوم بجريمة مخلة بالاعتبار.

4 - لم يشارك في الجرائم التي ارتكبتها السلطات القمعية.

بهريز سهروكى بهرله مان:

تكيه، ليز نهى هاوبهش ره نيتان.

بەرپىز د. رۇزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەيە رىز بەندييەكەى گۆرا بوو بە ماددەى (پىنچەم) ئىمە تەنھا دوو تىيىنيمان ھەيە، يەكەميان لەسەر دامەزراندنى سەرۆكى دەستەيە، كە بەدەرەجەيەكى تايبەت بىت، بە پىشنيار كردن لەلايەن ئەنجومەنى وەزيران، لەبەر ئەوئەى ئەو دەستەيە سەر بەپەرلەمانە، بەباشمان زانى كەوا پىشنيار كردنى سەرۆكى دەستە، بەھەماھەنگى لەنيوان پەرلەمان و ئەنجومەنى وەزيران بىت، نەك تەنھا ئەنجومەنى وەزيران پىشنيار بكات، لەبەر ئەوئەى دەستەكە سەر بە پەرلەمانە باشتر وايە پىشنيار كردنەكە لەلايەن پەرلەمان و ئەنجومەنى وەزيران بىت بە ھەماھەنگى ھەردوولايان، ھەروەھا بپرگەى دوووم لە ماددەكە، دابىرپىرئىتەو بەو شىوئەيە، (ثانياً: يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة بالتنسيق بين رئاسة البرلمان و رئاسة مجلس الوزراء، ويصدر مرسوم اقليمي بالتعيين بعد مصادقة البرلمان على المرشح بالاغلبية المطلقة لعدد الحاضرين).

سەبارەت بە تىيىنى دوووممان، لەسەر بپرگەى (3) لە (سىيەم) ژمارە (3) دووبارە دابىرپىرئىتەو بەو شىوئەيە (ان يكون حسن السيرة والسلوك وغير محكوم بجناية او جنحة مخللة بالشرف)، تەنھا ئەو دوو تىيىنيەمان لەسەر ماددەى چوار ھەيە لە ئەصلى پرۆژەكە، كە بوو بە ماددەى پىنچەم، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان ئەندامانى پەرلەمان ئەوانەى دەيانەويت لەسەر ئەم ماددەيە قسە بکەن، با دەستيان بلند بکەن تا ناوتان دەنووسم، ئەم بەرپىزانە ناويان نووسراو (پەيمان عزالدين، قيان عبدالرحيم، ئەحمەد وەرتى، عمر عبدالعزيز، فازل حسن، حمە سەعيد حمە على، بيلال سليمان، حسن محمد، تارا ئەسەدى، زانا رەئوف، پەيام احمد، سيويل عوسمان، عظيمة نجم الدين، عدنان عوسمان، سەرھەنگ فرەج، حاکم رزگار، شليير محى الدين، شليير محمد نجيب، سميرە عبدالله، صباح بەرزنجى، سمير سليم، صباح بيت الله، كاردو محمد، عبدالرحمن حسين، فازل بەشارەتى، ناسك توفيق، ھاواراز خۆشناو) پەيمان خان، فەرموو.

بەرپىز پەيمان عزالدين عبدالرحمن:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەرەتا ئەگەر ئىمە لەناوى پرۆژەكەو دەست پى بکەين، پرۆژە ياساکەمان بەناوى (پرۆژە ياساى دەستەى سەربەخۆى مافى مرقە لەھەريمی كوردستان) كە بۆخۆى بوونى وشەى سەربەخۆى، ئەو دەگەيەنى كە ئەم دەستەيە دەستەيەكى سەربەخۆيە لەدەسلاتى جيبەجى كردن، كە ئەمەش بۆ خۆى لەويو سەرچاوەى گرتوو، كە يەكێك بوو لەو ھۆكارانەى كە پەرلەمان و سەرۆكايەتى ئەنجومەنى وەزيرانيش مافى مرقفى لە چوارچيوى وەزارەتيك ھيئاىە دەرەو، يەكێك لەو وەزارەتانەى كە تەقلیس كرا، وەزارەتى مافى مرقف بوو، لەبەر ئەوئەى بەو ھۆكارەى كە ئەگەر مافى مرقف لە چوارچيوى وەزارەتيكدا كارەكانى بكات ناتوانى چاوديريك و بابليين رەقيبيكى تەواو بىت، دلسوژ بىت، كارا بىت، بۆ رەوشى مافى مرقف لەھەريمی

كوردستاندا، بەتايبەتى ئەو پېشىلكارىيانەى كە ئەگەرى ھەيە لە لايەن دەسەلاتە جياجياكانى ھەرىمى كوردستانەو ۋە روو بدات، بۆيە لەسەر ئەو ئەساسە دەستەى سەربەخۇى مافى مرۇق بە پىرۇزە ياسايەكى وا ھاتەو بەردەمى ئىمە، لىرە لەم ماددەبەدا يەكەمیان: ئەگەر ئىمە بەم شىۋازە لە ماددەى چوارەمدا بەيھىلىنەو ماناى سەربەخۇيبەكە ماناكەى نامىن، لەبەر ئەوئەى ئەو كاتەى كە لەلايەن سەرۇكى دەستە، لەلايەن ئەنجومەنى وەزيران، سەرۇكايەتى ئەنجومەنى وەزيرانەو ھەلدەبىژدريت، ئەمە بۇ خۇى جۇرىك لەجۇرەگان و وابەستەى مەعنەوى راستەوخۇ دروست دەكات، بە ئەنجومەنى وەزيرانەو كە ھىچى لە وەزارتەكە جياواز نابىت، لە وەزىرى پىشوو جياواز نابىت، لەرووى پابەندىتەو، دووم: جۇرىك لە ناكۇكى لەنيوان ماددەى پىنجەم و ماددەى دوومەدا دروست دەبىت، كە لەماددەى دوومەدا دەلىت (ئەم دەستەيە وابەستە دەبىت بە پەرلەمانەو) كەواتە تەواو دەستەيەكى سەربەخۇيە تەنھا پابەندىتى و وابەستە بوونى بە پەرلەمانى كوردستانەويە، بەلام لەماددەى پىنجەم سەرۇكى دەستەكە لەلايەن ئەنجومەنى وەزيرانەو كاندىد دەكرىت، كە ئەمە بۇ خۇى دووفاقىيەكى وازحە لەرووى ياسايەو لە نيوان ئەو دوو ماددەبەدا، سەبارەت بە پىشنيارەكەى لىژنەى ھاوبەشىش، كە بەھەماھەنگى بىت لەنيوان پەرلەمان و ئەنجومەنى وەزيراندا، بەراستى ھەماھەنگى وشەيەكى تەواو لاستىكىە، وازح نىە جۇرى ئەو ھەماھەنگىە چىە؟، كە بە برواى من ئەبى بۇ ئەوئەى ئىمە زەمانەتى تەواوى سەربەخۇيى ئەو دەستەيە بەكىن، ھەلېژاردنى سەرۇكى دەستەكەو ئەندامانى ئەو دەستەيە بەشىۋەى كاندىد كردن بىت، پالوتن بىت، لەلايەن لىژنەيەكى ھاوبەشى پەرلەمان و ئەنجومەنى وەزيران و ئەنجومەنى دادوۋەريەو پىك بەيئندريت، بۇ پالوتنى ئەو كەسانەو دواتر دەنگ پىدانىان لەلايەن ئەندامانى پەرلەمانەو، وەكو ئەوئەى كە لە ياساكەى عىراقدا ھەيە، بەمە ئىمە زەمانەتى سەربەخۇ بوونى ئەم دەستەيە دەكەين كە بتوانى چاودىرىكى جدى بىت لەسەر رەوشى مافى مرۇق لەھەرىمى كوردستاندا، زۇر سوپاس.

بەرىز سەرۇكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، فىان خان، فەرموو.

بەرىز فىان عبدالرحيم عبدالله:

بەرىز سەرۇكى پەرلەمان.

بەشىكى زۇرى قسەكانە پەيمان خان كردى، من ئەگەر قسە بەكم لەسەر ماددەى چوارەم، بىرگەى يەكەم، كەباس لە سەرۇكى دەستە دەكات، دەسەلاتى تەواوى ھەيە لە دەركردنى بىرپار و رىنمايى و فەرمان و نوينەرايەتى كردنى دەستەكە بەرامبەر بەھەموو لايەن و ھەموو رىنمايەكانى دىكەش، كە تايبەت بن بەكاروبارى ھونەرى و دارايەو، ھەمووى سەرۇكى دەستەكە دەرى بكات، واتە دەسەلاتىكى رەھى ھەيە، لە دەركردنى ھەموو بىرپارو رىنمايەكاندا، لەپاشاندا ئىمە لە ماددەى يەكەم، باسما لە ئەنجومەنى دەستەكە كرد، كە پىك ھاتوو لە بەرىۋەبەرى فەرمانگەو سەرۇكى دەستەو دوو راۋىژكارەكە، لەماددەى پىنج و لەماددەى چوار، لەماددەى نۇشدا ھاتوو، تەنھا دەسەلاتى ھەموو ئەم رىنمايى و جىبەجى كردنە دراو

بەسەرۆكى دەستەكە، ھىچ ئەھمىيەتتىك دانەنراوھ بۇ ئەنجومەنى دەستەكە، كە مەھام و ئىشى جى بىت، جگە لە سەرۆكى دەستەكە، پاشان لەماددەى چوارەم لە بېرگەى دووھمدا، باس لەھەماھەنگى دەكات، لەگەل ئەنجومەنى وەزيراندا، ئىمە خۇمان لە ئەساسدا وەك لە ماددەى دووھمدا ھاتوو، كە لەلايەن پەرلەمانەوھ پىشنيار بىرئىت و وابەستەش بىت بە پەرلەمانەوھ، بەلام لىرەدا ھاتوو دەلئىت لەسەر پىشنيارى ئەنجومەنى وەزيران بىت، خۇى دەستەكە ئەصلەن ئىشى لىپچىنەوھ موراقەبەى دەسلەتتى تەنقىزىيە بەرامبەر ھەر پىشلىكارى و كەم و كورپىيەك كە دەكرىت، بەلام تۆ ئەگەر سەرۆكى دەستەكە دەسلەتتى تەنقىزى بىت ئىشوكارەكانى بۇ ديارى بىكات ھىچ ئەھمىيەتتىك نامىنئىتەوھ بۇ سەربەخۇى دەستەكە، بۇ جىبەجى كرىنى ئىشوكارەكانى، زۆر سوپاس.

بەرئىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، دىكتور ئەحمەد وەرتى.

بەرئىز د. احمد ابراهيم على:

بەرئىز سەرۆكى پەرلەمان.

دەربارەى ماددەى پىنجەم سەبارەت بە ديارىكرىنى سەرۆكى دەستەكە منىش لەگەل ئەوھدام، ئەوھى كە پىشنيار كراوھ لەلايەن ھەردوو لىژنەى ھاوبەشەوھ، (يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة) من واى بەباش دەزانم بنووسرىت (من قبل البرلمان بالتنسيق مع رئاسة مجلس الوزراء)بىت، يەنى لەلايەن پەرلەمانەوھ ديارى بىرئىت، بەلام بە تەنسىق لەگەل ئەنجومەنى وەزيران، لەبەر ئەوھى ئەو دەستەيە سەر بە پەرلەمانى كوردستانە، بۇ ديارىكرىنى سەرۆكى دەستەكە بەراى من ئەگەر لەلايەن پەرلەمانى كوردستانەوھ بىت باشترە، نەك تەنسىق لەنىوان سەرۆكايەتى پەرلەمان و سەرۆكايەتى ئەنجومەنى وەزيران، سەبارەت بە خالى سىيەم، ثالثا: (يشترط في من يعين رئيساً للهيئة)، من پىم باشە، خالى دووھم بىت بە خالى سىيەم و بەپىچەوانەشەوھ، (ان يكون حسن السيره والسلوك وغير محكوم بجنايه او جنحه مخله بالشرف)، ئەمە خالى دووھم بىت، (ان يكون حاصلأ على شهادة جامعية اولية على الاقل، و متمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال حقوق الانسان)ببىت بەخالى سىيەم، بەلانى كەمەوھ دەستەواژەى (ومستقلة)ى بۇ زياد بىرئىت، (ومستقلأ و متمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال حقوق الانسان) لەبەر ئەوھى ئەو دەستەيە، دەستەى سەربەخۇى مافەكانى مروفە، بۇيە من پىشنيار دەكەم كە ئەو كەسەى دەبىت بەسەرۆكى دەستە سەربەخۇ بىت، بۇيە لەناو ئەو خالەدا بۇى زياد بىرئىت (ان يكون حاصلأ على شهادة جامعية اولية على الاقل، ومستقلأ و متمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال حقوق الانسان) زۆر سوپاس.

بەرئىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، دووبارە پىشنيارى تازە كە ھەيە تىكايە، بينووسن و بينئىرنە بەردەست لىژنەى ھاوبەش، كاك عومەر عبدالعزیز، فەرموو.

بەرپرز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەرپرز سەرۆکی پەرلهمان.

سهرهتا داواى لیبوردن دهكهم، جهنابى سەرۆكى پەرلهمان لهكاتیكددا كه داوا دهكهن ئەندامان دەنگى پزى بوون یان نارهزایه‌ی دهربرن، سهیریكى ئەملاش بکهن لهخالى پيشوو قسه‌ی زۆرم هه‌بوو، بهس به‌داخه‌وه فرسه‌ت نه‌بوو دوو كه‌لیمه‌ عهرز بکه‌م، زۆر دهستم به‌رزگرده‌وه.

بەرپرز سەرۆکی پەرلهمان:

خالى پيشوو دەنگى له‌سهر درا، دامان نا دوو كه‌س له‌سهرى قسه‌ بکات، دوو كه‌س‌يش دزى قسه‌ بکات، ئەو به‌رپزه‌ی ته‌نیشته‌ جهنابت و ئەوه‌ی دواته‌وه قسه‌ی کرد، لیره‌ش يه‌کێك قسه‌ی کرد له‌ویش يه‌کێك قسه‌ی کرد، زۆر سوپاس، تکایه‌ له‌ناو مه‌وزوعه‌که‌ دهرمه‌چن، رجاتان لى ده‌که‌م ئیستا مادده‌یه‌که‌مان له‌به‌رده‌ستدایه‌، ناره‌زایه‌تانه‌ هه‌یه‌ ده‌توانن ته‌شريف بپنه‌ن لای ئیمه‌ له‌خزمه‌تتان ده‌بین، به‌س ئیستا له‌ناو دانیشته‌نى رهمین، مادده‌یه‌که‌مان له‌به‌رده‌ستدایه‌ له‌سهر مادده‌که‌ قسه‌ ده‌که‌ین، فهرموو.

بەرپرز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەرپرز سەرۆکی پەرلهمان.

من نه‌مويست له‌سهر مادده‌که‌ قسه‌ بکه‌م به‌رپرز، به‌نيسه‌ته‌ مادده‌ی پينجه‌م، سى، چوار تيبينيم هه‌يه، يه‌که‌میان: له‌خالى يه‌که‌م که ده‌لیت(رئيس الهيئة هو الرئيس الإداري للهيئة) ئەم ده‌سته‌یه‌ وه‌حده‌یه‌کی ئیداری و مالی هه‌یه، واده‌زانم ده‌سته‌واژه‌ی رئیس الاداری هه‌له‌ بێت، له‌رووی یاسایی و له‌رووی دارشته‌نوه، یان ده‌بى بوتريٲت(هو مسؤول عام) یان رئیس ئیداری، ده‌سته‌ سەرۆکی ئیداری خۆی هه‌يه، که له‌خالى يه‌که‌مى مادده‌ی داها‌توودا باسى ليوه‌ ده‌کات، که دائیره‌ی ئیداری و ئیعلامی هه‌يه، وانه‌زانم ده‌قیق نيه، بوتريٲت (هو مسؤول مباشر) ئەوه‌ خۆی کافیه‌، یان (هو مسؤول عام)، دووهم: من خیارىکی تر عهرز ده‌که‌م غه‌یری ئەوه‌ی که خوشکانى پيش من باسیان کرد، بۆ مه‌سه‌له‌ی خۆ کاندید کردنى سەرۆکی ده‌سته، ئیمه‌ بۆچی دا‌هینانیك نه‌که‌ین، که زۆرجار قسه‌ له‌وه‌ ده‌که‌ین، قه‌ناعه‌تمان وایه‌ زۆر له‌ عیراق له‌ پيشترين، له‌ زۆر بوارد، يه‌کێکیان ئەم بواری ئازادى و رپزگرتن له‌ ته‌خه‌صوص و ئەوه‌یه، بۆچی فیکره‌ی مونا‌فاه‌سه‌ له‌نیوان ئەو که‌سانه‌ی که مه‌رجی ته‌واویان تی‌دایه‌ دهرگای مونا‌فاه‌سه‌ نه‌که‌ینه‌وه، يه‌عنى به‌خۆ کاندید کردن بېت، له‌زمنى ئەو کۆمه‌له‌ی که خۆیان ده‌پالایون بۆ ده‌سته‌ی بالا یان بۆ ئەنجومه‌نه‌که‌، من پيم باشه‌ به‌ کاندید کردن بېت، له‌زمنى ئەو ئەنجومه‌نه‌، هه‌رکه‌سه‌و سیفی خۆی ته‌قدیم بکات، ئەوه‌ی که زۆرتريٲن مه‌رجی تی‌دایه‌، ئەو وه‌خته‌ به‌ ئیقتراعى سړی له‌لایه‌ن ئەو ئەنجومه‌نه‌وه‌ که دواتر باسى ده‌که‌ین، به‌ هه‌لبژاردن وا بزانه‌م ئەمه‌ ديموکراتى تره‌، که‌سى به‌ که‌فائه‌ت تر دهرده‌چیت، سه‌ربه‌خۆی ده‌سته‌که‌ش زیاتر ده‌سه‌لینى، که ئاماژه‌ی پیکراوه‌ له‌خالى دووهم که سه‌ربه‌خۆیه‌ به‌و ئیعتیباره‌ی که سه‌ر به‌ پەرله‌مانه‌، سییه‌م: به‌رپزان له‌ لیژنه‌ ئەوه‌یان راست کردۆته‌وه‌ که (ان يکون حسن السيرة والسلوك) به‌لام

خالی جوارهمیش چاک بکهن ئه‌ویش بکریت به (ان یكون غير مشترك في الجرائم التي ارتکبتها السلطات القمعية) چونکه ئه‌ویش هەر له‌گه‌ل ئه‌و سی خالهی پيشوو باشتره، زور سوپاس.

به‌پرز سهرۆکی به‌رله‌مان:

سوپاس بۆ جه‌نابت، فازل حه‌سه‌ن، فه‌رموو.

به‌پرز فاضل حسن اسماعیل:

به‌پرز سهرۆکی به‌رله‌مان.

سه‌بارت به‌خالی دووهم منیش هەر له‌گه‌ل ئه‌وه‌دام ئه‌و هه‌ماهه‌نگیه هه‌لبگیریت، بۆ ئه‌وه‌ی که ئیزدیواجیه‌ت دروست نه‌بی‌ت، له‌خالی سییه‌میش سه‌بارت به‌ مه‌رجه‌کانی ئه‌و که‌سه‌ی که به‌سه‌رۆک دادهندریت، پيشنیاڕ ده‌که‌م که بره‌گه‌یه‌کی تری بۆ زیاد بکریت، (که‌سیکی سه‌ربه‌خۆ بی‌ت و سه‌ر به‌ هیج لایه‌نیکی سیاسی نه‌بی‌ت). سوپاس.

به‌پرز سهرۆکی به‌رله‌مان:

کاک حه‌مه سعید فه‌رموو.

به‌پرز حه‌مه سعید حه‌مه‌ علی:

به‌پرز سهرۆکی به‌رله‌مان.

ئهم مادده‌یه که ده‌بی‌ت به‌ مادده‌ی 5 هەر چه‌زده‌که‌م عینوانیکی بۆ دابندریت، عینوانه‌که‌ی ئه‌وه‌ بی‌ت: ئه‌رک و ده‌سه‌لات و مه‌رجه‌کانی سهرۆکی ده‌سته به‌م شیوه‌یه ده‌بی‌ت: یه‌که‌م/ منیش پشتگیری ئه‌وه‌ ده‌که‌م که سهرۆکی ئیداری ده‌سته‌که لایبری‌ت، چونکه ده‌سته‌واژه‌کانی دوا‌ی ئه‌وه‌ که ده‌لیت بریار و فه‌رمان و هونه‌ری و دارایی و ئیداری و نوینه‌رایه‌تی ده‌سته‌که ده‌کات، ئه‌وه هه‌موو مه‌سه‌له ئیداری وه‌نه‌ی و مالی و یاسایی و سیاسیه‌گانه، ئهم نوینه‌رایه‌تییه‌کی سیاسیش و یاسایی ئه‌و ده‌سته‌یه ده‌کات، بۆیه ئه‌و سهرۆکی ئیداریه‌ی ده‌سته‌یه لایبری‌ت، سهرۆکی ده‌سته‌که به‌رپرسه له جی به‌جی کردنی، یه‌که‌سه‌ر سهرۆکی ده‌سته‌که به‌رپرسه، خالیکی تر به‌ نیسه‌بت سهرۆکی ده‌سته به‌ پله‌ی تایبه‌ت منیش پیموایه باسی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران نه‌بی‌ت که به‌ خۆ کاندید کردن بی‌ت و لیژنه‌یه‌کی به‌رله‌مانی دابندریت بۆ ئه‌و کاندیدانه و مه‌رجه‌کانی خۆ کاندید کردن بلا‌وبکاته‌وه و هه‌رکه‌سیک ئازاده و دوا‌ی ئه‌وه‌ که نووسراوه له‌لایه‌ن به‌رله‌مانه‌وه به‌ زۆرینه‌ی ره‌های ئه‌ندامه‌کانی بوتری‌ت له‌به‌رده‌م به‌رله‌ماندا سویندی یاسایی ده‌خوات، ئهم ده‌سته‌یه ده‌بی‌ت که‌سه‌که، مه‌سه‌له‌که هاوولاتی هه‌ریم بی‌ت له‌گه‌لیان، دووهم/ لایه‌نی که‌م بر‌وانامه‌ی سه‌ره‌تایی زانکۆی له‌ زانسته مرؤفایه‌تییه‌کان دا به‌ تایبه‌ت بواری یاسایی هه‌بی‌ت، دوا‌ی ئه‌وه بکری‌ت به‌ خالی 3، سییه‌م/ که‌سیکی بی‌ لایه‌ن و سه‌ربه‌خۆ بی‌ت و پسپۆری له‌ بواری مافی مرؤف دا هه‌بی‌ت و خاوه‌ن ئه‌زموون و لیها‌توویی بی‌ت، ئه‌وانه زیاد بکری‌ت و مادده‌کانی تر له‌گه‌لیام وه‌کو ئه‌وه‌ی که لیژنه‌ی یاسایی و مافی مرؤف ته‌عدیلیان کردووه و سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك بلال فەرموو.

بەرپز احمد سلیمان (بلال):

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

خۆشبهختانه چەنند لەو نەزەرانیەى من ھەم بوو، بەرپزان لە پێش من باسیان کرد، بەس من تەئکیدى لەسەر دەكەمەووە كە مادام تەعریفى سەرۆكى دەستەكە دەكریٲ پيويست ناكات بگوتريٲ سەرۆكى ئىدارى دەستەكەيە و يەكسەر، (يەكسەر) ھەر بۆ خۆى غەلەتە، ئەووە لە عەرەبىيەكەى (مباشر) كە دەكاتە راستەوخۆ، بەس من پيٲم وایە وەكو كاك حمە سعید باسى كرد سەرۆكى دەستەكە بەرپرسە لە جىٲ بەجىٲ كردن و ..... ھتد، ئەووە زیادەيە و تەعریفەكەى تىك داو، لە خالى 2 دا سەرۆكى دەستە من پيٲم باشە كە دەئىٲ بە پلەى تايبەت بيٲ بكرىٲ بە پلەى وەزیر، لەبەرئەووەى دەسەلاتى زیاترە و دەتوانىٲ زیاتر ئىشەكانى خۆى راپەرپنىٲ و ئەو دەستەيەش دەستەيەكى سەربەخۆيە، بۆيە من پيشنيار دەكەم كە بكرىٲ بە پلەى وەزیر، لە خالى 3، يەكەم/ ھاوولاتی ھەريٲم بيٲ و بەردەوام لە ھەريٲم دا دابنيشيت، من پيٲم وایە بەردەوام لە ھەريٲمدا دابنيشيت ئەووە بە مەرج نەگيردرىٲ، مادام ھاوولاتی ھەريٲمى كوردستانە ئەو كەسەش دەكرىٲ مەسەلەن لە غەيرى ھەريٲمى كوردستانيش دابنيشيت و ئەرەكەكانى خۆى جىٲ بەجىٲ بكات، ئەو پيشنيارەى كاك فاضل تەئید دەكەم كە سەربە ھيچ لايەنىكى سىاسى نەبىٲ و موستەقىل و سەربەخۆ بيٲ، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك حسن فەرموو.

بەرپز حسن محمد سورە:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

ديارە من بە نىسبەت شروتى سەرۆك لە خالى دووہم: (ان يكون حاصلًا على شهادة جامعية أولية على الاقل)، ئەمە باشە، بەلام بە رەئى من پيويستە باسى (تأهيل) يش بكرىٲ كە ئەمە شتىكى ئىختىساسىيە و زۆر موھيمە، بۆيە ليرە شتىك ئيزافە بكرىٲ بە ناوى، (ومأهلاً تأهيلاً عالياً فى القانون أو العلوم السياسية أو التربوية) بۆ بەشەكەى ترى (ومتتمعا) كە ئەووە تۆزىك مەتاتىە، ئەگەر بيكەين (ومشهوداً له)، پيٲش كەفائە (بالنزاهة والكفاءة والخبرة)، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەرپز تارا ئەسەدى:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

جەنابى سەرۆك من بەس لە خالى 3 كە دەلى (ئەو كەسەى بە سەرۆكى دەستە دادەمەزرى وا بە باشى دەزانم ئەو ئەزمونەى هەيەتى، جگە لەوانەى كە دانراوه بە هاوولاتی بىت و پرونامەى هەبىت زیادکردنى 3 سال ئەزمونى كارکردنى بۇ زیادبكرىت، سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك زانا فەرموو.

بەرپز د.زانا رۇوف حمە كرىم:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

بە نىسبەت ئەم ماددەيەوه من پيشنياز دەكەم بە چەند سىغەيەك دابريژریتەوه يەككە لە ئەشكاليتەكانى ئەم دەقە ياسايە ئەوهيه كە بۇ ناساندنى دەستەواژەى رهئیس هەمان سىغەى وهزیری بەكارهیناوتەوه، یەعنى ئەگەر سەیری هەر پرۆژه ياسایەكى تر بكەى دەلى (هو الرئیس الاعلى للوزارة هو الرئیس الاداری) بەس لیردە دەستەواژەى ئیدارى هەیه، یەعنى جیگەى پرسیاره رهئیسى ئیدارى ئەم دەستەیه چیە؟ یەعنى رهئیسك یان شتیكى ترمان هەیه لە پال ئەم دەستەیه؟ بەلام لەگەل ناوهرۆكەكەیدا هەندى سىاغەى تردا راستەوخۆ هەمان دەستەواژە بەكاردهیندرى كە بۇ وهزارەت بەكاردهیندرى و بەلام لیردە دەستەواژەى ئیداره زیاد كراوه بەرپزانى لیژنەى ياسایى پیمان بلىن ئەم دەستەواژەیه چ مانایەك دەگەینى (رهئیسى ئیدارى)؟ دووم/ لە عیبارەتەكەدا (وممثل الهيئة لدى الجهات الحكومية) ئەمانە هەمووى عیباراتى زیادن، پيشنياز دەكەم لابریت، بنووسریت (وهو الممثل القانونى للهيئة) ببیتە كەسكى رینگەپیدراو وهكو بەرپزان ناماژەیان پیدایا، سییەم/ بە نىسبەت برگەى دوومەوه كاتیک دەلیت (يعین الرئیس بدرجة خاصة بأقتراح من المجلس الوزراء) پشتگیری ئەو رایە دەكەم كە دەلیت ئەو دەستەواژەیه لابریت بە هیچ شیوهیهك ئەنجومەنى وهزیران دەورى نەبیت لە دانانیدا، ئەگەر بكریت بە هەمان شیوهى ئەوهى كە لە ياسایەكەى عیراقتا هەیه، لیژنەیهكى خوبەرا پیک بەیندریت كە لە قانونى عیراقى دا باس لەوه دەكات 15 كەسن با نوینەرانی ئەنجومەنى وهزیرانى تیا بىت، با نوینەرى پەرلەمانى تیا بىت، با نوینەرى مەجلىسى قەزای تیا بىت، ئەوانە وهك بە ئیعلانیكى وهتەنیەت بتوانن ئەو كەسانە هەلبیژرن و پاشان ئەو مورەشەحەكە دەخەنە بەردەمى پەرلەمان و بۇ ئەوهى پەرلەمان دەنگى لەسەر بدات، لیژنەشدا ئەشكالیتىكى ترمان هەیه (بعد مصادقة البرلمان على المرشح بالأغلبية المطلقة لعدد الاعضاء الحاضرين)، یەعنى پەرلەمان برپاریان لەسەر دەدات بە زۆرینەى رەهای نامادەبووان، یەعنى تۆ نىسابى قانونى پەرلەمان 57 كەسە ئەگەر رپژرەكەى وهبرگرن، یەعنى تۆ زۆرینەى رەهای ئەو نامادە بووه، یەعنى ئەگەر رۆژیک لە پەرلەمانى كوردستاندا 57 ئەندام نامادە بىت نىسابى قانونى موكتەملە، لەو 57 كەسە 30 ئەندام بىت و 29 ئەندام دەنگى لەسەر بدات، ئەو كەسە هەلدەبژیردریت، یەعنى با تۆزیک لە سەنگى ئەم

شەش كەم نەكرىتەو، بەو شۆپەيەي كە ھەيە با رېژەيەكي ياسايى بىت، با ئەغەبىيەي مۇتلەقە بىت، حازىنى لى لابرېت، يەنى ھەست دەكەم ئەو بارە لاسەنگە، جۆرە ھاوسەنگىيەكى لا دروست دەكرىت، سىيەم/ بە نىسبەت دەست نىشان كوردنى ئەو مەرجانەي كە بۇ ئەو كەسانە داندرارە، دوو خال گىرنگە كە لەوئىدا ئامازەي پى نەدراو، يەكەمىيان ئەو مودە زەمەنيەي كە ئەو كەسە تيا دەبىتە سەرۆكى ئەو دەستەيە، بۇ ماوہى چەند سال دەبىتە سەرۆكى دەستەكە؟ دەست نىشان بكرىت دوو سالە؟ چوار سالە؟ مودەيەكى بۇ بنووسرىت ئەم كەسە بۇ ماوہى ئەوئەندە سالە دەبىت، نەك بە ھەتاهەتايى، ياخود ھەر چ كاتىك لە پەرلەمان كۆمەلئىك مەرجى تىرى بۇ دابنېين بلىين ئەگەر وەفاتی كىرد، يەنى كۆمەلئىك حالەتى تىرى بۇ دابندرىت، ئەمە حالەتى ئىستىنائىيە، لە ھەمان كاتدا تەمەنى ئەو كەسەي كە دەبىتە سەرۆكى ئەو دەستەيەش بە برۆاي من لىرە گىرنگە، مادام ئىمە لىرەدا باس لە خىبرە و توانا و لىھاتوويى ئەو كەسە دەكەين كە دەبىتە سەرۆكى دەستەي بالاي مافى مرؤف تەمەنى گىرنگە و لە ھەمان كاتدا تەمەنى كاركردنىشى گىرنگە كە لە ناو دەستەيە ئامازەي پى بدرىت، وىرپاى پشستگىرى كىردنىشم لەو رايەي كە دەلئىت مەفروزە برگەيەك زىادبكرىت بنووسرىت (غىر منتمى الى اية تنظيمات سياسية) ئىنتەي نەبى بۇ ھىچ يەككىك لە رېكخستەنە سىياسىيەكان لە ھەرىمدا، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

پەيام خان فەرموو.

بەرپىز پەيام احمد محمدامىن:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

دىارە پشستگىرى تەواوم لە قسەكانى د.زانا دەكەم، سەرۆكى ئەم دەستەيە بە خۇ كاندىد كىردن بىت بۇ ئەو لىژنەيە، تا ئەو لىژنەيە وەكو ئىشارەتى پىدا لە پەرلەمان و مۇنەزەماتىشى تيا بىت، نوپنەرى رېكخراوكانى تيا بىت بۇ ئەوہى بە سىقى پىشكەشى بكات و دوايى برپارى لى بدرىت كە ئەوہ بىتە پەرلەمان و لەبەردەم پەرلەمان دا سوئىدى ياسايى بخوات، لەگەل ئەوہشدا كە دەبىت باسى ئەو خالە بكرىت كە ماوہى چەند سال ئەو كەسە لەوئى بەردەوام دەبىت لە ئىشەكەيدا، ئەو فەترە زەمەنيە دىارى بكرىت لەگەل تەمەنى ئەو كەسە ، ھەررەھا شارەزايىيەكى ھەبىت لەبوارى مافەكانى مرؤف و دواترىش ئەو خالە تەئكىد دەكەينەوہ لە ھىچ لايەنىك نەبىت و لە ھىچ رېكخستەنەكان نەبىت، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

سىوہىل خان فەرموو.

بەرپىز سىوہىل عثمان احمد:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

بە نىسبەت ئەو ماددەيە كە لە عەرەبىيەكەيەوہ دەست پى دەكەين (الماددة 4 ،اولا: رئيس الهيئة هو رئيس الادارى للهيئة والمسؤول المباشر عن تمثيل سياساتها و تصدر عنه)، پىم باشە (وتصدر منه القرارات)

لهبه ره وهی قه رارات بریار له ویوه دهرده چیته، نهك له سه ری دهر چیته، (وتصدر منه القارات والاوامر والتعليمات ..... الخ)، (ثانیا: یعین رئیس الهیئة بدرجة خاصة وباقتراح من برلمان كوردستان) من پیم باشه نه گهر (من برلمان كوردستان) بیته، (بالتنسيق مع مجلس الوزراء) بیته باشتره، (ثالثا: یشرط فیمن یعین رئیساً للهیئة) سیغه كهی پیم باشه وها بنووسریته (شروط تعین رئیس الهیئة)، نه گهر به ریزان له لیژنه ی قانونی نازانم ره نیان له سه ره هیه یان نه ندامانی په ره له مان، له (ثالثا: 2/ ان یكون حاصلًا علی شهادة جامعیة أولیة علی الاقل ومستقلاً ومتمتعًا بالكفاء والخبرة فی مجال حقوق الانسان)، نه وه به نیسبهت عه ره بیه كهی، به نیسبهت كوردیه كه شی مادده ی 4 له برگی 2 نه وه پیشنیاری نه نجومه نی وه زیرانه به عه ره بی گوتمان په ره له مان ی كوردستان، 3/ نه وه كه سه ی به سه روكی دهسته كه دامه زرا پیم باشه بنووسریته (مه رجه كانی دامه زرانندی سه روكی دهسته) نازانم من سیغه كه م ناوا پی باشتره، یان مه رجه كانی دانانی سه روكی دهسته، له به ره وه ی سه روكی دهسته بو خوی له وانیه دامه زرا بیته له یه كه له فه رمانگه كان، به لام نه گهر دابندری مه رجه كانی دانانی سه روكی دهسته، له 3 خالی 4 له وه جه ریمانیه كه دهسه لاتی سه ركوت كار تیوه ی گلابوو، ته به عن دهسه لاتی سه ركوتكار نه انجامی داوه نهك تیوه گلاوه، نه انجامی داوه جه ریمه كان و تاوانه كان، پیم باشه بنووسریته (به شداری نه و تاوانانه ی نه كرده بیته كه دهسه لاتی سه ركوتكار نه انجامی داوه)، زور سوپاس.

به ریژ سه روكی په ره له مان:

عظیمه خان فه رموو.

به ریژ عظیمه نجم الدین حسن:

به ریژ سه روكی په ره له مان.

دیاره له مادده ی 5 له برگی 1 دا نه و پرۆژه یه ی كه هاتوو ته به رده ستی ئیمه باس له دانانی دهسته یه كه دهكات كه وه زارته یك هه لوه شیندراو ته وه، وه زارته یك بووه له ژیر دهسته لاتی جی به جی كردن دابوو، لی ره له دروست بوونی دهسته كه دا باس له وه دهكریته كه نه م پرۆژه یه پرۆژه یه كه سه ره به خویی مافه كانی مرؤف له كوردستاندا دهسته بهر دهكات، به لام به پیی نه م پرۆژه یه كه هاتوو ته به رده ستی ئیمه له حكومه ته وه دیاره نه م پرۆژه یه بو خوی سه ره به خویی پیوه دیار نیه، یه كه له وانیه كه باسی سه روكی دهسته كه دهكات هیچ روونكر دنه وه یه كه نه داوه نایا سه روكی دهسته كه به چ شیوه یه كه هه ر لی ره ده بووایه به مادده یه كه روون بكرایه ته وه كه نه و دهسته یه چون هه لده بژی ری و به چ شیوه یه كه به كاندید كردنه یان وه كو دائیره یه كه، یان نه وه یه كه یه كسه ر وه كو فه رمانگه یه كه خه لگی بو داده م زری ندری و داده ندریته؟ لی ره ده لیته سه روكی دهسته سه روكی ئیداره ی دهسته كه یه و یه كسه ر بهر پرسه له جی به جی كردنی سیاسه تی دهسته كه و بریار و فه رمان و ری نماییه كانی، لی ره به هیچ شیوه یه كه باس له وه نه كراوه كه نه و نه نجومه نه ی یان نه و به شانیه كه له م فه رمانگه یه ئیش دهكهن نایا بهس ته نها سه روكی دهسته كه به شیوه یه كه دانان دائه نری و نه ویش بهر پرس دهكریته له وه ی كه نه و كه سانه ی كه له و به شانیه تری ئیش

دهكەن يان لەو بەروبو بەراتيانە دائەنرین، سەرۆکی دەستە داينا هەمان شیوهی جارێ دەگریتهوه؟ من پێم وایه ئەم هیچ سەربەخۆییەکی پێوه دیار نیه، خائێکی تر لەسەر ئەوهی که لیڤه دەلیت سەرۆکی دەستە به پلهی تایبەت لەسەر پێشنیاری ئەنجومهنی وهزیران، من پێم وایه دەبیته لەسەر پێشنیاری ئەنجومهنی وهزیران نه بیته، ئیمه دەمانهوی دەستەیهکی سەربەخۆ بێ و لەژێر دەسهلاتی پەرلهمان و له پەرلهماندا ههلبژێردری، ههموو دەستەکه نهك تهنها سەرۆکی دەستەکه، ئەو دەستەیهی که دادەندری به دەنگدان بیته و له پەرلهمانی کوردستان ئەو دەستەیه ههلبژێردری، خائێکی تر که لیڤه ئەو کهسهی که دەبیته به سەرۆکی دەستەکه من پێموایه خائێکی بۆ زیادبکریته، لیڤهشدا بیته به خائێ 5 کهسیکی بێ لایه ن بیته، سوپاس.

بەرپێز سەرۆکی پەرلهمان:

كاك عدنان فەرموو.

بەرپێز عدنان عثمان احمد:

بەرپێز سەرۆکی پەرلهمان.

لەسەر اولاً: لەراستی دا سەلاحیەتیکی زۆر بە رهئیسەکه دراوه به بێ ئەوهی که له برگهیهکی تردا قسه لهسەر مهجلیسی ههیهکه دهکریته به بێ ئەوهی تهعریفی مههامی مهجلیسهکه کرابیته، بۆیه من ههرحهنده هاوڕام لهگهڵ هاوڕێکانم و هاوکارهکانم، بهلام بهلایهنی کهم وهکو حهلیکی وهسهته دهتوانین بلیین بهدوای (وفق القانون) بلیین (بعد اقرارها من مجلس الهيئه) واته مهجلیسی ههیهکه ههموو بریارهکان دهتات، دواتر ئەم رهئیسە با بلیین تهنفیزی دهکات و ئیسداری قهراوهکی دهکات، (بعد اقرارها من مجلس الهيئه) من به زهروری دهزانم بۆ ئەوهی جوړیک له بابلین قهراوی جهماعی ههبیته، چونکه ئەمه ههیهکه لهراستی دا ئیجتهداتی حیواوای تیایه و پهیهوسته به مافی مرۆفهوه، لهوانهیه ههموو ئەو سەلاحیاتانه به کهسیکهوه بیته، من به کورتی لیڤه قسهکانی خۆم لەسەر دووهم و سێیهم دهلیم، لەسەر دووهم له راستی دا من دیاره هاوڕام ئەمه بهسهتریتهوه به ئەنجومهنی وهزیرانهوه ههیهکه سەر به پەرلهمانه، بۆیه زۆر گرنگه رۆلی لیژنهی مافی مرۆف له پەرلهماندا له ئیختیار کردنی کهسهکه، بۆیه من پێم وایه وای ئی بکریته، (ثانيا: تشكل لجنة خاصة لاختيار رئيس الهيئه من قبل برلمان كوردستان تتكون من 9 اعضاء) ههیهکه و لیژنهیهکی تایبەت لهلایه ن لیژنهی مافی مرۆفهوه تهشکیل بکریته، لهلایه ن پەرلهمانهوه 9 کهس، پینجیان له ئەندامانی لیژنهی مافی مرۆفی پەرلهمان بن به رهچاوکردنی بوونی فراکسیۆنهکانی ئەو لیژنهیه، یهکیکیان له سولهتهی دادوهری بیته، یهکیکیان له نوینهرایهتی نهتهوه یهگرتوووهکان بۆ مافی مرۆف بیته، یهکیکیان له رێکخراوهکانی مافی مرۆف یان دوانیان له رێکخراوهکانی مافی مرۆف بن، من پێم وایه ئەمهش زۆر گرنگه، دیاره به شیوهیهک وهکو ئەوهی کاک عمر باسی کردو برادرانیش باسیان کرد به شیوهی سیفی بیته، سیفییهکانیان بدن به لیژنهی مافی مرۆف له پەرلهمانی کوردستاندا، ئەم لیژنهیه سهیری سیفییهکانیان بکات و سهیری کارنامهیان بکات و دواتر ئیختیارهکه بخاته

بەردەم پەرلەمان، ديارە من ھاۋرام لەگەل ئەوھى كە تەسدىقى پەرلەمانىش بە ئەغلبىھى مۆتلەقە لە عەدەدى ئەعزا بىت، نەك (الحاضرین)، يەنى (عدد أعضاء البرلمان)، ئەوھى تر سەربەخۆبىھە كە لەراستى دا، ئەوھى گرنگە لەوانەبىھە بۆ ئەم لیژنەبىھە گرنگ بىت، تەبەن لەگەل رېزم بۆ كەسانىك كە لە حیزبە سىياسىھەكانن و شارەزان لەم بوارە، بەلام بۆ لیژنەبىھەكى لەم چەشنە بوونى سەربەخۆبى گرنگە، بۆبە لایەنى كەم دەبىت وا قسە لەسەر ئەوھى بکەين كە ئەو كەسەى دەبىتە سەرۆكى ئەم ھىنە تەعەھود بەدات كە كارى حیزبى ناكات، يان تەجمىدى كارى حیزبى خۆى دەكات لەو ماوھى كە سەرۆكايەتى ئەم لیژنەبىھە دەكات، سوپاس.

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك سەرھەنگ فەرموو.

بەرپېز سەرھەنگ فرج محمد:

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان.

ديارە ئەندامانى بەرپېز زۆربەيان قسەكانى ئىمەيان كرد، وپراى تەئكىد كردنەوھم لەسەر ئەوھى كە زۆر زەرورە كە ئەم دەستەبە دانانى كەسەكە دەخالەتى ئەنجومەنى وەزيرانى تيا نەبىت راستەوخۆ پەرلەمان خۆى بەو كارە ھەستىت و دەورىكى رەئىسىش لەم مەوزوعە بىينى و بىتە لیژنەى مافى مرؤف لە پەرلەمانى خۆمان، لیرە لە پەرلەمانى كوردستان، پشتيوانى ئەو پېشنيازەش دەكەم كە پەسەند كردنى پالیئوراوھەكە لەلایەن پەرلەمانەوھ بە زۆرىنەى رەھای ئەندامانى پەرلەمان بىت، نەك بە زۆرىنەى رەھای ئامادەبووان بىت، زۆر سوپاس.

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك رزگار فەرموو.

بەرپېز رزگار محمد امين:

بەرپېز سەرۆكى پەرلەمان.

لەراستى دا من دەمەوئیت لەسەر مەوزوعى مۇسادەقەى پەرلەمان قسە بکەم، لە ماددەى 56 كە سەلاحيەتەكانى پەرلەمانى ديارى كردوو، باس لەتەسمىھەى رەئىسى سولتەى تەنفىزى و ئەعزاكانى دەكات، لەگەل مەنجى ثىقە، ھەر 11 فەقەرەكەم خويندەوھ مۇسادەقەى تيا نىھ لەسەر تەعینى ئەسحابى دەرجاتى خاص، ئەمە وەكو مۇسادەقەى پەرلەمان لەسەر مورەشەح، ئەگەر سەپرى ماددەى 15 بکەى لە قانونى سەرۆكايەتى ھەرىم ئەو لەوئى باس دەكات كە (تعين وعزل كبار موظفى من أصحاب الدرجات الخاصة)، لیرە نازانم ئايا نەسەكە پەرلەمان ئىسەاف دەكات كە ئەم مەسەلەبە بىتە بەردەمى بۆ مۇسادەقە كردن يان نا؟ ئەگەر قسە لەسەر ئەوھ بکەين كە كى ئىقتراحي بکات و بەرزى بکاتەوھ بۆ سەرۆكايەتى ھەرىم كە مەرسومى پى دەرجىت، پىم وایە ئەمە (يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة بعد اجتيازہ امتحانا تحریريا أو شفويا) لە مەجالى حقوقى ئىنسان لە ھەبئەبىھەكى سولاسى لە يەكئى لە كولىاتى قانون، يەنى

ئەو مەسەلە يە زياتر عىلاقەى بە قانون ھەيە و زياتر پەيوەندى بە قانون و بە حقوقى ئىنسان ھەيە، جا ئەو ئەگەر بىرى ئى بىرئەتەو ئەيا ئەو ھەيەئەتە عزويەكى مامۇستاي جاميعە بىت يان ھەر دەست نىشان كردنى ئەو ھەيەئە سولاسيە لە كوليەى قانون بە تەھديد كردنى وەزىرى تەعلیمی عالی و بەحسى عیلمی دەست نىشانى ئەو ھەيەئەتە بکات كە ئىمتیحانەكە بکەن، ئەمە لەلایەك، لەلایەكى ترەو دەبىت ئەو كەسە فيعلەن مۇستەقل بىت، وەك كاك عدنان گوتى دەشكرى بلىی (یتعهد بعدم ممارسة العمل الحزبى بعد تعينه) ئەگەر حیزبىش بىت ئەو تەعەھودە بدات لەكارى حیزبى خۆى رابگرى ھەتاوەكو ئى دەبىتەو لە ئىشەكەى، ئەو كەلیمەى (مخله بالاعتبار) نەسى قانونیمان نیه، یەعنى ئەو كەلیمەى قانونى نیه، ئیمە لە ماددەى 6 لە قانونى عقوباتدا كە باس لە جەرائیمی مۇخیلە دەكات، دەلئیت (الجرائم المخله بالشرف) وە ناوى بردووھ سەرقلە و ئیختلاس و تەزویر، لەوى وەسفی كردووھ، دەمەوى دەقیق بىت كەلیمەكە، كەلیمەى شەرەفى بەكارھیناوە، نەك ئیعتبار، ئەوھ قانونى رەدى ئیعتبار ھەبوو كاتى خۆى، ئەوھ خۆشى ئیلغا بووئەتەو لە ھەفتایەكانەوھ ئیلغا بووئەتەو، ئیقتراح دەكەم فەقەرەيەكى بۆ زیاد بكریت كە پىش سویند خواردن مومارەسەى ئىشەكەى نەكات، یەعنى (لايمارس رئيس الهيئة أعماله الا بعد ادائه اليمين القانونية امام رئيس مجلس القضاء، اليمين التالية: اقسام بالله العظيم ان احرص على حماية وتعزيز حقوق الانسان فى الاقليم وامارس اعمال وظيفتي بامانة ونزاهة وحرية) ئەو سویندەشى بۆ ئیزافە بكریت ئەوكات كارەكانى دەست پى بکات، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

شلیر خان فەرموو.

بەرپز شلیر محى الدين صالح:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

واديارە لە وەرگىرانی پرۆژە ياساکە لە زمانى عەرەبى بۆ كوردیەكەى ھەندىك تەرجومەى حەرەفى كراوە، لە برگەى 1 كە دەلئیت (هو الرئيس الادارى للهيئة والمسؤل المباشر)، لە كوردیەكە كراوەتە (یەكسەر بەرپرسە) و ابزانم دەتوانین بلىین (بەرپرسى راستەوخۆیە یان بەرپرسى یەكەمە، یان بەرپرسى سەرەكیە) نەك (یەكسەر بەرپرسە) ئەوھ زۆر تەرجومەيەكى حەرەفیه، لە برگەى 3 لە خالى 2 غەلەتییكى ئیملائى كراوە، (لانى كەم نووسراوە)، (بەلایەنى كەمەوھ برۆانامەى سەرەتایى زانكۆیى) نووسراوە، ئەوھ غەلەتییكى ئیملائیه، بەلام برۆانامەى زانكۆیى سەرەتایى یان ھەر بەسە كە بلىین (برۆانامەى زانكۆیى) یەعنى بەكالۆریۆس، نابىت بلىی سەرەتایى زانكۆیى، (برۆانامەى زانكۆیى سەرەتایى) ئەوھا تەواو ترە، لە خالى 4 دەلئى لەو جەریمانەدا كە دەسلەلاتى سەرکوتكار تیۆه گلاوھ بەشدار نەبوو بى، بەپراى من ھەريەك رۆژ ئەوھى كە پەيوەندى بە حیزبى بەعس كەردبىت قەت شایستەى ئەوھ نیه بىتە سەرۆكى ئەو ھەيەئەيە، نەك ھەر بەشدارى لە جەرائیم كەردبىت، چونكە ئەوھى یەك رۆژ پەيوەندى بە حیزبى بەعس كەردبىت فاشیست ترین كە گەورەترین پىشیللى مافى مرۆف و دژى مرۆفایەتى كردووھ، ھەرگەسێك لەو حیزبە

لیڤرەدا تەقربەن دووجار یان زیاتر دووبارە بۆتەو، تەزکیز لەسەر ئەو دەکەم کە کاتیڤ ئیمە بەراورد دەکەین لە بەینی یاسایەکاندا بە تاییبەتی ئەو یاسایانە کە لە ناوەند دەرەجی و ئەوەشی کە لە ھەرێمدا دەرەجی لەراستی دا دەبێت ھەول بەدەین ئەو ئیمە وەکو رۆژی پێشووش باس کرد لەو بەھیز تر بێت ەلەل ئەقەل وەکو ئەو بێت، لیڤرەدا حیکمەتی دروست کردنی ئەم دەستەییە، دەستەیی سەربەخۆی پاراستنی مافی مرۆف لە کوردستاندا بۆ ئەوێە لەو حالەتەدا کە ھەست دەکریت ئینتھاكات دەکریت بۆ حقوقی ئینسان، دەبیت دەستەییە کە ھەبیت سەربەخۆ بە مەعنا کە لیمە بۆ داکوکی کردن لە مافەکانی مرۆف، لەراستی دا ئەم دەستەییە بە پێی ئەو پڕۆژەییە کە ئیستا لە بەردەستمان دایە، نیسبەتەن لە سەربەخۆییە کەم دەبیتەو کاتیڤ کە بە پێشینیازی ئەنجومەنی وەزیران رەئیسە کە یاری بکریت، وە لەو لایەشەو بە مەرسومیکی ئیقلمی تەعین بێت دواي موسادەقە ی پەرلەمان، ئەوێ کە لە عیراق دا ھەییە تەماشای دەکە ی ئەوان زیاتر تەزکیزیان کردووتە سەر ئەنجومەنی دەستە کە، پاشان ئەنجومەنی دەستە بۆ خۆی لەناو ئەندامەکاندا کە ھەر کامیکیان شایستە ی ئەوێان ھەییە بێی بە سەرۆکی دەستە یەکی ھەلەدەبژیرن، ئالیەتی پیکھینانی ئەم دەستەییە، چاکتر وابوو لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەو لیزنەییە کە لە پەسپوران پیکھیندیریت کە نوینەری ھەم پەرلەمانی تیدا بێت لەلینە ی مافی مرۆف، نوینەری ئەنجومەنی وەزیرانی تیدا بێت، وە نوینەری ئەنجومەنی دادویری تیدا بێت، ھەرودھا نوینەری ریکخراوەکانی کۆمەلگای مەدەنی و پاشان ئەگەر بکریت مەکتەبی ئومەمی مۆتەحیدە بۆ حقوقی ئینسان، ئەمان بێن کەسانی ک تەرشیح بکەن بۆ ئەوێ بێی بە ئەندامی دەستە، یەعنی بەو سیغە کە ئیستا لیڤرەدا ھەییە، لەراستی دا ھەست دەکەین سەرۆکی دەستە مۆجەرەد وەزیری کە و مەجموعەییە ک مۆزەفی لە بەردەست دایە، بەلام ئەگەر بێی بە دەستەییە ک وەھا ھەر کامیکیان شایستەییە ک تەواویان ھەبیت بۆ ئەوێ سەرۆکی دەستە بێت، یەعنی دەبیت بە لوتکەییە ک لەناو مەجموعەییە ک لەناو لوتکەییە ک، یەعنی نابێ بە (عملاقا بین اقزام) دەبیت بە ئینسانیی ک گەرە بەراستی لەناو مەجموعەییە ک گەرەدا، کەسی کە گەرە لەناو مەجموعەییە ک گەرەدا، بۆیە ئالیەتە کە پێشینیاز دەکەم کە بەو شیوێە بێت کە دەستە کە زۆر گرنگی پێ بدیریت لە پیکھینانی دا ئینجا دەستە کە بۆ خۆی بێت، یەکی کە لە ھەموویان زیاتر شایەتی بۆ دەدریت کە کەفائەتی ھەییە و خیرە ی ھەییە، ئەمە یە ک، دینە سەر ئەوێ باسی شەھادە ی جامعی دەکریت، لەراستی دا بە تەنھا ھەلگرتن و دارا بوونی شەھادەییە ک جامعی کافی نیە، بەلکو دەبیت کەسی ک بێت شایەتی بۆ بدیریت لەلایەن کەسانی پەسپۆرەو کە کەفائەتی ھەییە، شارەزایی ھەییە، چونکە ئیستا خۆتان دەزانن شەھادە وەرگرتن پەنگە ئاسان بێت، یەعنی شەھادە وەرگرتن ئاسانە، بەلام زانا بوون و دانا بوون و شارەزا بوون، لەراستی دا مۆئەھیلاتیکی زیاتری لە مەسەلە ی شەھادە دەوێ، باسی ئەو دەکریت کە لەرووی ئینتمای فکریەو ديارە ناتوانین ئیمە سنوور دانین بۆ کەسی ک، بەلام تەماشای دەکەین لە عیراقدا بە مەرج وەرگراو لە قانونە کە ی لە ئەنجومەنی نوینەرانی عیراق دا دەرچوو، دەبیت ئینتمای نەبیت بۆ تەزیمیکی سیاسی موعەییەن، کە ئینتمای نەبیت بۆ تەزیمیکی سیاسی موعەییەن، زیاتر نیشانە ی

سەر بە خۆبى بە دەستەكەۋە دەردەكەۋىت، نەك تەنھا سەرۋكەكە، بەلگو ئەندامەكانىشى بە ھەمان شېۋە
حەق وايە كە سەر بەلایەنكى سىياسى دىارى كراۋ نەبن، بەرپىزان مەوزوعى سوپىند خواردنیش، ئەگەر
ئىمە دىارى بكەين بە سىغەيەك ھەر لەم ماددەيەدا، يان سىغەيەك ئىتىفاقى لەسەر بكەين بۇ ئاگادارى
ئەۋە بىن كە نىسبەتەكىش دابنېن بۇ ئەۋ كەمىنە نەتەۋەيىانە يان كەمىنە ئاينى و ئەسنىانەى كە
لەكوردستاندا ھەن، ئەۋانىش بەپېيى نىسبەتى خۇيان نوپنەريان لەم دەستەيەدا ھەبېت، نىسبەتى ژنان
دىارى بكرېت بەپېيى ئەۋەى كە ئىستاگە داكۇكى زۆر لە مافى ژنان دەكرېت، ئەمانىش حەقى خۇيانە،
پاشان باس لەۋە بكرېت كە سەرۋكى دەستە بە پلەى ۋەزىر بېت، جىگرېكى ھەبېت بە پلەى جىگرې
ۋەزىر، ھەركامىش لە ئەندامەكانى دەستە بە پلەى مودىرى عام بن، دىارە ماددەى چوارەم بېرگەى
يەكەمەكەشى زۆر دوروو درېژە، ھەر بوترايە (الرئىس: برىتية لەسەرۋكى دەستەۋ مەسئولى موباشىرەۋ
مەسئولى قانونى ئەم دەستەيە) يەعنى بۇ ئەبېت ئىمە ھەمىشە ئەۋ تەفصىلاتە لەماددەيەكدا، يەعنى ھەر
كەس بۇى ھەيە وشەيەك ئىزافە بكات، ھەر كەسەش پاساۋى ھەيە، بۇ ئىزافە كردنى وشەيەك، بەلام تا
عبارەتەكان بەراستى كورت تر بن مورەكەز تر بن، مرونەت بۇ تەفسىرو مەجال بۇ لىكدانەۋدى زياتر
دەبېت، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سىمىر سلىم، فەرموو.

بەرپىز سىمىر سلىم امىن بەگ:

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان.

بەراستى من قەسەكانم كران بەس يەك، دوو تەئكىد كردنەۋەم ھەيە، كە وتراۋە (ھىئە مستقلە) واتە لە
دەسەلاتى تەنقىزى مۇستەقىلە، نەك لە شتى تر، بۇيە پېۋىستە دەسەلاتى تەنقىزى، دەسەلاتى دىارىكردنى
ئەم دەستەيە نەبېت، خالى دوۋەم: دىارىكردنى دەستەكە جىھەتەكە دىار نىە، مەرجەتەكە دىار نىە، كى
دىارى دەكات؟، ژمارەكانىان چەندە، بە چ مىكانىزمىك دىارى دەكرېت؟، ئەگەر تەنھا سەرۋك دىارى بكرېت
ۋ لەلایەن پەرلەمانىشەۋە دىارى بكرېت، دىسانەۋە پېۋىست دەكات كۆى دەستەكە ھەموۋىان دىارى بكرېن،
لەناۋ دەستەكەشدا لەنىۋان خۇياندا سەرۋك دىارى بكرېت، تەبىعى ئەۋە دەبېت پەرلەمان مىكانىزمەكەى
دىارى بكات، سىيەم: كاتى سەرۋكايەتى دىارى كراۋ نىە لە ياساكەدا، پېۋىستە ئەۋىش دىارى بكرېت كە (4)
سالە يان(2)سالە، يان سالانەيە، كاتەكەى دىارى بكرېت، سوپاس.

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان:

كاك كاردۇ، فەرموو.

بەرپىز كاردۇ محمد پىرداود:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

بۇ تەئىكىدى كىردىنەۋە لەسەر بۇچوونى ھاۋكارانم زىاتر ئىۋەدى كە پەيوەندى بە سەربەخۇيى ھەبوو، كە سەرۋىكى دەستەكە بەلەي مەۋە پىۋىستە سەر بەھىچ رېكخستىنىكى سىياسى نەبىت، يان ئەم مەرجەي بۇ دابندىت، كاتى كە ئەو پۇستە ۋەردەگرىت، دەبى پەيمانى ئەۋە بدات تا لەو پۇستە دەمىنىتەۋە ئىنتىماي بۇ ھىچ رېكخستىنىكى سىياسى نەبىت، خالىكى تر، كە پىۋىستە قسەي لەسەر بىكەين پەيوەندى بە سەربەخۇيى بوونىەتى كە ئەم دامەزراۋىيە يان ئەم دەستەيە سەر بە پەرلەمانە، پىۋىستە لە پەرلەمانەۋە ئەو مىكانىزمە دادەندىت بۇ دانانى سەرۋىكى دەستە، نەك لە پىشنىار كىردن لە ئەنجومەنى ۋەزىرانەۋە، خالىكى تر كە دەمەۋىت تەئىكىدى لەسەر بىكەم، ئەم سەرۋىكە چ دەسەلاتىكى ھەيە بەرامبەر بە ئىمە ۋە ۋەزەرتىكىمان ھەبوو، ۋەزەرتى مافى مرۇف بەرامبەر بەم ۋەزەرتە، ۋەكو مىلاك ۋە مومتەلەكات ۋە شتى ۋاى ھەبوو، يەئنى ئەم سەرۋىكە چ سەلەھىەتتىكى ھەيە لە بەكارھىنانى ھەلۋەشاندىنەۋەدى ۋەزەرتەكە بۇ ئەم دەستەيە، ئەمە خالىكە قسەي لەسەر بىكرىت، لەسەر مەسەلەي بەزۇرىنەي رەھاي ئەندامانى ئامادە بوو، بىكرىت بە زۇرىنەي رەھاي ئەندامانى پەرلەمان، سوپاس.

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

كاك عبدالرحمن، فەرموو.

بەرپىز عبدالرحمن حسين ابابكر:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

منىش ھەر ۋەكو ھەموو ھاۋرپىكانم پىم ۋاىە ئەو دەستەيە، دەستەيەكى سەربەخۇ بىت، دەبىت لەلەي ئەنجومەنى ۋەزىرانەۋە پىشنىار نەكرىت ۋە دىارى نەكرىت، چونكە ئەو دەستەيە چاۋدىرى لە بەرپۇبەردنى چۇنىەتى ئەنجومەنى ۋەزىران دەكات، ئەو دەستەيە كە جىبەجى كىردنەكەي دەكات، لەبەر ئەۋە دەبىت دەستەيەكى سەربەخۇ بىت، ئەو دەستەيەش بە سىقى بىت، يەئنى ھەر كەسىك بىەۋىت خۇي ھەلپىرپىت بۇ سەرۋىكايەتى ئەم دەستەيە سىقى خۇي پىشكەش بە پەرلەمان بىكات، پەرلەمان لەسەرى ھەلپىرپىت ۋە ئىتر بىتە ناۋ پەرلەمان ۋە دەنگى لەسەر بەدن، ئەو كەسەش ئەكادىمى بىت زىاتر دەرچوۋى ياساى بىت، يەئنى كۇلىزى ياساى تەۋاۋ كىردى، شارەزا بىت لە ياساۋ مافى مرۇف، لە بىرگەي دوۋەمىش كە منىش پىم ۋاىە ئەۋە دەبى ماۋەكەي دىارى بىكەين، كە (4)سال دەبىت يان (3) سال دەبىت، كە ئەو كەسە سەرۋىك دەبىت، بەنىسەت سىيەم، منىش پىم باشە بىرگەيەكى تىرىش زىاد بىكەن، لە مەرجەكانى سەرۋىك، ئەۋىش بەھىچ شىۋەيەك سەر بەھىچ لايەن ۋە دامەزراۋەيەكى حزبى ۋە رېكخراۋىكى سىياسى نەبىت، كەسىكى مۇستەقل بىت ۋە سەربەخۇ بىت، ئەو كەسە بىتە ھەلپىزاردن كە بتوانى ئەۋ ئىشە جىبەجى بىكات، بە سەربەخۇيى ۋە بەبى تەئىسىرى لايەنىك، ئەگەر ئەو كەسە بىتە ھەلپىزاردن يان دامەزىراندن سەر بەلەيەنىك

بیت یان بەلایەنیک بیته هەلبژاردن، دەکەوێتە ژێر تەئسیری ئەو کەسە یان ئەو لایەنەو ناتوانی ئیشتەکەى خۆى بەرپیک وپیکى جیبەجی بکات، دەبى بەتەواوى سەربەخۆ بیٔ، زۆر سوپاس.

بەرپیز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک فازل بەشارەتى، فەرموو.

بەرپیز فاضل محمد قادر:

بەرپیز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرپاستى قسەکان هەمووی باس کران، بەس من تەلحیحکی بچووک دەدم، لە ماددەى پینچ لە برگەى دووم، باسى دەستەکە دەکات، کە باشتر وایە پلەى سەرۆکی دەستەکە دیارى بکریٔ، چونکە ئایا مودیر عامە، بریکارى وەزیرە، یان وەزیرە؟، هەرچەند ئەو بەرپزانەش باسیان کرد، لە ماددەى دووم لە برگەى یەکەم هەرچەند دەنگى لەسەر دراوه، باسى دەستەکە دەکات کە دەبیٔ بە پەرلەمانەوه وابەستە بیٔ و لەبەردەمیدا بەرپرسیار دەبیٔ، من پېشنیار دەکەم بەحەقیقەت دەستەکە پەرلەمانیش دەستنیشانى بکات، کە ئەو دەستەیه کى بیٔ، من پشنگیری لە قسەکەى کاک سەمیر دەکەم، کە دەستەکە چەندە؟، خالیکی تر زۆر لەو بەرپزانە باسیان لەوه کرد کە ئەو کەسە نابى حزبی بیٔ، بە بروای من کەسى ناحزبى نیه لە کوردستان، مەگەر هەر زۆر بەدەگمەن بگەرپیت بە شوینیدا، ئەگەر دەستیش بکەوئ، بەلام باشتر وایە، وەکو هەموو ئەو کەسانەى کە لە پلە جۆرەجۆرەکانى کوردستان هەموو لەناو حزبیدا بوون، بەلام کە ئەو پلەى وەرگرت زۆر ئاساییە بچیت، لەکاتى سویند خواردن واز لە پلە حزبییهکی بیٔ و تاییبەت بەو کارەى خۆیهوه سەرقال بیٔ کەسویندى بۆ دەخوات، زۆر سوپاس.

بەرپیز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ناسک خان، فەرموو.

بەرپیز ناسک توفیق عبدالکریم:

بەرپیز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره سەرۆکی دەستە کە دەبخوینیتەوه لە برگەى یەکەم وا هەست دەکەى زۆربەى ماف و دەسەلاتەکان لە سەرۆکی دەستەدا کۆبوووتەوه، ئەمەش ئەم سەرۆکە، سەرۆکی دەستەیهکی سەربەخۆو بۆ مافی مرۆفە، کەوا سەیری دەکەى وا هەست دەکەى هەموو دەسەلات و مافەکان بۆ خۆیەتى و ئیش و ئەرکیش بۆ ئەندامانى دەستەکەیه، بۆیە پیم باشە کورتى بکەینەوه، هەر وەکو تەبیعیەتى ماددە، بلین (رئیس هیئەتە هو المسؤل المباشر عن تنفيذ سياساتها ويمثل هیئەتە لى الجهات الحکومیة) ئەو مەقتەعە لابەرىن، خۆ ئەگەر مایەوه ئەو مەقتەعە دریزە ئەوه لە کۆتاییدا بنووین، (وفق القانون وبعد المشاورة مع اعضاء هیئەتە) بۆ ئەوهى پیوهى دەرکەوئ کە ئەمە خۆى بەتەنها دەسەلاتەکان قۆرخ ناکات بۆ خۆى، ئەمە یەکەم: دووم: کە باسى تەعینى سەرۆکی دەستە دەکەین بە پلەى تاییبەت من لیرەدا دەلیم بۆ بە پلەى تاییبەتە، پلەى تاییبەت من هەست دەکەم لەخوار پلەى وەزیرەوهیه، ئەم سەرۆکی دەستەیه مامەلە دەکات لەگەل سەرچەم وەزارەتەکان، ئەمە یەک، دوو: ئەوهى کە بەرپیز حاکم رزگاریش باسى کرد، کە ئیشکالیەتیکی لە موصادەفەکەشدا بۆ دروست بووه، من پیم وایە ئەکریت ئەم سەرۆکە پلەى وەزیرى هەبیٔ، چونکە ئیمە دەستەیهکی ترمان تەشکیل کرد پيش ئەم دەستەیه، ئەویش هەر بەپلەى وەزیر بوو، کاتیک کە سەر بە دەزگای تەنفیزی بوو،

بۆچی ئەم كە سەر بە پەرلەمانە بەپلەى تايبەت بېت، حەقى خۆپەتى مادام سەر بە پەرلەمانە، بەپلەى وەزىر بېت، بۇ ئەوۋى بتوانى و سەلاحيەتى ھەبىت بەسەر وەزارەتەكانى تردا، خالىكى تر ھەر بەھەمان شپوھ زۆر تەئكىد دەكەمەوہ لەسەر ئەوۋى كە بە كاندىد بېت، بۇ ئەوۋى بوار بېرەخسىنن بۇ خەلكىكى تر ئەو كاتە لەباتى ئەوۋى بلىنن مەرجى دامەزراندن ئەوۋى، بلىنن مەرجى ئەو كەسانەى كەخۆيان دەپالئون ئەوۋى، خالىك زىاد بكەين ئەوۋىش ئەوۋىە كە كارى كرددبى لەناو رېكخراوہكانى كۆمەلگای مەدەنى و مافى مرؤف، بۇ ئەوۋى دەرفەتېك بېرەخسىنن بۇ ئەوانەى كە ئىش دەكەن لەناو رېكخراوہكانى مافى مرؤفدا، ھەنگاويكىش بنىنن بەرەوۋوۋى بەمەدەنى بوونى كۆمەلگاكەمان، خالىكى تر كە دەئىت (بالاغلبىة المطلقة) بلىنن (لعدد اعضاء البرلمان)نەك (لعدد الاعضاء الحاضرين)، خالىكى تر ئەوۋى دكتور صباح باسى كرد، بەپراستى لە وەزىرەكاندا رېژەى ئافرەت زۆر كەم بوو، ئەگەر رەچاوى رېژەى ژنان بكرىت لەم دەستانەدا، جىگای خۆپەتى، زۆر سوپاس.

بەپرىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، ھاوۋاز خان، فەرموو.

بەپرىز ھاوۋاز شىخ احمد:

بەپرىز سەرۆكى پەرلەمان.

من ھاوۋام لەگەل قسەكانى مامۇستا عمر عبدالعزىز، بەپراستى لەمەسەلەى ھەئبىژاردنى سەرۆكى دەستەكە بە سىقى و ھەم دەستەكەش بە كاندىد كردن و موناڤەسە كردن بېت، من لە ماددەى پىنچەم بېرگەى يەكەم، كە نازانم سەرۆكى دەستەكە، سەرۆكى ئىدارەى دەستەكەپە پىم واپە ئەوۋە شتىكى زىاد بېت، سەرۆكى دەستەكە بەسە، لىرەدا من پىم واپە ھەلەيەك ھەبىت، سەرۆكى دەستە بەرپرسە، ئەوۋە ببىت بە بەرپرسى يەكەمە، لەجىبەجى كردنى سىاسەتى دەستەكە، لىرەدا وەكو ناسك خانىش باسى كرد، ئەم ھەموو دەسەلاتە دراوہ بە سەرۆكى دەستەكە، بەتايبەتى لە بېپاردان و فەرماندان و رېنماىى كردنەكان دواىى لە كۆتايىەكەيدا دەئىت ئەمە بەپىيى ياسا لەسەرۆكى دەستەكەوہ دەردەچىت، ديارە حەتمەن ئەم بېپارانە كە ھەمووى لە سەرۆكى دەستەكەوہ بېپارى تاك رەوايانە دەبىت، ئەى دەستەكە بۇ چىە؟، ئەى دەستەكە بۆچى دانراوہ؟، ئەوۋە جىگای پرسىارە پىم واپە ئاوا نابىت، لە بېرگەى دووہم كە خۆم ھەر لەگەلى نىم لە ماددەى پىنچەم، بەلام ھەلەيەكى گەورە ھەيە، كە دەئىت سەرۆكى دەستە بە پلەى تايبەت لەسەر پىشنىارى ئەنجومەنى وەزىران دادەمەزرىت، ئەگەر خۆى دامەزراپىت، ئەوۋە تەواو بووہ كارەكە، ئەگەر ئەمە ھەلەى زمانەوانىش بېت ھەر غەلەتە، ئەگەر واش بېت كە خۆم لەگەلىدا نىم، ئەبى دىارى بكرىت، ئاوا بېت نووسىنەكە نەك دادەمەزرىت، زۆر سوپاس.

بەپرىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ ئىوۋى بەپرىز، كە موداخەلەى باشتان كرد، ببورن كاك صباح بيت الله، بەسەر ناوہكەيدا بازمان داوہ، چونكە دوو صباح بوون، فەرموو.

پەرلەمانى كوردستان - عىراق

پرۇتوكۆلى دانىشتىنى ژمارە (12)

چوارشەممە رېكەوتى 2010\5\19

خولى سىيەمى ھەئىزاردن

پروتۆكۆلى دانىشتىنى ژماره (12)

چوارشەممە رېكەوتى 2010/5/19

كاتزىمىر (11) ى پېش نيوپروۆى رۆزى چوارشەممە رېكەوتى 2010/5/19 پەرلەمانى كوردستان - عىراق بە سەرۆكايەتى بەرپىز محمد قادر عبدالله (د.كمال كەركووكى) سەرۆكى پەرلەمان و، بە ئامادەبوونى بەرپىز ارسلان بايز اسماعيل جيگري سەرۆك و، بەرپىز فرست أحمد عبدالله سكرتيرى پەرلەمان، دانىشتىنى ژماره (12) ى خولى سېيەم، سالى (2010) ى خوى بەست.

بەرنامەى كار:

بەپىيى حوكمەكانى بىرگە (1) ى ماددە (20) لە پېرۆى ناوخوى ژماره (1) ى ھەموار كراوى سالى 1992 ى پەرلەمانى كوردستان - عىراق، دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بېريارى درا دانىشتىنى ژماره (12) ى خولى سېيەمى ھەلبىژاردن لە كات (11) ى پېش نيوپروۆى رۆزى چوارشەممە رېكەوتى 2010/5/19 دا بەم شيوەيە بىت:

1- خستەنپروو و گفتوگو كوردنى پروۆه ياساى دەستەى سەربەخوى مافى مرووف لە ھەريمى كوردستان - عىراق.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەناوى خواى گەورەو مېھربان.

بەناوى گەلى كوردستان، دانىشتەكەمان دەكەپنەو، خولى سېيەمى ھەلبىژاردن، سالى يەكەم، خولى گرېدانى دووم، ژماره (12) ى دانىشتى (12)، رۆزى دانىشتى 2010/5/19، بەرنامەى كار: بەپىيى حوكمەكانى بىرگە (1) ى ماددە (20) لە پەپرەوى ناوخوى ژماره (1) ى ھەموار كراوى سالى 1992 ى پەرلەمانى كوردستان - عىراق، دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بېريارى بەرنامەى كارى دانىشتىنى ژماره (12) ى خولى سېيەمى ھەلبىژاردن لە كاتزىمىر (3) ى پاش نيوپروۆ، رۆزى چوار شەممە رېكەوتى 2010/5/19 دا بەم شيوەيە بىت:

1- خستەنپروو و گفتوگو كوردنى پروۆه ياساى دەستەى سەربەخوى مافى مرووف لە ھەريمى كوردستان - عىراق.

دەنگى ئەو بەرپىزانە دەرئەچوو لەبەر ھۆكارى فەنى، ئەو بەرپىزانەش ئەمانەن:

1- د.رۆزان عبدالقادر دزەبى.

2- بەفرين حسين محمد.

3- د.زانا رۆوف حمە كريم.

4- عمر عبدالرحمن على.

5- ھازە سلىمان مصطفى.

بەرپىز سەرۋىكى بەرلەمان:

كى دەپوئەت لەسەر ئەو ماددەيە قسە بىكات؟ ناويان دەنووسىن، ئەو بەرپىزانەى ناويان نووسىووه (عمر عبدالعزىز، سۆزان شەھاب، دلشاد شەھاب، دكتور زانا، ئامىنە زىكى، پەروىن عبدالرحمن، حسن محمد سورە، خەلىل عوسمان، بلال سەلىمان، حمە سەئىد، بەيان احمد، زكىيە صالح، شەلىر محمد، شىروان خەيدەرى، صباح بيت الله، عبدالسلام بەروارى، رەفىق صابر، صباح بەرزنجى، ناسك توفىق، كەيلى اكرم، عبدالرحمن حسين، بېرىقان)، كەس ماوه ناوى نەنووسى بىت، ئەحمەد وەرتى، بەرپىزان كەرەم بىكەن، كاك عومەر فەرموو.

بەرپىز عمر عبدالعزىز بەئالدين:

بەرپىز سەرۋىكى بەرلەمان.

بەنىسبەت ماددەى حەوتەو، پىنج، شەش تىبىنىم ھەيە بەگورتى:

يەكەم/ پىشتىوانى دەكەم لە راو سەرنجى ھەردوو لىژنەى بەرپىز لە تەعدىلەكە، بەنىسبەت ديارى كردنى بەرپىز بەرە گىتەكان و، ھەروەھا ئىزافە كردنى نوپىنەرانى بەرلەمان و مەجلىسى وزەراو مەجلىسى قەزا، وەكو تەسنىيە كردن لەسەرى شتىكى باش بوو، كە پىشترىش پىشنيار كرا.

دووھم/ بەنىسبەت ئەم دائىرانەو، من وادەزانم دائىرەيەك نوقصانە، يان مەھامىك نوقصانە، يان دائىرەيەك، ئەويش دائىرەى تەوعىيە لە بوارى ماقى مرۇف، جا من پىشنيار دەكەم ئەگەر دائىرەشى بۇ ئىزافە نەكەين، لە كۆتايى خالى چوارەمدا (دائرة العلاقات والاعلام) تەوعىيەى مۇئەسسەسات و جەماھىرىشى تى بىكەن (توعية المؤسسات والجمهير فيما يتعلق بحقوق الانسان)، چونكە ئىمە لەمەھامەكاندا پىشتر خالى دووھم لە مەھامەكاندا گوتوومانە، بەلام چ دائىرەيەك ھەلدەستىت بەم ئەركە؟ لىرە ديارى نەكراو، يەعنى لەناو ئەم خالانە باسى تەوعىيەى تىدا نىيە، لەكاتىكىشدا لە مەھام دامنناوہ يەككە بىت لە ئەركەكان، جا وابزانم لەوى بە عەتف ئىزافەى بىكەين، يان دائىرەيەكى سەربەخۇى بۇ دابنىين لەجىياتى گىرنگى پىدانەو، رەنگە بەيىت.

سىيەم/ خالىكى تر، بەنىسبەت فەقەرەى سىيەمەو، مەرجى راوئىژكاران، شەرتەكانيان، نازانم ھەر ئەو عومىياتە كافىيە، كە باسى كافەئەت و ئەھلىيەت، يان ھەندى مەرجيان بۇ دابنرىت، نازانم لە رووى ياسايىيەو، بەلام زۆر وازىح نىيە، كە مۇنافەسەكە چۆن دروست دەبىت؟ ئەو شىروتانە، حەددى ئەعلاو حەددى ئەدناى شىروتەكان چىن؟

من تىبىنىم ھەيە بەرپىزى لەسەر دوو راوئىژكار، وادەزانم لەزۆربەى دەستەكاندا راستە گوتوومانە دوو راوئىژكار، پىرسىارىك لەلاى خۆم و رەنگە لەلاى زۆر كەسىش دروست بىت، بۇچى نالىن سى راوئىژكار، يان يەك راوئىژكار، بۇ ئەوھى خويىندنەوھى دابەش بوونى بەسەردا دروست نەكرىت، يەعنى نازانم لە رووى ياسايى جوايىكى ھەيە، كە ھەموو جار دوو راوئىژكارە، ئايا دوو زىاد نىيە؟ ئەگەر يەك راوئىژكار بىت كافى

ئىيە، يان مەسەلەن ئەگەر سى راۋىژگار بېت زۆر زىادە، روون كىرگەن ۋە يەك بىر ئىت لە روۋى ياسايدى ۋە يېم باشە، لىرە شىكىمان لەبىر چوۋە، ۋابزىنەم دۋىنئىش ئامازەى پىكرا، من ھەر لە پىرئوۋە لە تىبىنئىيەكان نووسىۋمە بۇ دەستەكە، ئىمە ئىستا بەم ئىزافانەۋە دەستە بوون بە ئەنجۈمەنەكە، دەبىت بە حدودى يازدە كەس زىاتر، يېم باشە رىژەى ئافرەتان بە تەھىد بىنۋوسىن، خۇمان مولزەم بىكەين لەو يازدە، يان سىزدە كەسە، بەلەى كەمى يەك لەسەر سى ئافرەتان بىن، دۋىنئىش دوو كەس، سى كەس ۋابزىنەم لە پەرلەمانتاران باسىان كىرد، منىش تەسنىيەى دەكەمەۋە.

ھەندى مۇلاھەزەى لوغەۋىيە، نازانم زۆر دوۋبارەبان دەكەينەۋە، داۋا لەسەرۋىكايەتى بەرپىز دەكەم، ھەموو جار پىشنىارى ئەۋە دەكرىت، يان مۇسەھىچىكى لوغەۋى، بۇ ئەۋەى كاتى مەجلىس نەگرىن سى، چوار مۇلاھەزەى لوغەۋى لەسەر ئەم شتانە ھەيە، يان ئەمىر بىفەر موون يەكك پىا بىچىتەۋە، يان چەند كەسك دىارى بىكرىت، چۈنكە ۋابزىنەم ھەر تىدەپەرىن دەلئىن تەسھىح بىكرىت، ناكىرئىت، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رىزدار سۆزان شەھاب فەرموو.

بەرپىز سۆزان شەھاب نورى:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

ئەم دەستەيە ۋەك ھاتوۋە لە ئەسلى مەشروەكە، لە ماددەى پىنجەم (ئالئا: يىكون للھىئە مەجلىس يتألف من الرئىس ومدرء دوائر الھىئە وعضوین مستشارین)، ئەمە لىرە ۋا باس كراۋە تەفاسىلىشى داۋەتى (يىجمە) لەكاتى (طارئ)ە، لە چاك كىرگەن ۋەكەى باسى بەرپىۋەبەرە گىشتىيەكان نەماۋە لەناۋ ئەۋ ھەيئەيە، ئاىا ئەم ئەنجۈمەنەى كە ئىستا بەرپىزان لە دۋاى تەعدىلات چاكىان كىردوۋە، بۇچى بەرپىۋەبەرەيەتەكانىشان بۇ ئىزافە نەكردۇتەۋە؟ بەتايبەتى تۇ بەرپىۋەبەرەيىكت ھەيە بەناۋى (رصد) و (اداء) ئەۋە تىا دىارى نەكراۋە نەنووسراۋە لىرە بەرپىۋەبەرەكانىش تىا بىت، ئەگەر لەبىر چۈتەۋە، مەفروزە ئىزافە بىكرىتەۋە.

سەبارەت بە نوپنەرى پەرلەمانى كوردستان، تەبەن دەلئىت يەك نوپنەر، دەبىت دىارى بىكرىت ئەۋ نوپنەرە كىيەۋ چۈنەۋ چۈن نىيە؟ نازانم ئەۋىش دەكەۋىتە بەر بوارى سوپىند خواردەنەكە، يان ناكەۋىت؟ جارپىكى تر ھەر ئەۋ كەسانەى لەناۋ ئەم ئەنجۈمەندا دادەنىش، ئەۋانىش ھەر سوپىند دەخۇنەۋە جارپىكى تر، يان ئەۋ سوپىندە ھەر تەنھا بۇ سەرۋىك و بەرپىۋەبەرە گىشتىيەكان دەبىت كە دەچن لەۋ دەستەيە كار دەكەن، چۈنكە ئىستا ئەم دەستەيە ئەم ئەنجۈمەنەى ھەيە، ئەم ئەنجۈمەنانە خەلكى كاران لەناۋ ئەۋ دەستەيە، كەۋاتە ئەۋان مۇھەرپىكى رەئىسى دەستەكەن، چۈن دەبىت؟ ئەۋانىش ھەر دەبىت جارپىكى تر سوپىند بىخۇنەۋە، ئەمە پىرسىارىكە، دۋاى ئەۋە ئالىيەتى دەست نىشان كىرگەن، مەسەلەن دەلئىت دەستەكە ئەنجۈمەنئىكى دەبىت و پىك دىت لەمانە: سەرۋىكى دەستە، نوپنەرى پەرلەمان، نوپنەرى ئەنجۈمەنەى ۋەزىران، ئەمانە كى دەست نىشانىان دەكات؟ ئەۋ جىھەتەى كە مۇخەۋەلە، بۇ ئەۋەى كەسەكان دەست نىشان بىكات، كىيە؟ زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رېزدار زانا فەرموو.

بەرپىز د.زانا رۇوف حمە كرىم:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

من يەك، دوو تېبىنىم ھەيە، دەستخوشى لە ھەردوو لىژنەى بەرپىز، لىژنەى ياساى و لىژنەى ماقى مرۇف دەكەم، بەس وا ھەست دەكەم شتىك ھەبوو، تى نەگەپشتنىك بوو لە مەفھومەكە، من پېشنىياز دەكەم ئەو دەستەيە، بۇ ئەو ھى تىكەلاو نەكرىت، ھەردووگىان بكرىنە يەك ئەنجومەن، يەعنى لەجىياتى ئەو ھى دەستەيەكەمان ھەبىت و ئەنجومەنىكىشمان ھەبىت، ھەردووگى يەك ئەنجومەن بىت، ئەم ئەنجومەنە لە بەرپىو ھەبەرە گشتىەكانىش تىايدا بەشدار بن، ئەو نوپنەرى پەرلەمان و نوپنەرى ئەنجومەنى وەزىرانىش ھەمووى بىتتە ئەنجومەنىكى مودەسەع، چونكە ئىمە دەستەيەكەمان ھەيە سوپىندى ياساى دەخوات، بەلام ئەندام نىيە لە ئەنجومەنىك كە برپارە ئەساسىەكان لەلاى ئەو ھە دەردەكرىت، يەعنى ئەو تۇزىك خەلتىكى دروست كر دوو لەم حالەتەدا، ئەگەر ئىمە ئەو ئەنجومەنە بكەينە ھەيئەيەكى مودەسەع، بەرپىو ھەبەرە گشتىيەكان لەگەل نوپنەركەن تىايدا بەشدار بن، ئەمە يەكەم.

دوو ھەمىان / بەنىسەت مودەسەرىن لەناو ئەنجومەنەكە ھەن، ئاىا ئەوان مەشمولن بە سوپىند خواردىنى ياساى؟ ياخود مەشمول نىن؟ چونكە لە رووى ئالىەتى ئىش كردنەو ھەست دەكەم ئەو ھى كە مودەسەرىك، يان راولىكارىك دادەنرىت و سوپىندى ياساى پى بخوى، ئەو سىفەتلىكى ھەيە، من وا پېشنىياز دەكەم ئەوان مەشمول نەبن.

سىيەمىان / لە برگەى پىنجەمى ئەم ماددەبەدا، باس لەو دەكات كە سەرۋىك بوى ھەيە بانگەپشتى نوپنەرى دەزگا پەيوەندىدارەكان بكات لە قىتاعى خاص و قىتاعى موختەلەت، وا ھەست دەكەم ئىستا شتىك نەماو بەناوى قىتاعى موختەلەتەو، يەعنى ئەو قىتاعى موختەلەتە ئەگەر ئەو لابرىت شتىكى زۆر باشە، سوپاس.

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رېزدار ئامىنە زكرى فەرموو.

بەرپىز ئامىنە زكرى سەيد:

بەرپىز سەرۋىكى پەرلەمان.

سەبارەت خالە سىيى / داپەرەى كاروبارى ياساى بەحسى ھەندى كر گەل ھەر پېشلىكارىيەكە پەيوەندى بە ماقى مرۇقى ھەبى، ئەگەر پىويست بكات، دەللىت لىپىچىنى ل سەر كە تەفە، ئەفە خو ھەر پېشلىكارىيەكا دزى ياساى بىت، يان ماقى مرۇف بىت، ئەگەر پىويست بكا، ئەفە تىتەكى عامتە كرە گرئداى خاص فەكر، ژ بەر ھەندىقە ئەفەش قىمەتى دىنئەتە خوارى، قىرى دى تەفسىرات دىتە دەرچن، ئاىا لەناحىەى ماقى مرۇف؟

لەناحیەى نەتەوهیى؟ یا چیە؟ ئەگەر پێویست بکات ژى بێتە دەرى، ئەگەر سەر خالا دوى یەعنى رێقه بەریا روانینە هەلسووړان و پاراستنا مافى مرؤف سەر وئ ئەف رێقا بەرى ببیتە نووسینگەها، یەعنى رێقا بەریا فەرمانگەها تایبەت، یا تەفتیشا گشتى و پاراستنا مافا مرؤفى کو فى دائیره حەقى هەندى هەبیتن، حەمى مەلەفات و سجات و حەتا لاشەيى ئەو کەسەى کو تووشى هەنى ژى بن، ئاسارىت وئ لەسەر ژيانان بشى تاقە هەندىيان هەبى کو پێداچوونى سەر بى کە تەفە و، راست فە کرنا یا خالە ياسایيا وئ ژى فى رەنگى بێتە کرن سەرا دانا زیندانیان و چاکسازی جیقهکى و دەستەسەرکى و هەمى جیقهەندى تر بى وەرگرتنا مؤلەتا بکات، یەعنى چ ئەو هەنى نەبى کو ئیجازەى وئش جیقه وەرگرت پشتى هەنگى بچیتە وئندرئ و، چاو پى کەتنى مەحکوم و دەستەسەر کرنا بکات و تەسبیتا حالاتى خەرقا مافى مرؤف و ئاگاهاداریا لایەنى پەيوەندیدار بکات، بو وەرگرتنا ئیجرائاتن ياسایيا تە پى تقى، هەرودسا پشت راست بوون ژى راستیا سکالا ئەوئت بو دەستیتن بە کوردی دەستى سەر بکا فى شیوازى راست فە کرن.

سەبارەت یا ئەنجومەنى کو ئەنجومەنى تر هەبیتن، ئەز دبینم بلا یا جودا بیتن، ئەنجومەنىکى جودا بیتن ژى دەستى، ئەو ئەنجومەن کو نوینەرى پەرلەمانى و ئەنجومەنى وەزیران و دەسلەلاتى قەزائى نوینەرانیت وان تیدا بن، ئەو سەرپەرشتیا کارى وان بکا، نەك ئەوانیش بىن ببن بە ئەندامى وئ دەستیدا.

سەبارەت خالە پینجى ژى بەحسى هەندى كرى کو ئەگەر سەرؤك بوى هەیه نوینەرى لایەنى پەيوەندیدار وەزیرو رێقه بەریت هەریم و هەردوو کەرتى تایبەت و تیکە لەو رێکخراوى کۆمەلگاها مەدەنى داخاز بکات بو کۆبوونى، هەر فیرى ئارمانجى وان داخازى کرنى کۆبوونى، یەعنى داخازى وان بو بانگهێشت کرنا وا بوو بو کۆبوونى فى دیار بیت، ئارمانجى حازر بوونى وان چیە؟ ئایا چاقدیری کرنا؟ یا ژى دانا پى زانینا؟ یا ئالوگۆر کرنا زانیاریا مابەینى وان دەستا، یەعنى فیته تەحیدید کرنەك هەبیتن، کو هەدەفا یا سەرەكى وان چیە؟

سەبارەت خالە چارى/ ژى کو سەرؤكى بوى هەیه وەختى پى تیشیدا داخازى هەندى بکا کۆبوون بێتە گریدان، نا، ئەفەى سەر زیدە بێتە کردن، کو هەر داخازا هەر فەمانگەها دى تر ژى داخازا کۆبوونە نائاسایى بکات سەر داخازى وان ژى کۆبوون بینه بەستن، سوپاس.

بەرپز سەرؤكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ریزدار پەروین عبدالرحمن فەرموو.

بەرپز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەرپز سەرؤكى پەرلەمان.

بو ئەوهى لیڕه پیکهاتەى دەستەکه نەبیتە دائیرههەكى روت و بى هیز، پێویستە ئەنجومەنىکى پسپۆرى هەبیتن، ئەو ئەنجومەنەش پیم باشە ئەنجومەنىکى جیا بیت لەگەل کارگیرى دەستەکه، ئەو ئەنجومەنەى کە لەلایەن پەرلەمانەوه بەپى برگەى دووى ماددهى چوار هەلدەبژیریت و هەمان مەرجەکانى برگە سى ئەو ياسایە دەیانگرتەوه، بۆیه من پیم باشە سەرؤکایەتى دەستەکه بێتە ئەنجومەنى گشتى دەستەکه

لهگه ل کارگيری دهسته که، نهجومه نی گشتی دهسته که پیک دیت لهسه روک و نهندامه کانی، پیم باشه موفه تیشیکی گشتی مافی مرؤفیشی لهگه لدا بیټ، به نیسبه ت کارگيری دهسته که بیجگه له بهرپوه به رایه تی دارایی و ئیداری و یاسایی و په یوه ندیبه گشتیه کانی راگه یانندن بهرپوه به رایه تی راهینان وگه شه پیدانیشی لهگه لدا بیټ، زور سوپاس.

بهرپز سرؤکی په رله مان:

زور سوپاس، ریزدار حه سه ن محمه د فهرموو.

بهرپز حسن محمد سوره:

بهرپز سرؤکی په رله مان.

دیاره ئیمه به نیسبه ت دهواتیر له وهزارات و موئه سه سات دوو نه وعه دائره مان هه یه، دهواتیری ئیداری ومیه نی و، دهواتیری مه هامان هه یه، که نه و وهزارته ته خه صوصی دائره که دنوینیت، لیره (دائرة الادارة والمالية) لهگه ل (دائرة الشؤون القانونية و دائرة العلاقات والاعلام)، ته به ن ئه مانه هه مووی دائره ی میه نی و ئیدارین، نه م دهواتیرانه له هه موو شوینیک هه یه، بویه به نیسبه ت ته عریفی دائره ی کاروباری یاسایی، که ده لیت (تتولی متابعة الشكاوي) له هه یه شوینیک دائره ی کاروباری قانونی شه کاوی وه رناگریټ، به لکو زیاتر صیاغه و موراجه عه ی مه شروعات دهکات و ئیعدادی مه شاربع دهکات، به شداری ده بیټ له عقود، هه روه ها به شدار ده بیټ له مه جالیسی ته حقیقی و، له مه حاکم، ته مسیلی دائره دهکات له مه حاکم، بویه ئیستا زه روریه ئیمه قسه له سه ر دهواتیری مه هام بکه ین، نه و دهواتیرانه ی که وا دهوری مه هامی حقوقی ئینسان ده بینن، نه ویش بریتییه له چی، یه ک دائره ی تیدایه (دائرة رصد الاداء و حماية حقوق الانسان)، ته بیعی دیسان نه ویش ته عریفه که ی غه له ته، ده لیت (تتولی استقبال الشكاوي)، ره صد به مانای ئیستقبال نایه ت، بویه نه مه دوو مه هامی هه یه، ره صد هه یه، ته له قی هه یه، ده بیټ بگریټ به دوو دائره (دائرة رصد الاداء و حماية)، که نه مه ره صدی چ دهکات؟ ره صدی هه موو نه و پیشیلکاریانه دهکات، که موئه سه سات ده یکه ن، ره صدی نه و مه سانیلانه ده که ن که وا موته عه لیقن به کاروباری مندا ل، نافرته، گهنج، هه روه ها ره صدی نه و بلاو کراوانه ده که ن، که له جه ریده و موجه له کاندای بلاو بؤته وه، بویه پیویسته لیره دوو دائره ی تر ئیزافه بگریټ، یه کیکیان به ناوی (دائرة تلقي الشكاوي) و، هه روه ها (دائرة توعية)، که پیشتر بهرپزیک پیشناری کرد، لیره ته حصیل حاصل شتیک که پیویسته له دائره یه کی تر هه بیټ، نه ویش دهواتیری موحافه زاته، چونکه ئیمه کردمانه ئیجباری، که موحافه زات نوینه ری هه یه نه هه بیټ له وئ، که نه ویش دهواتیری موحافه زاته، زه روریه له وئ هه بیټ.

به نیسبه ت خالیکی تر، له سه ر مه سه له ی مه جلیسی هه یه، من به باشی ده زانم که له مه جلیسی هه یه دوو نه نام له مامؤستای زانکو بن به شداری بکه ن، هه روه ها (عضو من المحافظة) بیټه نه نام، زور سوپاس.

بهرپز سرؤکی په رله مان:

زور سوپاس، ریزدار خلیل عوسمان فهرموو.

لە جوارەم/ بەو شیوەیە لى بکریت (ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبیتهوه، سەرۆک لەکاتی پێویستدا بۆی ھەبە بانگھێشت بکات بۆ کۆبوونەوهی لەناکاو، لەکاتی داوا کردنی یەک لەسەر دووی ئەندامانی ئەنجومەن دەتوانن دانیشتنی نااسایی ئەنجام بدەن..... تا ئاخیری خالەگە)، زۆر سوپاس، عەفو تەئیدی ئەو پێشنیارە جەنابی مامۆستا عومەریش دەکەم، کە ریژەى ئافرەتان لە بەرپۆبەرایەتییەکان و لە ئەنجومەنەکە ھەبیت، کە کەمتر نەبیت لە ریژەى لە 30%، زۆر سوپاس.

بەرپۆز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ریژدار حمە سعید فەرموو.

بەرپۆز حمە سعید حمە علی:

بەرپۆز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنەبەت ئەم ماددەییەوه، من لە برگەى یەكەم خالى دووم ناوی ئەم دائیرەییەش، منیش پشنگیری لەسەر رەئى لیژنەکەو كاك حاجى بلال دەکەم، کە ناوەکەى بگۆردریت، بەراستی ئەو ناوە لەگەل ناوەرپۆک ناگونجیت، دایەرەى وەرگرتنى سکالۆ بەدواداچوون و لى پێچینەوه، ئیتر ناوەرپۆکەکەى وەکو خۆى بێنیتەوه، ئەم ناوەرپۆکەى بەراستی بە نەوعیک لە نەوعەکان دووبارە بۆتەوه لە خالى سیدا، من پیموایە ئەوهى دووبارە بوونەوهیە، بەدواداچوونى شکات ئەوه نەمینیت، چونکە ئەوه لە خالى دوودا ھەبە، دایەرەى کاروبارى یاسایى ببیت بە دایەرەى ئاوا پیناسە بکریت (چاودیری دەرچوونى یاساکان کە بگونجیت لەگەل بەندەکانى مافی مرۆف و دواى ئەو یاساکانى ناوخۆ کە خۆى ھاتوو، کە پەيوەندارە بە مافی مرۆفەوه لى پێچینەوهى لەگەلدا بکریت، ئینجا سەردانى گرتوو خانەکان بکریت، واتا دابریژیت ئەو سى شتەى تیا بیت دەرچوونى یاساکان پێچەوانەى مافی مرۆف نەبیت و، لى پێچینەوه لەسەر ئەوهى وابزانم یاسا ناوخۆییەکان و گرتوو خانەکان.

بەنەبەت خالى چوار، دایەرەى پەيوەندیەکان و راگەیاندن، منیش پشنگیری رەئەکەى مامۆستا عومەر دەکەم، کە خۆى ناوەرپۆکەکەشى کە شەرحى کردوو ھەر لەگەل ئەوه دەگونجیت باسى ھۆشیارى، واتا دایەرەى عیلاقات و ئیعلام و تەوعیە بیت، لە ئاخیرییدا بلاو کردنەوهى رۆشنیری و ھۆشیارى سەبارەت بە مافەکانى مرۆف.

بەنەبەت خالى سى، بەراستی تیکەئیکە دروست بوو، تیکەئیکە لەوهیە ئەم دەستەییە، خۆى دەستەکە ھەر ناوی دەزگایەکەبە بە عام، بەلام ھاتوون بۆ دەستەکە ئەنجومەنیکیان دروست کردوو، یەعنى ئەنجومەنەکە تەنفیزی ھەبە و راویژکاری ھەبە، ئینجا لە خالى پینجا کە سەیری بکەیت وەکو دووبارە بوونەوهیەک لەم خالى سییدا روو دەدات، ئەم خالى سى تەنیا دەستە تەنفیزیەکە بیت، کە پیک بیت لە سەرۆک، بەرپۆبەرى دائیرەکان، لیپرسراوى نووسینگەکان، کە ئیمە لیپرسراوى نووسینگەمان دانا بە وجوبى لە موحافەزاتداو، بلین جەوازی لە قەزاو ناحیەکاندا ھەر کاتیک پێویست بوو، مەعقول نییە ئەنجومەنەکە مەسئولى ئەو نووسینگانە نەبى و بۆ ئالوگۆرو بیرو را لە مەسائیلی مافی مرۆف لە

ئەنجومەنەكە زائىدەن دوو راوئىژكار، ئىنجا لە خالى پىنجا كە باسى سەرۆك بۆى ھەيە نوپنەرى لايەنە پەيوەندىدارەكان، من پىم باشە لەوى نوپنەرى پەرلەمان و نوپنەرى قەزاو حكومەو ئىدىيەى عام بى، چونكە دەلىت لايەنە پەيوەندارەكان، نابىت بۆيان دەنگ بەدن، تەنھا ئەنجومەنە تەنفىزىيەكە دەنگ بەدات، ئەوان تەنھا راوئىژىن و دەنگ نەدەن، سوپاس، عەفو لەگەل نىسبەى ژنانىش.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رىزدار بەيان فەرموو.

بەرپىز بەيان احمد حسن:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

من زى تەبەن دەستخوشى لەھەردوو لىژنەى بەرپىز دەكەم، سەبارەت خالە دوى (دائىرە رصد الاداء و حماية حقوق الانسان)، من نەفسى بۆچوونى ھەى كو گەر ئەف نائفە بگۆرىن ببىتە (دائىرە متابعة و تحقيق) باشترە دگەل ناڤەرۆكا دى باشتر دەبىت.

خالە سىي / زى (دائىرە الشؤون القانونية)، من پىم باشە ئەف دوو كەلىمە زى ئىزافە بىن (دائىرە الشؤون القانونية والدراسات والبحوث) چونكە زىمەن دىراسات زى تىدا ھەى، ئەفە يەك.

سەبارەت بە برگا پىنجى (للىرئىس دعوة ممثلي الجهات ذات العلاقة من الوزارات ودوائر الاقليم من القطاعين الخاص والمختلط ومنظمات المجتمع المدني لحضور اجتماعات المجلس) من پىم باشە ئەف كەلىمەيە (بصفه مراقب) بىتن، تەبەن (ولا يحق لهم التصويت)، ھەروەسا ئەز پىشنيار دەكەم برگەيەكى دى قىرى زىدە بكەين كو ھەر مۇئەسسەسەيەك، يان وەزارەتەكى مۇئەسسەسە (للهيئة) ھەبىت، مۇئەسسەسە بۆ دەستەى مافى مرؤف ھەر وەزارەتەىكى، يان دەزگايەكى ھەبىتن، گەلەك مەمنون.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رىزدار زەكەيە فەرموو.

بەرپىز زكەيە صالح عبدالخالق:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

بە رەئىا من تەنيا ناڤ ھىنانە فان رىڤە بەريا كافىە، چونكى دىف ئامانجىت گوت ماددەى چارىدا ھاتىن، ئەف ئامانجە، ئەف دەستەيە بخۆ شىتن پەيرەويكى ناڤخۆ ئەفان ئامانجا دابەش بكەتن سەر فان بەرپىڤە بەريا، واتا ئەف شەرحايا بۆ مەھام و تەشكىلاتىت فى ھەى ھاتىن، يان زى فان رىڤە بەريا ھاتىن، بە رەئىا من يا زىدەيە.

يا دى تر، ئەم شىن ماددەكى جودا دەسەلاتى بەدەينە فى دەستى، كو فان مەھام و تەشكىلات و ھەيكەلى تەنزىمى پەيرەويى ناڤخۆيا خۆ تەنزىم بكاتن، پىشنيارى دوى ئەفەيە كو ئەو رىڤەى ئافرەتان تو وى ئەنجومەن دىتە تەشكىل كرندا رىژا ئافرەتان ھەروەسا نوپنەرى ھاتنى زى بەيتە بەرچاڤ گرتن، دىسان زى ماددى بەرى نوکە دا ما دەنگ بۆ ھەندىدا كو پىت فىا ئەف ھەيئە سوپىندا ياسايى بخوتن، مادام ھەيئە

سویندا یاسایی دخۆتن، به رهئیا ما باشتره کو ئەف ههیهیه ماوهی کار کردنا خودا ژێ خۆی ههسانه ژێ ههبیته، مادام سویندا یاسایی خۆتن، بلا ههسانهی ژێ ههبیته، دیسان ژێ ئەگهر هاتو ئەف ههجمه نه دی هاته دامهزراندن پیت فیه نوینهری ریکخراویکی پیت کۆمه لگای مهدهنی ژێ تیدا دهور ههبیته، واتا نوینهری وان ژێ تیدا ههبیته، یا دی مادده، یان ژێ برگا پینجی ئەو تیکه لآو یا هاتی، ئەز بیژم مافی مرۆف له کوردستان تیکه لآو نین، ژێ بهر ههندی ژێ پیت فیا تیکه له ئەف که لیمهیه تیکه لآو نههیت، واتا کهرتی تایبته و ریکخراوهکانی کۆمه لگای مهدهنی، زۆر سوپاس.

بهريز سهروۆکی پههلهمان:

زۆر سوپاس، ریزدار شلیر فهرموو.

بهريز شلیر محی الدین صالح:

بهريز سهروۆکی پههلهمان.

له دامهزراندنی ئەو دائیانه، که دهبنه مودیرییه عامه، له دووه میان (دائره رصد الاداء وحمایه حقوق الانسان)، ئەوه دهبیته مودیرییه عامهک، چونکه چهند مودیرییه لی دهکهووتهوه، ئەو مودیریانه چهند بهشی لی دهکهووتهوه، ههروهها ههموویان بو ئەوهیه (استقبال الشكاوي من الافراد والمؤسسات) تهحویلی دائیره کاروباری قانونی دهکات، به لای من ئەوه ههه ئەو مودیرییه عامهیه زیاده، مودیرییه عامهک و مودیری عام، ستافیکی گهوره دایمه زریته، تهنها بو ئەوهی ئیستیقبالی شهکاوی بکات، یهعنی ئەگهر لی ره دائیره کاروباری قانونی مودیرییهیهکی له ناو دایمه زریته به ناوی (مديرية حقوق الانسان) دوو بهش بیته، به شیکیان شهکاوی وهه بگریته، به شهکهی تری (متابعة الشكاوي) زیارهتی سجن بکات، یهعنی ئەوه به من زیاده مودیرییهکی گهوره تهنها بو وهه گرتنی شهکاوی دایمه زریته لی ره، مادام یاسا ری پیداوه دائیره کاروباری قانونی موتابهعهی شهکاوی بکات، با ههه له ناویش شهکاویهکه وهه بگریته و موتابهعهش بگریته له ریگای دوو بهش تابعی مودیرییه بیته، سوپاس.

بهريز سهروۆکی پههلهمان:

زۆر سوپاس، ریزدار شیروان ههیدهری فهرموو.

بهريز شیروان ناصح ههیدهری:

بهريز سهروۆکی پههلهمان.

مولاحهزه کهی من مولاحهزهیهکی شهکلییه، که دهلیته (یکون للهيئة مجلس)، رهنگه ئەوه له بیرمان چوو بیته، مهفروزه که دهلیته (رئیس الهيئة: رئیساً)، پاشان دهلیته (ممثلي برلمان كوردستان: عضواً)، پیویسته ئەوانه دهه بگریته، ئەوه له بیرمان چوو بوو تهبعی بکهین له زیمنی ئەو فهقهه راتانهی که نیسته پیشکه شمان کرد، زۆر سوپاس.

بهريز سهروۆکی پههلهمان:

زۆر سوپاس، ریزدار صباح بیت الله فهرموو.

بهريز صباح بيت الله شكرى:

بهريز سهروكى په رله مان.

دهربارهى (دائرة الشؤون القانونية) له ريزا سى هاتيه (فيما يتطلب التحقيق فيه من المخالفات في مسائل حقوق الانسان)، نهز دبيژم ببيتته (في انتهاكات حقوق الانسان)، نهو كه ليمه يه بيتته چي كرن، له ماددهى دوى (لرئيس الهيئة استحداث او دمج)، به ره نيا من كه ليمه ئيقتيراح بيتته زى زيده كرن دوماهى يا وى (لمتطلبات العمل ورفعها للبرلمان للمصادقة عليه)، نهفه بيتته زيده كرن، له ماددهى سى (ثالثاً) نهز پيشنيار دهكهم كو رهنكي بيتته صياغه كرن (يكون للهيئة عدد من المستشارين لا يقل عن اثنين على ان يكون لهم خبرة في مجال حقوق الانسان)، له ماددهى چاري، نهز پيشنيار دهكهم كو دى رهنكا بيتته دروست كرن (يجتمع المجلس مرة كل شهر بناءً على طلب رئيس المجلس، واذا تساوت الاصوات يرجح الجانب الذي فيها الرئيس)، له ماددهى پينجي له ريزيا ديماهيي (ولا يحق لهم التصويت)، به ره نيا من ببيتته (دون ان يكون لهم حق التصويت)، نهز تهئيدا پيشنيارا خوشكه شلير دهكهم، كه دهربارهى نهفه پيشنياري پيشكدهش كرى، سوپاس.

بهريز سهروكى په رله مان:

زور سوپاس، ريزدار عبدالسلام فهرموو.

بهريز عبدالسلام مصطفى صديق:

بهريز سهروكى په رله مان.

من ته سهور دهكهم خوشك و براياني ههر دوو ليژنه دهبيت توژيك صه بريان له گهل من دريژ بيت، ئيمه ئيستا له پاش نه م قسانهى كه كراوه، نهو ته عديلاتانهى كه ئيوه كرووتانه، گه يشتينه ريگابهك، كه له سهر ريگاي دروست بچين، دهستهى نهو ها هه ميشه دهبيت هه يئيه كي هه بيت، (مجلس الامناء) كه نه موه زهفن له وى ته مسيلي قوتاعاتى جودا جوداى كومه لگا بكن و، مه جليس ئيداريه كي ته نفيزي هه بيت به موديري ته نفيزي، كه نهوانه موه زهفن و دهوام دهكن، ته سهور دهكهم پيشنياري ئيوه، ئيمه نزيك دهكات به ره و نهو هو دوورمان دهكات له موديره يهك، يان له شكليكي وهزارت، يان ناويكي ترى هه يه، رجا دهكهم نه گهر ريگا هه بيت پاش نهو گفتوگو يانه دانيشين پي كه وه، نهو مه بدهنه نه گهر بهر چاو وهر بگريت، نهو كاته هه يئيه ته فيعلنه تابعى هه يئيه موسى ته قيله وهر ده گريت، نه گينا نه گهر يهك قيادهى هه بيت، وهكو ههر وهزاره تيكي مودير عامن، نه مه وهكو پيشنيار ده يئيم، چونكه نامينه خانيش نهو باسهى كرد، هه ندهكى تر، نه مه يهك.

دوو/ ئيتر چون بيت؟ هه يئيه هه بيت دهسته كه، كه به نوينه رايه تي نهو قوتاعاتانه هه يه، نهو مه جليسي ئيدارهى هه بيت، نه بيت، له ههر دوو حاله تدا ئيوه ده ليين دائره كان به پلهى بهر پوه بهرى گشتي، من ده پرسم نه گهر هاتو ئيمه نهو دهسته بالايانهى كه له دهست نووسى دهستووريش هاتو وهو، سبه يني له عيرافيش هه نهو بگه ينه نهو، ئيمه چهند مودير عام لهو كوردستانه ته عين دهكهن؟ بهس بيري لي

بکەن، لە ھەر دەستەپەیک چوار مودیر عاممان ھەبە، ئەگەر ئەو مودیر عام بن، بۆ سەرۆکەکەشی بە پلەى وەزیر نەبێت، من تەسەور دەکەم تەرشیق نەما و، مودیر عام شتیکی گەورەبە، ئەمە دوو.

سێبەم/ خوشکە شلیرو کاک سەباحیش ئیشارەیان پێ کرد، دەبێنە سێ کەس، خالی دوووم موبەریر نیبە ھەبێت، لە دایەرەى روانینی ھەلسوران و پاراستنی مافی مرۆف، حیساب بکەن بەس مودیر عامیک دانیشتوو بە تەشکیلاتی خوێ، دەزانن ئەم شکلیاتانە ھى ئەوونە وەرگیرین، یان نا؟، تەحویلی خالی سێبەمی دەکەن، کە ئەوانە بەدواداچوونی بۆ بکەن، من تەسەور دەکەم ھیچ موبەریر نیبە ئەو ھەبێت، ھەرودھا سەرۆکی دەستە بۆی ھەبە ھەر دائیرەیک و پیکھاتەى دەستەکە بەپێی پێداویستی کار بکاتەو، یان تیکە ئیان بکات، من دەپرسم ئەو دەرجە خاصەى ھەبە، مومکینە ئەویش مودیر عام بێت، یان موستەشار بێت، بەپێی یاسای ئیمە کە ھەبە و ئیداری بۆی ھەبە بەپلەى خوێ وەزیری مودیر عام دانیت، مودیر عام لا بدات، چونکە مادام بۆی ھەبە بەشەکان بکاتە یەک، بۆی ھەبە بەشیکی تازە بکاتەو، واتا ئەو دەسەلاتی ھەبە دەرجە خاصەکان دابنیت و دانەنیت، من تەسەور دەکەم لێرەش تۆزیک بیر کردنەو ھى پێ دەوێت.

چوارەم/ کە ئەنجومەن مانگانە کۆدەبیتەو، ئەمانە ھەمووی ئیشی پەپرەوی ناوخۆبە، تەعلیماتی ناوخۆبە، من نازانم بۆچی ئیمە لە زۆربەى زۆری یاساکانمان ئەم ھەلەبە دەکەین؟ دێین مەسائیلی نیزام داخیلی و لانیجەى عەمەل دەخەینە ناو یاسا، لە نەقابات وامان کردوو، لە سەندیکای رۆژنامەوانی وامان کردوو، وازی لێ بێنە، ئەو ھەر پێریدا لە دوو مانگ جارێک ئیجتیماع بکات، با بیکات، تۆ مادام بە یاسا کردت، دەبیت ئیلتیزامی پێ بکات، ئەگەر ویستیان بەپێی مەسلەحەت بیگۆرن، دەبیت بیھینە ئیرە، تاکو ئیمە یاسایەکە ھەموار بکەین، من تەسەور دەکەم ئەم مولاخەزەبە نەک بەس تەنھا بۆ ئیرە، بۆ زۆربەى زۆری ئیشەکانمان.

مولاخەزەبەکی تر، چونکە ئەو دەخریتە تەصویت، کە ئاخیر مولاخەزەمە، باسی یەک ئەنجومەن بێت، یان ھەبێت، دەستەش ھەبێت، ئەنجومەن ھەبێت، لە ھەموو حالەتیک باسی نوینەرانی ئەم لایەنە کرا، من لەگەڵ ئەو ھەمە، ئەم دەستەبە فیعلەن پیکھاتەبەکی ئیداری ھەبێت، ئاستیک ھەبێت، کە نوینەرانی ئەم کەرتە گرنگانەى تیدا بێت بۆ ئەوانەى کە وەکو ئیو ھوتتان، بەس من پرسیار دەکەم نوینەری پەرلەمان کێ دەبیت؟ ئایا ئەندامی پەرلەمان بۆی ھەبە بچیت بپتە ئەندامیک لە ھەبەبەکی ئیجرائی؟ لەبن ئەمری مودیر عامیک بێت، ئەگەر ئەندام پەرلەمان نەبیت، چ سوودی ھەبە تۆ موەزەفیکى پەرلەمان لە یەکیک لە دائیرەکان بنیری بپتە ئەندام لەو؟ چ دەوری دەبیت؟ یەعنە تەنھا موچەرەد یەکیک راتب لە پەرلەمان وەردەگریت، ئەو سەلأحیاتانەو ئەو توانای نیبە لەو تەمسیلی ھیزو قوەتی پەرلەمان بکات، سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ریزدار دکتۆر رەفیق فەرموو.

بەرپىز د. رفیق صابر قادر؛

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

پېشەكى دەستخوشى لە ئەو روون كوردنەو دەستكارى كوردنەى بەرپىزان لىژنەى ياساىى و لىژنەى مافى مرؤف دەكەم، سەبارەت بەم ماددەىە لە خالى چوارەمدا (دائرة العلاقات والاعلام)، من پىم باشە لەوى لەگەل عيلاقات و ئىعلام (الدراسات) زياد بكرىت، چونكە لە ماددەى سىيەم/ لە برگەى پىنجەم، لەوى يەككە لە ئەركەكانى ئەم ھەيئەىە ئەوھىە كە لىكۆلىنەوھو توپژىنەوھو دىراسات و ئەبجاس زياد بكات، كى ئەم كارە دەكات؟ بۆىە ئەگەر ئەم دائىرەىە بكرىتە دائىرەى (العلاقات والدراسات والاعلام) يەعنى وشەى دىراسات بخرىتە سەرى، رەنگە شتىكى باش بىت، لە ھەمان كاتدا من پشتگىرى لە پىشنىارەكەى مامۇستا عومەر دەكەم سەبارەت بە مەسەلەى ژنان، كەنىسبەتتىكى دىارى كراو لە ژنان لەو دەستەىەدا ھەبىت، راستىەكەى زۆرتىن، زۆرتىن، زۆرتىن پىشلىكارى لەبارەى مافى مرؤف لە كوردستان بەرامبەر بە ژنان دەكرىت، زۆرتىن ئەو توندو تىژىيەى كە كۆمەلگەى كوردستانىشى گرتۆتەو، دىسان ئەو ھو رووھو ژنانەو ژنان قوربانى يەكەمى پىشلى كوردنى مافى مرؤف لە كوردستاندا، لەبەر ئەو زۆر گرنگە لەلایەكەوھە كە رىژەىەكى باش لە ژنان لەناو ئەو ئەنجومەندا ھەبىت، لە ھەمان كاتدا من پىم باشە نوپنەرى رىكخراوھەكانى ژنان، رىكخراوھە سەربەخۆىەكانى ژنان دىسانەوھە لەناو ئەو ئەنجومەندا ھەبىت لەگەل نوپنەرى ئەو رىكخراوانەى كە داکۆكى لە مافى مرؤف دەكەن، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان؛

زۆر سوپاس، رىزدار دكتور سەباح فەرموو.

بەرپىز د. صباح محمد نجيب؛

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ھەندىك بىرو بۆچوونى باش و رىك و پىك پىشكەش كرا سەبارەت بەم ماددەىە، ئەوھش نىشانەى گرنگى ماددەكەىە، دەستخوشى لە لىژنەى ھاوبەش، لىژنەى كاروبارى ياساىى و لىژنەى مافى مرؤف دەكەم، بۆ ئەو پىشنىازو ئەو مولاھەزاتانەى كە دەريانچرى، بەلام من لىرەدا پرسىارىك دەكەم، ئايا ئەم پرۆژە ياساىە كە ئامادە كراو، تا چ ئەندازەىەك مۆتەئەسىرە بە ياساى پىشوو وەزارەتى مافى مرؤف، كە لە حكومەتى ھەرىمى كوردستاندا ھەبوو؟ ئىستا ئەم وەزارەتە نەماو، چونكە ئەوھى كە سەىرى پىكھاتەى ئەم ماددەىە بكات، وا دەبىنىتەوھە كە لەسەر ئەساسى بۆچوونىكى بوونىەويانە ھاتوو، تەشكىلاتى ئەم دەستەى سەربەخۆى مافەكانى مرؤفى دارشتوو، يەعنى وەكو ئەوھە وایە بمانەوئىت دىسان ھەر شتىكمان ھەبىت كە جىگەرەوھى وەزارەتى مافى مرؤف بىت، بەلام بە پلەىەكى كەمتر، چونكە سەرۆكى دەستەى سەربەخۆ لىرەدا بەپىى ئەوھى كە دەنگمان بۇدا، دەبىت بە پلەىەكى تايبەت، يەعنى لەخوار وەزىرەو، لە باشترىن ھالەتدا وەكىل وەزىر دەبىت، ئىمە ئەگەر دەمانەوئىت گرنگىەكى زۆر بەدەىن بەم دەستەى بالائى سەربەخۆى مافى مرؤف لە ژىر ھەىمەنەى پەرلەمانى كوردستانىشدا بىت، پىوىست وا بوو گرنگى و باىەخىكى زىاترى پى

بدەين بەراستی، لەسەر ئەساسی ئەو مەھام و ئەركە گرنگانەى كە لە ماددەكانى پيشوودا پيناسەيان بۆ كراوە، بېين باسى ھەيكەليەتى ئەم دەستەى سەربەخۆى مافى مرۆفە بكەين، چونكە زۆر لەو شتانەى كە لەم ماددەيەدا ھاتوو بە يەك كەليمە قابىلى چارەسەر دەكات، نيزامىكى داخىلى بۆ خۆيان دابنن، بەپيى پەيرەويكى ناوخۆ، كە پەرلەمان دەتوانىت بليت من بريارى لەسەر دەدەم و پەسندى دەكەم، چونكە ئەو شتانە زۆربەى شتى فەنى و زۆربەى شتى ھونەرى و تەكنىكىن، يەكەمجارە كە سەيرى ماددەكە دەكەين تەفسىلاتىكى زۆرى پى دراو، وەكو گوتراويشە ھەميشە شەر لەسەر تەفسىلات دروست دەبىت، يەعنى ئەگەر ئيمە بە ئىجماع بمانگوتايە كە ئەنجومەنىكى دەبىت، ئەم ئەنجومەنە بۆ خۆى نيزامىكى داخىلى دەنوسىتەووە كە تەرتيب و تەنزيماى كاروبارى ناوخۆى خۆى بكات، چ ئەو كاروبارانەى كە پەيوەنديان بە بوونىەى دەستەى سەربەخۆى مافى مرۆفەووە ھەيە، چ ئەو كاروبارانەى كە پەيوەنديان بە وەزاو ئەداى وەزىفى خۆيانەووە ھەيە، يەعنى زۆر زەرورە ريز لەموفەتيشى عام بگريت، يەعنى مەكتەبيك ھەبىت لەم موفەووەزىيە، كە وەكو لە زۆربەى ولاتاندا موفەتيشى عام ھەيە، يان ديوانى مەزاليم ھەيە، يان لەو شتانەى كە ھەيە، بەلام ليڤەدا تەماشاي دەكەين فەرامۆش كراو، ئيمە زياتر دەبىت گرنكى بدەين بەو ئەنجومەنە بالايەى كە دروست دەكريت، ئەو ئەنجومەنە بالايەى كە دەستەى سەربەخۆى مافى مرۆف پيك دەھينن لە كوردستاندا، باقى ئەو دائىرانەى كە باس كراو تەماشاي دەكەيت بەشيكيان ھەر موجەرەد كاروبارى ئىدارى و كاروبارى فەنى ناو دەستەكە تەرتيب دەكەن، بەلام ئەسلى مەھامەكە رەنگە لە برگەى دووەمدا ھاتبىت لە رەقم دوودا، كە باسى رەصدى ئەداو حىمايەى حقوقى ئىنسان دەكات، لەگەل دائىرەى كاروبارى قانونيدا، تەماشاي دەكەيت مەھامەكانيان نيسبەتەن تىكەلە، دائىرەى عىلاقات و ئىعلام و ئەمانەش، كە باس كرا.

ديينه سەر خالىكى تر، كە ليژنەى ھاوبەش پيشنيازيان كرد بوو، ھەستم كرد ئەوان باسى ئەووە دەكەن، ئەگەر سەيرى پيشنيازەكەى خۆيان بكەنەو، دەليت رەئيسى ھەيئە بۆى ھەيە ئىستىجداس و دەمچ، يان ئىلغاي ھەندى لە ئەقسامى ھەيئە بكات، ئيمە لەووە پيش باسى ئەقسامان نەكردوو بەراستى، باسى دەوائىرمان كردوو، ئەووە ئەگەر راست بكرىتەو، ئىنجا باسى ئەو مەجلىسە دەكات دەليت پىكھاتوو لە رەئيسى و بەرپۆبەرانى دائىرەكان و، باسى ژمارەيەك لەراويژكار دەكات، لە تەقيرەكەى ئەوانە باسى ئەووە كردوو، گوتى خىبرەيەكان ھەبىت، كە زياتر لە دە سال بىت، زيات لە دە سال عادەتەن صيغەى قانونى دەليت (لاتقل عن عشر سنوات)، نەك (تزيد عن عشر سنوات)، (لاتقل)، يەعنى لەووە كەمتر نەبى، ئەووە وابدانم مەعقولترە تا بليت زياتر لە ئەووەندە، چونكە لەو كاتە عادەتەن لە ماددە قانونيەكان دەليت (لاتقل عن) ئەووەندە، نەك (تزيد عن) ئەووەندە، تەبەعن ھەندى بۆچوونى تريش ھەبوو، كە ھاوکارانم باسيان كرد، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ريزدار ناسك فەرموو.

بەرپز ناسك تۆفيق عبدالكريم:
بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

دياره منيش له سەر خالى دوووم و سېيەم فسەيهەكم هەبوو، لەبەر ئەوەى كه زۆر له يەك دەچن عینوانى (دائره رصد الاداء و حمايه حقوق الانسان) وەكو عینوان زۆر بەقوتە، بەلام كه دىيت پیناسەكەى دەكەيت، پیناسەكەى لەگەل ئەوەى دووومدا جیاوازییەكى واى نییە، جا من پیموایە ئەم دائرەیهى رەصدە تەلەفى شەكاوى نەكات، یەعنى ئەو دائرەیه نەبیت كه شەكوا وەردەگریت، خۆى رەصدى شت بكات، چونكه هەندىك جار هەندى لهو مافە پيشيلكارىيانەى كه دەكریت كەس شەكوا ناكات، لەبەر رۆتىنى ئيشەكان، ئەگەر ئەم دائرەیه هەلستیت، بەو تەعريفەكەى بۆ بگۆرین باشترە، ئەگەرنا ئەم دووانە دەمچ بكریت هەردووکی لهیهك زۆر نزیكن، ئەو خالىك.

خالى دوووم/ یەكیكى تر لەو پەرلەمانتارە بەرپزانەش ئیشارەتى پيدا، ئیمە باسى نووسینگەمان كردوو له پارێزگاكان و له قەزاكاندا، كه چى لیره دائرەیهكەمان نییە ئەم نووسینگایانە كۆ بكاتەو، یان ئەو تا دەبیت دائرەیهك دروست بكەین، بۆ ئەوەى نووسینگەكان كۆ بكاتەو، دواتر سەرۆكى دائرەكە ئەندام بىت له ئەنجومەنەكە، یان سەرۆكى نووسینگەكان بەشداری بكەن له ئەو ئەنجومەنەى كه له برگەى سېيەمدا دروست كراو، یەكیكى لهو دوو حالەتە تەرتیبى بۆ بكەین.

دوووم/ دەلیت (لرئيس الهيئة استحداث ودمج) هەردوو لیژنە پيشناریان كردوو كه (ورفعه الى البرلمان)، یەعنى ئەو باشە دەستخوشیان لى دەكەین، من پیموایە دەبیت بلین (بعد موافقة البرلمان)، ئەگینا ئەو خۆى هەلیو هەشاندەو دەمچى كرد، ئیمە موصادەقەمان لەسەر بىت، من پیموایە دەبیت پەرلەمان موافقە بكات، دواتر ئيشەكە بكات.

خالى چوارەم/ كه دەلیت (يجتمع المجلس شهرياً)، یان ئەگەر ئەوەى كاك عبدالسلام ئیشارەتى پيدا، یان بەجى بهیلین بۆ پەپرەوى ناوخۆ، یان بەراستى مانگانە زۆر زۆر، چونكه ئەم هەینەیه خۆى هیچ نەبیت، دەبیت جارێك لەگەل سەرۆكى دائرەكاندا كۆ ببیتەو، دواتر دەبیت لەگەل نووسینگەكانیشدا كۆ ببیتەو، مانگى جارێكىش لەگەل ئەنجومەندا، ئیتر كارمان هەر دەبیتە كۆبونەو، ئەگەر بكریت بە وەرزى، پیموایە ئەم ئەنجومەنە زۆر باشترە كه وەرزى بىت باشترە، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ریزدار كه یلى ئەكرەم فەرموو.

بەرپز كه یلى اكرم احمد :

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

دائره رەصدى ئەدا كه ئىستىقبالى شەكاوى دەكات، بەس ئیمە دەتوانین له كۆتایى خالەكە بەم شیوایە ئیزافەیهكى بۆ بكەین (او القيام من تلقاء نفسها ببحث الانتهاكات حتى ولو لم تقدم اليها اية شكوى وعلم

بها بأية طريقة اخرى)، له سييه مدا (يكون للهيئة مجلس يتألف من رئيس ومدراء دوائر الهيئة والعضوين المستشارين حاصلين على شهادة جامعية عليا الماجستير والدكتورا في القانون)، زور سوپاس.

بهرپز سهرؤكى بهرلهمان:

زور سوپاس، ريزدار عبدالرحمن فهرموو.

بهرپز عبدالرحمن حسين ابابكر:

بهرپز سهرؤكى بهرلهمان.

سهبارت به ماددهى حهوت، من پيموايه نهو دائرانه ههر ناوهكهى بگورين، بكرت به بهرپوهبهرايهتى، چونكه له برگهى سيدا ههر نهوهى هاتووه، دهلت له سهرؤك و بهرپوهبهرايهتى دائرهكان، يهعنى نهو دائرانه بكرت به بهرپوهبهرايهتى باشر وايه.

سهبارت به برگهى دووم، من پيموايه نهوه ههر تهعليماته، ناچيتهوه بارى ياسايى، ههر لابدرت، ههر ديسان له برگهى يهكهه خالى دووم، نهوه تهعليماته، ههر ناكرتته بارى ياسايى، ههر ديسان له برگهى چوارهميش، كه دهلت نهنجومهه مانگانه كو دهبيتتهوه، نهوئيش پيموايه تهعليماته، نهوئيش لابدرت.

سهبارت به برگهى يهكهه خالى سييهه، كه سهردانى زيندانى سياسيهكان و نهو جيگايانه دهكات، من پيموايه بهبى ئيجازه وهرگرتن بيت، بچن سهردان بكن، ههر بچنه لاي موديرى زيندانهكان خويان لهوئى بچن سهردان بكن و ببينن زور ئاسانتره، چونكه ههتا ئيجازه وهربگرن و مؤلتهت وهربگرن، بچنه نهوئى، لهوانهيه ماوهى پى بچت.

سهبارت به نهوهى كه دوو نهنجومههنى دروست كرد بيت، نهوئيش دهبيتته ئيشكال، لهوانهيه له بهينى كو بوونهوهو يهكتر زورتر ببينن، ههر نهنجومههنيك ههبيت باشره، نهوئيش نهنجومههنى دهسته بيت، نهوانى تريش ئينزيمام ببن لهگهله نهوانه بكرت به دهستهوه، بكرت به نهنجومهه، چ ناويكى لى بنين تهواوه، زور سوپاس.

بهرپز سهرؤكى بهرلهمان:

زور سوپاس، ريزدار بيريغان فهرموو.

بهرپز بيريغان اسماعيل سهرههنگ:

بهرپز سهرؤكى بهرلهمان.

ماددهى حهوتهم له برگهى سييهه، پيكهاتووى دهستهكه ديارى كراوه له چ پيكهاتوون، بهلام ديار نهكراوه كه بروانامهى چيان ههيه، له مهرجهكانى سهرؤكى دهسته نووسراوه شهادهى جامعى ههبيت، بهلام به رهئى من وهكو بهرپز كهيلى خان فهرمووى شهادهى جامعى ههبيت، نهگهر ماجستير بيت، يان دكتورا بيت له ياسا باشره، چونكه بهپى ياسا تو دزانى نهو كهسه مافى پيشيل كراوه؟ يان نا؟ بهتايبهتى كه سكالاي خهلك وهردهگرن، نهگهر شهادهى ههبيت له ياسا، لهگهله شارهزايى له مافى مروفا، دهتوانيت نهو كهسه ديارى بكات كه مافى پيشيل كراوه، يان نا، زور سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ریزدار ئەحمەد وەرتهی فەرموو.

بەرپز د.احمد ابراهیم علی:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەى قسەکان کران، دەربارەى بەرگەى دووهم له ماددهى حەوتەم (ثانیا) ئیقتیراحى دوو لیژنەکە وایە کە زیاد کردنەکە بەو شیۆهیه بیئت (لرئیس الهیئة اقتراح استحداث) نەك (استحداث) فەقەت وەگو له دەقى پرۆژه یاساکەدا هاتبوو، واتا بەرز کردنەوهى ئەو پێشنیارە بۆ پەرلەمان، بۆ موصادەقە کردن لەسەرى، نەك ئیستیحجاسى، یان دەمجى، یان ئیلغای یەکیك له دەوائیرەکانى تر بیئت، ئەمە سەبارەت بە بەرگەى دووهم. بەرگەى سییەم/(یکون للهیئة مجلس يتألف من رئیس ومدراء دوائر الهیئة وعضوین مستشارین)، ئەوهى کە له دەرشتنەوهى هەردوو لیژنەکە هاتوو (تکون للهیئة مستشارون)، منیش لەگەڵ ئەوومە، کە بەرپز دکتۆر سەباح وتی (لا یقل عددهم) نەك (لا یزید عددهم)، پیموایە دەرشتنەوهى بەو شکله بیئت (لا یقل عددهم عن اثنين من ذوي الخبرة والاختصاص في مجال حقوق الانسان)، بەلام لیژندا ئەو کاتە ئەو پرسیارە دروست دەبیئت، ئەگەر ئەمە بکەین بەبەرگەیهکی سەربەخۆ، خالیکی سەربەخۆ بیئت، ئەو کاتە مەوقیعیەتی موستەشارەکان له زیمنى هەیه، له مەجلیسی هەیهکە جی دەبیئت، ئایا ئەندامی مەجلیسەکە دەبن؟ یان ئەوانە خارجی دەبن؟ چونکە ئیمە ئەوومان دیاری کرد سەرۆکی دەستەکە لەگەڵ ئەندامانی دەستەکە سویندی یاسایی بخۆن، ئەو کاتە مەوقیعیەتی موستەشارەکان، راویژکارەکان لەوی جی دەبیئت؟ سەبارەت بە بەرگەى پینجەم، ئەوهى له ئیقتیراحى هەردوو لیژنەکە پێشتر هاتبوو، وابزانم لیژنەکە نەبخویندەوه، کە (الاکثرية تؤيد اصل المادة والاقلية تقترح الغاء كلمة المختلط)، کە لیمەى موختەلەت ئیمە لەگەڵ ئەوه بووین، کە ئەو وشەیه لابریت، لەبەر ئەوهى قیتاعی موختەلەت، ئیستا وابزانم بەکارهێنانەکەى شائیع نییه، تەنها قیتاعی خاص و مونهزەماتى موختەمهعى مەدەنى له زیمیندا بیئت، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئیستا موخادەلەکان تەواو، بەرپزان قسەى خۆیانیان کرد، لیژنەى هاوبەش وەلامتان بۆ ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، کەرەم بکەن.

بەرپز د.رۆژان عبدالقادر دزەبی:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو تیبینی و پێشنیارانەى لەسەر دەقى ماددهى حەوت کرا، باس له تەوعیه و هۆشیار کردنەوه کرا، پێشنیاری ئەوه کرا کە دەزگایەکە ناوی بگۆرێ تەوعیهى بۆ زیاد بکریت، ئیمەش پشتگیری لهو پێشنیارە دەکەین، له بەرگەى چواری ئەو ماددهیهدا هاتوو، کە لەلایەن هەردوو لیژنەدا دەرپژراوتەوه (دائرة العلاقات والاعلام والتوعية)، له ناوهرۆکی بەرگەکش شتیك زیاد بکریت، کە هەمان مانا بداتن

(توعية المواطنين بمبادئ ومفاهيم حقوق الانسان والمواثيق الدولية) ناوى دائرهكەش (دائرة العلاقات والاعلام والتوعية) پشتگىرى لەو پيشنياره دهكەين، سەبارەت بە راويژكاران، زۆر لە سەر راويژكاران تيبينى ھەبوو، كە ژمارەيان بەچ شيوەيەك زياد بكرىت، پيوەرى ديارى كردنى ژمارەى راويژكاران چ بىت؟ ئەوەى ئيمە دامانناو (لايزيد عن اثنين) ژمارەيان لە دوو زياتر نەبىت، ھەندىك گوتيان بۆ يەك نەبىت، بەرپزان كە ئيمە دەليين لە دوو زياتر نەبىت، واتا دەتوانىت يەك راويژكار بۆ خويان دابنيت ئەگەر پيوستى پى بوو، بەلام ھەندىك پيشنيارى ئەوەيان كرد لە دوو كەس كەمتر نەبىت، بەرپزان لە دوو كەس كەمتر نەبىت، واتا ھەددى ئەعلا ديارى نەكرىت، دەتوانىت دوو راويژكار دابمەزىنيت، دەتوانىن لە دوو زياتر تا دەكاتە دە راويژكارو پەنجاو سەدیش دابمەزىنى، بۆيە باشتر وايە ھەددى ئەعلايەكە ديارى بكەين، كە لە ئەوەندە زياتر نەبىت و، مرونەتيكى تىدايە، دەتوانىن لەو كەمتر ئەگەر پيوستى كرد يەك راويژكار، ئەگەر پيوستى كرد دوو راويژكار.

(دائرة رصد)، رەئىەك ھەبوو كە ئەو دائرەيە زيادە پيوست ناكات، چەند ئەندامى تر گوتيان نەخىر، پيوستە بمىنيت ئەو دائرەيە، ھەردوو رەئىەكان، تيبينىەكان ژمارەيان يەكسان بوو، نەمازانى بەراستى كاميان ژمارەيان زياتر بوو، بۆ ئەوەى بزانيں پشتگىرى لەمانەوەى دەكات، يان لە لادانى، بەلام ئيمە پيمان باشە بمىنيتەو، لەبەر ئەوەى لە ئەركەكانى ئىستا باس لەو كراو، كە شكايەت ئاراستەى ئەو دەستەيە دەكرىت لەلايەن دائرەيەك ھەر خۆى دامەزراندنى ئەو دەستەيە لەبەر ئەوە چيە؟ خروقاتى حقوقى ئينسان ھەيە، پيشىلكارى مافى مرؤف ھەيە، پيوستە ئەو بەرپوہبەرايەتيە ھەبىت، بۆ ئەوەى ئەو سكالايانەى لەلايەن ھاوولتايان دەكرىت، ياخود يەك وا گومان دەكات ئەگەر پيشىلكارى لە مافى مرؤف لە شوينىك ھەيە ئاگادارى ئەو بەرپوہبەرايەتيە بكرىتەو، لەبەر ئەمە بەپيوستى دەزانين ئەو بەرپوہبەرايەتيە بمىنيت، سەبارەت بە سويند خواردنى سەرؤك و ئەندامان، سەرؤكى دەستە كە سەرؤكى ئەنجومەنەكەيە ئەندامانى ئەنجومەن، ئايا ھەندىك وەكو دادوەرە سويندى ياسايى خواردووہ؟ وەكو پەرلەمانتار سويندى ياسايى خواردووہ؟ ئايا دووبارە سويند بخواتەوہ؟ بە رەئى ئيمە سويندەكە وەكو لە دەقى ماددەكەى پيشتر ھاتووہو پەسندمان كردووہ، پيوست دەكات دووبارە سويند بخواتەوہ، لەبەر ئەوە سويندى ياسايى جارى يەكەم كە سويندەكەى خواردووہ، وەكو دادوەر، ياخود وەكو پەرلەمانتار بە سيفەتى پەرلەمانتارو بە سيفەتى دادوەر بوو، ئىستا بۆ تەكليفى مەسئولىەتيكى تر كراو، ئەركىكى تر كە ديتە ئەستۆ، كە دەبىت بەپىي ئەو ئەركە ئەو سويندە بخوات، بۆيە دەقى سويندەكەمان لە ماددەكە زياد كرد، بۆيە پيوست دەكات دووبارە سويندى ياسايى بخواتەوہ، (ممثل برلمان) نوينەرى پەرلەمان چۆن ديارى دەكرىت؟ ياخود (ممثل السلطة القضائية) چۆن ديارى دەكرىت؟ بەرپزان كە دەليين نوينەرى پەرلەمان لەلايەن پەرلەمان ديارى دەكرىت، دەست نيشان دەكرىت، كە دەليين نوينەرى ئەنجومەنى دادوەرى، ئەوە لەلايەن ئەو ئەنجومەنە، لەلايەن دەزگايەكەى خۆى ديارى دەكرىت، پيوەرەكە ليرە وردەكارىيەكە لەناو ئەو قانونە نەھاتووہ، بەلام كى دەست نيشانى دەكات؟ دەزگايەكە خۆى دەست نيشانى دەكات، با نمونەكە

لەسەر نوێنەری پەرلەمان بینینەوه، ئایا نوێنەری پەرلەمان دەکریت لەلایەن پەرلەمان سەرۆکی لیژنەى مافی مەرۆف بێت؟ یان نوێنەریك لەلایەن لیژنەى مافی مەرۆف دەست نیشان بکریت، بۆ ئەوەى بێتە نوێنەر لەو ئەنجومەنى دەستەیه، هەر دەزگایەك نوێنەرى خۆى خۆى دەست نیشانی دەکات، باستان لەووە کرد که نوێنەرى پەرلەمان ئەندام بێت لەو ئەنجومەنە، ئایا دەکریت ئەندام پەرلەمان بێتە ئەندام لەو ئەنجومەنە؟ هیچ ریگریكى یاسایى نییە لەبەردەم ئەوەى گەوا ئەندام پەرلەمان بێتە ئەندام لە ئەنجومەنەكە، لەبەر ئەوەى ئەو ئەنجومەنە سەر بە پەرلەمانە، ئەنجومەنىكى تەنفیزی نییە، ئەندام پەرلەمان كە دەبێتە ئەندام لەو ئەنجومەنە وەكو فەرمانبەریك تەعمولى لەگەڵ ناکریت، هەلسوكەوتى لەگەڵ ناکریت، بەرپازان، ئەووە لیژنەیهكى تاییبەتە، دەستەیهكى سەربەخۆیە، ئەندام پەرلەمان بەو سیفەتەى نوێنەرى پەرلەمانە دەبێتە ئەندام لە ئەنجومەنەكە، نەك وەكو فەرمانبەریك تەعمولى لەگەڵدا بکریت، واتا پابەند بێت بە هەموو ئەوامرو فەرمان و برپارەكانى سەرۆكى دەستە، بە سیفەتى پەرلەمان نوێنەرى پەرلەمانە لەو ئەنجومەنە، بەو سیفەتە بەشدارى دەكات لە ئەنجومەنەكە، هەر ئەندامىك لە ئەنجومەنەكە ئازادە، سەربەخۆیە راي تاییبەتى خۆى هەیه، پابەندە تەنها بە برپارەكانى ئەنجومەن، نەك سەرۆكى ئەنجومەن، چونكە فەرمانبەر نییە لەبەردەست سەرۆكى ئەو دەستەیه، یاخود سەرۆكى ئەنجومەن، هەندىك پيشنیاى ئەوەیان کرد، كە ناوى فەرمانگەكان بگۆردریت، بەرپازان، ئەركەكە گرنگترە، نەك لە تەسمیه، نەك لە ناوى فەرمانگەكە، یاخود بەرپۆبەرایەتیهكە، لەبەر ئەوەى ئەركەكان دیارى كراوه، لەبەر سەربەخۆیى ئەو دەستەیه، لەبەر گرنكى خصوصیهتى ئەو دەستەیه، بۆیه ئەركەكانى فەرمانگەكان پشتگیریمان لى کرد هەروەكو لە پرۆژەكەى حكومەت هاتوووە ئەركەكان و دەسەلاتەكانى دیارى بکریت، باس لەووە كرا كە هیچ رۆلىك بۆ ریکخراوەكان دیارى نەكراوه، بەرپازان، لە برگەى پینجەمى ئەو ماددەیه، باس لە ریکخراوەكانى كۆمەلگەى مەدەنى كراوه، كە نوێنەریان ئامادە دەبیت، لە كاتىك ئەگەر سەرۆكى دەستە بەپيوستى زانى كەوا ئامادە بێت لە كۆبوونەوهكان و بەشدارى بكات لە گفتوگۆیهكان، راو و بۆچوونى خۆى دەربری سەبارەت بەو بابەتانەى كە موناقتەشە دەکریت.

(خبرة في مجال حقوق الانسان)، ئەووەش لەلایەن بەرپزىك پيشنیاى كرا، بەرپازان لە موستەشارين گوتمان (من ذوي الخبرة والاختصاص) ئەووەمان باس كردوو، تيبينى ئەووە كرا كە ئایا سەرۆكى دەستە دەسەلاتى ئەوەى هەیه كە فەرمانگەكان يەك بگريت و دەمج و ئيستىجداس و ئیلغا؟ بەرپازان، ئەمە لەلایەن هەردوو لیژنە ئەو برگەیهمان بەشیوہیهكى تر دارشتەوه، كەوا سەرۆكى دەستە دواى پەسند كردنى ئەنجومەنى دەستە، تەنها بۆى هەیه هۆبەو بەشەكان لە يەك بدات، یاخود هەئیانوہشینیئەتەوه، نەك بەرپۆبەرایەتیهكان، ئەووەمان هەموار کرد، رەچاوى ئەو تيبينیهمان کرد، ئەمە لەلایەن هەردوو لیژنە هەستمان پى کرد، كە (لرئيس الهيئة استحداث او دمج او الغاء اي من اقسام الهيئة او شعبها وفقا لمتطلبات العمل بعد مصادقة مجلس الهيئة)، واتا بۆى نییە سەرۆكى دەستە بەرپۆبەرایەتیهكان ئەووە بە دەقى قانون دیارى كراوه، نەصى قانون دەمج و ئیلغای بكات، تەنها بۆى هەیه هۆبەو بەشەكان، شەهادەى جامیعی ئەوہلى، بەرپازان،

كە ئەو پېيويست كرا پروانامەى زانكۆ ھىچ رېگرېك نىيە، ئەگەر پروانامەگەى ماستر بېت، يان دكتورا بېت، بەلام بەكالورىيۇسى ھەبېت، لە بەكالورىيۇس زياتر ھىچ رېگرېك نىيە، زۆر ئاسايىە ئەو دەقە لە زۆر ۋەزارەتەكان و ياساكاندا ھاتوۋە، كە پروانامەى (شهادة جامعية اولية)، بەلام رېگر نىيە لەوھش بەرزترى ھەبېت، ماسترى ھەبېت، يان دكتوراى ھەبېت، ئەوھندە تېببىنيە لەلای من تۆمار كراۋە، سوپاس.

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان:

سۆزان خان نوقتەى نيزامى ھەيە.

بەرپىز سۆزان شھاب نورى:

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان.

منيش و كاك عبدالسلاميش پرسىارى ئەوھمان كرد، لە دەستەكە ئەو ئەنجومەنەى كە باس كراۋە، لە دەقى ئەصلى ياساكە، ئەو ئەنجومەنە ماۋە، يان نەماۋە، ياخود چى بەسەر ھات؟ ھەر ئەم دەستەيەيە، يان دەستەكەى تريس دەمىنيتتەۋە، ۋەك دەستەى بەرپوھبردن؟، سوپاس.

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان:

كاك زانا، فەرموو.

بەرپىز د. زانا رۇوف حمە كرىم:

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان.

ھەز دەكەم لە بەرپىز كاك فرسەت بېرسەم ماددەى (32) بېرگەى (4 و 5) ئەلئيت دەبى ھەموو ئەندامانى ئەنجومەن بۇ كارى ئەنجومەن تەرخان بن، دوۋەم: ئەلئيت (ئەنجامدانى ئەرك و كارى حزبايەتى و نەقابىيە، كارى رېكخراۋە جەماۋەرىيەكان بە ئەنجامدانى كارى ۋەزىفى، يان دەست پەنگىنى، يان پىشەيى دانانرېت، يەئنى تەنھا ئەوانەى تەھدېد كروۋە، كە دەبېت ئەندام پەرلەمان تەنھا ئەم ئىشانە بكات، يەئنى دەست نىشان كەردنى ئەندام پەرلەمانىك بۇ كارىكى تر لە دەرەۋەى ئەنجومەنەكە ناكۆك دەۋەستىتەۋە، چۈنكە ئەلئيت دەبى تەفەرۇغ بېت بۇ ئىشەكەى خۇى، بېرگەى (4 و 5) لە ماددەى (32) يەئنى ۋا ھەست دەكەم ناكۆك دەۋەستىتەۋە لەگەل ئەۋەى كە تۆ ئەندامىك دەست نىشان بكەى لەناۋ ئەنجومەنىكى تردا بېت، ئەو ئەنجومەنە كە لەبەردەم پەرلەماندا سوئندى ياسايى دەخوات، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان:

كاك فرسەت، فەرموو.

بەرپىز فرسەت احمد عبداللە:

بەرپىز سەرۋكى پەرلەمان.

يەكەم: ئەو دەزگايە سەر بە پەرلەمانە، يەئنى بەشىكە لەپەرلەمان، دوۋەم: تەبىعەتى ئىشى ماقى مرۇف بەشىكە لە مەھامى ئەندامى پەرلەمان، سېيەم: ئەو مەۋزوعە مېھنە نىيە، يەئنى مومارەسەى پىشەيەك ناكات، موقابىلى پارە، يان موقابىلى موكافەئەيەك، ئىشىكە تەۋاۋكەرى ئىشەكەى خۇيەتى، تەكەمىلەى ئىشى

ئەندامى پەرلەمانە، مەن ھىچ تەعاروزىڭ نابىنەم لەبەينى ئىشى ئەندامى پەرلەمان و ئەندامىتى ئەو لىژنەيە، بەتايبەتەش ئەو لىژنەيە لىژنەيەكى تەنفىزى نىيە، مەنئىش لەگەل ئەو دەم ئەندام پەرلەمان نابىت بىت ئەندامى لىژنەيەكى تەنفىزى، چونكە مەبدەئەكە ئەو يە ئەلئىت، ئەگەر بوو بە ئەندامى لىژنەيەكى تەنفىزى، بەشدارى كرد لە ئىشوكارى ئەو لىژنەيە، مەعنای ئەو يە مافى چاودىرى ئەو ئىشە لە دەستى خوت داو، ئەو نە لىژنەيەكى تەنفىزى، لىژنەيەكى رەصدو موراقتەو تەشخىصە، لەبەر ئەو مەن ھىچ تەعاروزىڭ نابىنەم، زۆر سوپاس.

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك عومەر عبدالعزىز، فەرموو.

بەرپۇز عمر عبدالعزىز بەھ الدىن:

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان.

وا ديارە لىژنەيە بەرپۇز سىيانىان خوشكن، مەسەلەي رىژەي ئافرەتانىان لەبەر كرد، زۆر سوپاس.

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك صباح، فەرموو.

بەرپۇز د. صباح محمد نجيب:

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان.

مەن تەوزىجى ئەو دەم كە باسى مۇستەشارەكانە، كە باسى خىبەر كرا، جەنابتان پىشنىارتان كرىبوو وەكو لىژنەكە (تىزىد عن عشر سنوات) مەن و تەم (لاتقل عن عشر سنوات) ئەو يە تىدا نىيە، زۆر سوپاس.

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك عبدالسلام، فەرموو.

بەرپۇز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان.

مەن نوقتەي نىزامىيەكەم لەو دەيە و ابزانەم زياتر لە چوار ئەندامى پەرلەمانى بەرپۇز تىبىنىان ھەبوو لەسەر خالى جوارەم، كە دەلئىت دەبى ئەمە لە ياسا نەمىنئىت و بىت بە بەشئىك لە نىزام داخىلى، ئەو تەن باس نەكرد، ببورە ھىشتا خالىكى تەرم ماو، كە باسى بەرپۇز بەرە گشتىەكان دەكات، ئەلئىت لەلەيەن پەرلەمانەو دەمەزىت، لىرە موناقتەشەيەكى قانونى دروست دەبىت، يەك/ پەرلەمان دەتوانئىت بلئىت برپارماندا بە دامەزراندنى مودىرى عام، لە دەروەي ھەيكەلئەتى خۇي، دووش/ چەمكى سەر بە پەرلەمانە دەمانختە موناقتەشەيەكى دوور و درىژ، سەر بە پەرلەمانە، نەك وەكو مودىرىاتى پەرلەمان، واتە لەژىر ئىشراقى پەرلەمانەو سەر بەھىچ وەزارەتئىك نىيە، بەلام مەن مامۇستاي گەورەم كاك فرسەت، مەن بە تىگەيشتنى خۇمى زەعيف تەسەور دەكەم ئەو نە ئىشى تەشرىعى دەكەن، نە ئىشى قەزائىش دەكەن، لە سىستەمى تەقلیدى قەزايابو تەشرىعەو ئىجرائە، ئىنجا سەر بە وەزارەتئىش نەبئىت، لە سىستەمى مۇدىرنى تازە تر

مەجالى ئۇو دەراو، كە ھەيئەتى مۇستەقىلى تەمسىلى عام دەكەن، قىتاعى عام، نەك بەماناى حكومى، نوپنەرايەتى كۆمەلگا دەكەن، ئەوانىش قوتاعىكەن وەك چۆن دەسەلاتىكەن، يەئنى نە سەر بە پەرلەمانن موعامەلەيان لەگەل دەكرى وەكو دائىرەيەكى پەرلەمان، نە بەشىكىش لە سولتەى تەنفىزى بەو مانايەى كە وەزارەت وەك بەرپۆو بەرايەتتەك، ئەو سەر بەخۆيەكەى لەوئىدايە بۆيە لای منىش دەبىنم ئەندامى پەرلەمان بۆى نىە بچىت ببىت بە ئەندام لە لىژنەيەك كە سەرۆكىكى ھەيە، رەئىيەكەى دەخوات، جارىكى تر دوا شت تەئكىد دەكەم، دەستە و ئەنجومەن رجاتان لى دەكەم بىرى لى بكنەنەو، ئەو خەلتە سەرمان لى دەشيوئى، خەلكى دەرەوئى دەزگاگە ھەنە، وە خەلكى ناو دەزگاگەش ھەنە چارەيەكى بۆ بدۆزنەو، سوپاس.

بەرپۆز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك سالار، فەرموو.

بەرپۆز سالار محمود مراد:

بەرپۆز سەرۆكى پەرلەمان.

بەرپۆزان ئەندامانى پەرلەمان.

لەراستىدا ھەندىك تەرح و بۆچوون ھەبوو بەگرنكى دەزانم، منىش وەكو لىژنەى مافى مرؤف تىشكىكى بختەنە سەر، ئەوئى پەيوەندى بە ئامادە بوونى لىژنەو ھەيە لە ھەيكەليەى دائىرەكاندا، من پشتگىرى بۆچوونەكانى ئەو بەرپۆزانە دەكەم، وەكو چۆن لە راپۆرتى لىژنەى مافى مرؤفنىش ئامازەمان پى كەرد بوو، كە لەراستىدا گرنگە ئەگەر بە دەستەواژەيەكىش بىت رىژەى ژن لە بەرپۆو بەردنى ئەو دەزگاگەو لە دائىرەكاندا لەبەرچا و بگىرىت، وەكو لە ماددەى شەشەم لە فەقەرەى يەكەمدا ھاتووە دەستەواژەيەكى بۆ ئىزافە بگىرىت، من پشتگىرى ئەو رەئىانە دەكەم، بىرمان نەچىت ھەقىقەتتىكى سائىد ھەيە كە پىشلىكارىيەكانى مافى مرؤف لە كۆمەلگائى رۆژھەلاتىدا بەشىكى زۆرى ئۇ بالەكەى دەكەوئىتەو ئەستوى ژنان و، ژنان موزەحى تىيادان، پىرۆتۆكۆلە نىودەولتەتيەكان ئەگەر بۆ ژن و مندال ھەبىت، يەئنى زۆر بە وازىحى ھاتووە لە ئىتفاقيە نىودەولتەتيەكانى تىرىشدا ئەم مەسەلەيە بە روونى ھاتووەو، تەشخىص كەردنى ژن لەو روانگەيەو كە پىشلىكارى زىاتريان بەرامبەر كراو، بۆيە بۆ داکۆكى كەردن لە ماف و ئازادىيەكانى خۆيان، ھاوشان بە ئەوانى تىرى وەكو رەگەزى تر بەشدار دەبن لە بەرپۆو بەرايەتى ئەم دائىرەيە حوزورىان ھەبىت، ئەمە يەكەم.

دووەم/ بۆ تەرشىق كەردنەوئى دائىرەكان و لىكەدانى دوو لە دائىرەكان، من پشتگىرى ئەو بۆچوونە دەكەم، تەسەورم وايە دائىرەى روانىنى ھەلسوپاوان و پاراستنى مافى مرؤف لەگەل دائىرەى كاروبارى ياساى يەك بخرىت بەم جۆرە، ببىتە يەك بىرگە (دائىرەى ياساى و پاراستنى مافى مرؤف) بەلام لەپال ئەوئى ئەوئى پەيوەندى بە پاراستنى مافى مرؤفەو ھەيە، ئەم دەستەواژەيە زىاد بگىرىت بۆ دائىرەى كاروبارى ياساى، وەكو ئەم دائىرەيە سكالاکان لە خەلك و دامودەزگاگان و لايەنە پەيوەندىدارەكان وەردەگىرىت و

به دواداچوونی ئەو شکاتانە دەگریته ئەستۆ، که په یوه نندیان به پیشیلکردنی مافی مرۆفەوه ههیه، دهسته واژهی سییه چى به دوایدا هاتوو دپهرگان ئیزافه بکریتهوه.

خالیکی تر، له م ماددهیه دا یهك، دوو ئەندامی په رله مانى به پریز باسی له وه کرد، که بو سهردانى کردنى به ندىخانه کان و گرتوو خانه کان به بی ئیجازه، ئەم دهسته یه و دائیره که بتوانیت سهردانى بکات، له راستیدا وهکو ئەوهی زیکر نه کراوه، که ئەمانه به بی هه ماههنگى ناتوانن برۆن، شتیکی له و بابته نییه، به لām من رام وایه که ئەم دهسته یه وهکو زیکر نه کراوه ده توانیت برۆات، به لām مه سه له ی په یوه ندى و هه ماههنگى له نیوان داموده زگاگانى که سه ره رشتى به ندىخانه کان و گرتوو خانه کان ده که ن له گه ل ئەم دهسته یه مه سه له یه کی گرنگه، ئیمه بیرمان نه چیت له هه ریمی کوردستاندا، ئیمه سیسته میکان هه یه له هوکمرانى، سیسته می په رله مانیه، ئەم سیسته مه په رله مانیه زۆر ده بیت نزیکیه تی و هه ماههنگى هه بیت له گه ل داموده زگاگانى ته نفیزی و یه کتری ته واو ده که ن، بیرمان نه چیت داموده زگاگانى ته نفیزی له ریگه ی په رله مانه وه متمانه یان پی دهریت، هه موو جاریک ئەم حالته به جوړیک له دل رۆنى وهرنه گریت له راستیدا، بۆیه بوونی په یوه ندى له نیوان داموده زگاگانى ته نفیزی و به تایبه تی که وهکو ئەم ده زگایه ی که په یوه ست ده بیت به په رله مانى کوردستان، په رله مانى کوردستان ده بیت جوړى مامه له کردنه کان مامه له یه کی هه ماههنگ و هاوسهنگ و نزیك بیت له یه کتریه وه.

خالیکی تر، په یوه ندى به وشیاریه وه هه بوو، من ره ئیم وایه ئەم بوچوونه دائیره ی په یوه ندىه کان و راگه یانندن و وشیارى نه بیت، من ره ئیم وایه دائیره ی راگه یانندن و په یوه ندىه کان و رۆشنیری بیت شمولیتره، له ناو رۆشنیری حقوقی ئینساندا ته و عیه به شتیکی سه ره کییه له و مه سه له یه، بۆیه من وا ته رح ده که م به ئیجازه ی به پریزان لیژنه ی قانونی دائیره ی په یوه ندىه کان و راگه یانندن و رۆشنیری، له ئەخیر دهسته واژهیدا که دهوتریت، هه روه ها له ریکخستنی کۆنگره و نه ده وکانى په یوه ندىداردا به شدار ده بیت له گه شه پیدانى رۆشنیری مافی مرۆفەوه رۆلى ده بیت، ئەم جومله یه ش ئیزافه بکریت.

خالیکی تر، که په یوه ندى به صیاغه و هه له ی زمانه وانیه وه هه یه، له راستیدا لیژنه ی مافی مرۆف به شیوه یه کی گشتی ئەندامه کانى له به دواداچوون و له موتاله عه کردنى ئەم پرۆژه یاسایه کیشه ی زۆرمان هه بوو له رووی زمانه وانى و صیاغه وه، چونکه ئەسلی پرۆژه که هاتوو له راستیدا کۆمه لیک ئەشکالی زمانه وانى و صیاغه کردنى هه بوو، وهکو چۆن ئەو پرۆژه یاسایه ی که خویندنه وه ی یه که میان بو کراوه ئیشکالیکی گه وره ی تیا یه، له راستیدا ئیمه له لیژنه ی مافی مرۆف ناتوانین ئیعتیمادی ته واو بکه ینه سه ر شاره زایانى زمانه وانیش له ناو په رله ماندا بو ئەم مه سه له یه، بۆیه کیشه ی زمانه وانى کیشه یه کی سائیده و هیوادارین چاره سه رى بو بدۆزریته وه له ئاینده دا، سوپاستان ده که م.

به پریز سه رۆکی په رله مان:

سوپاس، به پریزان ئەو مه وزوعه زۆر مه وزوعیکی هه ستیاره، ئەندامانى به پریزی په رله مان زۆر شتی گرنگیان خسته پیشه وه، مه سه له ن زۆر باسی ئەنجومه نه که کرا، یه ک بیت، دوان بیت، بوچوونی جیاواز هه بوو،

كەمىيان باشتە باس كرا بچوس زىاد بكرىت، رىژەى ئافرهتان له ئەوەندە زياتر نەبىت، باسى ئەو كرا
 موستەشارەكان بۆ ھەر دوو بىت، فىعلەن بۆ يەك نەبىت؟ بۆ دوو نەبىت؟ بۆ سى نەبىت؟ بۆ پىنج نەبىت؟
 بۆ چوار نەبىت؟ يەنى شتىكى تر لەسەرى ئىنسان رابووستىت، دەسلات بدرىتە ھەيئەتەكە خۆى كە ئەو
 ھەيئەتە نىزامىك بۆ خۆى دابنىت و بۆ خۆى كار بكات، يان لايەكى تر ئەویش پەرلەمانە، ئەو نىزامەى بۆ
 دابنىتن، دائىرەى قەزاو ناحىەكان بە چ شىوہىەك سەرپەرشتى بكرىت؟ ئەمە ھەمووى مەسائىلىكى گرنگە
 بە رەئى سەرۆكايەتى لەو جەلسەيە ناتوانن شتىكى زۆر سوود بەخش بۆ ئەو بەدۆزنەو، بۆيە دانىشتەكە
 دوا دەخەين بۆ رۆژى دوو شەممە سەعات (11)، داواش لە لىژنەى ھاوبەش دەگەين بۆچوونەكانى
 ئەندامانى پەرلەمان وەرېگرن بە نووسراو، بۆ ئەووى بخەينە دەنگدانەو، زۆر سوپاس، تاكو رۆژى دوو
 شەممە سەعات (11) خوا لەگەلتان بىت.

محمد قادر عبدالله (د.كمال كەركووكى)
 سەرۆكى پەرلەمانى
 كوردستان - عىراق

ارسلان بايز اسماعيل
 جىگرى سەرۆكى پەرلەمانى
 كوردستان - عىراق

فرست احمد عبدالله
 سكرتيرى پەرلەمانى
 كوردستان - عىراق

پەرلەمانى كوردستان - عىراق

پرۇتوكۆلى دانىشتىنى ژمارە (13)

دووشەممە رېكەوتى 2010\5\24

خولى سىيەمى ھەئىزاردن

پروتۆكۆلى دانیشتنی ژماره (13)

دوشه ممه ریکهوتی 2010/5/24

کاتزمیر (11) ی پیش نیوهپۆی رۆژی دووشه ممه ریکهوتی 2010/5/24 پهرله مانى كوردستان - عیراق به سهرۆكایه تی بهرپیز محمد قادر عبدالله (د.کمال کهرکوکى) سهرۆكى پهرله مان و، به نامادهبوونی بهرپیز ارسلان بایز اسماعیل جیگری سهرۆك و، بهرپیز فرست أحمد عبدالله سكرتیری پهرله مان، دانیشتنی ژماره (13) ی خولی سییه م، سالی (2010) ی خۆی بهست.

به نامه ی کار:

به پیی حوكمه كانی برگه (1) ی ماده (20) له پپړوی ناوخوی ژماره (1) ی هه موارکراوی سالی 1992 ی پهرله مانى كوردستان - عیراق، دهسته ی سهرۆكایه تی پهرله مان برپاری درا دانیشتنی ژماره ی (13) ی خولی سییه می هه لئباردن له کات (11) ی پیش نیوهپۆی رۆژی دووشه ممه ریکهوتی 2010/5/24 دا به م شیوه یه بییت:

1- خستنه پروو و گفتوگو کردنی پرۆژه یاسای دهسته ی سهربه خۆی مافی مرۆف له ههریمی كوردستان - عیراق.

بهرپیز سهرۆکی پهرله مان:

به ناوی خوی گه وره و میهره بان.

به ناوی گه لی كوردستان، دانیشتنه که مان ده که بنه وه، خولی سییه می هه لئباردن، سالی یه که م، خولی گریدانی دووم، ژماره ی دانیشتن (13)، رۆژی دانیشتن 2010/5/24، به نامه ی کار: به پیی حوكمه كانی برگه ی (1) ی ماده ی (20) له په پره ی ناوخوی ژماره (1) ی هه موار کراوی سالی 1992 ی پهرله مانى كوردستان - عیراق، دهسته ی سهرۆكایه تی پهرله مان برپاریدا به نامه ی کاری دانیشتنی ژماره (13) ی خولی سییه می هه لئباردن له کاتزمیر (11) ی پیش نیوهپۆ، رۆژی دوو شه ممه ریکهوتی 2010/5/24 دا به م شیوه یه بییت:

1- خستنه پروو و گفتوگو کردنی پرۆژه یاسای دهسته ی سهربه خۆی مافی مرۆف له ههریمی كوردستان - عیراق.

لیژنه ی یاسایی و لیژنه ی مافی مرۆف که ره م بکه ن بۆ شوینی خۆتان، بهرپیزان له سه ر ماده ی پینج له نه سللی پرۆژه که، که نیستا ده کاته ماده ی حه وت، گفتوگو ی له سه ر کرا، بۆچوون و پیشنیاره کانی نیوه ی بهرپیز له به رده ستی لیژنه ی یاساییه، که برپار بوو ئیعه ده ی صیاغه ی بکه نه وه، نیستا لیژنه ی هاوبه ش که ره م بکه ن بۆ کاره کانتان.

بەرپز د.رؤزان عبدالقادر دزمی:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەوەی ئەو ماددەییە کە لە ئەسلی پرۆژەگە ماددەیی پینجەمە، نیستا بۆتە ماددەیی حەوتەم، لەبەر ئەوەی ریزبەندی ماددەکان گۆرا، چەند ماددەییەکی زیاد کرا، دوای ئەوەی هەردوو لیژنە، لیژنە مافی مرۆف و لیژنە کاروباری یاسایی بە وردی دیراسەتی تیببیینەکانی ئەندامانی پەرلەمانیان کردو کۆبوونەوەی هاوبەشیان ئەنجامداو، کۆبوونەوەی دواتر لەگەڵ دەستە سەرۆکایەتی پەرلەمان کۆبووینەو، بە مەبەستی دەولەمەند کردنی ماددەگەو دوایی سەرنج و تیببیینی ئەندامان وەرگیرا، بەباشمان زانی کە بەم شیوەییە ماددەگە دابەرژینەو، کە بۆتە ماددەیی حەوت: (المادة السابعة).

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

بەرپزان، ئەگەر پێشتر وەلامی هەندیک موداخەلەیی ئەندامان یەکیکتان بیداتەو، چونکە هەندیک شت کە وەرتان نەگرتوو، بۆ ئەوەی بزانی بۆچی؟ پاشان ماددەگەیی خۆتان بخویننەو، کەرەم بکەن.

بەرپز د.رؤزان عبدالقادر دزمی:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تیببیینی و پێشنیارانەیی کەوا لەلایەن ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کرا، سەبارەت بەو بوو ئایا پلەیی بەرپۆهەبەری ئەو فەرمانگانە، پلەیی ج بیئت؟ بەرپۆهەبەری گشتی بیئت؟ یان تەنھا بەرپۆهەبەر بیئت؟ ئیمە بەباشمان زانی لەلایەن هەردوو لیژنە، کەوا پلەیی بەرپۆهەبەری فەرمانگەکان بەرپۆهەبەری گشتی بیئت، تا بتوانی کاروبارەکان بەرپۆهەبەت و رۆلی خۆیان ببینن لەناو ئەو دەستەییە، دەستەیی سەرەخۆی مافی مرۆف.

سەبارەت بە دەمچ کردنی، یاخود یەگرتنەووەی چەند بەرپۆهەبەری گشتی، کە لە چوار بەرپۆهەبەرایەتی گشتی پیک دەهات لە ئەسلی پرۆژەگە لەلایەن حکومەت هاتوو، ئیمەش لەسەر پێشنیاری بەرپزان بەرپۆهەبەرایەتی رەصدو ئەدائمان دەمچ کرد لەگەڵ دائیرە قانونی، خۆی چوار بەرپۆهەبەرایەتی گشتی بوو، دوای دەمچ کردنی برگەیی دوو و سی بەو شیوەییە (الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان)، واتا بەرپۆهەبەرایەتی دوو و سییەمان دەمچ کرد، نیستا بەو شیوەییە کە دامانپرشتوو لە سی بەرپۆهەبەرایەتی گشتی پیک دیت:

یەگەمیان/دائیرە ئیداری و مالی.

دووهمیان/ دائیرە قانونی و حیمایەیی حقوقی ئینسان.

سییەمیان/ دائیرە عیلاقات و ئیعلام.

پێشنیاریکی تر هەبوو کەوا تەوعیە، هوشیار کردنەووەی خەلک بە مافەکانی مرۆف زیاد بکریت، ئیمەش لە خالی سییەمدا لە دائیرە عیلاقات و ئیعلام، ئەو برگەییەمان زیاد کرد (نشر ثقافة حقوق الانسان)، لەبەر

ئەو دەرىجىسى ھوشيار كىرىشكە، ياخود تەۋەسى ھاۋا لاتىيان بە مافەكانى مەرۇف بە پىي رىككە وتىننامە نىۋەدە ۋە تىيەكان، ئەو لە رىگى دەزگاكانى راگەيانىدىن دەپىت، بۇيە بە باشمان زانى لەگەل خالى سىيەم دائىرى عىلاقات و ئىعلام لەو خالە زىاد بىرىت، بىرگە يەكمان بۇ زىاد كىرد (نشر ثقافة حقوق الانسان)، بلاۋ كىرىشكە مافەكانى مەرۇف.

سەبارەت بە ئەنجومەنى دەستە، كە راۋ و بۇچوونى جىاۋاز ھەبوو، ئىمە بە باشمان زانى كەوا مەجلىسىكى ئىدارى ھەبىت لە سەرۆك و بەرپۆەبەرى ئەو فەرمانگانە پىك بىت لەگەل موستەشارىنەكان، ئەو دەمان بە باش زانى كەوا مەجلىسىكى ئىدارى بۇ جى بە جى كىردى ئەرك و فەرمانگانە ھەيئە، پىيۋىستى دەكىرد كە مەجلىسىكى ھەيئە ھەبوايە، لەبەر ئەو دەرىجىسى ئەمە لە ماددەى يەك پەسندمان كىردوۋە (المجلس: مجلس الهيئة)، ئەو ئەنجومەنەمان پىناسە كىردوۋە لە ماددەى يەك، واتە دەبوايە تەشكىلاتى لەناۋ ياسايەكە بىتەۋە مەجلىسى ھەيئە ھەبىت، واتا ئىستا مەجلىسى ئىدارىمان نىيە، مەجلىسى ھەيئەمان ھەيە، مەجلىسى ئىدارى لە سەرۆك و بەرپۆەبەرى فەرمانگانە پىك دىت لەگەل موستەشارىنەكان، ئەنجومەنى دەستە ئەۋىش لە سەرۆكى دەستە پىك دىت، لەگەل نوپنەرى ئەنجومەنى ۋەزىران، نوپنەرى ئەنجومەنى دادوۋەرى، نوپنەرى داۋاكارى گىشتى.

راۋ و بۇچوونى جىاۋاز ھەبوو لەسەر نوپنەرى پەرلەمان، بە چ پەلو پايەك لەو ئەنجومەنە كار دەكات؟ خۇى ئەو دەستەيە سەر بە پەرلەمانە، پەرلەمان رۇلى خۇى دەبىنىت لە چاۋدىرى دەستەكە، بە باشمان زانى نوپنەرى پەرلەمان تىدا نەبىت، لە شوپنى ئەو مودىر عامە (الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان)، ۋەكو موقەرىر، ۋەكو بىرپادەر لە ئەنجومەنەكە بەشدارى بىكات، بىتە بەشك لە ئەنجومەنەكە، واتا ئەنجومەنى دەستە لە سەرۆكى دەستە پىك دىت، لە بەرپۆەبەرى گىشتى فەرمانگانە ياسايى و پاراستنى مافى مەرۇف، لە نوپنەرى ئەنجومەنى ۋەزىران، لە نوپنەرى ئەنجومەنى دادوۋەرى، لە نوپنەرى داۋاكارى گىشتى، ھەرۋەھا دوۋ ئەندام كەوا لە ماۋەى دە سال كەمتر نەبىت بىنە ئەندام لەو ئەنجومەنە، كە بۇ ماۋەيەكى زۇر لە كاروبارى ياسايى و دادوۋەرى كارىان كىردوۋە، بەو شىۋەيە پىكەتەى ئەنجومەنى دەستە كە لە ماددەى يەك پىناسەى ئەنجومەنەكە كراۋە، بەو شىۋەيە دامانرشتەۋە.

پىشنىارىك كرا كەوا كەرتى تىكەلاۋ لابرېت، تەنھا كەرتى تايبەت بىمىنىتەۋە لەگەل رىكخراۋەكانى كۆمەلگەى مەدەنى كە لە بىرگە پىنجەمى ئەو ماددەيە ھاتوۋە، ئىمەش بە باشمان زانى كە تەنھا فەرمانگانەكانى ھەرىم و كەرتى تايبەت بىمىنىت، كەرتى تىكەلاۋمان لادا، ئەگەر دەستەى سەرۆكايەتى رىگام پى بدات.

بەرپۆە سەرۆكى پەرلەمان:

باسى كۆتاي ئافرەت كرا، بەلام ۋەلامتان نەدايەۋە، باسى ئىستىقبالى شەكاۋى، ئەۋىش ئەگەر تىشكىك بىخەنە سەرى.

بهريز د.رؤزان عبدالقادر دزمبي:

بهريز سهروكي پهرله مان.

به نيسهت نيستيقبالي شهكاوي، نهوه له برگه ي دووهم هاتووه بهريو بهرايه تي گشتي كه له خالي دووهمي مادده كه هاتووه، نيمه له گه ل خالي سييم دمجمان كر دووه، نه گهر ريگام بي بدهيت بخوينمه وهو بدري ته دهنگدان، (او تتولي استقبال ومتابعة الشكاوي من الافراد والمؤسسات والمنظمات)، بهو شيويه.

بهريز سهروكي پهرله مان:

كه رهم بكه فهرموو بو خويندنه وهي.

بهريز د.رؤزان عبدالقادر دزمبي:

بهريز سهروكي پهرله مان.

المادة السابعة:

اولاً: تتكون تشكيلات الهيئة من الدوائر الاتية، وتدار كل دائرة منها من قبل موظف بدرجة مدير عام حاصل على شهادة جامعية اولية ومن ذوي الخبرة والاختصاص ويعاونه عدد من الموظفين:

1- الدائرة الادارية والمالية: تتولى متابعة شؤون منتسبي الهيئة، وما يتعلق بميزانياتها وممتلكاتها وما يكفل تسيير عملها.

2- الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان: تتولى استقبال ومتابعة الشكاوي من الافراد والمؤسسات والمنظمات وغيرها في مسائل حقوق الانسان، وزيارة السجون، ومراكز التوقيف، والتحقق من صحة الانتهاك في مسائل حقوق الانسان، ورفع النتائج الى مجلس الهيئة، كما تتولى دراسة التشريعات ذات العلاقة بحقوق الانسان ودراستها على ضوء المواثيق الدولية لحقوق الانسان وابداء مقترحات بهذا الشأن الى مجلس الهيئة.

3- دائرة العلاقات والاعلام: تتولى التنسيق بين الدوائر المعنية في الهيئة، وما يحله اليها مجلس الهيئة او رئيسها من طلبات في هذا الشأن، ومتابعة ما ينشر في وسائل الاعلام المختلفة فيما يتعلق بحقوق الانسان، ونشر ثقافة حقوق الانسان، والاسهام في الترتيبات عند اقامة المؤتمرات والندوات ذات العلاقة.

4- مستشارين لا يزيد عددهم عن اثنين ومن ذوي الخبرة والاختصاص في مجال حقوق الانسان.

5- يكون للهيئة مجلس اداري يتكون من رئيس ومدراء دوائر الهيئة والمستشارين.

ثانياً: لرئيس الهيئة استحداث او دمج او الغاء اي من اقسام الهيئة او شعبها وفقاً لمتطلبات العمل بعد مصادقة مجلس الهيئة.

ثالثاً: يتكون مجلس الهيئة من:

1- رئيس الهيئة/ رئيساً.

2- مدير عام الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان/ مقررأ.

3- ممثل مجلس الوزراء لاتقل درجته عن درجة خاصة/ عضواً.

4- ممثل مجلس القضاء / عضواً.

5- ممثل الادعاء العام / عضواً.

6- عضوين ممن مارسا العمل القضائي او التشريعي او القانوني لمدة لا تقل عن عشر سنوات.

رابعاً: يجتمع المجلس شهرياً، وللرئيس عند الضرورة دعوته لاجتماع طارئ، وتتخذ القرارات فيه باغلبية عدد الحاضرين وفي حالة التساوي في الاصوات يرجح الجانب الذي يصوت معه الرئيس.

خامساً: للرئيس دعوة ممثلي الجهات ذات العلاقة من الوزارات ودوائر الاقليم والقطاع الخاص ومنظمات المجتمع المدني لحضور اجتماعات المجلس ولا يحق لهم التصويت.

ههنديك ههلهى چاپى تيدييه، سهبارت به كوتاي ئافرهتان، ئايا زياد بكرىت؟ يان نا؟ دوو رهئى جياواز ههبوو، كهوا ريژهيهك بو ئافرهت دابنرىت، بهلام رهئيهكى تر ئهوه بوو، كهوا پيويست بهو رهئيه ناكات، لهبر ئهوهى ريژهى كوتا، ياخود ئهو ريژهيه بو مسوگهر كردن و بهشدارى كردنى ئافرهت لهو ئهنجومهنه تهنها بو ئهنجومهنى ههلبزيردراو، وهكو پههلهمان، ياخود ئهنجومهنى پاريزگا نهبيت، پيويست ناكات لهو دامودهزگايانه كهوا به توعين دهبيت، ئهو ريژهيه، ياخود كوتا دابنرىت، له مهرجهكانى ئهندامىيهتى لهو ئهنجومهنه هيچ جياوازيهك نهكراوه لهنيوان نيرو مى، لهنيوان زن و پياو، بويه ئهگهر كهفائهتى تيذا بوو، ئههليهتى تيذا بوو، ههمان مهرج كه لهسهر پياو جى بهجى دهكرىت، لهسهر ئافرهت، ياخود زن، لهسهر نيرو مى جى بهجى دهكرىت، هيچ جياوازيهك نيهه، بويه رهئيهك ههبوو، كهوا پيويست ناكات ريژهى كوتا لهو دهستهيه دابنرىت، زور سوپاس.

بهريز سهروكى پههلهمان:

ئهگهر ئهو موقتتههرحه وههبرگرن، پيويسته ئافرهتى تيذا ههبيت، يهعنى له ليژنهكه پيويست بكرىت، نهليت چهند لهسهد، چهند له سهد نا، بهلام پيويسته لهو ههئيهته ئافرهتيش ههبيتن، ئهگهر ئهمه وههبرگرن، چاك بكرىتن، دهيهينه دهنگدانهوه.

بهريز د.روژان عبدالقادر دزهى:

بهريز سهروكى پههلهمان.

بو مسوگهر كردنى بهشدارى كردنى ئافرهت لهو ئهنجومهنه، له برجهى (ثالثاً: يتكون مجلس الهيئة من) دواى ئهوهى باسى سهروك و موقهريرو ئهندامانمان كردهوه، له برجه شهش (عنصر نسائي يختاره المجلس. عضواً)، ئينجا برجه كهوت بيت (عضوين ممن مارسا العمل القضائي او التشريعي او القانوني)، (عنصر نسائي يختاره المجلس. عضواً)، واتا دهبيت له ئهنجومهنهكه ئافرهتئىكى تيذا ههبيت.

بهريز سهروكى پههلهمان:

ئىستا به كورديش بخويننهوه، تكايه، نوقتتهى نيزامى ههيه، كهههه بكه فهرموو.

بهريز ناسك توفيق عبدالكريم:

بهريز سهروكى پههلهمان.

بەپراستی ئەو عونصرە نىسائىيە، ئىمە دەلىلەين رېژدەيەك لەناو مەجلىسەكە..... .

بەپرېز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەو نوقتەى نىزامى نىيە خوشكى من، دانيشە، دانيشە رجائەن، ئىحتىرامم بۆ جەنابت ھەيە، ئەو نوقتەى نىزامى نىيە، ئەو شەرھە، رجائەن خوشكى من دانيشە، ئەو نوقتەى نىزامى نىيە، لىژنەى ياساى كەرەم بىكەن.

بەپرېز د.رۇزان عبدالقادر دزەيى:

بەپرېز سەرۆكى پەرلەمان.

(عنصر نسائى عضواً)، واتا ئەندامە لە ئەنجومەنەكە، دەبىت ئافرەتتىكى تىدا ھەبىت، زنىكى تىدا ھەبىت، ئەندام بىت لە ئەنجومەنەكە، شەرت نىيە يەك بىت، لەوانەيە (ممثل الادعاء العام) ىش ئافرەت بىت، لەوانەيە مومەسىلى دەزگايەكانى ترىش ئافرەت بىت، رېژە لە يەك زياتر بى شەرت نىيە، بەس دەبىت ئافرەتتىكى ھەبىت، لەوانەيە دەزگايەكان، ژمارەمان ديارى نەگردوو، بەرپزان، لەوانەيە ھەموو دەزگايەكان ئافرەت ھەلبزىرن كە نوينەرايەتيان بكات لەو ئەنجومەنە، بەلام دەبىت ئافرەتتىكى ھەر تىدا ھەبىت، جگە لەوانەى ئىدىعاي عام با نوينەرى خۆى ئافرەت تەحديد بكات لەوى، ژمارەمان ديارى نەگردوو.

بەپرېز سەرۆكى پەرلەمان:

بەگوردىش بىخوينەو تىكايە.

بەپرېز سالار محمود مراد:

بەپرېز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى ھەوتەم:

يەكەم/ دەستەكە لەم دائىرانەى خواروۋە پىك دىت، ھەر دائىرەيەگىش فەرمانبەرىك بە پلەى بەرپوۋەبەرى گشتى بەرپوۋە دەبات، كە بىروانامەى زانكۆيى ھەبىت لەبوارى پىپۆزى دائىرەكەداو، چەند فەرمانبەرىكىش يارىدەدەرى دەين:

- 1- دائىرەى كارگىرپى و دارايى: بەدواداچوونى كاروبارى فەرمانبەرانى دەستەكەو ئەوۋى پەيوەندى بە بودجەو مولك و سامانى دەستەكەو ھەيە دەكات، ھەرۋەھە بەدواداچوونى رەخساندى كارەكانى.
- 2- دائىرەى ياساى و پاراستى مافى مرؤف: ئەم دائىرەيە سكالان لە خەلك و دامودەزگاو رىكخراوكان و لايەنى تر وەردەگرىت، كە پەيوەندىيان بەبوارى مافەكانى مرؤفەو ھەيەو، بەدواداچوونيان بۆ دەكات، سەردانى بەندىخانەو گرتووخانەكان دەكات و ھەر پىشلىكارىيەك پەيوەندى بە مافى مرؤفەو ھەبىت، ئەگەر پىويست بكات لى دەپچىتەوۋە ئەنجامەكانى بەرز دەكاتەو بۆ ئەنجومەنى دەستەكە، ھەرۋەھە لە ياساكانى ناوخۆ كە پەيوەندىدارن بە مافى مرؤفەو دەپچىتەوۋە، لەبەر رۇشنايى بەلگەنامە نىودەولتەتيەكانى مافى مرؤف و پىشنياز لە بارەيانەو پىشكەش دەكات بە ئەنجومەنى دەستەكە.

3- دائيرەى پەيوەندىيەكان و راگەياندىن: لەگەل دائيرە پەيوەندىدارەكانى ناو دەستەكەو ئەو داواكارىيانەش كە لە ئەنجومەنى دەستە، يان لە سەرۆكى دەستەكەو لەم بارەيەو پىي دەگات، ھەماھەنگى دەكات و بەدواى ئەوشتانە دادەجىت، كە لە ئامرازەكانى راگەياندىندا لەبارەيەو بەلاو دەكرىنەو، لەبەلاو كردنەو رۆشنىرى مافەكانى مرۆف و رىكخستى كۆنگرەو نەدوكانى پەيوەندىدارىشدا بەشدار دەبىت.

4- دەستەكە راويزكارى دەبىت، كە لە دوو كەس زياتر نەبن، خاوەنى شارەزايى و پسپۆر بن لەبوارى مافەكانى مرۆفدا.

5- دەستەكە ئەنجومەنىكى ئىدارى دەبىت و پىك دىت لە سەرۆكى دەستەكەو بەرپۆبەرى دائيرەكان و راويزكارەكان.

دووهم/ سەرۆكى دەستەكە بوى ھەيە ھەر دائيرەو پىكھاتەيەكى دەستەكە بەپىي پىداويستى كار بكاتەو، يان تىكەئيان بكات، يان پووجەئيان بكاتەو، دواى پەسند كردنى لەلايەن ئەنجومەنى دەستەو. سىيەم/ ئەنجومەنى دەستەكە پىكدىت لە:

1- سەرۆكى دەستە/ سەرۆك.

2- بەرپۆبەرى ياسايى و پاراستنى مافى مرۆف/ برپاردەر.

3- نوينەرى ئەنجومەنى وەزيران، كە پلەى لە پلەى تايبەت كەمتر نەبىت/ ئەندام.

4- نوينەرى ئەنجومەنى دادوهرى/ ئەندام.

5- نوينەرى داواكارى گشتى/ ئەندام.

6- نوينەرىكى ژن/ ئەندام.

7- دوو نوينەر كە مومارەسەى كارى دادوهرى و ياسادانانان كرد بىت، لە ماوہى زياتر لە دە سال/ ئەندام. چوارەم/ ئەنجومەن مانگانە كۆ دەبىتەو، سەرۆك لەكاتى پىويستدا بوى ھەيە بانگھىشتى بكات بۆ كۆبوونەوھەيەكى لەناكاو، برپارەكانىش بەزۆرىنەى ئامادە بووان دەدرىت، ئەگەر دەنگەكانىش يەكسان بوون، ئەو دەنگى سەرۆك لەگەل كام لا بىت، ئەولا قورستر دەبىت، يان يەكلايى دەكاتەو.

پىنجەم/ سەرۆك بوى ھەيە نوينەرى لايەنە پەيوەندىدارەكان، وەزيرەكان و دائيرەكانى كەرتى ھەرىم، كەرتى تايبەت و رىكخراوہكانى كۆمەلگەى مەدەنى بانگھىشت بكات، بۆ ئەوہى لە كۆبوونەوہكانى ئەنجومەنەكەدا ئامادە بن، بەلام مافى دەنگدانان نەبىت.

بەرپۆز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپۆزان، نوقتەى نيزامى ھەيە، ئەوانەى نوقتەى نيزاميان ھەيە ناويان دەنووسين، چونكە زۆرن، ديارە كەم نين، ئەوانەى نيزاميان تەسجىل كرد (عمر عبدالعزىز، د. احمد وەرتى، سۆزان شھاب، كوستان محمد، دكتور زانا، ئامىنە زكرى، بىرىفان)، بەرپۆزان، ئەگەر ئەوہى نيزامى نەبىت قەتعى دەكەم، دوايى عاجز نەبن، نىھائىن شەرح مەجال نادەم، بەس ئەوہى نيزامى ھەيە بەسەرچاو، رىزدار عمر عبدالعزىز كەرەم بکە.

بەرپۇز عمر عبدالعزیز بەاءالدین:

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان.

من له سوئبى نىزامىدا ئەوھى كە عەرزى دەكەم بە تەسەورى خۆم ھەلبەتە، ئەو ئىقتىراحە موحەدەدەھى كە كرا بەنىسبەت كۆتای ژنانەو، ئەم ئىقتىراحە نەبوو كە بەرپۇزان خۆیندىانەو، ئەم ئىقتىراحە تازەيە ھىچ كەس تەسنیەھى لەسەر نەگردوو، پىم سەیرە جەنابت ئىجازەشتدا كە بخۆیندریتهو.

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان:

لیژنەكە وەریانگرت، لیژنەھى ھاوبەش وەریانگرت، ئەگەر لیژنەھى ھاوبەش، گوئ لە برای خۆت بگرە، لیژنەھى ھاوبەش مەقتەرەھى یەك ئەندامى پەرلەمانیش وەریانگرت حەقى خۆیانە بخۆیتە دەنگدان، بەئى كەرەم بكە، سوپاس، ریزدار دكتور ئەحمەد.

بەرپۇز د.احمد ابراهیم علی:

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان.

من نوقتە نىزامیەكەم لەسەر ئەو بڕگەيە، كە خۆیندرایەو دەئیت (لرئیس الهيئة استحداث)، ئیمە لە پىشتەر لە راپۆرتى ھاوبەش وا ریکەوت بووین كە زیاد کردنى وشەى (اقتراح استحداث)، نەك بوئ ھەبیت ئەو گۆرانکاریە بکات لە دەوائەرەکانیش، چونكە بوئ ھەيە پىشنیار بکات (استحداث او دمج او الغاء اي من دوائر الهيئة وتشكيلاتها ورفعها الى البرلمان)، نەك خۆى ئەو ئىستىجداسە بکات، زۆر سوپاس.

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ریزدار سۆزان شەھاب فەرموو.

بەرپۇز سۆزان شەھاب نوری:

بەرپۇز سەرۆكى پەرلەمان.

سیستەمى كۆتا، سیستەمیکە، كە تەنھا بۆ ئەنجومەنە ھەلبۆژدراوھەكان بەكار دیت، بۆ ئەوھى مافی كەمینەو نەتەوھو ئاین و ژن بپاریزیت، ئەمە دەستەيەكە ئیعتیما دەكاتە سەر كەفائەت، لەوانەيە سى روعى ئەو دەستەيە ژن ببت كەفائەتیان ھەيەو چالاكن لەبوارەكانى مافی مرؤف، تۆ ئەگەر داتنا یەك عونصرى نىسائى لەسەر چ پپۆدریک دەبیت؟ ئیمە ھەر باسى پپۆەر دەكەین، دەئیین دەبیت ئەو خەلكەى دەچیتە ئەوئ دەبیت بە پپۆەر ببت، بەلای منەو ئەگەر پپاویك كەفائەتى ھەبیت لە مافەكانى مرؤفدا چالاك ببت، بۆ مافی بخۆم و نەھیلیم بچیتە ئەو دەستەو، بەناوئ ئەوھى ھەر دەبیت ژنى تیا ببت، ئیمە نابیت بەو شیودیە بیری لى بكەینەو، كۆتا تەنھا سیاسەتیکەو سیستەمیکە بۆ ئەنجومەنە ھەلبۆژدراوھەكان، ئەگەر راست دەكەن و دەتانەویت داكۆكى بكەن لە مافەكانى ژنان، دەبیت بەخالیك بگوتریت دەبیت رەچاوى بەلانسى جەندەرى بكریت لەناو ئەو دەستەيە، بەلانسى جەندەرى جیايە، كۆتا جیايە، كۆتا بۆ ئەنجومەنى

هەئىزىراو، لەبەر ئەووە من قبولم نىيە بەراستى بەو نەوعە بنووسرئىت عونصر نىسائى، ئەمە نە خىرە، نە سەدەقەيە، ئەگەر ژن ھەبئىت كەفائەتى ھەبئىت ئۆتۆماتىكەن بەپىي كافەئەت دەچئىتە مونافەسەو، دەچئىتە ناو ئەو ئەنجومەنەو، بەلام ئەگەر بە خىر بئىت، يەك ژن دابنرئىت، بەراستى من قبولم نىيە، زۆر سوپاس.

بەرئىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ريزدار كوستان خان فەرموو.

بەرئىز كوستان محمد عبدالله:

بەرئىز سەرۆكى پەرلەمان.

من لە نوقتە نىزامىيەكەمەو دەست پى دەكەم، چونكە ديارە شەرحىشى تيا دەكەوئىت، نوقتە نىزامىيەكە ئەوويە، چەند ئەندام پەرلەمانىكە پيشنارىك دەكەن، پيوستە ئەم پيشنارىە بخريته بەردەمى ئەندامانى پەرلەمان، ئەگەر لىژنەى ھاوبەشيش پيشنارىەكە تەعدىل بكەن، پيوستە ئەو تەعدىلەش ئەندامانى پەرلەمان دەنگى بۆ بەن لەكاتىكدا، ئىستا ئەو بەرپزانەى كە لىرە دانىشتوون تەعبىر لە لىژنە ھاوبەشەكە ناكەن، لەبەر ئەووى لىژنەى ھاوبەش دەبئىت ھەموو لىژنەكە كۆبنەو، ھەموو لەسەر پيشنارىەكە رىك بكەون، پيشتر ھەروا مۆتەبەع بوو، من نازانم لىرە لە مافى مرؤف، با تەواوى بكەم بى زەحمەت، لىرە يەكئىك لە لىژنەى ياساى دەبئىتە نوينەرى ھەموو لىژنەى ياساى، كە من پىموايە ھەر ئىستا لەم ھۆلەى ئىمە ئەندامى لىژنەى ياساى ھەيە دژى ئەو پيشنارىەيە كە ئەوان قەبوليان كردوو، ئەمە يەك.

دوووم/ من وەك ژنىك خواستم ئەوويە ئەم ھەيئەيە نيوەى ژن بئىت، نەك يەك لەسەر سى، لەبەر ئەووى ئەم ھەيئەيە ھەيئەيەكى گرنگە، پەيوەندى بە مافى مرؤفەو ھەيە، لەم ھەريمەى ئىمەش بە سەدان ژن ھەيە لە رىكخراوى لەو بوارانە كارىان كردووو خواونى كافەئەت و شەھادەو پسورين، دەتوانن تيايدا بن، لەبەر ئەووى ئەمە پەيوەندى بە ژنىشەو ھەيە، بە مندالىشەو ھەيە، ئەمە پەيوەندى چۆن بە نيوەى كۆمەلەو ھەيە كە پياوانن، ئاواش بەنيوەكەى ترەو ھەيە كە ژنانن، بۆيە من وەك ژنىك خواستم ئەوويە نيوەشى ژن بئىت، بۆيە ئەو بەرپزانەى كە داوايان كردوو نالين يەك لەسەر سى، دەلین كەمتر نەبئىت لە يەك لەسەر سى، ئەو يەك ژنە فيعلەن كە دادەنرئىت لەسەر ھىچ بنەمايەكە من پىموايە وەك خىرو سەدەقە وايە، بۆيە داوا دەكەم و پشتگىرى ئەو ھەفالانەى خۆم دەكەم، كە پيشنارىەكەيان بخريته بەر دەنگدان، سوپاس.

بەرئىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ريزدار دكتور زانا فەرموو.

بەرئىز د.زانا رؤوف حمە كریم:

بەرئىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەو پېشنىيازە ھاوبەشەى كەھەردوو بەرپەزان لىژنەى ياساىى و لىژنەى مافى مرۇف كەموكورتى تىايە، كەموكورتىەكانىش ئەگەر رىگەم بەدن لە دوو، سى خالدا كورتى دەكەمەوہ:
يەكەمىيان/ جارى نازانىن ئىمە ئەو بەرپەوہبەرە گشتىانەى كە دادەنرىن، بەرپەوہبەرى گشتى پىويستى بە دوو ئەنجومەنى نىيە، ئىمە پىويستمان..... .

بەرپەز سەرۇكى پەرلەمان:

تكاىە، ئىستا بەس مەسەلەى نوقتەى نىزامىەكە بۇ مەسەلەى ئافرەت بوو، بۇ ھى ژن بوو، بۇ ھى خوشك بوو، ئەگەر ئەوہ تەواو بوو، پاشان دىيىنەوہ سەر ئەوہكانى تر، ئاخىر موناقلەشەمان نەكردۇتەوہ كاكە زانا، ئەگەر لەسەرى بىكەين، گشت ئەندامان رىگە بەدىن، دووبارە موناقلەشە بىكاتەوہ، موناقلەشە كراوتەوہ، دەتوانىت كەى وەختى ھات بەند بەند دەيانخەينە دەنگدانەوہ، ھەلبىستى دژى قسە بىكەيت، بەرپەزىكى تر تەئىدى بىكات، دەخرىتە دەنگدانەوہ، ئىستا دووبارە لەسەر ھەمووى موناقلەشە بىكەيت نىيە، ئىستا مەسەلەى نىزامىەكەت چى بوو، بۇمان بلى، كەرەم بىكە..

بەرپەز د.زانا رۇوف حمە كرىم:

بەرپەز سەرۇكى پەرلەمان.

من نىزامىەكەم دەللىم، بەس كە دوایى خراىە دەنگدانەوہ، قسەكەى منىش ھىچ فائىدەىەكى نابىت، بەنىسبەت دەست نىشان كردنى كۇتا، كە دەللىت (عنصر نسائى واحد)، ئەمە دوو جانبى ھەيە، جانبى يەكەمىيان ئەوہىە كە تۇ ژنىك دادەنىيىت، جانبى دووہمىيان كە تۇ يەك ژن دادەنىيىت، يەئنى تۇ بە دوو دىو سەپرىان بىكەوہ، يەك دەللىت (عنصر نسائى واحد)، يەئنى ئەو ئەنجومەنە قەت دوو ژنى تىا نابىت، چونكە دەللىت (عنصر نسائى واحد)، يەئنى جانبىكى ئىجابىە، ژنىك دەچىتە ناو ئەنجومەنەوہ، جانبى دووہمىيان تەنھا يەك ژن دادەنىيىت، بەس بىوورە سەرۇكى پەرلەمان، بەنىسبەت ئەم خالەشىانەوہ، تكاىە ئەمە ھەلەى تىايە، تۇ ئەگەر ھەيئەىەك دەست نىشان نەكەيت، بەبى ئەوہى ئەم ھەيئەىە دەست نىشان بىكرىت، چۇن ئەندامەكانى دەست نىشان دەكرىت، ئەمە ھەلە دەبىت تىپەرپەزىررىت، تۇ ناكرىت، كى بەرپەوہبەرە گشتىەكان ھەلدەبىزىررىت؟ كى ئەو شارەزا ياساىيە ھەلدەبىزىررىت كە شارەزايى ھەيە، دە سال خىرەى ھەيە؟ كى تەرشىحى دەكات؟ چۇن دادەنرىت؟ ئەنجومەنىكەمان ھەيە بەبى ئەوہى ناوەرپۇكەكەى دەست نىشان بىكەين، ئىمە دەللىن دوو ئەنجومەنمان ھەيە، ئەنجومەنىكى ئىدارى، پاشان من بەرپەوہبەرىك كە ناوى بەرپەوہبەرى ئىدارى و مالى بىت، بۇ سوپىندى ياساىى بىخوات لەبەردەمى مەجلىسى قەزا؟ يەئنى ئەمە خوى ئىشكالىەتى كەوہرى ھەيە، چونكە بەرپەوہبەرى گشتى پىويست بەوہ ناكات سوپىندى ياساى بىخوات، ئەنجومەنىكى تىرت ھەيە، كە ئەندامەكانى نازانن چۇن داىان بنىيىت، ئەو بىپاردەرى كۇتايىە، سوپاس.

بەرپەز سەرۇكى پەرلەمان:

زۇر سوپاس، رىزدار ئامىنە فەرموو.

بەرپۇز ئامىنە زكرى سەئىد:

بەرپۇز سەرۋىكى پەرلەمان.

ئەزى تەئىدا ئاخافتى سۆزان خان و كوئىستان خان دكەم، ھەئبەت ئەف خۇل زاراۋى كرمانجىدا ئەز سۇرانى نزانم بە زاراۋى كرمانجىدا، ۋەختى تۇ دببىزى نوپنەراكە ژن فى مەعنا تە ئىك ژن دەتتدا بىتن، يەعنى بەتنى ئىك ژن تىدا بىت، يا باشترە ئەۋە يەعنى بىزى بەلانس جەندەرى بىتە پاراستن، فى ئەۋ بەلانس دىتە پاراستن، چونكە مەسەلە مەسەلە مافى مرۇقى، مەسەلە مافى مرۇق تۇ ھىشتا تەحدىد ناكەبىت ئىلا بى تىقىيە كۆتاي ژنان ژى تىدا بىت، بەلكو دىتە تەحدىدى ھەندەكى بەلانس ھەردوۋ رەگەزات وئ مەسەلە مافى مرۇقى دەبىتە پاراستن، سەبارەت خالە تر، يا ياساى بەحسسى ھەندى دكات ھەر پىشلىكارىيەكا پەيوەندى مافى مرۇقى ھەبىت، ئەگەر پىۋىست بكات، ئاخر ھەر تىشتەكى گرئداى پىشلىكارى مافى مرۇقى.....

بەرپۇز سەرۋىكى پەرلەمان:

تەۋاۋ ئامىنە خان رجائەن شەرح مەكە، تكايە نىزامىيەكەت بلى، دواىى كە دىين دەيخەينە دەنگدانەۋە، مەجالتان دەدەم، شەش كەس لەسەرى قسە بكات رجائەن ئىستا ئىۋە بەناۋى نىزامىيەۋە ناۋتان نووسىۋە، فەرموو.

بەرپۇز ئامىنە زكرى سەئىد:

بەرپۇز سەرۋىكى پەرلەمان.

ھەر پىشلىكارىيەكى دژى مافى مرۇقى بىتن، ناچى پىۋىست بىت لىپچىنەۋە لەگەل بكرى، سوپاس.

بەرپۇز سەرۋىكى پەرلەمان:

بىرىقان خان، فەرموو.

بەرپۇز بىرىقان اسماعىل سەرھەنگ:

بەرپۇز سەرۋىكى پەرلەمان.

من رەئىم جىاۋازە بەنىسبەت ئەۋە كە بەلانس ھەبىت، چونكە نابىت بەھىچ شىۋەيەك دىارى بكرىت رەگەزەكەى، ئەۋە دژى مافى مرۇقى، پى دەلئىن عونصر تەمىزى، چۆن دەبى تەمىز بكرىت، كە دەستەيەك دروست دەكەين مافى مرۇق ئەۋسا كە پىك ھاتبى لەژن بىت يان لە پىاۋ، دىارىكردى رەگەز زۆر ھەئەيە بەرەئى من، ئەۋە دژى مافى مرۇقى، زۆر سوپاس.

بەرپۇز سەرۋىكى پەرلەمان:

عظيمة خان، فەرموو.

بەرپىز عظيمه نجم الدين حسن:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

دياره بۇخۇي ئەو دەستەيەي كە ھەلدەبژىردىت، ئىمە وتمان بە كانديد كردن نەبى، بە ھەلبژاردن بىت، كە بوو بە ھەلبژاردنىش لەو ھالەتەدا، ئەگەر ژن بىت يان پياو ئەچىتە ناو ھەلبژاردنەكەو دەردەچىت و ھەقى خۇي وەردەگرىت، بەلام لىرەدا ئەم دەستەيە پىش ئەوہى مافى مرؤف بپارىزىت، مافى ژنى پىشىل كرد لىرەدا، لەبەر ئەوہى بۇ خۇي ژنىكى ديارىكرد كە لەناو دەستەكەدا ھەبىت، ئەمە پىشىل كردنى مافى ژنە، ئەگەر ئىمە ئىش لەسەر ئەوہ بکەين كە پىشنيارەكان كران وەكو ئەوہى كە كاك عومەر و چەند كەسىكى تر باسيان كرد، كە لەدەستەكەدا زۆرىنەي ژن بىت، نەوترا تەنھا ژنىك، ھىچ پىشنيارىك لەناو ئەندامانى پەرلەماندا نەبوو، بەلام ئەوہ لىژنە بۇ خۇي سابىتى كرىو، ئىمە بەوہ رازى نىن، بەھىچ شىوہىكە كە تەنھا ژنىك لەناو ئەو لىژنەيەدا بوونى ھەبىت، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك شىروان، فەرموو.

بەرپىز شىروان ناصح ھەيدەرى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

چ بەپى دەستوورى عىراق، چ بەپى پرۆژەي دەستوورى ھەرىمى كوردستان، چ بەپى ئەو ياسايانەي لەپەرلەمان دەرچوو، ھەرتاكىكى ئەم كۆمەلگايە بەرامبەر بە ياسا يەكسان، چ رەگەزى مى بىت، چ رەگەزى نىر بىت، ئەوہ پيادە كراوہ لە ياساكان و دەستوورى ئىمەشدا، كەواتە ئەو عونصورانەي كە وەزائىف وەردەگرن، لەسەر ئەساسى كەفائەو لەسەر ئەساسى مەقدەرەي خۇي وەرى دەگرىت، ئىنجا ئەوہ رەگەزى نىر بىت يان مى، ھىچ فەرقىكى نىە، دىمەوہ سەر ئەصلى مەسەلەكە، بە قەناعەتى شەخسى خۆم، دانانى يەك ئافرەت بەو شىوہى كە ئىستا خویندرايەوہ بەراستى نازانم، من پىم وايە پىويستە زەمانى موشارەكەي ئافرەتان بە برگەيەكى تايبەت بىت لەناو ئەم ياسايەدا، بۇ ئەوہى ئەم دەزگايە ھۆشيار بكتاەوہ كە پىويستە تەمسىلى ئافرەت لەو دەزگايە تەمسىلىكى رىك و پىك بىت، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك جلال، فەرموو.

بەرپىز جلال على عبدالله:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

عەفوو، من زۆربەي قسەكانم كران، بەلام يەك راست كرىنەوہم ھەيە، دائىرە تەسمىيەكى سالى (1954)ە ئەگەر بىكرىت بە فەرمانگە ئەوہ باشترە، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك حەسەن، فەرموو.

بەرپىز حەسەن محمد سۈرە:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

قەسەكانى من سۆزان خان و كاك شىروان كرديان، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ليژنەى ھاوبەش رەئىتان دەربارەى ئەو خالانەى كە باس كران، فەرموو.

بەرپىز د. رۇزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بەو پېشنيارانەى كە ئىستا كران، باس استحداث و ئىقتراح كرا، ياخود لە راپۇرتى ليژنەى ياساى، راستە ئەو بەرپىزەى كە ئامازەى پىكرى، بەلام ئىمە كە وشەى ئىقتراحمان زياد كرا، مەبەستمان دەوائىرى ھەيئە بوو ئەو لىرەدا ھاتوو، كە دەسلەتتى دەستە بىت باس لە بەش و ھۆبەكان دەكات، باس لە دەوائىرەكان ناكات جياوازى ھەيە، بۆيە لەوئى وشەى ئىقتراحمان زياد كرا، ھەروەھا سەبارەت بە موصادەقە كوردنەكەش، موصادەقەى پەرلەمانى پېويستە، لىرە باس لە ھۆبەو بەش دەكات، بۆيە ئىقتراحمان زياد كرا، نووسىنگەكان، ئايا مەصيرى نووسىنگەكان چيە؟، بەرپىزان نووسىنگەكان بەشىكن لە ھەيئە، بەلام ئەمە لىرەدا باس لە ئەنجومەن دەكەين، ئەنجومەنى دەستەو ئەنجومەنى كارگىرپى ئەو دەستەيە، سەبارەت بە سوپىدى ياساى، ئەو ماددەيەك بوو پەسەند كراو رۇيشت، مەجالى موناقتەشەو گفتوگۆى نىە، تەنھا ديارى كوردنى رېژەكە، ئەگەر ئەو پېشنيارەى لەلايەن سەرۆكى ليژنەى ياساى كراو ھەندى لە ئەندامانىش باسيان لىوہ كرا، كە (ضمان مشاركة المرأة في المجلس) ئەو مەسۆگەر دەكات كەوا ئافرەت ئەندام بىت لەو ئەنجومەنە، شەرت نىە يەك ئەندام بىت، بەرپىزان لەوانەيە دەزگاكانى تر نوپنەريان ئافرەت بىت كە ھەلى دەبىژىرن بىت بە ئەندام لەو ئەنجومەنەدا، (ضمان مشاركة المرأة في المجلس) ئەو مەسۆگەر كوردنى مافى ئافرەتە لەو ئەنجومەنەدا، لەوانەيە دوو ئەندام ئافرەت بىت، لەوانەشە ھەموو ئەندامەكانى ئافرەت بىت، ئەگەر مەرجەكانى پىشتەر كە دياريمان كرا لەسەر ئەو كەسە جىبەجى بىت و خاوەن كەفائەت بىت، پىسپۆر بىت، لىھاتوو بىت، شارەزا بىت، ھەموو مەرجەكان لە ئافرەتەكەدا ھەبىت، ئەو لەوانەيە نوپنەرى ھەموو دەزگاكان ئافرەت بىت، بۆيە ئەو بىرگەيە زياد بىت (ضمان مشاركة المرأة في المجلس)، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لەو پېشنيارەى كە ھاتوو، داواكراوو بە پېشنيارىكى نووسراو، كە ئافرەت نىسبەى ئەوئەندە بىت، با ئەو بەخەينە دەنگدانەو، پاشان دىينە سەر موقتەرەكەى ئەخىر، تىكايە پېشنيارەكەيان لاتانە بىخوئىنەو.

بەرپىز د. رۇزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

(مشاركة المرأة بنسبة ثلث اعضاء المجلس).

بهریز سەرۆکی پەرلهمان:

بهریزان نیستا گویتان لئ بوو، (مشاركة المرأة بنسبة ثلث اعضاء المجلس)، دهیخهینه دهنگدانهوه، نهگهر دهنگی نههینا دهگهریینهوه بو پیشنیارهکهی تر، تکایه کیی لهگهڵدایه که بهو شیوهیه بییت، بادهستی بلنډ بکات؟، (13) کهسی لهگهڵدایه؟، کیی لهگهڵدا نیه، که پیشنیارهکهی لیژنه ی هاوبهش بییت، تکایه دهستان بلنډ بکهن؟، بهزۆرینه دهنگ پهسهند کرا، فهرموو کاک سالار نوقتهی نیزامی ههیه.

بهریز سالار محمود مراد:

بهریز سەرۆکی پەرلهمان.

لهراستیدا ههندیك له ئەندامه بهرپزهکانی پەرلهمان، ههندی بۆچوونیان دهربرپی بهناوی نوقتهی نیزامیهوه، من وهکو سەرۆکی لیژنه ی مافی مرۆف، داواکارم رینگام بدهی ههندیك تهوزیح بدهم لهو بارهیهوه.

بهریز سەرۆکی پەرلهمان:

به تهئکید زۆری نیزامی نهبوو، من لهگهڵتم، تکایه وهرنهوه سهر ماددهکه، راسته زۆری نیزامی نهبوو، تهوزیح بوو، نهوهش جاریکی تر نابی دووباره بیتهوه، ئەمجاره ههر کهسیك بهناوی نیزامی ههلبستیت، ناوهکهشی دینم و دهئیم نیزامیهکەشت ههلهیه، تکایه لیژنه ی یاسایی کههرم بکهن بۆ نهوهی بیخهینه دهنگهوه، دکتۆره فهرموو.

بهریز د. رۆژان عبدالقادر دزهیی:

بهریز سەرۆکی پەرلهمان.

المادة السابعة:

اولاً: تتكون تشكيلات الهيئة من الدوائر الآتية، وتدار كل دائرة من قبل موظف.

بهریز سەرۆکی پەرلهمان:

ببوره کاک سالار نوقتهی نیزامی ههیه، فهرموو.

بهریز سالار محمود مراد:

بهریز سەرۆکی پەرلهمان.

خالی یهکهم: نهوهی پهپوهندی به دهستهواژهو لایهنی زمانهوانیهوه ههیه، جاری پیشوو باسمان کرد، ئیمه گرفتییکی کوشندهمان ههیه، لهراستیدا لهم مهسهلهیهدا لهناو پەرلهماندا، دووهم: ههر ماددهیهك که پیشتر دهنگی لهسهر درا، جاریکی تر بهناوی نوقتهی نیزامیهوه بهیندریتهوه نهوه نانیزامیه، ههر کهسیك بیکات، سییهم: دووباره کردنهوهی ههر بابتهیکیش که ئەندامیکی پەرلهمان قسهی لهسهر کرد، کهسیکی تر جاریکی تر قسهی لهسهر کردهوه، خیلانی نوقتهی نیزامیه، چوارهم: نهوهی پهپوهندی به لیژنه ی مافی مرۆفی پەرلهمانهوه ههیه، لهراستیدا ئیشهکانمان به مشورهت بووه، کۆبوونهوهکانمان، گفتوگۆکانمان، به

ليبورده ييهوه، له گه ل هه موو ئەندامه بهرپرزهكان هيوادارم ئەندامانى ليژنهى مافى مرؤف، ئەگەر خويان تهعقيبىك يان حاله تىكيان هه بىت خويان بيكه ن، نهك كه سيكى تر نوينه رايه تيان بكات، ئەمه مهسه له يه كه له راستيدا ئەبى ديقه تى تىدا بكرىت، بويه ئەندامه بهرپرزهكان كه بۆ گفتوگۆكان بانگ كراون، يان ئىلتىزامىك هه بووه يان حاله تىك هه بووه.

بهرپرز سهرۆكى بهرله مان:

تكايه، جوابى ئەندامهكان مه دهره وه، وهره سهر بابته كه، تكايه، تكايه، ههركه سه وه ئيشى خوى بزاني، كوستان خان، فهرموو.

بهرپرز كوستان محمد عبدالله:

بهرپرز سهرۆكى بهرله مان.

من نوقتته يه كى نيزاميم هه يه له سه ر قسه كانى بهرپرز كاك سالار، يه كه م: نيزاميه، ئيمه پيش دهنگدان نوقتتهى نيزاميمان گرتوه، كاك سالار واى پيشاندا كه وا نه بووه.

بهرپرز سهرۆكى بهرله مان:

تكايه، ناوى كه س مه هينه، نوقتته نيزاميه كه ت بلى به س ناوى كه س مه هينه، بۆ توش و بۆ كاك سالار يش كه نابى جارىكى تر ناوى ئەندامان بهينى، فهرموو.

بهرپرز كوستان محمد عبدالله:

بهرپرز سهرۆكى بهرله مان.

ئهو وه لام و ئهو شه رحه ي كه ئهو ده يكات، هى سه رۆكايه تيه، نهك هى ئەندامىكى ليژنه ليره وه وه لامى ئەندامان بداته وه، زور سوپاس.

بهرپرز سهرۆكى بهرله مان:

فهرموو بهر ده وام بن له خویندنه وهى مادده كه.

بهرپرز د. رۆزان عبدالقادر دزه ي:

بهرپرز سهرۆكى بهرله مان.

المادة السابعة:

اولاً: تتكون تشكيلات الهيئة من الدوائر الآتية، وتدار كل دائرة منها من قبل موظف بدرجة مدير حاصل على شهادة جامعية أولية ومن ذوي الخبرة والاختصاص ويعاونه عدد من الموظفين.

1 - الدائرة الادارية والمالية: تتولى متابعة شؤون منتسبي الهيئة، وما يتعلق بميزانياتها، وممتلكاتها وما يكفل تسيير عملها.

2 - الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان: تتولى استقبال ومتابعة الشكاوي، من الأفراد والمؤسسات والمنظمات وغيرها في مسائل حقوق الانسان، وزيارة السجون ومراكز التوقيف وتحقق من صحة الانتهاكات في مسائل حقوق الانسان، ورفع النتائج الى مجلس الهيئة، كما تتولى دراسة التشريعات ذات

العلاقة بحقوق الانسان ودراستها على ضوء المواثيق الدولية لحقوق الانسان وابداء مقترحات بهذا الشأن الى مجلس الهيئة.

3 - دائرة العلاقات والاعلام: تتولى التنسيق بين الدوائر المعنية في الهيئة، وما يحيله إليها مجلس الهيئة او رئيسها من طلبات في هذا الشأن، ومتابعة ما ينشر في وسائل الاعلام المختلفة فيما يتعلق بحقوق الانسان، ونشر ثقافة حقوق الانسان والاسهام في الترتيبات عند إقامة المؤتمرات والندوات ذات العلاقة.

4 - مستشارين، لايزيد عددهم عن اثنين ومن ذوي الخبرة والاختصاص في مجال حقوق الانسان.

5 - يكون للهيئة مجلس إداري يتكون من الرئيس ومدراء دوائر الهيئة والمستشارين.

ثانياً: لرئيس الهيئة استحداث او دمج او إلغاء اي من اقسام الهيئة او شعبها وفقاً لمتطلبات العمل بعد مصادقة مجلس الهيئة.

ثالثاً: يتكون مجلس الهيئة من:

1 - رئيس الهيئة:

2 - مدير عام الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان: مقررأ.

3 - ممثل مجلس الوزراء: لاتقل درجته عن درجة خاصه. عضواً

4 - ممثل مجلس القضاء: عضواً

5 - ممثل الادعاء العام: عضواً

6 - عضوين ممن مارسا العمل القضائي او التشريعي او القانوني لمدة لاتقل عن عشرة سنوات.

رابعاً: ضمان مشاركة المرأة في المجلس.

خامساً: يجتمع المجلس شهرياً، وللرئيس عند الضرورة دعوته لاجتماع طارئ وتتخذ القرارات فيه باغلبية عدد الحاضرين و في حالة تساوي الاصوات يرجح الجانب الذي يصوت معه الرئيس.

سادساً: للرئيس دعوة ممثلي الجهات ذات العلاقة من الوزارات ودوائر الاقليم والقطاع الخاص ومنظمات المجتمع المدني لحضور اجتماعات المجلس ولا يحق لهم التصويت.

بهريز سهروكي پهرلهمان:

تكايه، به كورديش بيخويننهوه.

بهريز بهفرين حسين خليفه:

بهريز سهروكي پهرلهمان.

ماددهى حهوتهم:

يهكهم: دهسته لهم دايهيرانهى خوارهوه بيك ديت هه دايهريهكيش فهريمانبهري به پلهى بهريوهبهري

گشتى بهريوهى دهبات كه پروانامهى زانكوئى ههبيت لهبوارى پسپورى دايهكهركهدها، چهند

فهريمانبهريكيش ياريدهى دهدهن.

- 1 - دایه‌ری کارگپری و دارایی: به‌دواداچوونی کاروباری فه‌رمانبهرانی ده‌سته‌که‌و نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به بودجه‌و مولک‌وسامانی ده‌سته‌که‌وه‌هیه‌دهکات، هه‌روه‌ها به‌دواداچوونی ره‌خسانندی کاره‌کانی.
  - 2 - دایه‌ری یاسایی و پاراستنی مافی مرؤف، ئه‌م دایه‌ره‌یه‌سکالاکان له‌خه‌ئک و دامودزگا‌و رپیک‌خراوه‌کان و لایه‌نه‌کانی تر وهرده‌گریت، که په‌یوه‌ندیان به‌بواری مافه‌کانی مرؤفه‌وه‌هیه‌و به‌دواداچوونیان بۆ دهکات، سهردانی به‌ندیخانه‌کان و گرتووخانه‌کان دهکات و هه‌ر پيشيلکارييه‌ک په‌یوه‌ندی به‌مافی مرؤفه‌وه‌هه‌بیټ، ئه‌گه‌ر پيويست بکات لئی ده‌پيچيټه‌وه‌و ئه‌نجامه‌کانی به‌رز دهکاته‌وه‌ بۆ ئه‌نجومه‌نی ده‌سته‌که‌، هه‌روه‌ها له‌ياساکانی ناوخۆ که په‌یوه‌ندیان به‌مافی مرؤفه‌وه‌ ده‌پيچيټه‌وه‌ له‌بهر رۆشنایی به‌لگه‌نامه‌ نیوده‌ولته‌یه‌کانی مافی مرؤف و پيشنياز له‌باره‌یانه‌وه‌ پيشکesh دهکات به‌ئه‌نجومه‌نی ده‌سته‌که‌.
  - 3 - دایه‌ری په‌یوه‌ندییه‌کان و راگه‌یاندن: له‌گه‌ل دایه‌ره‌ په‌یوه‌ندیاره‌کانی ناو ده‌سته‌که‌و ئه‌و داواکاریانه‌ش که له‌ئه‌نجومه‌نی ده‌سته‌یان له‌سه‌رۆکی ده‌سته‌که‌وه‌ له‌م باره‌یه‌وه‌ پيی دهکات، هه‌ماهه‌نگی دهکات و به‌دوای ئه‌و شتانه‌دا ده‌چيټ که له‌سه‌رچاوه‌کانی راگه‌یاندن له‌باره‌ی مافه‌کانی مرؤفه‌وه‌ بلاوده‌کرینه‌وه‌، له‌بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی رۆشنییری و مافه‌کانی مرؤف و رپیک‌خستنی کۆنگره‌و نه‌دوه‌کانی په‌یوه‌ندیاریشدا به‌شدار ده‌بیټ.
  - 4 - ده‌سته‌راویژکاری ده‌بیټ که له‌دوو که‌س زیاتر نه‌بن و خاوه‌نی شاره‌زایی و پسپۆر بن له‌بواری مافه‌کانی مرؤف دا.
  - 5 - ده‌سته‌که‌ ئه‌نجومه‌نیکی ئیداری ده‌بیټ و پيک‌دیټ له‌سه‌رۆکی ده‌سته‌که‌و به‌رپۆبه‌ری دایه‌ره‌کان و راویژکاره‌کان.
- دووه‌م/ سه‌رۆکی ده‌سته‌بۆی هه‌یه‌هه‌ر دایه‌ره‌و پيکهاته‌یه‌کی ده‌سته‌که‌به‌پيی پيداويستی کار بکاته‌وه‌یان تیکه‌ئیان بکات یان پوچه‌ئیان بکاته‌وه‌بۆ دوا‌ی په‌سه‌ندکردنی له‌ئه‌نجومه‌نی ده‌سته‌وه‌.
- سييه‌م/ ئه‌نجومه‌نی ده‌سته‌پيک‌دیټ له:
- 1 - سه‌رۆکی ده‌سته: سه‌رۆک،
  - 2- به‌رپۆبه‌ری گشتی دارایی و یاسایی و پاراستنی مافی مرؤف: برپاردەر.
  - 3- نوینه‌ری ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران که په‌له‌که‌ی له‌تایبه‌ت که‌متر نه‌بیټ: ئه‌ندام.
  - 4- نوینه‌ری ئه‌نجومه‌نی دادوه‌ری ئه‌ندام.
  - 5- نوینه‌ری داواکاری گشتی: ئه‌ندام.
  - 6- دوو نوینه‌ر که موماره‌سه‌ی کاری دادوه‌ری و یاسادانانیان کردبیټ له‌ماوه‌ی زیاتر له‌10 سان: ئه‌ندام.
- چواره‌م/ مسۆگه‌رکردنی بوونی ژن له‌ئه‌نجومه‌نه‌که‌دا.

پېنجەم/ ئەنجومەن مانگانە كۆ دەپتەوۋە و سەرۆك لە كاتى پېويست دا بۆى ھەيە بانگېشتى بۆ
كۆبوونەوۋى لە ناكاو بىكات، بېيارەكانىشى بە زۆرىنەى ئامادەبووان دەدرىت، ئەگەر دەنگەكانىش
يەكسان بوون ئەوا دەنگى سەرۆك لەگەل كام لا بېت ئەو لايە قورس تر دەپت.

شەشەم/ سەرۆك بۆى ھەيە نوپنەرى لايەنە پەيوەندارەكان و ۋەزىرەكان و دايەرەكانى ھەرىم و كەرتى
تايبەت و رېكخراۋەكانى كۆمەلگەى مەدەنى بانگېشت بىكات بۆ ئەوۋى لە كۆبوونەوۋەكانى ئەنجومەنەكە
دا ئامادەبن، بەلام مافى دەنگدانىان نەپت.

بەپېز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەپېزان ھەمووتان گوپتان لىى بوو ئىستا دەخرىتە دەنگدانەوۋە، ھىچ نەماۋە، كى لەگەلە
دەستى بەرز بىكاتەوۋە تىكايە؟ زۆر سوپاس، كى لەگەل دانيە؟ 7 كەس لەگەل دانيە، بە زۆرىنەى دەنگ
پەسەند كرا، بۆ ماددەيەكى تر.

بەپېز عمر عبدالرحمن على:

بەپېز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى شەشى ئەصلى پېرۆژەكە كە دەپت بە ماددەى ھەشتەم.

المادة الثامنة:

اولاً: للبرلمان استجواب الرئيس وفقاً لاجراءات الاستجواب المنصوص عليها في قانون البرلمان ونظامه
الداخلي.

ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبق من البرلمان يتخذه بالاعلبية المطلقة بعد ثبوت عدم
كفاءته.

بەپېز سەرۆكى پەرلەمان:

تكاية، كوردىيەكەشى.

بەپېز ھازە سلیمان مصطفى:

بەپېز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى شەشەم كە بوو بە ماددەى ھەشتەم.

يەكەم: پەرلەمان بۆى ھەيە سەرۆكى ئەنجومەنەكە، بەپېى رېكارەكانى بەوۋەلامھانىن (الاستجواب)كە
دەقەكانىان لە ياساى پەرلەمان و پېرەوى ناوخوى پەرلەماندا ھاتوون، بەپېنئە ۋەلامدانەوۋە.

دووم: سەرۆكى ئەنجومەنەكە بە بېيارىكى ھۆدار، لەلايەن پەرلەمانەوۋە لە پۆستەكەى لادەبردىت،
بەزۆرىنەى رەھا ئەگەر سەلئندرا كە لئھاتوويى نىيە.

بەپېز سەرۆكى پەرلەمان:

تكاية راپۆرتى ھاوبەش بخویننەوۋە.

بەپېز د. رۆزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەى شەشەم لە ئەصلى پىرۆژەكە كە بوو بە ماددەى هەشتەم، ئىمە برگەى يەكەممان بەو شىوئەى دەرشتەو، (لەرمان مەرابة و متابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلي) هۆيەكەى ئەوئەى، كە ئەصلى پىرۆژەكە باس لە ئىستىجوابى سەرۆكى دەستەكە دەكات، بەرپىزان سەرۆكى دەستە پلەكەى وەزىر نى، بەپىيى ماددەى (68)ى پەپەرەوى ناوخۆى پەرلەمان، ئىستىجواب تەنھا بۆ وەزىرەو ئەندامى دەسلەتاتى جىبەجى كىردن، ئەو دەستەى، دەستەىكە سەر بە پەرلەمانە، سەرۆكى دەستەكە پلەى وەزىرى نى، لەبەر ئەو نائوانىن ئىستىجوابى لەگەل بكەين، بەلام دەستەكە سەر بە پەرلەمانە، پەرلەمان وەكو هەموو دەستەىكى تر چاودىرى دەكات، تەنھا ئىجرائاتى ئىستىجواب نەبىت، چونكە ئەو برگەى پىچەوانەى پەپەرەوى ناوخۆى پەرلەمانە، بۆيە بە باشمان زانى كە دووبارە دايرپىزىنەو، بكرىت بە (لەرمان مەرابة و متابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلي)، سەبارەت بە برگەى دوومى ماددەكە، (ئانىا: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه بأغلبية المطلقة لعدد اعضائه بعد ثبوت عدم كفاءته) ئەو وەكو خۆى ماوئەو تەنھا وشەى (لعدد اعضائه) ي ئەوئەمان بۆ زىاد كىردو، بەلام برگەى يەكەم بەشىوئەىكى تر دامانپىشتەو، كە ئىستا بۆ بەرپىزانم خويندەو، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان ئىستا كى دەپەوئەت لەسەر ئەو ماددەى قسە بكات، ناوتان دەنووسم تكايە دەست بەرز بكەنەو، كاك بىلال، فەرموو.

بەرپىز احمد سليمان عبدالله (بىلال):

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

يەكەم: من دەست خۆشى لەلېژنەى هاوبەش دەكەم بۆ ئەو پىشنيارەى كە كىردوويانە، تەئىدى دەكەم، دووم: من پىشنيار دەكەم يەك فەقەرەى بۆ زىاد بكرىت بۆ ئەم ماددەى، ئەوئەى ئەو ئەنجومەنە و ئەنجومەنى دەستە، خاوەنى حەسانە دەبن تا لەكارەكانيان بىننەو، يان دەمىننەو، ئەو فەقەرەى زىاد بكرىت، كە حەسانە بۆ ئەو سەرۆكى دەستەو ئەندامانى دەستەكە هەبىت تا لەكارەكانيان دەمىننەو، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك جمال، فەرموو.

بەرپىز جمال طاهر ابراهيم:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

پىشنيار دەكەم خالا دووم، فەقەرەى دووم لەم ماددەى بەو شىوئەى بىتە نووسين، ئانىا: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه بأغلبية المطلقة لعدد اعضاء الحاضرين) چونكە پىش ئىستا

متمانەدانیش بە سەرۆك بەیپی ژمارەى ئەندامە حازرەكان بوو، (بعد ثبوت عدم كفاءته مع مراعات
الفقرة الثانية، من المادة الرابعة عند تعين رئيس اخر)زۆر سوپاس.

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان:

حاكم رزگار، فەرموو.

بەرپێز رزگار محمد امين:

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان.

پييم وايه ئەبى بگهريينهوه بۆ ماددهى (56)له ياساى پەرلهمان، حەقى ئيعفائى نەداوه بە پەرلهمان،
که کەس ئيعفا بکات، ئيعفاى دەرەجاتى خاصە، لە سەلاحياتى سەرۆكى هەریمە، ئەکرى ئيقتراح
بکريت بۆ لادانى بەس ئيمه سەنەدى قانونيمان نيه بۆ ئيعفائى پەرلهمان، زۆر سوپاس.

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان:

سەميرە خان، فەرموو.

بەرپێز سميرە عبدالله اسماعيل:

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان.

ماددهى ههشته به نيسبەت يەكەم: يان دەبى بلين (يحق للبرلمان) يان (للبرلمان حق الاستجواب الرئيس
وفقاً لاجراءات الاستجواب المنصوص عليها في قانون البرلمان ونظامه الداخلي. ثانياً: يعفى الرئيس من
منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضاء الحاضرين بعد ثبوت عدم كفاءته
وذلك بعد الاستجوابه وتحقيق في عدم كفاءته من قبل لجنة برلمانية ومرور شهر على موافقة على تقرير
المقدم من اللجنة التحقيقية) سوپاس

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان:

كاك صباح بيت الله، فەرموو.

بەرپێز صباح بيت الله شكرى:

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان.

بەحەقيقەت من نامەويت قسە بەكەم قسەكانى من كاك جمال و خوشكە سەميرە كرديان، سوپاس.

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان:

كاك قادر حسن، فەرموو.

بەرپێز قادر حسن قادر:

بەرپێز سەرۆكى پەرلهمان.

ماددهى ههشتهم برگهى دووهم، که دهليت ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان
يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضائه بعد ثبوت عدم كفاءته) پيشنيار دەكەين ئەوه ئيزافە بکريت، (

وذلك بعد تحقيق في عدم كفاءته من قبل لجنة برلمانية ومرور مدة الشهرة على موافقة البرلمان على التقرير المقدم من اللجنة التحقيقية) زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەرپز ناسك تۇھىق عبدالكريم:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

وئاللا من پرسىارم لەسەر يەكەم ھەيە، ئىمە سوپىندخواردنى ئەم دەستەيە لەبەردەم پەرلەماندايە، بەرپرسىشە لەبەردەم پەرلەماندا بۆجى؟ ھەقى ئىستىجوابى لى دەسەنەنەو، من لەو تىناگەم، ئەگەر وەلامم بەدەنەو، خالى دووم، ئەو ھەفالا ئەم ئىشارەتەن پىدا، كە ھەكسى پىشترە وتەن (باغلىبة المطلقة لعدد اعضاء الحاضرين) ئەو ئىشارەتى پى بدىت بۆ ئەو پىچەوانەى ئەو پىشتر نەبىت، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

ئىستا كەس نەما قسە بكات، تىكايە لىژنەى ھاوبەش رەئىتان لەسەر ئەو خالانە.

بەرپز د. رۇزان عبدالقادر دزەبى:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بەزىاد كەردنى ھەسانە بۆ سەرۆكى دەستە ياخود ئەندامانى دەستە، ئىمە پىشترى لەو پىشنىارە ناكەين، لەبەر ئەو ھەسانە تايبەتە بەچەند حالەتەك و چەند كەسانەك، ئىمە بۆ ھەسانە بەدەين بەوان، راستە پەرلەمان خۆى دەستنىشانىان دەكات، خۆى چاودىريان دەكات، بەلام لەگەل ھەسانە نىن، سەبارەت بە ئىعفا كەردن بۆجى بە (عدد اعضاء) بىت بە (حاضرين) نەبىت، بەزۆرىنەى ئەندامان نەك بە زۆرىنەى ئامادەبووان، بەرپزان ئەو ئىعفا كەردنە، وىستمان تۆزىك رىكارە ياسايەكە كەمىك قورستر بىكەين، تا جىاوازى ھەبىت لەگەل دامەزاندنى سەرۆكى دەستە، ئىعفا كەردن جىاوازەو دامەزاندن جىاوازە، دوو ئىجرائى جىاوازن، سەبارەت بەو ھەى كە پەرلەمان دەسەلاتى ئىعفا كەردنى نىە؟، لايەنىك خۆى دەستنىشانى سەرۆكى دەستە بكات، چۆن بۆى نەبىت لاي ببات و ئىعفاى بكات، لە پۇستەكە لاىبەت، ئەگەر بىنى (بعد ثبوت عدم كفاءته) واتە پەرلەمان بۆى ھەيە ئىعفاى سەرۆكى دەستە بكات، لەبەر ئەو ھەى خۆى دەستنىشانى دەكات، خۆى كەسىك بەسەرۆكى دەستە دادەنىت بۆى ھەيە ئىعفاى بكات، ئىعفا ئەكەش بە (بقرار مسبب من البرلمان) واتە دەبى ھۆكار ھەبىت، لەخۆيەو ھەىكە دانانىت و دوايش لاىبەرىت، سوپىندخواردن لەبەردەم پەرلەمان، سوپىندخواردن بەپىي ماددەى پىنجەم ئىمە دەنگمان بۇدا، كەوا لەبەردەم ئەنجومەنى دادوهرى سەرۆك

و ئەندامانى دەستە لەبەردەم پەرلەماندا نىيە، لەبەردەم ئەنجومەنى دادوهرىيە، ئەوھش شتېكى زۆر ئاساييە، گەوا ئەو شەخسە ئىعفا بىكرىت، (ثبوت عدم كفاءتە) يمان ديارى كىردوو، (بقرار مسبب من البرلمان) واتە بىرپارى لادانى ئەو كەسە، دەبى ھۆكارەكەشى ديارى بىكرىت، ئىنجا (بعد ثبوت عدم كفاءتە) ئىنجا بە زۆرىنەيەكى پىويستىش كە لىرە دانراو، بە چ زۆرىنەيەك بىت بىرپارى لەسەر بىرپارىت، سوپاس.

بەپىز سەرۆكى پەرلەمان:

دىكتور احمد، نوقتەى نىزامىت ھەيە، فەرموو.

بەپىز د. احمد ابراهيم على:

بەپىز سەرۆكى پەرلەمان.

دەربارەى فەقەرەى (ثانياً: يعنى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان) ئىمە (بعد ثبوت عدم كفاءتە) ئەوھمان لادابوو لە راپۆرتى لىژنە نازانم بۆچى ھىنرايەوھ ناوى، چونكە كە تۆ وتت (بقرار مسبب من البرلمان) بە بىرپارىكى ھۆدار، كە بىرپارەكە ھۆدار بوو چ پىويست دەكات جارىكى تر بلىينەوھ دواى (بعد ثبوت عدم كفاءتە) بۆ خوى قەرارەكە بۆيە دراو، لەبەر ئەوھى ھۆكارىك ھەيە كە لادراو، بۆيە ھەستەكەم پىويست ناكات، (بعد ثبوت عدم كفاءتە) بۆ دابىرپارىت، سوپاس.

بەپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لىژنەى ھاوبەش لاتانداوھ يان نا، ئەوھ چۆنە بۆمان روون بىكەنەوھ تىكايە.

بەپىز د. رۇزان عبدالقادر دزەبى:

بەپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئىمە ويستان تەنھا رىكارى ئىعفا كىردى سەرۆكى دەستە تۆزىك قورس بىكەين، لەبەر ئەوھ رىژەيەكى تايبەتەمان دانا، قەرارەكە سەبەبەكەشى ديارى بىكات، ئىنجا (ثبوت عدم كفاءتە) ويستان تەنھا ئىجرائاتەكە كەمىك تووند تر بىكەين، ئەگىنا قەرار مسبب ئەويش دەگىتەوھ، بەس بۆ زيادەى تەتكىد بە پىويستەمان زانى كە (ثبوت عدم كفاءتە) دووبارە دابىينەوھ و (قرار مسبب من البرلمان) رىژەيەكى تايبەت پىويستە، تا ئىعفا كىردنە ھەر بەو شىوھيە نەبىت، بەو رىكارانە تۆزىك ئىجرائاتەكە قورس تر بىكەين، تەنھا ئەو مەبەستەمان ھەبوو، سوپاس.

بەپىز سەرۆكى پەرلەمان:

راپۆرتى لىژنەكەتان چۆن بوو، ئاوا بىخویننەوھ بەو ئىزافەى كە ئىستا جەنابتان دەيلىن، فەرموو.

بەپىز د. رۇزان عبدالقادر دزەبى:

بەپىز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الثامنة:

اولاً: لبرلمان مراقبة ومتابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلى.

ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه بأغلبية المطلقة لعدد أعضائه بعد ثبوت عدم كفاءته.

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان:

دكتور ئەحمەد، نوقتەى نىزامىت ھەيە، فەرموو.

بەرپېز د. احمد ابراهيم على:

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان.

قسەکانى دەرنەچوو.

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان:

ليژنەى ھاوبەش ڕەئىتان.

بەرپېز د. رۆژان عبدالقادر دزەبى:

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان.

لە ئەصلى پڕۆژەكەى كە لەلایەن ئەنجومەنى وەزیرانەو پێشكەش كراوە، (بعد ثبوت عدم كفاءته) ى تىدايە، بەلام نىمە دووبارە دامانپرشتەو، نەك بەبى ئەندامان نىمە ئاگادارمان كردوونەتەو كە كۆبوونەو ھاوبەش كراوە، كە لە ئەصلى پڕۆژەكە (بعد ثبوت عدم كفاءته) ديارى كراوە، بەباشمان زانى كە دووبارە بھيئىنەو ناو ياساكە، دەنا پىشنيارىك كرا كەوا ھەلبگيرىت، بەس نىمە بە باشى دەزانين كەوا ھەبىت، ھەر وەكو ئەصلى پڕۆژەكەى حكومەتیش كە ئەو بركەى تىدا ھاتوو، وەكو ياسايىەك دكتور ئەحمەد وا ھەستەكەم شتىكى باشى تىدا ھەبىت، كەوا بسەلمىندرىت ئەو شەخصە ليھاتوو نەبوو بۆيە لادەدرىت لە پۆستەكەى، سوپاس.

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان:

دكتور رەفيق، فەرموو.

بەرپېز د. رەفيق صابر قادر:

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان.

ليژنەى كە نووسراو (بقرار مسبب من البرلمان) دواى ئەو (يتخذه بأغلبية المطلقة بعد ثبوت عدم كفاءته) يەعنى ئەگەر قەرارىكى مسبب ھەبوو، بەلام كابرە كەفائەتى نەبوو.

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان:

تخو ئەو نىزامىە كاك رەفيق تو ويزدانىت، فەرموو دانىشە، ئىستا بەكوردى و بەعەرەبى بيخويىنەو تا بيخەينە دەنگدان، فەرموو.

بەرپېز د. رۆژان عبدالقادر دزەبى:

بەرپېز سەرۆكى پەرلهمان.

المادة الثامنة:

اولاً: لبرلمان مراقبة ومتابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلي.
ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبق من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضائه بعد ثبوت عدم كفاءته.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەكوردیش فەرموو.

بەرپز بەفرین حسین خلیفە:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددهى ههشتهم:

یهکەم: پەرلەمان چاودیری بەدواداچوونی کاروبارەکانی دەستەکه دەکات، بە پشت بەستن بەحوکمهکانی یاساو پەیرهوی ناوخوا.

دووهم: سەرۆک بە بریاریکی هۆدار لەلایەن پەرلەمانهوه بەزۆرینهی رههای ژماردی ئەندامان لادەبریت، ئەگەر سەملیندرا که لیها تووی نییه.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپزان گویتان لیوو ئیستا دەبخهینه دەنگدانهوه، کئی لهگهڵدایه بادهستی بئند بکات تکایه؟، فەرموون کئی لهگهڵدا نیه؟، (5) کەسی لهگهڵ نیه؟، بەزۆرینهی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددهی دواتر تکایه.

بەرپز عمر عبدالرحمن علی:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددهی حهوتهم له ئەصلی پرۆژهکه که ئیستا دەبیّت بە ماددهی نۆیهم.

المادة التاسعة:

على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة والهيئات المستقلة كافة الالتزام بتقديم الوثائق و البيانات والاحصائيات والمعلومات ذات الصلة باعمال والمهام المهنية للهيئة في الموعد المحدد، وعلى الهيئة مفاتحة البرلمان في حالة عدم التزام الجهات المذكورة به.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەكوردیش فەرموو.

بەرپز هاژە سلیمان مصطفى:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددهى حهوتهم که ئیستا دەبیّت بە ماددهی نۆیهم:

ماددهى نۆیهم:

پيويسته لهسەر ووزارتهکان و ئەو لايه‌نانه‌ش که وابه‌سته‌يان به‌هيچ ووزارته‌تيکه‌وه نيه، په‌يوه‌ندی به هيچ ووزارته‌تيکه‌وه نيه، هه‌موو ده‌سته سه‌ربه‌خۆکانيش پابه‌ند بن به به‌لگه‌نامه و روونکردنه‌وه‌ی ئامار و زانیاری په‌يوه‌ندی‌دار به کار و ئەرکی پيشه‌يه‌وه پيکه‌ش بکه‌ن به ده‌سته‌که له‌واده‌ی ديارپکراوی خۆيدا، ده‌سته‌که‌ش پيويسته له‌سه‌ری په‌رله‌مان ئاگادار بکاته‌وه، ئەگه‌ر ئەو لايه‌نانه پابه‌ند نه‌بوون.

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

ليژنه‌ی هاوبه‌ش راپۆرته‌که‌تان.

به‌رپز د.رۆژان عبدالقادر دزه‌یی:

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان.

ئيمه پشتگيري له مادده‌که ده‌که‌ين هه‌روه‌کو خۆی هاتوه، به‌لام موعده‌مان گۆري به (المده المحدده)، هه‌ر ئەو پيشنياره‌مان هه‌بوو، پشتگيري له ده‌قی مادده‌که ده‌که‌ين.

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

ئەو به‌رپزانه‌ی که ئەيانه‌وی موداخه‌له بکه‌ن، که‌س نيه، ئەيخه‌ينه ده‌نگدانه‌وه، ئيستا ئاخير صياغه بيخوينه‌وه به کوردی و عه‌ره‌بی، له‌گه‌ڵ ته‌عديله‌که‌تان، که‌ره‌م بکه‌ن.

به‌رپز عمر عبدالرحمن علي:

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان.

المادة التاسعة:

على الوزارات و الجهات الغير مرتبطة بوزارة و الهيئات المستقلة كافة الالتزام بتقديم الوثائق و البيانات و الاحصائيات و المعلومات ذات الصلة بالاعمال و المهام المهنية للهيئة في المدة المحددة و على الهيئة مفاتحة البرلمان في حالة عدم التزام الجهات المذكورة به.

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

به‌رپزان گويان لى بوو ئيستا، به‌و شيويه ئەخريته ده‌نگدانه‌وه، كى له‌گه‌لتي با ده‌ستی به‌رز بکاته‌وه؟ زۆر سوپاس، كى له‌گه‌لدا نيه؟، به‌ کۆی ده‌نگ په‌سند کرا بۆ مادده‌ی 10 که‌ره‌م بکه‌.

به‌رپز عمر عبدالرحمن علي:

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان.

مادده‌ی هه‌شت له ئەصلى پرۆژه‌که ده‌بيته مادده‌ی 10

تخضع حسابات الهيئة للتدقيق و الرقابة من قبل ديوان الرقابة المالية في الاقليم.

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

به کوردیش که‌ره‌م بکه‌ن.

به‌رپز هاژه سلیمان مصطفى:

به‌رپز سه‌رۆکی په‌رله‌مان.

ماددهى دەيەم:

حساب و حسابكارى دەستەكە دەكەوئە ژيىر وردبىنى و رىقابەى ديوانى رىقابەى دارايى ھەريمەوہ.

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان:

ليژنەى ھاوبەش رەئىتان؟

بەريىز د.رۇزان عبد القادر دزەيى:

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان.

ھەردوو ليژنەكە پشتگىرى لە ئەصلى ماددەكە دەكەين، ھەر وەكو خۇى ھاتووہ.

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان:

من پرسىارىكم ھەيە لە ليژنەى ياسايى، سالى مالى ئەم ليژنەيە لە كەيەوہ دەست پيدەكات؟ ليىرە ديار نية.

بەريىز د.رۇزان عبد القادر دزەيى:

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان.

ھەر وەكو ھەموو سەنەى مالى ئەو دەستەيەش ميزانيەكى تايبەتى ھەيە كە بەشيىكە لەو ميزانيە، ھەروەكو ھەموو سەنەى مالى، ھەموو سەنەى مالى لە يەك بروار دەست پيدەكات.

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۇر سوپاس، ئىستا ئيمە لە مانگى شەشين، بەلام لەگەل ئەوہش ئەيخەينە دەنگدان، كى لەگەلدايە دەستى بەرز بكاتەوہ؟، ببوورن، كى ئەيەوئ قسەى لەسەر بكات؟ كەس قسەى نية، بەس من پرسىارىكم ھەبوو، تەواو، ئىستا ئەيخەينە دەنگدانەوہ، بەريىزان فەرموون ئەوہى ئەيەوئ قسە بكات با كەرەم بكات، چونكە من وا قەناعەتم بوو كە كەستان نەبوو دەست بەرز بكات، نوقتەى نيزامى كەرەم بكە.

بەريىز عونى كمال سعید بزاز:

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان.

رەئىيەكەى جەنايەت خرايە دەنگدان و دەنگمان لەسەرى دا، كەس قسەى لەسەر نەبوو تەواو.

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان:

دروستە ، تەواوہ و ناگەريىنەوہ ، مەمانخەلەتئين، پرتۇكۆلەكەشتان بو ديين، قسە نەبوو لەسەرى، كى لەگەلە دەستى بەرز بكاتەوہ تەكايە؟، سوپاس، كى لەگەلدا نية؟، يەك كەس لەگەلدا نية، بە زۇريىنەى دەنگ پەسند كرا بو ماددهى 11 تەكايە.

بەريىز عمر عبدالرحمن على:

بەريىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددهى نو لە ئەصلى پروژەكە كە دەيىتە ماددهى 11

لرئيس الهيئة اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بە كوردىش كەرەم بىكەن.

بەرپىز بەفرىن حسين خليفه:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددە 11:

سەرۆكى دەستە بۆى ھەيە رېنمايى پېويست دەربكات بۆ ئاسانكارى جېبە جېكردىنى حوكمەكانى ئەم ياسايە.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لېژنەى ھاوبەش رەئىتان تىكايە.

بەرپىز د.رۇژان عبد القادر دزەيى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ھەردوو لېژنە پىشتىگىرى لە ماددەكە دەكەن ھەر وەكو خۆى ھاتوو.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان كى ئەيەوى لەسەر ئەم ماددەيە قىسە بىكات؟، يەك كەس؟، كاك عومەر كەرەم بىكە.

بەرپىز عمر عبدالعزيز بەاء الدين:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

لەبەر بايەخى ئەو ھەيئەيە من وا ئەزانم كارىكى گىرنگ دەكات، ئىحتىمالە تەعلیمات دەربكات، تەعلیماتەكان جىگای سەرنج و تىببىنى ئەندامانى ئەنجومەنەكە بىت، من پىشنيار دەكەم كە ماددەكە بەو شىۋەيەى لى بىكرى:

لرئيس الهيئة اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون بعد مشاوره المجلس، چونكە تەعلیمات بۆ ھەيئەيەكى وا گەورە بىخرىتە ئىختىيارى يەك شەخسەو ھەيئەيە تەواو دەرنەجى، بۆيە ئەگەر بە راويژى ئەنجومەنەكەى بى باشترە، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لېژنەى ھاوبەش رەئىتان؟

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئىصدارى تەعلیمات كە رەئىسى ھەيئە دەرىدەكات لىرە، ئىمە ئەگەر بىگەرپىنەو ھەيئە بۆ ماددەكانى پىشوو باسما لە كۆبونەو ھەيئەكانى مەجلىس كىرد، بە دەنگدان ھەموو بىپارىكى تىدا دەدرى، لەبەر ئەو ھەر تەنھا رەئىسى ھەيئە بۆى ھەيە ئىصدارى تەعلیمات بىكات بۆ خۆى، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ئىستا ئىخەينە دەنگدانەو، بەو شىۋەي كە خويندرايەو، گۇرانتكارى لەسەر نى، لىژنەي ھاوبەشىش تەئىدى دەكەن، كى لەگەئە دەستى بەرز بىكاتەو تىكايە؟، سوپاس، كى لەگەئە نى؟، بە كۆي دەنگ پەسند كرا بۇ ماددەي 12.

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەي 10 لە ئەصلى پىرۆژەكە كە دەبىتە ماددەي 12

لا يعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بە كوردى كەرەم بىكە.

بەرپىز ھاژە سەلىمان مصطفى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەي 10 كە بوو بە ماددەي 12

كار بە ھىچ دەقتىكى ياسايى يان بىرپارىك ناكى كە دژ بىت بە ھوكمەكانى ئەم ياسايە.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لىژنەي ھاوبەش رەئىتان.

بەرپىز د.رۇژان عبد القادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئىمە لەم ماددەيە پىشتىگىرى لەو بىرگەيە دەكەين لەو ماددەيە دەكەين كە ھاتو، بەلام بىتە بىرگەيەك لەو ماددەيە، واتا پىشنىار دەكەين كە دوو بىرگە زياد بىكى، بىرگەي يەكەم سەبارەت بەو ماف و ئىمتىيازاتەي كە ھەزارەتى ھوقوقى ئىنسان ھەيىبو، ئىمە كە ياساي ئەنجومەنى ھەزارەت ھەموار كىرد، ھەموو مافەكانمان دا بە ئەنجومەنى ھەزارەت، ئىستا پىشنىار دەكەين كە ئەو ھوقوق و ئىلتىزامات و ئەو شتانەي كە ھەيىبوو لە لايەن ئەنجومەنى ھەزارەت ھەيىبوو ئەو دەستەيە، نەك دووبارە تەئسىس بىكىتەو و دووبارە شتەكانى بۇ دابىن بىكى، بۇيە پىشنىار دەكى كەوا بەو شىۋەيەيە بىرگەيەك زيادبىكى بۇ ماددەكە،

1- تؤول كافة موجودات و حقوق و التزامات وزارة حقوق الانسان الملغاة الى الهيئة.

ئەو بىرگەك، ھەروەھا پىشنىار دەكەين بىرگەكى دىكەش زياد بىكى، سەبارەت بە ھەمانبەرى ئەو ھەزارەت، كە ئىستا ھەزارەتەكە ھەلەشەيتەو، ئىستىفادەيان لى بىكى، چونكە ھاوون خىرەنە كە سوود

لهوانه وەربگيرئ بۇ بەرپووەبردنی کاروباری ئەو لیژنەیه، برگەى دوووم بەهەر شیۆهیهك، بەو شیۆهیه كه ئیمة دامانریشتوتووتەو:

2- يمكن الاستفادة من منتسبي وزارة حقوق الانسان المغاة.

2- تتم أملاء درجات ملاكات الهيئة من منتسبي وزارة حقوق الانسان المغاة.
برگەى سییەم:

3- لا يعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

واته ماددهكه مان كرده سئ برگە، ئەو برگەیهى كه له ماددهكه هاتیه ببیتە برگەى سییەم، برگەى یەكەم و دوووم بۇ ماددهكه زیاد بكرئ، تا سوود لەو كەرستە و لەو خاوەن خیرانه وەربگيرئ كه ههیه كه له وهزارەت كاریان كرددووه پيشتر، ئیستا وهزارەتەكه نهماوه لەو دەستەیه سوودیان لیى وەربگيرئ، زۆر سوپاس.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

نەصەكهى به كوردیش چیتان لی كرددووه بیخویننەوه، لیژنەى هاوبەش به كوردیش بیخویننەوه.

بەرپز سالار محمود مراد:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددهى: 12

1- هه موو كەرستە و كەل و پەل و پيوستیهكانى وهزارەتى مافی مرۆفى هه ئوشاوه دهگەریتەوه بۇ ئەم دەستەیه.

2- پەر كرددنەوهى میلاكاتى دەستەكه له كارمەندانى وهزارەتى مافی مرۆفى هه ئوشاوه دەبیت.

3- كار به هیچ دەفتكى یاسایى یان بریارىك ناكرى كه دژ بىت به حوكمەكانى ئەم یاسایه.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپزان ئیستا كئ ئەیهوئ قسەى لەسەر بكات با ناویان بنووسین، سئ بەرپز ئەیانەوئ قسە بكەن، كاك

كاردۆ، عەونى بەزاز، عبدالله مەلا نوری، كئى تر ئەیهوئ؟، نیه، ریزدار كاك كاردۆ كەرەم بكه.

بەرپز كاردۆ محمد پیرداود:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

بۇ خالى دوووم: پەر كرددنەوهى دەستەكه لهو میلاكاتانەى كه له وهزارەتى مافی مرۆفەوه ههیه، كئ ئەمە دیارى

دهكات؟، من دەمهوئ بەرپاستى بۇ ئەم خالەش بگەرپمهوه، ههتا له مودیرى بەرپوبەرە گشتیهكانیش دیارى

نەكراوه میكانیزمی دیاریكردنیان كئ دیارى دهكات؟.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپز ئیستا باسى ئەوهیه، یهعنى سئ خالە، ماددهى 12 سئ خالە.

بەرپز كاردۆ محمد پیرداود:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرکردنەوێ دەستەکە بەو میلاکاتانەى که له وزارەتى مافی مرۆفەووە که ماون، نیتز له مودیر عامەووە، له ئەوانەووە، کى ئەم بېریارە دەردەکات که ئەوانە لەسەر چ ئەساسیەک، بە چ میکانیزمیەک؟

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاک عەونى بەزاز فەرموو.

بەرپز عونى کمال سعید بزاز:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی پشتگیری له بۆچوونى لیژنەى هاوبەش دەکەم بۆ ئیزافەى دوو فەقەرە، بەلام دەبى مولاخەزەى ئەوێ بکەین که بە پى یاسای ژمارە 11 ی سالى 2009 که لهو پەرلەمانە دەرچوو، بەناوی (قانون الغاء و دمج بعض الوزارات في الاقليم)، لهوئى گۆتیتیمان له ماددەى یەکەم: تلغى الوزارات المذكورة اذناه و تؤول كافة موجوداتها او حقوقها و التزاماتها و شؤون منتسبها الى مجلس الوزراء للتصرف بها وفق القانون، وانا نیتا ئەو هەینەیه پەيوەست بوو بە پەرلەمان، بڕگەى ئەخیری که لاچوو، زۆر له جیى خۆیەتى، بەلام صیاغەکەى بەرهئى من بەو شیوێهە بێت باشتر، یەکەم ئەووە زۆر بە ریک و پیکى هاتیه: 1-تؤول كافة موجودات و حقوق و التزامات وزارة حقوق الانسان الملغاة الى الهيئة، ئەووە تەواووە. دووهم: للهيئة الاستفادة من منتسبي وزارة حقوق الانسان الملغاة لاملاء درجات ملاكات الهيئة. او درجات ملاکاتها، بەو شیوێهە.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

ریزدار عبدالله مەلا نوری فەرموو.

بەرپز عبدالله مەلا نوری:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانى من بەشیکی کاک عەونى کردى، مادام قسە لەسەر ئەوێ نیتە ئیستیفادە لەو فەرمانبەر و کارمەندانە بکەین که پێشتر له وەزارەتى مافی مرۆفەووە ئیشیان کردوو و نیتا بى کارن، من نازانم بى کارن یان نا؟، بەلام له نەتیجە وایارە لەبەر شارەزاییان ئەچنە سەر میلاکاتى ئەم دەستەیه، لهگەڵ ئەم دەستەیه ئیش دەکەن، جا بۆیه من بە پىوێستى ئەزانم بەلانى کەم ئەو کەسانەى که بەرپرسی ئۆفیسى قەزا و پارێزگاگان ئەبن، ئەگەر بکریت باشتر وایە لیژنە پۆستەکەیان دیاری بکری، ئایا بەرپۆبەر ئەبن؟، بە چ پلەیهک ئەبن، باشتر وایە دیاری بکری، ئەگەر نا دواى کى دیاری ئەکات وەکو کاک کاردۆ نامازەى پێدا، سوپاس.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەى هاوبەش کەرەم بکە.

بەرپز د.رؤژان عبد القادر دزەبى:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە (للەيئة الاستفادە من منتسبى وزارة حقوق الانسان، يان تتم الاملاء)، ئەو دەستە دوو شتى جىاوازە، ئەگەر بلىين (للەيئة) ئەو جەوازەيە، واتا پىويست بەو دەقە ناکات، چونکە دەستە بو خوى لوى هەيە سووديان لى وەر بگري يان سووديان لى وەر نەگري، ئيمە ليرە بە پىويستمان زانى، بەباشمان زانى شتەگەى بکەينە وجوبى، واتا (تتم املاء) ئەگەر شاعر هەبوو، لەو کاديرانەى کەوا ئىستيفادەيان لى بکات، بەلام ئەگەر جەوازى بوو ئەو پىويست بەو دەقە ناکات هەبى، چونکە دەستە خوى لوى هەيە يان سووديان لى وەر دەگري، يان سووديان لى وەر ناگري، ئيمە بەباشمان زانى ئىشەگەى بکەينە ئيلزامى و بیکەينە وجوبى کە دەبى سوود لەو کارمەندانە وەر بگري کە پيشتر لە وەزارەت کاريان کردیە، خیرەکیان پەيدا کردیە، شارەزايەکیان هەيە ئیستا، سەبارەت بە تەعینى موزەف بە ج پىوهریک دەبى، بەرپزان قانونی خیدمەى مەدەنىمان هەيە، ئیجرائاتیکی تەنفیزیە ئەو لە ئەنجومەنى وەزیران، ئەو هەمووی دانایە، پىوهر هەيە کەوا دادمەزرى، سەبارەت بە بەرپوهرە گشتیەکان ئیمە هەموو وتمان (ذوي الخبرة و الاختصاص) شارەزایی و پسۆر بن، ئەو هەموو پىوهرەکان دیاری کراو، ئەو هەيە لىاساکە دیاری نەکراو، ئەو تەعلیمات کە دەر دەچى لەوى ئەو وردە کاریانە باس دەکري.

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپزان موخالەفە هەبوو، دوو کەس لەسەر ئەو دژى قسە بکات، کە بەهەلە ئەيزانى، دوو کەس شى دىفاعى لى بکات، ئەيخەينەو دەنگدانەو، کى ئەيەويت تەئیدی بکات وەکو هاتوو، ناوی بنووسى؟، کيش ئەيەوى دژى قسە بکات ناويان ئەنووسين، کەس نيە، مادام ئەيخەينە دەنگدانەو وەکو خوى بە کوردی و عەرەبى کە خویندرايەو، دووبارە ئەگەر بيخويننەو بو ئەو هەيە نەسەگە وازيخ بىت وەختى کە لە تەسجیل نەقل دەکري تە سەر کاغەز.

بەرپز د.رؤزان عبد القادر دزەبى:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة: 12

- 1- تؤول كافة موجودات و حقوق و التزامات وزارة حقوق الانسان الملغاة الى الهيئة.
- 2- تتم أملاء درجات ملاكات الهيئة من منتسبى وزارة حقوق الانسان الملغاة.
- 3- لا يعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەرپز سالار محمود مراد:

بەرپز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددهى: 12

- 1- هەموو ماف و کەرستە و کەل و پەل و پىويستییەکانى بە وەزارەتى مافى مرؤفى هەلۆەشاو دەگەرپتەو بو ئەم دەستەيە.

- 2- پركردنه‌وهی میلاكاتی دهسته‌كه له كارمه‌ندانى وهزاره‌تى مافى مروّقى هه‌ئو‌شاوه ده‌بیّت.
- 3- كار به هیچ ده‌قیكى یاسایى یان برپاریك ناكړی كه دژ بیّت به حوكمه‌كانى ئەم یاسایه.

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان:

به‌پړیزان كى له‌گه‌ئه تكایه ده‌ست به‌رز بكات؟، زۆر سوپاس، كى له‌گه‌ئدا نیه؟، به كۆى ده‌نگ په‌سند كرا، فه‌رموون بو مادده‌ى 13.

به‌پړیز عمر عبدالرحمن على:

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان.

مادده‌ى 11 له ئەصلى پرۆژه‌كه كه ده‌بیّته مادده‌ى 13:

على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة، تنفيذ احكام هذا القانون.

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان:

به كوردیش تكایه.

به‌پړیز به‌فرین حسین خلیفه:

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان.

مادده‌ى 13:

پنویسته ئەنجومه‌نى وه‌زیران و لایه‌نه په‌یوه‌ندیداره‌كان حوكمه‌كانى ئەم یاسایه جیبه‌جى بکه‌ن.

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان:

كه‌س هه‌یه له‌سه‌رى قسه بكات؟، كاك شیروان و كاك عه‌ونى كه‌ره‌م بکه‌ن.

به‌پړیز شیروان ناصح حیده‌رى:

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان.

ره‌نگه (الجهات ذات العلاقة) ش ئیزافه بكرى باشتره.

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان:

لێژنه‌ى یاسایى كه‌ره‌م بکه‌ن.

به‌پړیز د.رؤژان عبد القادر دزه‌بى:

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان.

ئیمه پشتگیری له مادده‌كه ده‌كه‌ین وه‌كو ئەوه‌ى كه هاتوو: على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة، تنفيذ

احكام هذا القانون.

به‌پړیز سه‌روّكى په‌رله‌مان:

كه‌س هه‌یه قسه بكات؟، يه‌ك كه‌س، كاك د.زانا فه‌رموو.

به‌پړیز د.زانا رؤوف حمه‌ كریم:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەم مەسەلە بىويىتە پىرۇتۆكۆل كە دەلى: پىيويستە لەسەر ئەنجومەنى وەزىران ئەم ياسايە جىبەجى بىكات، بەس ئەگەر مەن ئەنجومەنى وەزىران بەم، چۆن ئەم ياسايە جىبەجى بىكەم؟، يەئنى چى بىكەم؟، خۇ ئەمە ھىچ پەيۋەندى بە مەنۋە نىيە، سەر بە پەرلەمانە و دەستەكە ھەلدەبىزىرەيت، يەئنى ھىچ پەيۋەندى بە ئەنجومەنى وەزىرانەۋە نىيە، ھەر بىنۋوسرى (الجهات ذات العلاقة) و ئەنجومەنى وەزىران نەنۋوسرى زۆر باشترە، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لىژنەى ياسايە رەئىتان؟

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

كە ئەلى : على مجلس الوزراء، مجلس الوزراء پىكەتۋە لە كۆى ھەموو وەزارەتەكانى حكومەتى ھەرئىمى كوردستان، نىمە لە ئەصلى پىرۇژەكە وەزارەتەكانەمان بەشدارى كىردۋە بە زۆرى، بۇ مىسال وەزارەتى پەرۋەردە كە پىيويستە لەسەرى رۆشنىبىرى مافى مەرفۇق بىلاۋىبىكاتەۋە، لە بەرنامە و مەنھەجى دىراسەيدا باسى بىكات، بۇ نەمۋنە، ئەۋە يەككىكە لەۋ پەيۋەستىانەى كە پىيويستە مەجلىسى وەزەراى تىدا بىت، زۆر سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، نىستا دوو جارى خويندراپەۋە وەكو نەسەكە كە خۇى ھەيە، كى لەگەلدايە دەستى بەرز بىكاتەۋە؟، سوپاس، كى لەگەلدا نىيە؟، دوو كەس لەگەلدا نىيە بە زۆرىنەى دەنگ پەسند كرا، بۇ ماددەى 14 كەرەم بىكە.

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى 12 لە ئەصلى پىرۇژەكە كە دەبىتە ماددەى 14.

ينفذ هذا القانون اعتباراً من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەرپىز ھازە سلىمان مصطفى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى 12 لە ئەصلى پىرۇژەكە كە بوو بە ماددەى 14:

ئەم ياسايە لە بەروارى بىلاۋىكردنەۋەى لە رۆژنامەى فەرمى(ۋەقائىعى كوردستان) ۋە جىبەجى دەكرى.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

لىژنەى ھاۋبەش رەئىتان؟

بەرپىز د.رۇژان عبد القادر دزەبى:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئىمە ھەردوو لىژنە پشتگىرى لە دەقى ماددەكە دەكەين وەكو ئەودى كە ھاتووە.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان كەس رەئى ھەيە لەسەرى؟، نيە، ئىستا بەو شىوہى خويىندرايەوہ بە كوردى و عەرەبى ئەيخەينە دەنگدانەوہ، كى لەگەلدايە تەكايە دەستى بەرز بکاتەوہ؟، سوپاس، كى لەگەلدا نيە؟، سى كەس لەگەلدا نيە بە زۆرينەى دەنگ پەسند كرا، ئەسباب موحيبە كەرەم بکەن.

بەرپىز عمر عبدالرحمن على:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

الاسباب الموجبة:

لضمان حماية و تعزيز احترام حقوق الانسان و الحقوق و الحريات المنصوص عليها في الدستور و القوانين النافذة و الاعلان العالمي لحقوق الانسان، و العهد الدوليين و البروتوكولات الملحقه بهما و غيرها من المواثيق و الاتفاقيات المتعلقة بحقوق الانسان المصادق عليها من قبل الحكومة الاتحادية و حيث ان المبادئ الاساسية منها على قدر عظيم من الاهمية و معياراً يمكن ان تقاس به مواقف المجتمعات و الحكومات و ترسيخ و تنمية و تطوير قيم و ثقافة حقوق الانسان، و بما ان شعب كوردستان العراق اختار طريق التقدم بما يضمن حقوق المواطنين الكوردستانيين و تأكيداً على النهج فقد شرع هذا القانون.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

و العهدين الدوليين، و العهد الدوليين نابى، كەرەم بکەن بە كورديش بيخويىنەوہ.

بەرپىز بەفرين حسين خليفه:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

لە پيناوى پاراستن و بەھيژکردنى خزمەتى مافى مرؤف و ئەو ماف و ئازاديبانەى كە لە دەقى دەستور و ياسا بەكاربەرەگان و ريكلامى نيودەولتەتى مافى مرؤف و ھەردوو بەئىنە نيو دەولتەتيەكە و پرؤتؤكؤلە پاشكؤكان و ھەندئ شتى ديكەى وەك بەياننامە و ريكەوتنى پەيوەندىدار بە مافى مرؤفەوہ ھاتوون و حكومەتى عىراقى فيدرالى واژووى كردوون، لەبەر ئەوہش پرنسيپە بنچينەييەكان گرنگيەكى زؤر گەورەى ھەيە و دەشيت بکريتە پيؤمريک، ھەلؤيستی كؤمەلگا و حكومەتەكانى پى بيپوريت و رەگ دابكوتن و گەشە بسينن و پەرە بسينن، بەھای رؤشنيبرى مافى مرؤف رەواج بسينن، لەبەر ئەوہش كە گەلى كوردستانى عىراق ريگای بەرەو پيشچوونى ھەلئبژاردووہ كە لەو ريگايەوہ مافەكانى گەلى كوردستان دينة دەست بو تەكەسکردن لەسەر ئەم بنەمايانەش، ئەو ياسايە دانرا.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

ليژنەى ھاوبەش رەئيتان؟

بەرپىز سالار مراد محمود:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

ئىمە ھۆكارە پىويستەكان ھەر وەكو خۇى، بەلام ھەندى وشە كە ھەيە پىويستى بە صياغە كىردنەو ھەبوو
لە چاك كىردنەو ھەدا صياغەمان كىردۈتەو.

ھۆكارە پىويستەكانى دانانى:

لە پىناوى پاراستن و بەھىز كىردنى حورمەتى مافى مرۇف و ئەو ماف و ئازادىيانەى كە لە دەقى دەستور و
ياسا بەركارەكان و چارنامەى گەردوونى مافى مرۇف و ھەردوو بەئىنە نىو دەولەتتەكە و پرۇتۇكۇل و
پاشكۇكان و ھى ترى وەك بەلگەنامە و رىكەوتنى پەيوەندىدار بە مافى مرۇفەو ھاتوون و حكومەتى
فىدرالى عىراق واژووى كىردوون، لەبەر ئەو ھەش پىرنسىپە بنجىنەكانىان گىرنگىەكى گەورەى ھەيە و دەشىت
بىرئىتە پىوەرئىك، ھەلۆئىستى كۆمەلگا و حكومەتەكانى پى بىپىورئىت لەگەل ئاستى بەرەو پىشچوون و بەھا و
رۇشنىبىرى مافەكانى مرۇف و لەو رۈانگەو ھەش كە گەلى كوردستانى عىراق رىگىاى بەرەو پىشەو ھەوچوونى
ھەلئىزاردو، لەو رىگەو ھەش زامان كىردنى مافەكانى خەلكى كوردستان دەبن، بۇ جەخت كىردنەو لەسەر ئەو
بنەمايە، ئەم ياسايە دانرا.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

بەرپىزان لەسەر ھۆكارەكان كەس قسەى ھەيە؟، چوار بەرپىز ئەيانەوئى قسەى بىكەن، سىوھىل عوسمان، كاك
جمال، كاك صباح.د. عوسمان، كەسى تر ھەيە؟، نىە، سىوھىل خان كەرەم بىكە.

بەرپىز سىوھىل عثمان احمد:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

لە ئىسابى موجدىبە ھەمووى ناخوئىنمەو، درىژەى پىنادەم، لە سەترى ئەخىرى: (بما يضمن حقوق
المواطنين الكوردستانيين و تأكيداً على النهج)، پىم باشە بنووسرى: (لذا شرع هذا القانون)، نەك (فقد شرع
هذا القانون)، ئەگەر بلئىن (فقد شرع هذا القانون) دەبى بلئىن (لهذا السبب)، ئەگەر بلئىن (لذا شرع هذا
القانون) وا بزائم ناحىە قەواعىدەكە تەواو ترە، سوپاس.

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس بۇ جەنابت، رىزدار جەمال گاهر فەرموو.

بەرپىز جمال طاھر ابراھىم:

بەرپىز سەرۆكى پەرلەمان.

پیشنیار دهکهم (لضمان حماية و تعزيز احترام حقوق الانسان و الحقوق و الحريات المنصوص عليها في الدستور) کام دهستوور؟، لیڤه‌دا پرسیا، لازمه دهستووری عیراقی ئیزافه بکهن، للدهستور، دهستووری عیراقی ئه‌گه‌ر ئیزافه بکهن.

به‌رپز سه‌رۆکی به‌رله‌مان:

رێزدار کاک صباح فه‌رموو.

به‌رپز صباح بیت الله شکری:

به‌رپز سه‌رۆکی به‌رله‌مان.

ئەز بیژم، صیاغە‌ی وی کوردیا و عه‌ره‌بی جودایه‌ک نافداهه‌ی، له کوردیا هاتیه نفیساندن گرنگیه‌کی زۆر گه‌وره هه‌یه، له عه‌ره‌بی هاتیه: نفیسن: علی قدر عظیم من الهمیه، به ره‌ئیا من ئه‌فه (علی قدر عظیم من الهمیه) ده‌بیته (علی قدر کبیر من الهمیه).

به‌رپز سه‌رۆکی به‌رله‌مان:

رێزدار د.احمد فه‌رموو.

به‌رپز د.احمد ابراهیم علی:

به‌رپز سه‌رۆکی به‌رله‌مان.

هه‌ندیك له ئه‌وانه دیاره له کوردیه‌که کاک سالار خویندییه‌وه راست کرایته‌وه، ریکلامه‌که بوویته جارنامه، پشتگیری ده‌که‌ین، به‌لام له عه‌ره‌بییه‌که‌شدا هه‌ندی هه‌له‌ی تیدایه پیم وایه، ئه‌و (و العه‌دین الدولیین)، (العهد) نووسراوه، ئه‌وه‌ی کاک صباح ئاماژه‌ی پێدا بئێگومان (علی قدر کبیر من الهمیه)، (عظیم) به‌کار ناییت له‌م شوین، به‌لام له‌وه‌ی که ده‌لی: (و حیث ان المبادئ الاساسية علی قدر کبیر) بکری به (کبیر) ، (و الهمیه و معیاراً)، چونکه ئه‌بی بی (و معاییر)، چونکه ئه‌مه بۆ مه‌بادی ئه‌گه‌رپته‌وه، جه‌مه‌ه ئه‌بی: (و معاییر یمكن ان تقاس به) تقاسه‌که‌ش هه‌ر جه‌مه‌ه بۆ مه‌بادییه‌که ئه‌گه‌رپته‌وه، که‌وابوو معیار غه‌له‌ته ئه‌بی بیته معاییر، دوا‌ی له دوا‌هش ئه‌لی: (تاکیدی علی النهج)، (و بناءً علی هذا فقد شرع هذا القانون)، زۆر سوپاس.

به‌رپز سه‌رۆکی به‌رله‌مان:

به‌رپزان ئیستا ئه‌و مولاچه‌زاتانه‌ی که هاتن، وه‌لامتان تکایه.

به‌رپز عمر عبدالرحمن علی:

به‌رپز سه‌رۆکی به‌رله‌مان.

به نيسبه‌ت كه‌لیمه‌ی ده‌ستوور، ده‌ستوور لیڤه به موتله‌فی هاتوو، بما مه‌عنا که ده‌ستووری عیراقیه که ئیستا نافیزه له‌لای ئیمه، هه‌روه‌ها ده‌ستووری هه‌ریمی کوردستانیش که له موسته‌قه‌لێشدا ئینشاللا ده‌نگی له‌سه‌ر ده‌دری، به نيسبه‌تی كه‌لیمه‌ی (فقد شرع هذا القانون) كه‌لیمه‌ی (فقد) که هاتوو ئه‌و موسته‌له‌حه

قانونيه موته بهه لهه موو قانونه كان كه له وهى پيشيش دهر جووه، به نيسبت كه ليمه (عظيم) نه كرى راسته بكرى به كه ليمه (كبير)، نيتز هيچ مولاچه زهيه كى ترمان له سهرى نيه، سوپاس.

بهريز سهروكى په رله مان:

(على) ناويت؟، پاشى (و على هذا النهج)؟

بهريز عمر عبدالرحمن على:

بهريز سهروكى په رله مان.

به لى، (على هذا النهج).

بهريز سهروكى په رله مان:

به كورديش كه رهم بكن بيخويننه وه.

بهريز سالار محمود مراد:

بهريز سهروكى په رله مان.

صياغه كورديه كه نه وهى كه وترا باش كراوه، نه وهى كاك صباح وتى زور كه ووه، زوره كه مان لابر دووه، عه زيمه كه ش ليره كه ووه نه گه ينى، سوپاس.

بهريز سهروكى په رله مان:

نيزاميت هه يه د. احمد كه رهم بكه.

بهريز د. احمد ابراهيم على:

بهريز سهروكى په رله مان.

به نيسبت وشه (معيار) وتم نه مه غه له ته، هه تا له كورديه كه شدا كه نه لى: له بهر نه وهش پرنسيه بنچينيه كانيان، (المبادئ الاساسيه)، دوايى له كورديه كه شدا نه لى: (دهشيت بكرتته پيوه ريك)، (دهشيت بكرتته پيوه ريك) يه عنى نه وه به هه مان شيوه (و معاييراً) نه ك (و معياراً).

بهريز سهروكى په رله مان:

سوپاس، نيستا ليژنه ي هاوبهش ناخبر صياغه تان بخويننه وه له گه ل نه وه مولاچه زاتانه ي وه رتان گرت به كوردى و عه ربه ي تا بيخه ينه دهنگان، كه رهم بكن.

بهريز عمر عبدالرحمن على:

بهريز سهروكى په رله مان.

الاسباب الموجبة:

لضمان حماية و تعزيز احترام حقوق الانسان و الحقوق و الحريات المنصوص عليها في الدستور و القوانين النافذة و الاعلان العالمي لحقوق الانسان، و العهدين الدوليين و البروتوكولات الملحقه بهما و غيرها من المواثيق و الاتفاقيات المتعلقة بحقوق الانسان المصادق عليها من قبل الحكومة الاتحادية و حيث ان المبادئ الاساسية منها على قدر كبير من الاهمية و معياراً يمكن ان تقاس به مواقف المجتمعات و الحكومات و ترسيخ و تنمية

و تطوير قيم و ثقافة حقوق الانسان، و بما ان شعب كوردستان العراق اختار طريق التقدم بما يضمن حقوق المواطنين الكوردستانيين و تأكيداً على هذا النهج فقد شرع هذا القانون.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

بەرپزان ئیستا گشت پرۆژه یاساکه له گهڵ دیباچهکه ئهخهینه دهنگدانهوه، دوو موداخهله ههیه، حاکم
رژگار که رهم بکه.

بەرپز رژگار محمد امین:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

جاریکی تر له م مهوزوعه ی.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

شهرح نیه، نیزامیه، رهجائهن نیزامی بی بهسهر چاو.

بەرپز رژگار محمد امین:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

یهه عنی ته رحه، ماده دهی 50 باس له تهصویت دهکات، ماده فماده، له قانونی پەرلەمان و له نیزامی
داخیلیه کهش، ئیمه نیمانه جاریکی دیکه کۆی پرۆژهکه بخهینه دهنگان.

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایه، رهجائهن خه لاص، بهرپز حاکم کاک رژگار، زۆر بهرپز خوشک و برای ئیوه له م پەرلەمانه لهسهر
هه ندیك بهند و فهقه ره دهنگیان دا، زۆر بهرپزی تر لهسهر هه ندیکی تری دهنگیان نه دا، پوخته ی
دهنگه کان له ئه خیر ئه بیته وه یه ک، ئه گهر ئه وانیه له زۆر جی دهنگیان زۆر به نه فی داوه، زیاتر بوو، ئه وه
گشت پرۆژه که رهت دهگریته وه، ئه گهر به عه کسه وه بوو قبول دهگریت، له هه موو پەرلەماناتی تریش
ئه وه ی که ئیمه لی ئه زانین نه ک هه مووی، بهس له زۆر به ی بهو شیوه یه، فه رموو.

بەرپز کاردۆ محمد پیرداود:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.

به پیچه وانیه پهرهوی ناوه خوی پەرلەمانه، با کاک فرسه ت جوابداته وه، که ئه مه پیچه وانیه پهرهوی
خۆمانه، چۆن بیکه یه عورف له ناو خۆمان؟، چونکه هه ندی ماده من قبوله و هه ندی من قبولم نیه،
مه عقول نیه دهنگ بۆ هه موو ماده که بدهم، یه عنی شتی که دژی پهره وه له بهر ئه وه با کاک فورسه ت با
قانونیه ن جوابداته وه.

بەرپز فرسه ت احمد عبدالله:

بەرپز سەرۆکی پەرلەمان.